

ION ANTON

IEȘIREA DIN UITARE

ROMAN

Editura LUMINA

Chișinău – 2019

821.135.1(478)-31
A 63

*Aprobat de Comisia de selecție pentru editarea cărții naționale
și editat cu contribuția Ministerului Educației, Culturii
și Cercetării al Republicii Moldova (300 ex.)*

Redactor: *Tudor Palladi*
Redactor artistic: *Tatiana Melnic*
Prepress: *Elena Popovschi*
Paginare computerizată: *Lidia Mocanu*
Coperta: *Vitaliu Pogolșa*

Editura Lumina, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 180,
MD 2004, Chișinău. Tel. 022-29-58-68;
e-mail: luminamd@mail.ru; www.edituralumina.md
Tiparul executat la Tipografia Centrală,
str. Florilor 1, MD 2068, Chișinău
Comanda nr. 7051

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Anton, Ion

Îeșirea din uitare: Roman / Ion Anton ; pref.: Tudor Palladi; cop.:
Vitaliu Pogolșa. – Chișinău: Lumina, 2019 (F.E.-P. „Tipografia Cen-
trală”). – 224 p.

Apare cu contribuția Min. Educației, Culturii și Cercet. al Rep. Mol-
dova. – 500 ex.

ISBN 978-9975-65-426-5.

821.135.1(478)-31

A 63

ISBN 978-9975-65-426-5

© Ion Anton, 2019
© Prefață: Tudor Palladi, 2019
© Editura Lumina, 2019

„IEȘIREA DIN UITARE” SAU „CHEIA SOL” ÎNTRE PARABOLĂ ȘI DRAMĂ

Cine înțelege deplin muzica, nu se mai teme de moarte.

Eugeniu Coca

Remarcabil din capul locului prin armonia dintre ficțiune și nonficțiune, romanul recent al lui Ion Anton „Ieșirea din Uitare” (inedit prin metamorfozele insolite ale superprotagonistului-narator-călăuză care e însuși sufletul lui Eugeniu Coca) deschide nu numai un nou făgaș în creația personală a autorului (de valorificare a operei unui mare/celebru înaintaș, unui muzician paneuropean în adevăr, cum este Eugeniu Coca, neuitatul compozitor și instrumentist de odinioară), dar punctează și spațializează totodată un domeniu spiritual lăsat în umbra uitării, abandonat, vorba vine, dintr-un capriciu al sorții.

Efortul de a scoate la lumină un destin dramatic (gen celui al precursorului nostru compatriot, contemporan cu genialul George Enescu și susținut în toate de către acesta în momentele cele mai grele și mai decisive ale vieții lor emblematice de artiști charismatici și unici finalmente), un luptător și un creator neordinar, dacă nu „fenomenal”, după același înainte-mergător muzician, Rapsod al Neamului care a fost și este George Enescu, este unul edificator și chemător întru explorarea bogatei noastre moșteniri cultural-artistice, național-universale.

Împletirea iscusită a harului și a curajului, la care recurge inspirat romancierul, este una de bun augur, ea relevând rând pe rând nu numai itinerarul vieții lui Eugeniu Coca, dar și dinamismul trăirii ființial-destinale a ideii de sine a creatorului, a contopirii lui dialectice și metafizice cu ideea de artă, de cântec și de rapsod. Apoi, aprofundarea în universul psihologic și general-uman scot eventualmente în evidență însăși unicitatea caracterului luptător, prometeic al muzicianului cu rădăcini în cer și-n „câmpia Sorociei”, drușian metaforizând, înflăcărată de „macii” căutării și identificării sufletești-pământești, pe de o parte.

Intertextualist și internaționalist/integraționist, pe de altă parte, romanul e învolburat în pânza lui țesută de o mână experimentată în arta stilistică, mozaical-iconară, pictată pe sticla ideii și pe reflexele vii ale meditației (aforistice în mare) de însași drama vieții neordinare a artistului în devenire, tablourile itinerante ale superprotagonistului fiind marcate de suflul, de freamătul vremii răscolitor, schimbător de direcție, dar nu de vocație.

Discursul românesc este iluminat interiormente de ideea prometeică de cucerire a focului-sacru al creației. Tot de aici și setea providențială de Dragoste care îl completează și-l alimentează indirect, îl întărește în convingerea că arta e slujire, dăruire și iubire. Confluența acestor trei componente cu cadrul sociouman existențial îi va determina în fond tânărului artist calea din Est în Vest și viceversa, trecând prin Odesa, Eupatoria, Kostroma, Moscova, Chișinău, Iași, București, Chișinău etc. până la „înțoarcerea țărânei în pământ”, recurgând la o altă metaforă druzian-biblică.

Drumețiile artistului, destinate prin natura lor caracterologică și dramatice prin trama lor existențial-fenomenologică, sunt expresiv conturate de o sobrietate stilistică bine cumpănită, explorând funciarmente întreaga paletă sentimental-ironică și arcadică a trăirii general-umane și individuale a talentului care se manifestă plenar doar în urma celor mai mari și dureroase lipsuri și constrângeri, experiențe vitale amare. De unde și valoarea operelor netrecătoare configurate/cristalizate în timp, pe încetul și în deplină armonie cu datul efortului ceresc de înțelegere/pătrundere a ideii de bine și de frumos, de necesar și de ideal trecute prin prisma de lumină a suferinței și a credinței la propriu și la figurat. Elocvent în atare ordine de idei și romanul său sentimental cu viitoarea consoartă, învățătoare de slavistică, dar și vioristă, Liuba (numele ei simbolizând și chemarea providențială a Firii, deschiderea spre Iubirea atotcreatoare și veghetoare, plâsmuitoare și nemuritoare etc.).

Pânza narativă a romanului este una vibrantă, poemul vieții și viața poemului dramatic al artistului relevă în limita bunului-simț și al darului de a vedea nevăzutul și de a spune nespusul din-

spre parte și întreg, fără a cădea în disperare și pesimism, întreaga idee auctorială/cochiană și paneuropeană a momentului.

Centrat pe ideea de artă și de artist, romanul scriitorului Ion Anton (autor al mai multor pânze românești reușite, construite într-o anume cheie, intrigantă și prin trama lor, lucruri observate de exegeții care le-au comentat pe larg) este interesant și prin faptul că explorează indirect și momentul sociocultural de vârf al perioadei interbelice, dar și al celui marcat de tragism de după ocupația „eliberării” pansovietice pe care le „tratează” cu bunăvoința înțelegerii adânci și compasiunii (dezinteresat și distanțat-ironic, lucid și cu responsabilitatea civică cuvenită, sufletește și stoic). Cercul de prieteni și de cunoscuți ai protagonistului (Emilian Bucov, Liviu Deleanu, Fane Scripcaru, Alexandru Ranga și Nicolae Ranga, Constantin Nottara etc.) contribuie indiscutabil în felul lor la desfășurarea unor sau altor linii de subiect în care se implică voit sau nevoit dincolo de legile scrise și nescrise ale cadrului sociouman. Calea vieții/existenței se întretaie cu cea a creației, problematica lor devenind una nu întotdeauna lesne de soluționat, mai ales după război, în deceniul al cincilea al secolului al XX-lea, când muzicianul E. Coca e nevoit, grație karmei și situației dramatice în care i-i dat să activeze și să supraviețuiască, să suporte toate loviturile sorții.

Perindarea norilor dintr-o parte în alta și „trecerea” motivat-nemotivată dintr-o țară în alta îl apasă încontinuu până cade în acea plasă/capcană întinsă de către cei nechemați veniți să supravegheze dreptatea pe care-au călcat-o în picioare la propriu și la figurat. Cupa destinului (nocivă și fatală) pe care i-o oferă (cu mare cinste, chipurile) reprezentanții puterii (procurorii... „porcurori”) pune capăt suferințelor marelui, „fenomenalului” compozitor și instrumentist-nepereche, artistului care și-a căutat curajos până la urmă drumul spre „lacrima sa”, spre propriu-i noroc destul de noros și de hopuros.

Romancierul a conturat (ficțional și nonficțional) realmente o întreagă odisee epică, dramatică și emoțională, credibilă și lizibilă, traductibilă în cuvinte valorice și unice, dacă nu iconice întru iluminarea ideii plăsmuitoare de eu, de artist și de cântec servin-

du-se inspirat de totemul/misterul sentimentului cunoașterii de lume și de creație, de taină și de adevăr. De aceea lectura operei e alimentată de aisbergul intuiției pe care îl urmează imaginar în desfășurarea acțiunii cunoscut-necunoscute de la răsăritul și până la apusul Clipei Eugeniu Coca.

Lucrarea trebuie citită din atare cauză nu atât dinspre tramă cât mai cu seamă dinspre metaforă și dramă grație cărora scriitorul a reușit să dea de licoarea zeiască și pământească, lumească a necunoscutului dozat cu pricepere și sugerat spre luare-aminte că binele și frumosul, necesarul și idealul pot fi cucerite numai prin mari și dramatice lupte văzute-nevăzute și durute.

Destinul, inclusiv acel literar sau muzical, e calea stelelor cu rădăcini în ceruri. Dincolo de metaforă, de „cheia Sol” a vieții și vocației (pe care o traduce/tălmăcește decenii la rând protagonistul dintr-un capăt al existenței în altul) și strădania lui de a depăși obstacolele limitat-nelimitate ale monumentului Eugeniu Coca scot în vileag însăși rapsodia lui artistică, într-un fel, neordinară, originală pentru care a plătit toate vămile scrise și nescrise. O altă cale pur și simplu n-a avut. Aceasta i-a fost menită de parce și pe dânsa a urmat-o, servind-o direct și indirect cu tot „curajul” și „harul” date de la Dumnezeu, dacă ne întoarcem acasă, la sine, și la credință. Or, „ieșirea din uitare/timp” semnifică împlinirea condiției umane irepetabile și indiscutabile, care va supraviețui momentul.

Stilistic și ideatic, pânza romanului e țesută deci din acel fir de mătase conducător pe care îl bănuim doar imaginar călăuziți de inspirația divină și de „degetul de lumină” al Adevărului. În acest sens al cuvântului romanul „Ieșirea din uitare” este unul splendid, reușind să îmbine tăcerea durerii și lacrima bucuriei, pierderii și regăsirii de sine dinspre parte și întreg.

Complexitatea itinerarului reparcurs de protagonist prin superprotagonist în numele celor ce i-au fost date într-o le înfăptuit este mai mult decât o expresie vie a sufletului etern ce ține creația în picioare pe un asemenea timp insuportabil de dramatic, dacă nu tragic. De unde și gândul obsesiv: „Să nu murim de nesfârșite ori”, cum ar zice esopic poetul.

Cântecul, creația muzicală, credința în ele și slujirea lor până

la sacrificiu, la propriu și la figurat, au constituit alfa și omega compozitorului, artistului de mare și netăgăduit talent autentic care a fost să încoroneze numele rapsodului Eugeniu Coca – una dintre stelele de primă mărime de pe bolta cultural-artistică basarabeană de altădată și nu numai.

O ochire retrospectivă asupra momentului dat ne umple de fiori întreaga ființă că numai dragostea de viață și credința în puterea divină a creației sunt însoțitorii celor care râvnesc și reușesc să-și depășească impactul cu realitatea crudă și „strămtă” a „cercului” existențial. Prin extensiune, ieșirea din „timp/uitare” semnifică metaforic accederea la nemurirea spirituală, muzical-artistică și cultural-epocală, originar-originală. Fapt prin care splendidul roman „Ieșirea din uitare” de Ion Anton deschide un drum spre trecutul autohton netrecut și nu numai dinspre necesitatea și idealitatea ideii de noi din toate perspectivele trăirii sentimentale în cuvânt și son, în evocare și imnificare (deopotrivă cu aceeași dăruire deplină și senină, genuin-divină de înțelegere și pătrundere a noțiunii de sublim și de irostibil dinspre parte și întreg, dinspre neam și țară, dinspre cultură și artă) în toată complexitatea lor de moment și de permanent.

Un roman eminamente al inimii, dar și al conștiinței de sine între parabolă și dramă, traduce substanțialmente ideea de om și de artă prin grila neometaforică a moștenirii cultural-spirituale, a revalorificării ei prin prisma netrecutului și datului ei permanent de sus și de jos. Lectura romanului este una intrigantă și emoționantă, ea îți verifică mersul înainte și te îndeamnă să trăiești profund ideea de nou și de noi cu mâna pe inimă întru a nu te rătăci în tenebrele istoriei niciodată îngăduitoare/cruțătoare.

Dincolo de triumphiul etern al casei (tată, mamă, copil: Eugeniu, Liuba, Margareta) lumea, de când ea, își caută de-ale ei. Grijiile casei se suprapun pe cele ale societății veșnic la răscruce: *quo vadis?* Protagonistii de aceea vor fi nevoiți să țină cont de multe, inclusiv de compromisuri, lăsându-se antrenati în lucruri/afaceri aparent nu dintre cele mai agreabile, periculoase și inadmisibile pentru mulți dinte noi/contemporani etc. (nemaivorbind de „trădare”, de „spionaj”, vorba vine). Dar câteodată omul e în stare de

orice, mai ales când e cazul de-alor săi, pe care-i iubește și pentru care e gata de-a merge la sacrificiu. A judeca pe alții e lesne, dacă nu știi că vei fi judecat, biblic vorbind. Legea universală are rostul și condiția ei supremă. Oricine se poate întreba, dacă Eugeniu Coca a fost colaboraționist sau nu? „Faptele vorbește”, zice Biblia. Lectura romanului îi va liniști aproape pe toți și-i va nemulțumi doar pe acei lipsiți de imaginație și de sentimentul patern al datoriei și al curajului de a fi tu în orice ipostază plăcută/dorită sau nedorită – de la caz la caz. Bucuria și durerea, zâmbetul și lacrima au brăzdat chipurile protagoniștilor romanului adesea neașteptat de enigmatic și de categoric.

Între „da” și „nu” au fost aleși nu numai ca scop, dar și ca țintă. De aceea au acceptat norocul, datul sorții și au acționat conform karmei lor. Acesta e Adevărul. Drumul lor a fost programat, ca și gloria, și vama, și repercusiunile. Ori din toate acțiunile lor vor fi condamnate mai mult doar acele pe care și la care gândirea umană nu poate accede. Destinul itinerant al vieții artistului și-a lăsat amprenta și asupra alor săi grație cărora și l-a împlinit cum i-a fost dat de către parce.

Un capitol captivant/aparte al scrierii, al pânzei epice îl constituie muzica, inclusiv cea simfonică. Eugeniu Coca apare și ca un instrumentist de elită. Cu atât mai mult că însuși celebrul G. Enescu îl susține, îl apreciază și îi dăruiește un instrument muzical (un Bernardel, o vioară) din cele cu care a fost altcândva premiat personal, simțindu-se onorat de atare ocazie rară. Stilul sobru, densitatea aforistică a multor capitole și pagini întregi vibrând de mesajul ideatic strunit cu o aleasă căldură interioară și aplecare asupra fiecărui son la unison cu vibrațiile sonore ale muzicii pe care o imnifică giuvaiergical imprimă romanului o rotunjime individuală luminiscentă și ascendentă. Rezumativ și recapitulativ, cele patruzeci de zile ale narațiunii, călăuzite de sufletul muzicianului, suprapuse pe cele treisprezece capitole (precedate de un prolog și urmate de un epilog) ale universului ei sociouman și cultural-artistic acoperă ritualic tradiția ortodox-creștină și mireană dinspre cunoașterea de sine și de lume, de artă și de adevăr, dintr-o perspectivă acceptată și fundamentată religios. Mai mult,

romanul nu trece nici peste pomenirea artistului/creatorului, călătorit din lumea fizică în cea metafizică, de dincolo, a sufletului nemuritor. Paginile respective sunt scrise cu multă dăruire, cu un talent adevărat. Mulțimea de scene/tablouri ingenios conturate în jurul unor sau altor momente edifică direct și indirect pasiunea pentru epic și etic a autorului, care se contopește firesc în trăirile împrumutate/imaginare personajelor respective. Notabile sunt de asemenea dialogurile tânărului instrumentist cu unchiul său din Odesa Timotei Grama, care printre altele observă/sesizează schimbarea în rău a tehnicii interpretative a ucenicului său favorit. Astfel acesta descoperă că profesorul de muzică Iosif Finchel, prin actul său subversiv de învățare special incorectă de ținere/îndreptare a degetelor în timpul lecțiilor de exersare, comite de fapt o nelegiuire, care nu-i permite tânărului instrumentist să obțină performanțele jinduite dintr-o chemare a vocației. Profesorul șiret care o făcea pe marele și experimentatul pedagog, pe sfătuitoarul specialist era ros de invidie și de-o ambiție de a-i considera capabili în toate doar pe acei învățăcei de-un sânge cu el și de a-i desconsidera pe cei de alt neam. Scenele/întâmplările în care se manifestă invidia/răutatea, atitudinea aceasta interioară dușmănoasă a infailibilului profesor sunt evocate expres, autorul relevând totodată caracterul cinstit și de pedagog înnăscut al directorului școlii Alexandru Poleakov, care îl susține deschis pe tânărul Eugeniu Coca, întinzându-i întotdeauna la nevoie o mână de ajutor. De neuitat sunt și alte scene, cum este cea din portul Odesa înainte de plecare la Kostroma, când unchiul său îi scoate pălăria din cap și i-o pune la picioare, în timp ce tânărul artist interpreta piese după piese din marii și celebrii compozitori. Faptul a devenit o istorie pe dată. Trecătorii se apropiau și puneau în semn de respect și admirație cât îi lăsau inima. În cele din urmă, unchiul îi zise că în Rusia banii or să-i prindă bine. Așa că știa bătrânul său profesor de muzică Timotei Grama ce-l așteaptă pe viitorul Columb al muzicii simfonice. Și într-adevăr drumul spre studii în Rusia i-a fost unul destul de greu. A intrat la studii, dar nu le-a mai dus la capăt din cauza poverii existențiale. Apoi s-a căsătorit după mai mulți ani de relații de dragoste cu ursita sa

Liuba care-l vizita la Moscova cu ocazia oricărui concert, venind neapărat și dăruindu-i buchete parfumate de flori (liliac și garoafe, trandafiri etc.).

Odiseea de mai departe a tânărului familist îl aduce la Chișinău. Unchiul său din Odesa trecuse, între timp, în lumea celor drepți. Ajutor nu prea avea de la cine aștepta. Dar s-a descurcat, de bine, de rău, onorabil, cântând pe unde se nimerea. Odată cu apariția fiicei, Margareta, desigur situația de părinte îl obliga la o stare materială mai bună. Munca și iar munca, studiile la Conservatorul „Unirea”, unde se înscrie și se revede cu același profesor Iosif Finchel care curând va fi pensionat, îl absorb totalmente. Dar soarta îi va surâde și se va întâlni cu G. Enescu la Iași, apoi acesta îl va ajuta să se angajeze violonist în Orchestra Radio București, unde cariera muzicală a compozitorului și instrumentistului va cunoaște o adevărată ascensiune. Destinul însă e destin, el îl va purta pe om pe toate făgașele lui. Va prospera și familia. Liuba va profesa, Margareta va crește și se va maturiza absorbită de pasiunea ei pentru dans. Războiul însă a venit cu corectivele lui. Multe se schimbă din rădăcină. În cele din urmă, karma îl aduce iar la Chișinău. Norii grei se adună tot mai mult după război deasupra familiei lui Eugeniu Coca. Toate prevesteau ceva neașteptat, dar care nu puteau să nu se producă, de vreme ce soarta își are itinerarul ei. Eugeniu Coca a întâmpinat-o curajos, cum i-a fost firea.

***

Odată cu închiderea cercului propriu-zis al carierei sale muzicale în Țară (mai ales, la Iași și București, unde talentul lui Eugeniu Coca a atins/a demonstrat cele mai înalte culmi ale creației, prin elaborarea și interpretarea a numeroase lucrări privind genul simfonic etc., care l-au făcut cunoscut compatrioților contemporani grație circulației nebanuit de largi ale lor totuși pentru acele vremuri), povestea/parabola vieții lui lua o cu totul altă întorsătură.

Revenirea la Chișinău, în partea de Moldovă desțărată, reanexată prin forța armelor de către sovietici la imperiul lor, avea să-l coste foarte scump. De fapt schimbă libertatea pe viața de

colivie a păsării. Aici îl așteptau surprize peste surprize dintre cele mai neplăcute. „Comenzile sociale”, cum erau ele numite, îi vor îngredi zborul inimii și al fanteziei marelui rapsod care își luase avânt odinioară din plin sub cerul senin al României Mari. Chișinăul îi va „reorienta” inspirația pe făgașul proslăvirii eliberatorilor, „revoluționarilor” (gen Grigore Kotovski et compania), „înfrățirii” de popoare, vieții noi, „însorite”, sub dictatura de cazarmă a proletariatului etc. Au rămas în urmă atmosfera ieșeană și bucureșteană, unde a devenit celebru. Urma declinul, partea cea mai dureros de amară a vieții, pe care i-o oferea „noua” orânduire a bolșevismului și totalitarismului degradant/subdezvoltat la toate capitolele.

Muzica pentru acest regim era cu totul altceva: o slugă ordinară a puterii ideologice, fără suflet și fără elanul Dumnezeiesc al libertății și al armoniei cerești.

Paginile dense ale romanului n-au trecut nici peste acest „rai sovietic”, peste această „închisoare a popoarelor”, ce s-a lățit și peste țara sa de origine, unde a fost să-și trăiască ultimii ani de viață celebrul nostru înainte-mergător Eugeniu Coca, numele căruia astăzi îl poartă doar o stradă și din păcate nicio școală de muzică din Chișinău, deși creația Domniei Sale s-a bucurat de studii și monografii din partea compatrioților săi. „Ieșirea” lui din timpul concret de altădată și intrarea în cel spiritual, cultural-muzical, național-universal, este una istorică, socioumană, atestată de memoria generațiilor noi care cinstesc contribuția personală a marelui înaintaș pentru creșterea patrimoniului muzical autohton și general românesc.

Alături de scrierile consacrate marilor noștri precursori, precum sunt D. Cantemir, Ion Neculce, M. Costin, Ștefan cel Mare și Sfânt, Mihai Eminescu, Ion Creangă, Vasile Alecsandri, Alexe Mateevici, Maria Cebotari etc. (ca să dăm doar câteva exemple edificatoare), romanul lui Ion Anton „Ieșirea din uitare” va avea întotdeauna un statut de pionierat. Or, misiunea/condiția lui nobilă de arheolog spiritual care și-a asumat-o pe cont propriu și din dorința sublimă de a cinsti prin valorificarea moștenirii cultural-artistice a compatrioților noștri dintotdeauna și pentru totdeauna

este mai mult decât lăudabilă. De aceea scrierea dată a Domniei Sale este una pilduitoare, ea fiind totodată și o replică binevenită celor fără niciun Dumnezeu, care ne mai neagă și astăzi, în mileniul al treilea, unitatea cultural-identitară de când lumea sub orice motiv, din teama, se vede, de a rămâne fără rumâni (= fără slugi).

În constelația prozei poezilor (N. Costenco, A. Busuioc, D. Matcovschi, A. Burac, S. Ghimpu, N. Dabija, Iu. Filip, C. Partole, N. Popa etc.), epica rapsodică a lui Ion Anton în context autohton și panromânesc își cucerește un loc destoinic și bine reliefat. Protagonizarea reușită a însuși sufletului îl pune în fața unor noi cerințe personale în căutarea și identificarea expresă a ideii de neam și cultură, dinspre istoria adevărului și adevărul istoriei. „Ieșirea din Uitare” certifică totodată și fundamentarea unui nou principiu de explorare a epicului dinspre arheologizarea spirituală și socioumană originală a logosului și a ethosului pe mai departe din perspectiva indivizibilă a Unului biblic și orfic, christic și metafizic, critic și metaforic privind odiseea labirintică și prometeică a stilului polivalent și a atitudinii interioare permanente față de psihologia sentimentului uman și de aspirația cunoașterii de sine și de lume prin prisma de lumină a documentului, a misterului și a sufletului.

Dacă sintetizăm momentele asupra cărora am glosat până aci, am putea zice finalmente că prozatorul Ion Anton, concurând cu poetul din sine, are ce spune în epică și desigur că știe și cum s-o facă: inspirat de tot ce-i frumos, necesar și ideal, de acasă și pentru întotdeauna neamului de ieri și de azi. Altfel nu-și mai lua niciodată „viitorul” creației echidistant-ironice și metaforice „ca moștenire”. Cu atât mai mult că „înțelege deplin muzica”.

Tudor PALLADI

ÎN LOC DE PROLOG

Sunt Sufletul celui care a fost Eugeniu Coca. Contrar voinței mele, acum trei zile, un călău m-a silit să părăsesc plăcutul sălaș al trupului stăpânului meu. Azi are loc înmormântarea rămășițelor sale pământești, în care, ca într-o colivie dorită și dragă, m-am zbuciumat creator timp de 61 de ani. Mi-au mai rămas 37 din cele 40 de zile, câte îmi sunt îngăduite de Dumnezeu să mai stau pe pământ, ca să revăd locurile pe care a trăit și a creat stăpânul meu, talentat lăutar și compozitor. Primele trei zile, am vegheat neconținut prin preajma decedatului meu stăpân. Ele, aceste trei zile negre, au alcătuit un coșmar al absurdităților. Dar să vă mărturisesc toată povestea pe rând...

CAPITOLUL I

„Dumnezeule! Îl scot pe fereastră!” „De ce scot răposatul pe geam?” „Nu încape sicriul pe ușă...” „De ce nu încape?” „Coridorul e îngust și ușa e strâmtă...” „De ce?”

ZIUA ÎNTÂI

Margareta, unica fiică a lui Coca, a fost prima care își luă inima în dinți și îndrăzni să se intereseze de ce tatăl său nu dă semne de viață. S-a apropiat tiptil de pat și-i puse mâna pe frunte. „E rece ca gheața...”, șopti ea, apoi, după ce constată cu stupeoare că și brațele părintelui sunt deja înțepenite, din gâtulejul ei se rupse și se rostogoli prin toate odăile un țipăt înspăimântător:

- Ta-a-a-ta-a-a!!! A mu-u-u-ri-i-i-t ta-a-a-ta-a-a!!!

Strigătul sfâșietor de dureros și disperat al Margaretei m-a înfiorat și pe mine, sufletul decedatului. Forțat de o putere necurată, am părăsit de nevoie corpul răposatului, încă până la miezul nopții, ora douăzeci și trei să fi fost, dar n-am reușit să fixez timpul cu exactitate, căci ceasornicul, atins de mâna în convulsie a stăpânului meu, căzu de pe marginea noptierei și timpul, făcând un acrobatic *salt mortal* prin aer, se opri, parcă strivit, sub sticla ceasornicului întors cu fața în jos...

Aș fi preferat să mă mai zbućium încă mult și bine în trupul acestui om, căci era un sălaș dorit și potrivit pentru mine, suflet pasionat pe veci de muzică și cântec. Dar, cum ziceam, un duh necurat năvăli peste ființa mea și... m-a dat afară, cu de-a sila și înainte de timp, din trupul stăpânului meu. Iată-mă acum, în chip de fluture minuscul de lumină,

aciuat pe o clapă neagră a pianului, la care stăpânul meu a muncit vreo cinci zile în şir, potrivit ultimele acorduri ale unei viitoare opere.

Alertată de strigătul îngrozitor al fiicei, veni la faţa locului, adică lângă patul decedatului, şi soţia sa Liuba, care, după tumultuoase bocete şi văicăreli, constată consternată:

– Îi ziceam eu să nu ia nimic din mâna acestor nemernici!

– „Nemernici” e puţin spus. Aceştia sunt adevăraţi împieliaţi ai Tartărului! căzu de acord, tot printre lacrimi şi suspine, fiica Margareta, făcând semn cu mâna, la rostirea cuvântului „aceştia”, spre cealaltă jumătate de verandă.

De fapt, nu doar jumătate de verandă, ci mai mult de jumătate din întreaga casă a fost ocupată de doi procurori invitaţi, ca specialişti, din Rusia.

– Vor sta la voi temporar, îl linişti tovarăşul Mihail Dieur, şeful direcţiei comunal-locative a sovietului oraşenesc Chişinău, când Eugeniu Coca veni să afle cum de s-a trezit, nitam-nisam, în 1946, cu chiriaşi în casa ce i-a aparţinut, timp de şase ani, doar familiei lui.

Credul şi blajin din fire, Coca, cel care, speriat de deportările din iunie 1941, s-a grăbit să treacă vila sa de reşedinţă din categoria caselor private în lista celor municipale, s-a conformat deciziei sovietului oraşenesc şi a acceptat ca intruşii să ocupe „temporar” jumătate din casă. În timpul războiului, multe blocuri şi case din oraş au fost distruse de bombardamentele ruşilor, mai ales, după cele din vara lui ’44. O parte din oraşeni erau obligaţi să-i adăpostească sub acoperişul lor pe „specialiştii” care tot veneau şi veneau, cu miile, de prin Rusia, Ucraina sau Bielarusi. Doi asemenea specialişti, soţ şi soţie, ambii procurori, au primit ordin provizoriu de ocupare a spaţiului locativ anume în casa compozitorului Eugeniu Coca de pe strada Livezilor nr. 97. Evident, procurorilor ruşi le-a fost repartizată cea mai bună jumătate de casă, aceea cu două odăi luminoase, dinspre ră-

sărit, dar și cu baie. Familia Coca s-a văzut nevoită să treacă în alte două odăi, cele dinspre curte, de la apus, mai mici și mult mai posomorâte, inclusiv și bucătăria.

– Ce ne facem fără baie? Unde să ne spălăm? o țineau una și bună fiica și soția compozitorului.

Pentru că în vecinătate se zidea o clădire nouă, Eugeniu l-a invitat acasă pe unul dintre constructori, rugându-l să-i rezolve problema. La sfatul meșterului și cu concursul activ al acestuia, familia Coca a fost nevoită să-și amenajeze baia în veceu, operând o replanificare a spațiului. Familia de procurori, însă, tot cu ajutorul aceluiași meșteri, și-a improvizat veceul în... verandă. Au ocupat mai bine de jumătate din pridvor, cu tot cu ușa centrală a casei, și au ridicat de-a curmezișul verandei un perete de cărămidă. Astfel familia Coca a fost lipsită de posibilitatea de a se folosi de intrarea centrală, rămânându-i o singură ieșire din casă: cea din spate, cu o ușă mică, la care se putea ajunge străbătând un coridorăș lung și îngust, devenit și mai strâmt, după amenajarea băii în veceul reconstruit și lărgit nițel.

Oricum, casa, deși spațioasă, nu fusese proiectată pentru două familii izolate. Iar familia de procurori nu-și închipuia traiul aici fără o separare strictă. Mai mult decât atât, încetul cu încetul, lor le veni ideea de a-i sili cumva pe locatarii legitimi să părăsească domiciliul și să se cărăbănească în altă parte, încât procurorilor să le rămână întreaga casă. „E compozitor, lua-l-ar dracul, și ar putea obține ușor altă locuință de la puterea orășenească...”, îl cicălea soția-procuror Vilena pe procurorul-soț Iaroslav, dezmiertat familiar cu diminutivul Slavik. Numele purtate li se potriveau de minune, deoarece exprimau cu exactitate firea celor doi specialiști. După cum au înțeles mai târziu soții Coca și, mai ales, fiica lor Margareta, numele *Vilena* provenea de la abreviatu-ra V.I.L., adică de la numele lui Vladimir Ilici Lenin! Iar numele Iaroslav, descifrat *ad-literam* și tradus în română, însemna „Slavă furiei”.

Pentru a-l eclipsa zgomotos şi a-l încurca să lucreze pe compozitorul Coca, maestrul care exersa zile întregi la pian sau vioară, procurorii au instalat lângă veceul din cerdac un difuzor în formă de pâlnie de aluminiu, aparate dintre cele atârtnate pe timpuri în pieţele oraşelor sau în centrele satelor. L-au conectat la priza de radio şi, câtu-i ziulica de mare, ba chiar şi o bună parte de noapte, difuzorul îşi revărsa din pâlnia sa metalică sutele de decibeli, atacând furios sfioasele acorduri de pian. Ca să nu surzească, compozitorul şi cele două doamne îşi astupau timpanele cu dopuri de vată. Altfel, ar fi înnebunit nu alta!

Duminică, deoarece dorea să ducă la bun sfârşit opera „Mioriţa”, după poemul lui Emilian Bucov „Andrieş”, Coca s-a aşezat la pian dis-de-dimineată. Părea că, iată-iaţă, va nota ultimele acorduri în caietul liniat cu rânduri care începeau cu cheia Sol. Însă finalul nu se lăsa zămislit şi basta! Soarele se ridicase deja tare sus, dar sfârşitul operei întârzia. Îl alunga de pe clapele pianului o avalanşă de operete şi simfonii, ce răzbăteau, deformate şi denaturate de sforăitul metalic al pâlniei de aluminiu, din jumătatea de cerdac a vecinilor, a noilor stăpâni nechemăţi...

Coca a ieşit din casă, a făcut ocolul curţii prin zăpada ce-i ajungea aproape de genunchi şi a venit la intrarea centrală. Pe hogeagul ce-şi scosese obraznic capul printr-un ochi din sticla geamului bucătăriei, ieşeau rotocoale negre şi înecăcioase de fum. Procurorii făceau focul la bucătărie cu brichete de cărbune din turbă. Drept că, deoarece întreaga casă se încălzea de la o singură sobă, procurorii făceau focul destul de rar, ca să-l pedepsească „cu frigul” pe compozitor şi pe cele două femei din preajma lui. Ce folos că jumătate din cantitatea de cărbune şi lemne era plătită de Coca, dacă soba comună era în custodia procurorilor.

A bătut la uşă. Zadarnic. Nimeni nu i-a deschis uşa, pe timpuri, atât de ascultătoare şi familiară lui! A tras de mâner şi, scuturându-şi pâslarii de zăpadă, a intrat în cerdac. Apoi

a îndrăznit să deschidă ușa bucătăriei procurorilor, improvizată drept anexă la baia spațioasă. Soția-procuror tocmai dusese la gură o lingură, să guste ciorba care fierbea pe plită. Și-a fript limba, dând cu ochii de oaspetele nepoftit, venirea căruia a fost camuflată de aceeași gălăgioasă „pâlnie de aluminiu”.

– Soțiorule, ia te uită cine ne-a trecut pragul! Să vezi și să nu crezi! a strigat Vilena, surprinsă.

Somnoros, cu ochii umflați fie de băutura, fie de nesomn, căci, la ce bun să tănuiască, muzica „pâlniei de aluminiu” le alunga și lor somnul, împiedicându-i să doarmă în tihnă, ca lumea, soțul-procuror se înfățișă la strigătul soției.

– A-a-a-a! Însuși compozitorul în persoană! făcu el, un pic mirat, un pic deranjat, obișnuit să fie probozit, de vreo opt ani în șir, aproape zilnic, de Margareta. – Ce dorești, cobzarule? întrebă el în zeflema.

– Trebuie să dau gata o lucrare muzicală și nu pot, mă încurcă radioul vostru, răspunse Coca într-o rusă perfectă.

– Și pe noi ne încurcă pianul tău să elaborăm verdicte corecte pentru hoți și bandiți, îi reproșă procurorul-soț Iaroslav.

– De unde cunoști atât de bine rusa? se interesă soția-procuror Vilena.

– Am studiat vioara la Moscova, sub îndrumarea profesorului Tall... Ani în șir, din 1912 până în 1917, am cântat ca violonist în Orchestra Simfonică din Eupatoria, în Orchestra Teatrului de Operă „Sibireakov” din Kostroma, în vestita Trupă de operetă a lui Serghei Zimin din Moscova... Apoi și Liuba, soția mea, este rusoaică...

„Aha, boiernașule! Ai învățat și ai lucrat în Rusia țaristă! Pe când noi suntem exponenții Rusiei Sovietice, ai întregii Uniuni Proletare...”, gândi soțul-procuror și trase concluzia, încă o dată, bine face că-și bate joc de familia burghezită a acestui compozitor român. „Să-și ia tălpășița de aici, cu vioară și pian cu tot! Cu nevastă-sa și fică-sa de mână! Dar

poate... să-l ajut eu?!” în capul procurorului se ivi pe loc un plan criminal.

Avea o sticlă de spirt şi s-a gândit să-i toarne „cobzaru-lui” o sută de grame. De-l trage peste cap, jigărit cum este, să ştii că dă ortul popii. Coca, crezând că-i votcă şi dorind să nu-l supere pe procuror cu refuzul său, desigur, l-a băut. I s-a făcut gura şi gâtiţa pungă. Înghiţea noduri de aer, dar a rezistat. Nu ştia că „porcurorul”, cum le zicea fiică-sa Margareta, i-a strecurat în spirt şi otravă pentru şoareci. A ieşit ameţit de-a binelea de la vecinii „ospitalieri”. Când a ajuns acasă, o greaţă insuportabilă puse stăpânire pe el. A vomitat în veceu suta ceea de grame şi micul dejun, pe care îl servise mai devreme acasă. Dar tot rău se simţea.

S-a apropiat de pian. Bine că vecinii măcar i-au luat rugă-mintea în seamă şi au închis radioul. Gălăgia nu-l mai bloca. A reuşit să închege finalul acelei opere. Apoi căzu, leşinat, lângă pian. Acolo l-a găsit soţia. Împreună cu fiica Margareta, l-au luat de subsuori şi l-au culcat frumuşel pe patul din dormitor. Rău o zi. Rău două. Şi iată că, azi, l-au găsit rece.

A murit cu adevărat Coca. Iar eu, sufletul lui, îmi caut un loc potrivit în casă. Găsesc, expusă pe perete, într-o ramă fină de lemn, fotografia Orchestrei Radio Bucureşti şi mă acuez pe ea, chiar în dreptul imaginii vioristului Coca.

ZIUA A DOUA

Pentru că sunt sufletul lui Coca, primele trei zile după moartea stăpânului voi sta de priveghi prin casă. Abia după înmormântare, voi colinda toate locurile pe unde a trăit şi a muncit el, însoţit de mine. Ca, în ziua a 40-a, să-l pot prezenta cât mai bine în faţa judecăţii de apoi.

Alertaţi de soţie şi de fiică, a doua zi, a sosit imediat o echipă de medici cu o maşină de la SALVARE. Dar nu mai

era nimic de salvat. Totuși, pentru a stabili cauza decesului, sanitarii l-au așezat pe Coca pe-un cearșaf (pentru targă nu era suficient loc) și, apucând strâns de colțurile pânzei, au ieșit cu greu, prin coridorașul îngust, până la mașină. Ca vecin, devenit subit „grijuliu” nevoie-mare, a urcat și procurorul-soț în mașină, ignorând protestele soției și cele ale fiicei compozitorului. El se oferise benevol să-l însoțească la autopsie. Acolo, nu fără amestecul legiuitorului, s-a constatat că nu prea bătrânul compozitor a suferit un atac de cord, provocat sau agravat de starea de ebrietate, căci chiar procurorul a fost martor când compozitorul a băut, în doi cu el, spirt curat, cu paharul cel mare... L-a prevenit să se păzească, doar este totuși la o vârstă respectabilă. Însă nu i-a dat ascultare. Era încăpățânat moșulică...

Aceiași vecini-procurori s-au oferit să plece la atelierul de pe strada Armenească, ca să cumpere sicriul. „Am scăpat de cobzar, cred că de muierile lui vom scăpa mult mai ușor. Să ne prefacem că participăm și noi la înmormântare...”, se mângâiau dâșii, îndemnându-se cu vorba.

Când au adus sicriul în casă, l-au introdus cu mare greu, pe partea cea mai îngustă, adică pe-o coastă. Corpul celui care m-a găzduit timp de 61 de ani a fost îmbrăcat într-un costum nou din cele cu frac. Costumul i l-a cumpărat Mili-că, cum prefera doamna Margareta să-i zică poetului Emilian Bucov. Coca îl numea altfel, cu un nume conspirativ, folosit cândva de ilegalistul Bucov: „Radu”. Anume Emilian-Radu Bucov se oferise să scrie textul operei „Miorița”, pe care Coca a reușit totuși s-o ducă la bun sfârșit. Cititorii vor cunoaște acest text versificat purtând titlul „Andrieș”.

Apoi, „gazda mea”, neînsuflețitul corp al lui Coca, și-a ocupat locul în „casa” cea de scânduri, adică în sicriu. Eu, sufletul lui, mă așin mereu în preajmă, tot prin apropierea lumânării care arde la capul defunctului, sicriul fiind depus chiar în jumătatea de cerdac ce revenise familiei Coca, după instalarea noilor chiriași, și care servea compozitoru-

lui, uneori, drept atelier de lucru, căci tot aici era instalat și pianul. De aceea aud tot ce vorbesc oamenii, când au prins a veni „cu lumânarea”.

– A murit spionul românilor, bucurie mare! aproape că exclamă un compozitor cu numele ce avea terminația în ... *feld* sau poate în ...*berg*, când și-a încrucișat privirea cu cea a procurorului.

– Faptul spionajului, spre marele meu regret, n-a fost demonstrat prin probe, face procurorul.

– Ce mai probe vreți, când este de-ajuns doar una: în anii Marelui Război pentru Apărarea Patriei, el nu s-a evacuat în Rusia sau în altă parte a Uniunii Sovietice, ca toți intelectualii devotați ideii socialiste, ci a locuit la Chișinău, sub ocupația românilor...

– Dar poate că așa a hotărât comandamentul nostru sovietic: să-l lase „ochi și urechi” în sânul inamicului...

Aceste cuvinte, prin care procurorul dădu semne că pune punct discuției, îl fac pe ...*feld* sau poate pe ...*berg* să holbeze niște ochi cât două cepe și să ia apă în gură. Ba și fiica răposatului, Margareta, intrase în cerdac și ar fi putut să le audă convorbirea, cu evidentă tentă de discreditare, la adresa tatălui.

– Milică, oare Ivan Ivanovici va veni la priveghi? îl întreabă ea pe Bucov, mirată să-l surprindă pe ...*feld* sau ...*berg* sușotindu-se cu *procurorul* Iaroslav.

– El este obligat să vină! În caz contrar, va avea de dat seama în fața lui Brejnev, făcu, grav, Emilian Nesterovici Bucov, observând cum pe fața Margaretei înfloresc doi bujori purpurii.

...*Feld* sau ...*berg*, dar și procurorul, la auzul acestor cuvinte, făcură un schimb de priviri cu mai multe subînțelesuri. Apoi amuțiră, așa cum stăteau în picioare, lângă sfeșnicul în care ardeau deja mai multe lumânări.

Într-adevăr, în anii ”50-”52, când Brejnev a fost prim-secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist din

Moldova, el a făcut cunoștință cu familia Coca și s-a împrietenit cu ea. Îi plăcea când Eugeniu Coca interpreta la pian cântece populare rusești și ucrainene, aplaudând zgomotos și strigând întruna „Bravo!”. În semn de recunoștință și apreciere, Brejnev i-a făcut cadou lui Coca un aparat de telefon din cele instalate doar la guvern. Dar și mai mult Leonid Ilici o adora pe... Margareta. „Iată cea mai frumoasă operă a ta!”, obișnuia să exclame Brejnev, când Margareta le servea ceaiul.

Suplă, cu un corp mlădios de fostă dansatoare de balet la Teatrul Regal de Varieteteu din București, cu o față în care se topiră armonios cele mai fine trăsături ale mamei-rusoaice și ale tatălui-țigan, cu doi ochi mari, verzi ca iarba de mai, Margareta era nada mai multor bărbați vestiți din Chișinău. Necăsătorită, fiindcă pretendentul de a-i deveni soț, Norman Mayer, consul al Legației diplomatice a Marii Britanii la București, din cauza izbucnirii războiului, n-a reușit s-o ia de soție, însă, ca ofițer al serviciului britanic de spionaj *Intelligence Service*, a izbutit să-i dea Margaretei lecții speciale de spionaj, suficiente ca, în anii războiului, frumoasa lui mireasă să transmită informații prețioase despre mișcarea trupelor germane, folosind un cifru muzical și postul de radio București (la momentul potrivit, voi reveni la acest subiect în mod amănunțit), Margareta era curtată concomitent de doi bărbați importanți: Milică Bucov și Lionea Brejnev. Indiscutabil, prioritate avea ultimul. Și acest amănunt îl cunoștea bine Bodiul, actualul șef de partid. Numai să încerce să nu vină la înmormântare, că află toată Moscova. Și atunci aține-te, Ivan Ivanovici!

În aceeași zi, a doua de la deces, au mai venit cu o coroană, la casa lui Coca de pe strada Livezilor, câțiva profesori de la catedra de compoziție a Conservatorului de Stat din Chișinău, unde compozitorul preda studenților *Teoria și practica compoziției*. S-au convins că realitatea nu este tocmai așa cum se bârfea între profesori: chipurile, Coca

locuieşte într-un castel. Priviţi şi voi, iată, mai bine de jumătate de casă e ocupată de-un cuplu de procurori– soţ şi soţie. Adevărat, jumătatea de casă a lui Coca dă în curte, una nu prea mare, dar suficient de spaţioasă pentru a cuprinde o bucătărie de vară, un şopron, în care un cal rumegă, liniştit, la iesle; o coştereată pentru orătânii; şi, principalul, un pavilion rotund, acoperit cu foi de zinc, botezat de Margareta, în spirit popular, cu denumirea de basm „foişor”. El este înzestrat cu o masă de stejar şi scaune de lemn în jurul ei. Foişorul se învecinează cu un nuc bătrân, dar încă voinic şi rotat. Lângă nuc, parcă retrasă la umbra pomului, acum în totalitate desfrunzit, că-i miez de iarnă, se află o caretă din cele cu două roţi, trăsura cu care Coca colinda, săptămâni în şir, Basarabia în lung şi-n lat, ca să culeagă folclor muzical.

– De acolo, din cristalinul şi adâncul izvor popular, ne potolim setea de frumos şi ne inspirăm să zămislim şi noi frumosul cel adevărat, le zicea deseori Coca studentilor săi, dar şi colegilor compozitori.

Această pledoarie a lui pentru folclor, ca sursă de inspiraţie, nu era pe placul unor muzicieni rusofili sau al celor din tagma cosmopolită evreiască, ignorându-i lucrările. Ei, parcă sfātuindu-se să complateze contra lui Coca, refuzau să-i interpreteze operele sau se străduiau în fel şi chip să-i pună piedici la radio, astfel ca multe din cântecele şi compoziţiile lui să nu fie transmise pe calea undelor. Noroc de prietenia lui cu Milică Bucov şi Lionea Brejnev!...

– De ce cântecele tale sunt transmise atât de rar la radio? Îl întrebă, nedumerit, într-o bună zi de primăvară, Bucov.

Şedeau împreună la masa din foişor, iar Margareta îi servea pe îndelete cu clătite şi ceai. Prin geamul deschis al bucătăriei de vară, unde se afla prins de perete un aparat de radio, tocmai răzbătea o melodie de-a lui Coca, transmisă de postul de radio Chişinău.

– Serviţi clătitele cât sunt calde! Le-am făcut cu magiun de mere, culese chiar din pomul nostru, îi tot îndemna Mar-

gareta, arătând cu mâna la mărul din marginea ogrăzii, îmbrăcat într-o beteață deasă de flori roz, și precizând că magiunul l-a fiert ea personal.

Făcând abstracție de prezența stânjenoare și îndemnuirile insistente ale fiicei, Coca, șovăind, îi răspunse lui Bucov:

– De unde să știu eu ce preferințe au acum acei de la radio? Transmit zilnic muzică de Șostakoviți, Dunaevski, Ceaikovski, Rimski-Korsakov, Godunov... Aud, uneori, rar detot, la aparatul meu din cerdac, și melodii de Neaga, de Muzicescu, de Gherșfeld...

Cu cine o fi vorbit, numai Emilian Bucov știe, dar lucrările lui Coca au prins a răsuna mai des la radio. Drept că Eugeniu Coca fusese, timp de aproape un an, în 1944, dirijorul Orchestrei Simfonice a Filarmonicii din Moldova și al Orchestrei Radio Chișinău, iar câte ceva din diriguitorii lumii muzicale de azi putea, pe atunci, să prindă pică pe el, considerându-se marginalizat, și să încerce acum să se răzbune. Totuși, cu sprijinul lui Bucov, creația muzicală a lui Coca, inspirată din tezaurul folcloric, a răzbătut în lume, bucurându-se de-o largă audiență la concertele din Chișinău, dar și la cele prezentate în raioanele și satele Moldovei...

Vorbeam de Bucov și iată-l de față! A venit cu-o coroană, pe panglica neagră a căreia scrie cu litere aurii: „*Compozitorului Eugeniu Coca din partea îndureratei Uniuni a Scriitorilor din R.S.S. Moldovenească*”, căci poetul fusese ales în funcția de președinte al breslei scriitoricești. A aflat de la Margareta că opera „Miorița”, în baza poemului său „Andrieș”, a fost dusă la bun sfârșit în ultimele zile de viață ale compozitorului. Nu putea Emilian Bucov să nu vină la priveghi. Cu atât mai mult că îl atrage aici și chipul încântător al Margaretei, de care poetul s-a îndrăgostit lulea de cum a cunoscut-o, încă atunci, în vara anului 1940. Păcat că nu s-au văzut în anii războiului, căci Bucov a emigrat la Moscova. Apoi, după război, lui Bucov îi făcuse, timp de doi ani,

concurenţă neloială Leonid Ilici Brejnev, la fel amoretat de fermecătoarea fiică a răposatului compozitor. Acesta, însă, avea privilegiul postului de Secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist al Moldovei şi, deci, era avantajat de Margareta. „Ce-i al meu e pus deoparte”, era nevoit să se mângâie mereu Milică, cum îl dezmierda Margareta pe Emilian Bucov. De fapt, la ce bun să ascundă, nici Margareta nu era indiferentă faţă de sentimentalul şi focosul poet. „Brejnev azi este, mâine nu-i!”, îl liniştea Margareta întruna, şi Milică, vrând-nevrând, accepta rolul amantului numărul doi. Însă, nu zăbavă, în noiembrie 1952, Leonid Ilici a fost chemat la Moscova, şi astfel sturlubaticul Milică a rămas să fie unicul amant al Margaretei. De fapt, în adâncul sufletului, Margareta spera ca iubăreţul poet să divorţeze şi s-o ia de soţie. Dar lui Milică nici prin gând nu-i trecea să procedeze aşa, deoarece era căsătorit şi avea deja doi copii – un băiat şi o fată. Deşi, principial şi egoist în sentimente, el nu putea să-i ierte magnificei sale iubite faptul că a acceptat să fie şi amanta lui Brejnev, în timp ce ei deja se aflau, de ani buni, în relaţii de dragoste.

Sunt sufletul răposatului muzician Eugeniu Coca. De mărimea unui fluturaş de lumină cât urechea unui ac, stau pitit pe fotografia Orchestrei Radio Bucureşti, în dreptul prim-vioristului Coca. Urmăresc cu atenţie tot ce se întâmplă în jur şi vă povestesc ce văd şi aud, aşa cum îmi vin cuvintele, amestecându-le cu amintirile mele mai recente şi cele de mai demult...

ZIUA A TREIA

Eu, sufletul lui Eugeniu Coca, am părăsit fotografia de pe care am privegheat toată noaptea sicriul răposatului. Mi-am făcut loc pe iconiţa de pe pieptul defunctului meu stăpân. Odată cu iconiţa, primesc şi eu zecile de săruturi ale persoanelor care

vin să-și ia rămas bun de la acel care a fost stăpânul meu. Apoi, pe la ora 11, iată că intră în odaie și cei patru bărbați de la oficiul serviciilor funerare, ca să scoată sicriul din casă. Dar cum să-l scoată, dacă el nu încape prin coridorașul strâmt. Într-un târziu, cântărind toate posibilitățile, le vine ideea să deschidă larg cele două ferestre ale jumătății de cerdac ce aparține familiei Coca. Încape? Încape!...

– Dumnezeu! Îl scot pe fereastră! exclamă cântăreața Tamara Ciobanu, privind cum sicriul cu corpul răposatului este împins din cerdac de doi bărbați, iar alți doi îl sprijină din curte, trăgându-l cu atenție.

– De ce scot răposatul pe geam? întrebă, nedumerită, Baca Deleanu.

– Nu încape sicriul pe ușă, îi explică soțul Liviu Deleanu, poetul care a scris mai multe texte pentru cântecele compuse de bunul meu stăpân Coca.

– De ce nu încape? insistă Baca să afle un răspuns mai exact.

– Coridorul e îngust și ușa e strâmtă, intră în vorbă unul dintre cei patru ciocli, care se străduiau să așeze sicriul într-un autobuz special, închiriat de la același oficiu de servicii funerare.

– De ce? nu se lasă femeia să afle răspunsul.

– Întrebați-i pe chiriașii noștri, *porcurorii* care au sechestrat intrarea centrală și au izolat-o cu un perete de jumătatea noastră de casă, explică Margareta, ștergându-și cu o batistă lacrimile ce i se rostogolesc întruna pe obraji, urcând și dansa lângă sicriu, alături de mama Liuba, care abia de mai scoate niște sunete răgușite, căci are vocea stinsă de-atâta bocet.

Tot aici, lângă sicriul defunctului meu stăpân, urcă și un preot apropiat familiei, cel care, dis-de-diminează, a oficiat panahida în casă, dar urmează să încheie slujba de pomenire la mormântul lui Coca din cimitirul de pe strada Armească.

Lumea venită să-l conducă pe Eugeniu Coca în ultimul său drum, deoarece nu este prea numeroasă, căci azi e-o zi geroasă de marţi, 12 ianuarie, adică zi de lucru, încape liber în cel de-al doilea autobuz închiriat de la acelaşi oficiu funerar. Îi văd cum, pe rând, urcă în autobuz: Emilian Bucov şi Bogdan Istru, Baca şi Liviu Deleanu, Tamara Ciobanu şi Alexandru Ranga, consăteanul mai tânăr al lui Coca, muzician şi compozitor care a sosit de la Bălţi, unde predă muzica la Şcoala Pedagogică; actorii Eugen Ureche şi Domnica Darienco, Chiril Ştirbu şi Ecaterina Cazimirova, acordeonistul Dumitru Gheorghişă şi trompetistul Şico Aranov, conducătorul muzical al Ansamblului de dansuri populare „Joc”, Maria Bieşu, tânără interpretă în formaţia „Fluieraş”, studentă la Conservator, şi Leonid Gurov, profesor la Catedra de compoziţie a lui Coca, împreună cu discipolii săi Vasile Zagorschi, Veronica Garştea şi Zlata Tcaci.

Ceva mai devreme, a venit cu o coroană mare şi impunător de frumoasă însuşi prim-secretarul Comitetului Central al Partidului Comunist al Moldovei Ivan Ivanovici Bodiul. El a ținut în curtea casei un scurt discurs, exprimând condoleanţe familiei, rudelor şi prietenilor răposatului, dar nu înainte de a da citire telegramelor guvernamentale trimise de însuşi Leonid Ilici Brejnev, şeful Direcţiei Politice a Armatei Sovietice, în grad de general-leitenant, conferit de Nichita Hruşciiov, Secretarul General al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice...

Ajunşi la cimitir, eu, sufletul defunctului Coca, caut un nou ascunziş comod pentru mine şi îl găsesc pe broşa fixată în rochia neagră, de doliu, a Margaretei. Margareta nu se desparte de această broşă niciodată, deoarece este un dar preţios, de mare valoare sentimentală, primit de la Norman Mayer, consulul Marii Britanii la Bucureşti. Ea, broşa, are forma unui fluture alb-gălbui, cu picăţele din fire de diamant şi punctişoare verzi de smarald.

– Nu ştiu dacă ne vom mai vedea, zise Norman, prinzân-

du-i broșa de reverul paltonului de culoare azurie, pe care îl îmbrăcase în seara aceea de pomină, căci era un amurg răcoros de toamnă târzie a anului 1940.

– De ce crezi așa? întrebă, derutată și nedumerită, Margot, cum obișnuia s-o dezmiere Norman.

– Reprezentanța Diplomatică a Marii Britanii își suspendă activitatea la București. Eu sunt revocat de urgență la Londra. În curând, conform unor informații secrete ajunse la mine, Germania va începe un mare război și, din câte știm, România ușuraticului Carol al II-lea și a junelui său urmaș la tron Mihai va fi aliata nemților.

Margareta venise într-un suflet cu trenul de la Chișinău la București, ca să se revadă cu mirele ei, sperând că, în sfârșit, o va cere de soție și, după obiceiul românilor, vor juca, în acea toamnă, o nuntă frumoasă. Când colo, logodnicul pleacă la Londra fără ea! În aceeași zi a ultimei lor întrevederi, Norman i-a dat adresa unui oarecare Alex, fochist de tren din Chișinău, agent sub acoperire al serviciului britanic de spionaj, sfătuind-o, în cazul izbucnirii războiului, să ia neapărat legătura cu el și să-i îndeplinească toate instrucțiunile. De la acest fochist moldovean, care lucrase timp de câțiva ani ca șofer la Reprezentanța Diplomatică a Marii Britanii, ea va primi nu numai dispoziții orale, ci și anumite sume de bani drept remunerare pentru servicii. „Am să te chem neapărat în Anglia”, i-a promis el, odată cu îmbrățișarea la despărțire, dar promisiunea lui așa și nu s-a mai împlinit, căci, în timpul unui bombardament masiv al Londrei de către aviația germană, după cum urma să afle de la fochistul-agent sub acoperire Alex, Norman și-a pierdut viața...

– Viața omului e curat ca și muzica! constată Liviu Deleanu, ridicându-se în picioare, ținând un pahar de vin în mână și privindu-le cu compasiune pe Liuba, soția răposatului, și pe Margareta, fiica lui Coca.

Cei care au venit la masa de pomenire, organizată de însuși

Ivan Ivanovici Bodiul în ospătăria Sovietului Miniştrilor de pe strada Livezilor, situată nu departe de casa familiei Coca, la una din intrările în parcul de la Lacul Comsomolului, au devenit atenţi.

– Ne naştem pe ritmuri de bucurie, trăim o viaţă pe diferite ritmuri şi, în final, murim pe ritmuri de tristeţe, – îşi reia cuvântul de pomenire Liviu Deleanu, continuând: – Muzica face parte din viaţa noastră de la început până la final. Anumite ritmuri ne influenţează starea de spirit sau ne induc anumite stări: de la bucurie la nostalgie, de la dor sau durere până la melancolie sau tristeţe...

Toţi îl ascultă cu răsuflarea întretăiată. Liuba, soţia defunctului, şi fiica Margareta lăcrimează. O lacrimă măşcată, cam cât un bob de mazăre, se cotileşte iute pe obrazul Margaretei şi cade exact pe broşa prinsă la piept, de rochie, mai-mai să mă acopere şi pe mine, sufletul lui Coca. Iar eu aştept continuarea luării de cuvânt a poetului Liviu Deleanu. Este un orator excelent, dar şi un mare iubitor şi cunoscător al muzicii. Încă în tinereţe, în 1936, când lucra la Bucureşti, a compus textul cântecului „Sanie cu zurgălăi” pe muzica lui Richard Stein, cântec devenit popular şi considerat de multă lume ca fiind folcloric get-beget. Pe atunci, Coca era primviorist în Orchestra Radio Bucureşti şi, în interpretarea solistei Maria Lătăreţu, numită ba Privighetoarea Gorjului, ba Prinţesa cântecului popular, a insistat să lanseze, în decembrie 1937, „Sania cu zurgălăi” pe „părţiile” undelor radio.

– Astăzi, revine la cuvântul său Liviu Deleanu, muzica ne insuflă o mare tristeţe. Pentru că azi ne-am despărţit de Eugeniu Coca, compozitorul care a fost fiul şi tatăl muzicii noastre moldoveneşti, omul care a ştiut să descuie cu cheia Sol multe tainiţe ale sufletului omenesc. Sunt profund mâhnit de trecerea subită la cele veşnice a acestui mare izvoditor de melos şi exprim profundele mele condoleanţe soţiei şi fiicei compozitorului, tuturor rudelor şi prietenilor apropiaţi. Să trăim şi să-l pomenim doar de bine!

Cei de la masă, vreo douăzeci de persoane la număr, iau paharele cu vin și le duc evlavios la gură. Abia de-au reușit să guste câte ceva din bucate, că atenția lor e atrasă de Emilian Bucov. Supărat un pic de Deleanu pentru că i-a luat-o înainte cu cuvântul de pomenire, s-a sculat energic în picioare, zicând:

– Muzica, dragii mei, e roua sufletului. Dacă n-am fi avut suflet, ni l-ar fi creat muzica. Mai mult, muzica este graiul sufletului. Ea stârnește în noi nu instinctele, ci gândurile cele mai profunde. Muzica este scânteia ce aprinde focul în sufletul omenesc. Muzica este o armonie agreabilă în onoarea lui Dumnezeu și desfătarea permisă sufletului omenesc...

Lumea își fixează privirea atentă pe chipul lui Emilian Bucov, care a reluat motivul muzicii din discursul rostit de Liviu Deleanu. „Ia să vedem ce va adăuga și Milică”, se gândește Margareta, cea care de nenumărate ori a asistat la discuțiile aprinse despre muzică, întreținute de poet și tatăl ei în „foișorul” din curte. Fața lui Bucov devine tot mai luminată de flacăra inspirației și el se străduiește să rotunjească cât mai măiestrit cuvântarea sa:

– Există trei dimensiuni fundamentale ale omului: dimensiunea vieții, dimensiunea morții și dimensiunea iubirii. Cine pătrunde, însă, în tainele îmbinării armonioase a sunetelor, cunoaște o a patra dimensiune: dimensiunea muzicii. Coca rămâne să trăiască veșnic în această, a patra dimensiune...

– Foarte frumos vorbiți, Milică! exclamă doamna Liuba, soția compozitorului, crezând că Bucov și-a încheiat discursul.

Poetul însă face semn de liniștire cu mâna, adică nu mă întrerupeți, căci încă n-am terminat, continuând cu și mai mare patos oratoric:

– Cel care deschide seiful unde stă ascunsă muzica se îmbogățește cu valori inestimabile. Chiar regretatul Eugeniu Coca îmi spunea, astă-toamnă, că cine înțelege deplin muzi-

ca nu se mai teme de moarte, fiindcă muzica este veșnicie și infinit în același timp. Ascultând o muzică de calitate, până simți că sunetele se întrepătrund cu sufletul într-un melanj de extaz, într-o osmoză de beatitudine, absorbi infinitul și moartea și se pare un joc al lui Dumnezeu cu timpul, joc pe care poți să-l câștigi, desființând valoarea timpului prin muzică. Căci muzica nu poate fi încadrată nici în timp, nici în spațiu, ea este o permanență a sentimentelor transfigurate în eufonii. Eugeniu Coca s-a zidit în templul muzicii, câștigând jocul cu timpul. El n-a murit, ci rămâne să trăiască în fiecare piesă muzicală zămislită de el. Veșnică lui pomenire!

După asemenea cuvântări înflăcărate și pline de sensuri profunde, discursurile celorlalți meseni par niște banalități. Numai Alexandru Ranga, consăteanul lui Coca, reușește, spre sfârșitul mesei de pomenire, să spună câteva vorbe din suflet:

– Un sat întreg, bădiță Eugeniu, deplânge dispariția ta. Un sat întreg se mândrește cu tine, muzician și compozitor cunoscut și stimat de toată seminția românească. Cărările și potecile nistrene din Cureșnița noastră îți mai păstrează vie amintirea pașilor copilăriei tale. Toată Soroca e în doliu, căci tu n-ai să mai revii pe urmele adolescenței tale. Totuși, bădiță Eugeniu Coca, eu îți promit să te readuc pe meleagurile natale, în chipul melodiilor și cântecelor compuse de dumneata, căci, într-adevăr, muzica nu cunoaște moartea. Și atât timp cât vor răsuna melodiile compuse de dumneata, compozitorul Coca nu va muri! Netrecătoare fie amintirea ta!

...Acest cuvânt mi-a arătat drumul pe care eu, sufletul lui Coca, va trebui să merg mâine, în cea de-a patra zi de la trecerea în neant a compozitorului.

CAPITOLUL II

„S-a îmbolnăvit toboșarul...” „Ce ne facem fără toboșar?” „Da, fără el banda noastră de lăutari nu poate să se arate în lume!” „Și, când te gândești că avem de cântat la o nuntă de gospodari, te ia groaza!” „Doamne, trimite-ne o ieșire din situație!”

ZIUA A PATRA

Azi e miercuri, 13 ianuarie 1954, ajunul Anului Nou pe stil vechi și a Sfântului Vasile cel Mare. Cuvântul pe care l-a rostit ieri, la masa de pomenire, muzicianul Alexandru Ranga m-a impulsionat să vizitez satul de baștină al răposatului meu stăpân. Acolo am crescut și am prins la aripi și eu, sufletul lui. De aceea revederea meleagurilor natale ale lui Coca înseamnă și întâlnirea mea cu leagănul „copilăriei” mele. Căci și sufletul se naște, crește și se maturizează odată cu omul.

Ieri, la masa de pomenire, s-a vorbit și despre suflet. Drept că nu mi-a plăcut și nu sunt de acord cu toate cele spuse. Cineva, pare-mi-se actrița Domnica Darienco, a ținut să afirme că viața omului este aidoma unei lumânări arzând – cât timp trupul ei e drept și tare, neîncovoiat încă sub povara picăturilor fierbinți de ceară, sufletul ei – flacăra – pâlâie vesel și curajos, alungând întunericul din jur, fie și numai la o distanță de doi pași. Dar când trupul ei schilodit se pleacă, mistuindu-se și deformându-se, flacăra-i se micșorează și se stinge treptat, nemaiputând lupta cu bezna nopții. La fel și sufletul omului – cât timp trupul e puternic și în floare, el se

străduieşte să lumineze cât mai departe, învingând cu uşurinţă mizeriile şi greutăţile existenţei cotidiene. Însă trupul lui, pierzând vigoarea şi prospeţimea, deformându-se sub loviturile destinului său material, flacăra sufletului se stinge lent şi ireversibil, risipindu-şi harurile şi calităţile de altădată. Repet, eu, sufletul lui Coca, nu sunt categoric de acord cu această afirmaţie. Eu am rămas aşa precum am fost, când copilul Eugeniu Coca cutreiera aceste văi nistrene – tânăr şi cutezător!

Nu împărtăşesc nici altă părere similară. Este o iluzie, zicea un tânăr compozitor, Vasile Zagorschi, că sufletul omului ar fi acelaşi din momentul naşterii până în clipa plecării sale în neant. Nu, el creşte şi se schimbă în cursul vieţii, flacăra lui prinzând putere şi atingându-şi apogeul în timpul maturităţii sale spirituale, ca mai apoi să scadă şi să se împuţineze, irosindu-şi energia vitală. Şi dacă, după moartea materială a trupului, sufletul îşi găseşte alt locaş în nemărginirea Universului, atunci ce suflet pleacă în neant din trupul vlăguit, chinuit de boli al unui bătrân, pentru care lumea nu mai are nici contururi, nici culoare, nici arome?! Când trupul e plin de viaţă, flacăra sufletului, mândră şi nesupusă, se aprinde mai luminoasă sub vânturile vitrege ale sorţii, sfidând cu îndrăzneală stihia existenţei, pe când, în pragul bătrâneţii, o boare slabă o poate stinge lesne.

Zic, este discutabilă concluzia din acest discurs, dar adevărat este că sufletul evoluează şi flacăra lui atinge apogeul în timpul maturităţii spirituale a stăpânului său. Coca, bunul meu sălaş trupesc, s-a stins prematur, la doar 61 de ani, fiind în apogeul maturităţii sale spirituale şi creative. De aceea eu sunt flacăra vie şi puternică a sufletului său, chiar dacă-s de mărimea unui fluturaş ce încapă să treacă prin urechile acului...

Meditând astfel, iată că am ajuns în satul Cureşniţa din părţile Sorociei. Vatra veche se întinde chiar în valea de pe malul Nistrului. Dar, uimitor!, de-a lungul anilor, o mulţime

de case au avut curajul să se rupă de seliștea bătrânească și să urce pe panta dealului, formând câteva mahalale noi, încât acum, în 1954, satul pare de nerecunoscut!

Căsuța modestă a lui nea Costache Coca, tatăl lui Eugeniu, nu s-a păstrat. În locul ei e construită o casă nouă, arătoasă. Eu însă țin bine minte data de 15 aprilie 1893, când Eugeniu a văzut lumina zilei în acea casă țărănească, situată pe vatra veche, la vreo sută de metri de albia Nistrului. În momentul nașterii sale, Dumnezeu m-a trimis pe mine să însuflețesc acel prunc născut de către lelea Matroana, cum o chema pe mamă-sa.

Creșteam și eu împreună cu băiatul, străbăteam împreună cărăruia ce șerpuia spre Nistru, în apele cărăuia ne scăldam, vara, sau ne plimbam cu barca, când nea Costache scăpa de grijile plugărești și de cele muzicale. Părinții lui Eugeniu nu aveau pământ, dar lucrau cu ziua la cei care aveau moșii mari. Nici mama Matroana, nici nea Costache nu s-au ales, cum era obiceiul, cu pământ-zestre de la părinții lor. Părinții lui nea Costache, încă înainte ca acesta să se însoare cu lelea Matroana, au vândut puținul pământ ce-l aveau și și-au cumpărat un loc de casă la Soroca. După ce și-au construit un „cuib” nou în Dealul Sorocii, ei îi îndemnau întruna și pe Costache cu Matroana să se mute la Soroca, unde viața pulsa mai vii decât la Cureșnița. Până la urmă, în anul 1902, nea Costache și lelea Matroana, vânzând casa din sat cu tot cu grădina mare din jurul ei, s-au stabilit cu traiul la Soroca, unde Eugeniu avea condiții mult mai bune pentru învățătură și perfecționarea harului muzical.

Păcat însă de neglijat, satul în care Eugeniu Coca și-a trăit primii nouă ani de viață a lăsat o amprentă adâncă în universul său spiritual, dar m-au marcat profund și pe mine, sufletul lui. Peisajele pitorești nistrene; apa limpede și curată a râului, ce făcea aici o cotitură mare, care potolea viteza cursului apei; horele și șezătorile cu dansurile lor săltărețe și cântecele neaoșe; vorba miezoasă și așezată a sătenilor –

toate şi-au lăsat amprenta binefăcătoare asupra viitorului muzician.

Îmi amintesc cum, încă de pe la cinci anişori, Jenică a luat în mâini vioara tatei, adică a lui nea Costache, a sprijinit-o, cu chiu, cu vai, de umăr şi a început să poarte, stângaci, arcuşul pe strune. Vioara era prea mare pentru el, căci o ţinea cu mâna stângă abia la jumătate de grif. Şi nici arcuşul nu era ascultător, ci luneca mereu de pe strune, fiind prea lung. Totuşi, un susur de muzică izvorî sfios din inima viorii.

– Ce-ţi veni, Jenică, tatei?! strigă nea Costache, când îl surprinse cu vioara. Vrei să-mi strici instrumentul? Nu vezi, băiatule, că vioara este mai mare decât tine? Dacă vrei să înveţi a cânta, spune-mi! Am să-ţi cumpăr una din cele mici, numai bună pentru vârsta ta.

Zis şi făcut. Nea Costache Coca i-a cumpărat de la Soroca o vioară mică, pe care Jenică o putea lesne mânui. Apoi, pe apucate, mai ales în zilele de duminică, îl învăţa pe fiu să pătrundă secretele muzicii. Azi o lecţie, duminica viitoare alta şi, pe neobservate, Jenică a învăţat „la auz” să cânte atât de bine la vioară, încât tot satul se minuna:

– Ia te uită, bre, la băiatul ista al lui nea Costache Coca! Cântă la vioară ca unul mare!

– D-apoi, ce se naşte din pisică şoareci prinde! Parcă taică-său nu-i unul din cei mai vestiţi lăutari din partea locului? constata, filozofic, careva din bătrânii satului.

Astfel, la vârsta de 8 ani, Jenică stăpânea deja vioara atât de bine, încât, la horele din sat, ieşea să cânte în faţa lumii, împreună cu taică-său şi alţi lăutari. Şi la serbările şcolare era solicitat să prezinte neapărat o melodie-două. Îşi purta zilnic în trăistuţă „Leana Cosânzeana”, cum îşi botezase el mica vioară, şi caietul cu note muzicale, căci la şcoală învăţau cântece „pe note”. Uneori, la sfârşitul lecţiilor, îndemnat de colegii săi, improviza mici concerte în coridorul şcolii.

– Să-mi cumperi o vioară nouă, tăticule. Asta de acum mi-i mică, prinse a-l sâcâi Jenică pe tată-său.

– Văd că de-amu ai mai crescut, puradelul tatei, ți s-au lungit și mâinile. Să prind la biștariși și-o să-ți cumpăr nu-maidecât alt instrument, îl liniștea părintele. Numai să fii cumincior, să nu te mai legi cu alde Alexei Postolache și să treceți încă o dată Nistrul cu barca.

Mare pățanie cu barca ceea! La Nistru, mulți gospodari aveau câte o luntre priponită la mal, în dreptul fiecărei grădini din luncă. Oamenii pescuiau cu ajutorul bărcilor, iar la sărbători urcau în ele și se plimbau, cu toată familia, pe oglinda liniștită a Nistrului. Familia Coca nu avea un asemenea vas. Însă dorința de a se plimba cu barca îl sâcâia mereu pe Jenică. Și iată că, într-o zi, după ce mai mulți băieți s-au scâldat berechet, luându-se înde ei la întrecere: cine va înota mai departe pe sub apă, lui Jenică îi veni ideea să treacă Nistrul, să ajungă pe celălalt mal. Propunerea i-a plăcut lui Alexei Postolache, un băiat mai răsărit decât Jenică.

– Trecem Nistru doar eu și Jenică! se împotrivi Alexei rugămintelor altor băieți. Am de dus un vițel la Flămânda, în satul de pe celălalt mal. Niște rude l-au cumpărat la Duminița Mare de la vecinii noștri, explică el motivul refuzului.

S-au dus repejor acasă la Alexei, care se bucura în sine să scâpă de-o grijă– să-i aducă zilnic vițelușului de mâncare câte un cogeamite braț de buruian. Au luat vițelul de funie și, pe cărarea din grădina cu zarzavaturi, au ajuns la barcă. Prins cu lanțul de par, vasul era încuiat cu un lacăt.

– Altfel, poate să ne-o fure careva de pe celălalt mal, zise Alexei, descuind lacătul cu cheia și scoțând lanțul din veriga de metal a parului-ancoră.

Cu multă mocoșeală, au urcat vițelușul în barcă. Apoi, apucând fiecare câte o vâslă, au încercat să urnească barca din loc. Jenică, spre deosebire de Alexei, nu avea experiență de vâslaș, de aceea vasul prinse a se roti pe loc.

– Apasă vâsla mai adânc în apă și trage cât poți de tare spre tine! îl povățuia Alexei.

Ascultând de sfatul amicului, Jenică prinse din mers măiestria vâslitului. Apoi și Alexei o lăasă ceva mai ușurel cu vâsla sa, căutând acel punct de echilibru care ar mână barca doar înainte. Bine și mai bine, până au ajuns la mijlocul Nistrului, lățimea căruia era de vreo două sute de metri în acel loc. Cursul apei se făcu deodată mai iute, încât barca a început iarăși să se rotească pe loc, apoi, fiind luată de curent, a prins a luneca repejor la vale.

– Din nou greșești vâslitul, nu împingi apa cu putere! prinse a striga, înfricoșat, Alexei, încât a speriat vițelul, care s-a sculat în picioare și... a sărit în apă, răsturnând barca.

– Aoleu! Se îneacă vițelul! strigă, alarmat, Jenică.

Vițelul, însă, pentru că era legat cu funia de lanțul bărcii, a prins să înoate exact către satul Flămânda, trăgând și barca după sine, cu tot cu cei doi băietani care au reușit să se prindă de vas. Și Jenică, și Alexei, ca toți băieții din Cureșnița, știau să înoate foarte bine. Adică, chiar obosiți de vâslit cum erau, ei nu-și băteau capul de dânșii, ci de vițel. Mare le-a fost uimirea când au descoperit că vițelulșul înota mai bine decât dânșii. Totuși, oricât de bun înotător s-a adevărit, vițelul a dus barca la mal cam cu vreun kilometru mai jos de Flămânda. Au hotărât ca Jenică să rămână paznic lângă barcă, iar Alexei să ducă vițelul de frânghiuță până la casa rudelor.

E limpede pentru oricine, la întoarcere, ei au acostat cu barca mult mai jos pe cursul Nistrului, lângă Cosăuți. Părinții lui Alexei au fost nevoiți, după ce au primit vestea chiar de la fiul lor, care alergase într-un suflet acasă, să încarce barca într-un car cu boi, ca s-o aducă la locul ei de pe mal.

Jenică a ajuns acasă seara târziu, cu hainele ude leoarcă și cu sufletul, adică cu fluturașul de lumină care sunt eu, cât un purice: oare ce vor zice ai săi despre aventura cu barca?

ZIUA A CINCEA

Am înnoptat, copleșit de amintirile reînviată și impresiile zilei din ajunul Anului Nou și a Sfântului Vasile, la geamul școlii din sat, acolo unde Jenică, până a se strămuta părinții lui cu traiul la Soroca, a reușit să facă două clase primare. Deși suntem în anul 1954, eu îmi amintesc bine anii 1900–1902, când tânărul meu stăpân mergea la școală cu mare tragere de inimă. Bineînțeles, îl înaripam și eu, sufletul lui.

– Unde te-ai pornit, Jenică, cu noaptea în cap? îl opri tată-său, într-o dimineață, când băiatul era abia de-o săptămână-două elev în clasa întâi.

– La școală!

– D-apoi știi ce zi e azi?

– O zi ca toate zilele.

– Azi e duminică, fătule, iar duminica copiii nu merg la școală, ci la biserică.

Deși învățământul era practicat pe atunci, pe timpul Rusiei țariste, în limba rusă, învățătorii își permiteau, ba chiar erau nevoiți să „traducă” unele obiecte în limba română. Altfel copiii nu înțelegeau nici aritmetica, nici caligrafia, nici cântul, nici desenul... Jenică știa, în clasa a doua, să facă toate cele patru operații – adunarea, scăderea, înmulțirea și împărțirea. Se străduia să rotunjească cât mai frumos literele. Cu desenul o ducea un pic mai slăbuț, în schimb la cânt lua doar note excelente.

– Ai să ajungi departe, Jenică! îl încuraja întruna învățătoarea, o doamnă rusoaică în vârstă, din dinastia renunțitorilor *narodnici*, care reușise să învețe atât de bine limba băștinașilor, încât ai fi putut jura că-i româncă get-beget. Bine că nu te iei după copiii neamului tău țigănesc, care fug de carte ca dracul de tămâie.

– Dacă el, stimată învățătoare, îi seamănă la feleșag mai mult lelei Matroana, mamei sale, care este moldoveancă

de-a noastră din moşi-strămoşi, sărea uneori cu explicaţia Aneta Melnic, colega de clasă care, după căsătorie, îşi va schimba numele de familie în Revencu.

– Dacă nici nea Costache nu e ȝigan get-beget. El, după cum zic părinţii mei, la fel se trage din tată ȝigan şi mamă moldoveancă. Adică Jenică este mai mult moldovean decât ȝigan, îşi dădea deseori cu părerea şi Nicolae Bulat.

– El are cam o pătrime de sânge ȝigănesc şi trei pătrimi – de cel moldovenesc, punea întotdeauna punctul pe i Gavril Spoyală.

Oricum ai da-o, oricum ai suci-o, Jenică se trage din ȝigani pe linia tatei. Şi anume seminţia aceasta indiană l-a însemnat genetic cu marele har al muzicii. Acel sfert de sânge ȝigănesc ce curgea prin venele băiatului nu era, pur şi simplu, sânge, ci un foc străvechi cu flăcări de muzică şi cântec pălălăind. Nu întâmplător, Jenică, la nouă ani, stăpânea destul de bine vioara, interpretând „la auz” orice cântec. Dar şi glasul lui era melodios, încât se armoniza de minune cu toate vocile din corul şcolii. Chiar şi preotul satului, care preda la şcoală religia, îl lăuda întruna pe Jenică, invitându-l să cânte şi în corul bisericesc, nu numai în cel al şcolii.

Bine că mi-am amintit de biserică. Ea se află în centrul satului, faţă în faţă cu clădirea de piatră a şcolii. E dimineaţa zilei de joi, 14 ianuarie pe stil nou, 1 ianuarie pe stil vechi, şi la biserică e lume multă, doar se oficiază slujba de Sfântul Vasile cel Mare. Mă strecor şi eu în lăcaş, oprindu-mă lângă o lumânare ce arde pe policandru din centrul bisericii. De aici văd toată lumea prezentă la slujbă: Iustina Melnic, Sârghi Pleşca, Dochîţa Ranga, Aneta Revencu, Nicolae Bulat, Pavel Pancu, Toader Bulat, Gavril Spoyală... Doar pe dânsii îi recunosc, deşi eu, sufletul lui Coca, nu i-am văzut din 1902, adică tocmai de 52 de ani! Restul mirenilor sunt mult mai tineri şi nu am de unde să-i ştiu. Însă pe cei care i-am numit, deşi anii i-au gârbovit şi încărunţit, îi țin bine

mente, căci erau cam de o vârstă cu stăpânul meu, răposatul Eugeniu Coca.

Îmi amintesc cum Jenică, împreună cu Coliță Bulat și Gavriluță Spoială, formau un trio de urători, umblând, la sărbătorile de iarnă, cu colinda și hăitul pe la casele oamenilor, de la un capăt la altul de sat. Toate zilele acestea – de la Crăciun până la Sfântul Vasile – satul vuia de veselie oamenilor, de jocuri, de cântece. Și copiii, și flăcăii, și bărbații, și femeile – toți se veseleau, căci pentru veselie sunt lăsate de la Dumnezeu aceste sărbători, pentru ca să mai uite țăranul acele amare griji ale vieții, care îl cuprind iarăși, îndată ce pășește din sărbători în zilele de lucru.

Sfântul Vasile sau Anul Nou, mai întâi de toate, este sărbătoarea plugarului moldovean. Semnificația aceasta se observă în toate obiceiurile care sunt respectate acuma. Fiindcă plugăritul a fost întotdeauna și este și astăzi, în 1954, cea mai de căpetenie și poate singura îndeletnicire a țăranului nostru, negreșit că moldoveanul îi dă o însemnătate foarte mare.

„Badea Vasile” sau „bădica Traian”, numele slăvitului împărat roman, evocat în urătura principală a flăcăilor din Cureșnița, sunt înfățișați în „hăituri” în chipul unui plugar puternic, voinic și tânăr, care face minuni cu vredniciile sale plugărești. În „hăituri” se povestesc toate isprăvile lui „badea Vasile” sau „bădica Traian”, se zugrăvește toată vitejia și năzdrăvănia lui la mânăuirea plugului în așa fel cum numai mintea moldoveanului a putut să le izvodească.

Încă ieri am observat: la Cureșnița, rânduiala hăitului se respectă cu sfințenie și acum, în iarna anului 1954. Dintâi, ca și de Crăciun, se pornesc băieții cu clopoței, cu prăjini crăcănate la vârf, ca să are cu plugul și apoi să semene. De prăjini se leagă, de obicei, fire de busuioc, în semn că „hăitorii” doresc ca anul viitor să fie bogat și în pâine, și în flori, și în ierburi.

Toată ziua din ajunul Sfântului Vasile, se aud glasuri de copii și adolescenți, care zic repede hăitul și, după vreo câteva cuvinte, rostesc: „Și mai mânați, băiețel!” Ori: „Și mai ridicați glas, feciorași!”. Și, la îndemnarea asta, strigă avan cu toții într-un glas: „Hăi! Hăi!”. Când sfârșesc hăitul, apoi zic ceva, ca de pildă: „Dați colacul și pitacul, că vă fărâcă boii pragul!”. Și primesc de la gospodarii casei bani mărunți, covrigi și colăcei copti anume pentru asta. Băieții înșiră covrigii și colăceii pe prăjina plugușorului și se duc la alte case.

Mai târziu, când amurgește bine, pornesc „de-a hăitul” flăcăii. Venind la o casă, ei dintâi întrebă de fată (când casa-i cu fată) dacă se poate să hăiască sau ba. Și dacă le dă voie fata, ei încep hăitul, împletind într-însul și cuvinte în care se laudă vrednicile fetei.

Hăitul flăcăilor întotdeauna este mai frumos decât al băiețelilor, care adeseori strică cuvintele, nepricepând bine înțelesul lor sau chiar le uită și nu le spun pe toate. Iată un „hăit flăcăiesc” de la Cureșnița, care pare unul din cele mai frumoase:

***Aho, aho! copii și frați,
Stați puțin și nu mânați,
Lângă boi v-alăturați
Și cuvântu-mi ascultați:***

***S-a sculat mai an
Bădica Traian,
A încălecat un cal laur,
Cu nume de Graur,
Cu șaua de aur,
Cu frâul de mătasă
Cât vița de groasă,
Cu coama de argint
De ajungea până la pământ.***

**Mânați, mări: – Hăi! Hăi!
Ș-a pornit la arat,
La arat și semănat.
Brazdă neagră răsturna,
Grâul roșu semăna,
Cu boroana boronea,
Grâu-n urmă răsărea,
Cu graparul grapa,
Grâu-n urmă înspica.**

Ia mai mânați, mări: – Hăi! Hăi!

**La lună, la săptămână, bădica Traian
Într-o dimineață s-a sculat,
Pe cal a încălecat
Și la câmp a alergat
Să vadă de-i grâul copt.
Grâul era copt-răscopt,
Numai bun de pus în snop.
De trei ori lanul a înconjurat,
Trei spice în mână a luat,
În palme le-a frecat,
În buze le-a suflat,
În băsmăluță le-a legat
Și acasă la femeie a alergat.**

Mânați, mări: – Hăi! Hăi!

**– Mări femeie, mări femeie,
Grâul nostru o să pieie.
– Taci, bărbate blestemate,
Nu te îngrijora,
Că te-i duce la târg la Soroca,
Unde se vinde fierul cu oca
Și-i face secere mărunțele**

*Pentru fete tinerele,
Seceruici cu mănunchi de tei
Pentru flăcăiaşi holtei,
Seceruici mai zgrunţuroase
Pentru babe grebănoase.*

Mânaţi, măi: – Hăi! Hăi!

*S-a dus bădica Traian la târg la Soroca,
Unde se vinde fierul cu oca.
Dă pe uliţa cea mică,
Nu găseşte nimică,
Dă pe uliţa cea mare
Şi-ntâlneşte-un meşter mare,
Cu luleaua-n dinţi, cu doba-n spate,
Plin de toate.
– Măi dobare, meşter mare,
Fă-mi seceruice mărunţele
Pentru fete tinerele,
Seceruici cu mănunchi de tei
Pentru flăcăiaşi holtei,
Seceruici mai zgrunţuroase
Pentru babe grebănoase.
Secerele s-au gătit,
Pe la toţi le-au împărţit
Şi la lucru s-au pornit,
Şi la lucru mi s-au dat,
Mi s-au dat la secerat,
Cu dreapta secerau,
Cu stânga mănunchi făceau,
Cu amândouă snopi legau
Şi în clăi îi aşezau.*

Ia mai mânaţi, măi: – Hăi! Hăi!

*Bădica Traian loc de arie căta,
Loc de arie și-a găsit
La capătul pământului,
În bătaia vântului.
A ales nouă iepe – sure iepe,
De nouă ani sterpe,
Cu copitele crăpate,
Cu măligă astupate,
Cu fâșii legate,
Pe unde călcau–
Pământul prăbușeau.
Și le-a pus la treierat,
Cu copitele spicele fărâmau,
Cu nările vânturau,
Cu cozile felezuiiau,
Cu botul în saci puneau.*

Mânați, măi: – Hăi! Hăi!

*A încărcat 12 care mocănești
Și 12 boierești
Și le-a dus la moară la Hârlău,
Unde se macină încet și rău
Și-a dat de-un morăraș
Cu chica toporaș:
– Măi morare, măi morare,
Hătu-ți mama cui te are,
Până mâine dimineața,
De nu-mi va fi făina rece ca gheața,
De mână te-oi apuca
Peste moară te-oi arunca
Și guzganii te-or mânca.
A doua zi dimineața,
Făina era rece ca gheața.*

Mânați, măi: – Hăi! Hăi!

*Când vedea boii venind,
Carele scârţâind
Şi flăcării chiuind,
Lelea Maria a alergat în cămară
Şi-a găsit o sită rară,
A alergat din cămară-n casă
Şi-a găsit o sită deasă.
A cernut un sac
Şi-a făcut un colac,
Un colac mare rotat,
Pe piatra morii măsurat,
Cu zahăr zăhăruit,
Pentru noi plugari gătit.*

Opriţi, mări: – Aho! Aho!

*Am mai ura, am mai ura,
Dar nu suntem de ici-colea,
Da suntem de la Mitoc,
Unde-ngheaţă apa-n toc
Şi găluştele la foc,
Iar motanul cotonog-
Într-un fund de poloboc!
Am mai ura, am mai ura,
Dar nu suntem de ici-colea,
Da suntem de la Ciuca-Buca,
Unde se face mămăliga cât nuca
Şi-o păzesc 12 cu măciuca.
Când am dat să iau o fărâmitură,
Mi-a tras unul o despicătură,
De mi-au sărit toţi dinţii din gură!
La anul şi la mulţi ani!*

ZIUA A ȘASEA

De mărimea unui fluturaș de lumină, sunt sufletul lui Eugeniu Coca. Am colindat Cureșnița în lung și în lat, zăbovind pe drumurile și cărările înzăpezite, pe unde își purta pașii, umblând cu hăitul sau dându-se cu sania, copilăria fericită a viitorului muzician. Acum, luând-o pe de-a dreptul prin pădurea Cosăuților, zbor spre Soroca. Tot drumul, însă, îmi răsună în auz urătura de la Cureșnița, în care se povestește toata istoria muncii plugarului și a facerii pâinii, până la coacerea colacului „zăhăruit” și îndulcit pentru „hăitori”. Țăranul basarabean, întâlnind Anul Nou, se gândește, mai întâi de toate, la roada acestui an și la munca câmpului. În mintea lui, toată fericirea ce-o poate aduce anul viitor stă numai în pâine, cum și este adevărat. Stăpânul meu, Eugeniu Coca, deși nu a urmat destinul unui plugar, toată viața lui și-a alimentat-o din licoarea creației populare. Pâinea lui spirituală își avea originea tot de la vatra țărănească.

Străbat distanța spre Soroca și constat că sărbătoarea Sfântului Vasile este cu totul una plugărească, țărănească, și nu bisericască. Pentru că și a doua zi după hăit, de Anul Nou, toți oamenii din Cureșnița, ca și cei din toate satele basarabene, se seamănă cu grâu, cu orz, cu păpușoi, cu semințe de floarea soarelui, ca să arate că doresc să fie în anul viitor pâine multă și frumoasă, să trăiască toți cu sănătate până la anul următor:

*Sănătate nouă
Și la anul cu sănătate,
Să trăiți, să înfloriți
Ca merii, ca perii
La mijlocul verii!
Să crească grâiele
Și mălaiurile,
Și păpușoaiile!
La anul și la mulți ani!*

Şi cu aceste cuvinte ţăranul se uită cu nădejde în viitor, aşteptând pâine multă şi frumoasă de la Sfântul Vasile, ocrotitorul plugarilor. Repet, deşi Eugeniu Coca nu a avut un destin de plugar, vocaţia sa de muzician s-a înfiripat anume la vatra satului, în mediul vieţii ţărăneşti, apoi s-a dezvoltat şi s-a alimentat mereu din seva întremătoare a melosului popular.

– Muzica, dragii mei, este roua artei! astfel Coca obişnuia să definească muzica în faţa studenţilor săi de la Conservator, reînviind în memorie metafora rouăi de la ţară, care, proaspătă şi curată ca lacrima, îi spăla picioarele desculţe, vara, când Jenică mergea la Nistru prin iarba de pe şes.

– Eu aş îndrăzni să compar muzica cu poezia, intra în vorbă careva dintre studenţii săi.

Coca, fără nicio supărare, dezvolta spusa studentului:

– Şi eu compar uneori muzica cu o poezie a sunetelor, mai ales atunci când ascult un cântec interpretat de Tamara Ciobanu. Observ cu uimire, cum modulaţia glasului poate crea o entitate melodică, ce ţine de sacralitatea şi puritatea din om şi care-l apropie pe acesta de Dumnezeu.

– Ce dobândeşte totuşi omul prin muzică, prin cântec? îl iscodeau aceiaşi studenţi curioşi, dornici să audă formulările spontane, originale şi filozofice ale profesorului lor.

– Desăvârşirea căutată în armonia sunetelor, idealul pierdut şi regăsit în stările sublime create de melodie, infinitul pus în vocea de virtuoz şi absorbit de cel ce ascultă, fascinat, muzica sau cântecul, răspundea compozitorul dintr-o răsuflare, apoi completa: – Muzica înseamnă pentru om un răsfăţ al simţurilor, o satisfacţie a senzaţiilor, un deliciu sublim, rafinat într-un sentiment înalt. Este o artă a jerbelor de sunete aranjate cu măiestrie într-un joc al sufletului cu divinitatea...

Eu, sufletul lui Eugeniu Coca, eram întotdeauna bucuros să-i inspir şefului catedrei de compoziţie răspunsuri cât mai convingătoare şi frumoase, formulate într-un limbaj ele-

gant, cultivat cu migală în anii activității compozitorului la Iași și București.

– Pentru cel îndrăgostit de muzică, aceasta creează o ambianță de seducție și fascinație, iar încordarea cotidiană se topește într-o relaxare a mușchilor... gândirii, – rostea ferm profesorul, cucerindu-i pe studenți cu limbajul său elevat și cu concluzia care urma: –Muzica este remediul sigur al sufletului, deoarece ea transformă neliniștile în liniște, zbuciumul în relaxare, durerea în mângâiere sufletească. Muzica ne face să ne simțim cu adevărat împliniți și fericiți într-o lume plină de extaz și zbucium.

Pe neobservate, am ajuns în Dealul Sorociei. Locul e de nerecunoscut! În cei cincizeci de ani, câți au trecut de la plecarea în lumea mare a lui Eugeniu Coca, țiganii sedentari și-au construit aici un întreg orașel al lor, înălțând case cu o înfățișare specifică, una mai arătoasă decât alta, având elemente din arhitectura indiană. Acest amănunt demonstrează, o dată în plus, că țiganii sunt descendenți din nordul Indiei, ei emigrând spre țările europene, prin secolul al XI-lea, în perioada evului mediu timpuriu.

Trec de mahalaua fierarilor, unde un pâlc de copii gălăgioși se dau cu sania, și ajung în cea a lăutarilor. Aici, în vara lui 1902, s-au mutat în casă nouă părinții lui Jenică. În această mahala locuia, de mai mulți ani, și bunicul său Nicuță Coca, lăutar de viță veche, de asemenea venit din Cureșnița.

– Aici e toată cimotia noastră lăutărească, așa că ați făcut bine de mi-ați dat ascultare și v-ați mutat la Soroca, se bucura moș Nicuță, tatăl lui nea Costache.

În Dealul Sorociei își zideau case țiganii sedentari, împărțiți în grupuri meșteșugărești: ursari, căldărari, fierari, spoitori, lingurari, rudari, argintari, lăutari... Acești țigani își câștigau bucata de pâine prin muncă cinstită și majoritatea dintre ei duceau un trai decent. Meșteșugarii erau solicitați de satele din jurul Sorociei și de nenumărate localități din Ucraina, iar

lăutarii erau poftiți în toate colțurile Basarabiei să cânte la nunți, cumetrii, hramuri și alte petreceri colective.

În plus, anume muzicanții din Soroca erau considerați cei mai talentați și virtuozii interpreți de muzică populară românească, din care motiv, cum numai trecea postul Crăciunului și cel al Paștelui, ei nu mai lăsau vioara sau trompeta din mână. Lăutarii soroceni se proslăveau și prin corectitudinea și punctualitatea lor. Dacă își dădeau cuvântul și băteau palma, luând arvuna, nu renunțau niciodată la tocmeală, nici nu încercau să schimbe cumva în favoarea lor condițiile tocmelii.

Îmi amintesc bine toamna anului 1902, când nea Costache și părintele său Nicuță, împreună cu alți doi lăutari, trebuiau să cânte la o nuntă mare din satul Cosăuți, tocmindu-se încă de cu vară cu părinții mirilor. Și iată că nunta e sâmbătă, adică mâine, însă azi au aflat că...

– S-a îmbolnăvit toboșarul, izbucni, nervos, nea Costache. Și-a scrântit aseară, căzând dintr-un pom, mâna dreaptă...

– Ce ne facem fără toboșar? se întrebă, întristat, moș Nicuță.

– Da, fără el banda noastră de lăutari nu poate să se arate în lume!

– Și, când te gândești că avem de cântat la o nuntă de gospodari, te ia groaza!

– Doamne, trimite-ne o ieșire din situație!...

Cum stăteau ei la taifas, deprimăți și necăjiți, iată că intră în vorbă și Jenică:

– D-apoi las' să bată toba careva dintre voi!

– Un joc, două – da, s-ar putea. Dar nu toată nunta, trei zile în șir! Că fiecare lăutar are instrumentul și rolul său. Unde mai pui, că trompetistul îi mai zice și la fluier, iar clarinetistul mai suflă și la nai, și la cimpoi, nea Costache îi lămuri fiului toată gravitatea situației.

– Luați-mă pe mine, tată! făcu, pe neașteptate, băiatul.

Nea Costache rămase tablou și rosti șovăielnic:

– Mai știi?... Toba nu-i vioară, băiatule... Trebuie să bați vârtos cu măciuca și cu talgerul, de să răsune tocmai în celălalt capăt de sat... Trei zile în șir, că atâta va ține nunta... Ești un copil și n-ai să rezști.

– Da tu măcar ai încercat vreodată să bați toba? întrebă și moș Nicuță, surprins de propunerea nepotului.

– Am bătut-o de mai multe ori în orchestra școlii! Credeți că numai la vioară am cântat? Am mânuit pe rând toate instrumentele, răspunse, mândru, băiatul.

– Eu zic să-l încercăm, tătaie, că la nuntă am putea să-l ajutăm și noi, pe rând, când vom vedea că a obosit.

Au adus toba de la Ghiță Zlătaru, cel care își scrântise mâna, și i-au dat-o în primire băiatului. Tatăl și bunicul au prins a cânta la vioară fel de fel de cântece de petrecere, iar Jenică le ținea hangul cu toba. Bine și mai bine, dar toba era aproape cât băiatul de înaltă, de aceea, ca s-o bată cu toată puterea, el a trebuit să urce pe un scaun. Minune, nu alta! Jenică, la 9 ani ai săi, le-a demonstrat că poate bate toba nu mai rău decât Ghiță, ba chiar înfrumuseța ritmurile cu unele „floricele” personale, de puteai să juri că este un toboșar de meserie.

S-a ținut dârz toate cele trei zile. Nuntașii se adunau ca la minune, privind, mirați, cum băiețelul de nouă ani bătea toba mai dihai decât un vârstnic. Astfel Jenică a scos din încurcătură taraful tatălui său. Adevărat, atunci când obosea, îi lua locul ba bunicul, ba tata, ba alt membru al orchestrei. Oricum, din momentul acelei întâmplări, Jenică era deseori luat să cânte în orchestra de lăutari a celor maturi, încât întrezeza curiozitatea și admirația publicului spectator.

Și eu, sufletul copilăresc al lui Jenică, creșteam de bucurie, când vedeam cum ne admiră lumea: și tineri, și maturi, și bătrâni... Pe neobservate, au zburat trei ani ca trei zile. Jenică, în 1905, a absolvit școala regională din Soroca, dar a încheiat și ucenicia la cei mai buni vioariști din partea locului.

CAPITOLUL III

„Cum procedează un tânăr atunci când sufletul îl cheamă să urce cât mai sus pe treptele muzicii?” „Fane Scripcaru din Visterniceni este un simplu lăutar sau și un om caritabil?” „Este necesar să cunoști portativul și notele muzicale sau e suficient să cânti la auz?”

ZIUA A ȘAPTEA

Stăpânul meu, compozitorul Eugeniu Coca, avea obiceiul de a considera că fiecare zi trăită din plin este o mică viață. „Sunt zile în care râdem mult, molipsindu-i pe toți cu fericirea noastră, dar sunt și zile în care tristețea ne copleșește până la epuizare. Sunt zile ce aduc în viața noastră împliniri, momente frumoase, de neuitat și oameni noi, minunați. Dar și zile în care pierdem oameni care, dintr-un motiv sau altul, nu au reușit să ne însoțească mai departe pe drumul vieții noastre”, zicea el.

Eu, sufletul lui Coca, mai am „de trăit” pe pământ încă treizeci și patru de zile. Încotro să merg azi?

Mă întorc la Chișinău. Până soția Liuba îi va ridica la biserică praznicul de nouă zile, eu, sufletul, nu am dreptul să mă îndepărtez prea mult de casa răposatului meu stăpân. Nici de mormântul lui, pe care și soția, și fiica Margareta merg zilnic la cimitir să-l tămâieze. Străbat același drum făcut de Jenică și tatăl lui în vara anului 1905. Numai că eu parcurg acest drum la miez de ianuarie, în plină iarnă a anului 1954.

– Poate rămâi la Bălți, feciorașule? îl întrebă nea Cos-

tache, după ce au coborât din căruța trasă de doi cai vrednici.

Jenică, cu o traistă mare pe umăr, burdușită de mamăsa cu haine, încălțăminte și cu câte ceva de-ale gurii, iar în mână – cu neprețuita lui comoară, vioara cumpărată de taică-său de la un bătrân lăutar, dând „un pumn” de carboave pe dânsa, s-a uitat țintă la părinte și rosti:

– Oare n-am hotărât eu, babacule, că merg la Chișinău?

– Ai hotărât, dar Bălții oricum sunt mai aproape de Soroca.

Nea Costache luă desagiile de pe umăr și-i puse jos cu precauție, continuând:

– Școală de muzică este și aici. Ai împlinit doar 12 ani și îți va fi greu să te descurci de unul singur la Chișinău. Pe când la Bălți am veni și noi, părinții și rudele, mai des pe la tine, ca să te ajutăm.

– Păi, nu zicea bunicul că Fane Scripcaru, fiul vecinilor noștri, a plecat la Chișinău, la 15 ani, și nu s-a pierdut?...

– 15 ani, totuși, nu-s 12! Și-apoi s-au scurs vreo 7-8 ani de când Fane a plecat. Acum, zic neamurile lui, flăcăul se ține bine pe picioare. Cică o fi cântând în vestita orchestră a lui Poleakov.

– Și eu am să cânt în orchestra aceea! făcu, plin de curaj, Jenică.

Atunci, în acel moment decisiv, anume eu, sufletul, l-am determinat pe Jenică să înțeleagă: curajul este scara pe care urcă toate celelalte virtuți. Curajul, deci, este nu, pur și simplu, una dintre virtuți, ci forma pe care o ia fiecare virtute când e pusă la încercare. El este forța sufletească, însuflețirea, avântul, focul-sacru sau entuziasmul interior care îl îndeamnă pe om să meargă tot înainte spre noi orizonturi. Curajul e pasiunea care dă energie sufletului și tărie corpului. Este temelia pe care se clădesc toate celelalte virtuți și valori personale. Și doar curajul poate face ca acestea să devină realitate.

Ită şi târgul Orhei! Aici, în după amiaza acelei zile de august, 1905, tatăl şi fiul au făcut un scurt popas, potolindu-şi setea şi foamea la ceainăria evreului Moişa. Acum, în 1954, ceainăria, fiind naţionalizată, activează ca ospătărie de stat, nu departe de staţia de autobuze. Căci, între localităţile mari ale Moldovei, circulă, o dată sau de două ori pe zi, autobuze de pasageri.

Pe atunci, cu jumătate de secol în urmă, unicul mijloc de transport între localităţi era căruţa sau careta. Astfel nea Costache şi fiul Jenică au urcat la Orhei într-o trăsură de poştă şi, seara târziu, au ajuns în capitala volostei.

Au tras la Fane Scripcaru, căci aşa s-au înţeles cu el, încă acum o lună, când venise la rude, la Soroca. Fane locuia la Visterniceni, în mahalaua Poşta Veche, nu departe de hipodrom, deci chiar în vecinătatea şoselei Orhei-Chişinău. Era însurat cu o femeie de origine romă şi avea casa lui. O cumpărase de la un birjar bătrân, fost funcţionar al Poştei de cai. Moşulică, vădov şi fără copii, se mutase cu traiul la o femeie niţel mai tinerică decât el şi, pentru a avea o bătrâneţe asigurată, dâşii hotărâseră să vândă casa bărbatului, care era mai arătoasă şi trăgea mai bine la preţ.

– Fane nu-i acasă! le răspunse posac la prietenoasa lor „bună seara” o tânără smeadă, îmbrăcată în haine pestriţe, de croială ţigănească.

– Ne-am înţeles să ne oprim la el. Venim de la Soroca.

– Chiar din Soroca?

– Chiar.

– Sunteţi neamuri?

– Cam aşa.

– Am fost cu Fane de câteva ori la Soroca şi nu ţin minte să vă fi văzut printre rude.

– Ne-am întâlnit cu el la Soroca, în iunie, de Duminica Mare.

– Eu nu l-am însoţit, căci mă aflam la Odesa.

– Păi, taman atunci mi-a zis să trag la casa lui, când vin la Chișinău cu fiu-meu Jenică.

Din desaga lăsată jos, la pragul casei, se auzi un găgâit de găscă. Soția lui Fane privi cu nedumerire.

– Pentru că-i vară și, de căldură, s-ar fi stricat carnea, Matroana, nevasta mea, a pus în desagi o găscă și o găină, vii. Am adus și un caș proaspăt, și doi miei prăjiți și conservați cu untură în ulcele de lut, dar și un harbuz de pe malul Nistrului...

– Fane a cântat ieri, cântă și azi la o nuntă din Ialoveni, explică tânăra femeie, de data aceasta cu o voce mai prietenoasă. Abia mâine, seara târziu, după masa cea mare, va veni acasă. Că așa e tradiția la moldoveni: nunta ține trei zile.

„Azi e duminică, deci mâine e luni. Ce ne facem? Încotro s-o luăm?”, gândi nea Costache, iar cu voce întrebă:

– Este pe aici, pe aproape, vreo popotă?

– Numai în oraș, în centru, există hoteluri. Dar de ce să mergeți acolo, dacă aveți loc și în casa noastră? femeia deveni pe neașteptate foarte amabilă și ospitalieră.– Cuvântul lui Fane este lege pentru mine.

Au scos orătăniile din desagi, le-au dezlegat picioarele și, dându-le să bea apă și să ciugulească niscaiva grăunțe, le-au închis într-un coteț.

– Să-și vină în fire și tăiem chiar mâine o pasăre, făcu, înveselit de-a binelea, nea Costache. Iar azi să gustăm din caș, să deschidem o ulcică cu carne prăjită de miel și să facem o salată de pepeni, cu ceapă verde și pătlăgele, că le-am păzit tot drumul să nu le chiflesc. Apoi, am adus și un harbuz...

Culcați pe o laviță lată din anexa la casă, un sarai zidit deasupra pivniței, nea Costache și fiu-său Jenică au adormit buștean.

Eu, sufletul lui Eugeniu Coca, poposind pe locul unde și azi se află casa lui Fane Scripcaru, nu pot să nu filozofez în stilul regretatului meu stăpân. Vă pot spune că am avut o

zi plină. Am descoperit că satul Visterniceni de cândva s-a lăţit azi până s-a contopit cu oraşul, devenind parte componentă a capitalei. În schimb, râul Bâc s-a îngustat şi s-a înnămolit într-atât, încât nu mai este navigabil ca atunci, în 1905. Nici pescarii nu prea au ce prinde în el. Şi nici de scăldat nu se mai scaldă nimeni în apele lui murdare... Plină mi-a fost ziua! Sunt zile irosite cu nimicuri, cu momente de adâncă tristeţe, cu lamentări şi cu oameni care ne irosesc timpul şi sentimentele, dar sunt şi zile trăite din plin. Anume aşa a fost ziua a şaptea.

ZIUA A OPTA

Sunt sufletul lui Coca şi nu conţinesc să meditez în stilul stăpânului meu. Fiecare zi, cugeta Coca, e o mică viaţă. O viaţă în care ne naştem odată cu zorii zilei, trăim, simţim, dăm naştere unor visuri, renunţăm la visuri, iubim, iertăm, învăţăm, uităm, murim... Da, murim odată cu apusul soarelui, odată cu somnul care vine să ne cuprindă, odihnitor, în braţe. Copleşită de povara zilei trăite, mica noastră viaţă se încheie aici. Dar noi nu disperăm. Mâine, odată cu răsăritul soarelui, va începe o nouă mică viaţă. Oare cum va fi ea?

Când s-au trezit, soarele era deja sus. Oboseala drumeţiei îi arătase puterea. Glumă e să te scoli la ora patru şi să mergi şaptesprezece ore de vară cu trăsura! Chişinăul e departe, totuşi, de Soroca.

– Da eu, iaca, bulibaşilor, am fiert de-amu o bunătate de zeamă, de te lingi pe buze! îi întâmpină Trandafira, cum aflară încă aseară că o chema pe frumoasa şi tânăra stăpână a casei. Spălaţi-vă pe mâini şi hai fuguţa la mâncare!

– Ai putut să tai singură pasărea?! se miră nea Costache.

Trandafira, într-un halat lung şi înflorat, ţinând în mână

un prosop, privi cum cei doi se spală la lavoarul improvizat lângă gardul de piatră din curte și explică:

– Fane e mai mult pe drumuri cu cântatul lui la petreceri. Așa că eu m-am obișnuit nu doar să tai orățăanii, ci să fac și alte treburi bărbătești prin gospodărie.

După ce au mâncat bine, oaspeții au declarat că ar vrea să plece în centru, în oraș. Trandafira le-a explicat că trebuie să facă pe jos vreo doi kilometri până în vale, la gara feroviară Visterniceni, iar de acolo să urce în orice caretă ce va merge în centru, până la strada Alexandrovskaja. Cei doi i-au dat de înțeles că doi kilometri sunt o nimica toată pentru ei.

– Să urcați într-o caretă cu șase locuri, plata e mai mică, îi avertiză Trandafira, continuând: – Unde anume vreți să ajungeți?

– La Școala de muzică, poate îmi primesc băiatul la învățătură...

– La Chișinău sunt mai multe școli. Știți unde se află cea la care vreți să mergeți?

– Am mai fost pe la Chișinău de vreo două ori. Cred că vom nimeri ușor la școala pe care o tutelează Alexandru Poleakov.

Școala în cauză se afla nu departe de Catedrală, puțin mai sus, pe o stradă paralelă cu Alexandrovskaja. Nea Costache, acum trei ani, condus de Fane Scripcaru, venise la această școală, cu gând să-și aducă băiatul, care tocmai terminase două clase primare la Cureșnița și urma să se mute la Soroca, unde trecuse cu traiul întreaga familie. „Înscriem la cursuri doar copii cu ciclul primar încheiat, îl informă secretara, o evreică între două vârste. Veniți peste doi ani”. Jenică, umblând pe la nunți și cumetrii cu toba, a pierdut un an de învățătură. Și nu peste doi, ci iată-i peste trei ani sosind la școală.

Careta, după ce au plătit o copeică, adică câte o jumătate de copeică de persoană, o luă iute spre oraș. Caii, din cei de tracțiune, băteau ritmic cu potcoavele în caldarâm. Jeni-

că şi-a luat şi vioara: dacă îl pun la încercare, să aibă cu el şi instrumentul său! Aşa cum şedea pe scaunul caretei, cu cutia viorii strânsă între genunchi, nea Costache îşi admira fiul, constatând totuşi că este încă un copil. La un moment dat, avu senzaţia că acest drum străbătut de la Soroca la Chişinău este nu altceva decât drumul maturizării precoce a fiului său. Şi, pe neaşteptate, au prins a-l podidi fel de fel de gânduri despre copilărie, încât îşi dăduse seama că mai păstrează şi azi copilul din sine.

Copilăria este poate cea mai frumoasă etapă a vieţii, de care ne amintim cu drag. Ciudat este faptul că din această perioadă nu avem decât amintiri plăcute, iar cele care atunci ne păreau întâmplări nefericite, acum sunt doar amuzante. Inocenţa şi naivitatea fac din copilărie o lume fericită, înconjurată de bine şi apărată de puritate. Cu toţii, îşi zicea în gând nea Costache, băieţi şi fete deopotrivă, am avut o perioadă de nelinişte în care nu ştiam ce e adevărat, ce nu e, ce e firesc, ce e anormal. Iar apoi ne-am pierdut naivitatea. Atunci, copilăria a devenit o amintire!

Acum îmi reînvie cu drag diferite întâmplări ale copilăriei, evenimente importante, pentru mine, care mă fac să zâmbesc şi să evadez din rutina obositoare a vieţii de zi cu zi... Ca o carte de basme, pe care o pot citi oricând, ca un cântec pe care îl pot auzi doar eu.

Copilăria este cu adevărat paradisul inocenţei, un paradis din care am fost izgonit, pe care l-am pierdut, eu, un mic Adam care a vrut să ştie mai multe, care a pus întrebări, aşteptând în schimb răspunsuri. Cu fiecare întrebare îmi pierdeam inocenţa, cu fiecare răspuns mă îndepărtam de paradis, pentru ca acum să fiu mai matur ca oricând, dar cu toate acestea să mai fiu şi... copil.

– Ia te uită: un râu, tată! exclamă Jenică, când careta traversa un pod.

Nea Costache s-a şters maşinal pe la ochi, alungându-şi gândurile despre copilăria sa, şi zise:

– E râul Bâc, fiule. E mai mic decât Nistrul nostru, dar și în el se poate de scăldat, și pe el se poate de vâslit cu barca și de pescuit.

Nici nu terminase vorba, că dincolo de pod văzură două bărci plutind pe oglinda apei, ba și un vaporeș cu pânze și o roată pusă în mișcare de un motor cu aburi.

– Vasul cu pânze și motor transportă călători de la Călărași la Chișinău, dimineața, apoi de la Chișinău la Călărași, seara, le explică surugiul.

Când au ajuns în dreptul Catedralei, care părea cea mai înaltă clădire din oraș, nea Costache și Jenică au coborât din caretă. Pentru că era aproape de prânz, au hotărât să meargă direct la școală. Aici au mai găsit doi băieți cu părinții lor. Școala aceasta era suprasolicitată, deoarece plata pentru studii constituia doar 1 rublă pe an, în timp ce alte instituții cereau câte 2–3 ruble, bani pe care un gospodar putea să-și cumpere o pereche de boi. Vorba e că această școală avea un mecenat – pe Alexandru Poleakov. Muzicianul era bine cunoscut în Chișinău, ca dirijor al celei mai mari echipe de lăutari din Basarabia, orchestră alcătuită din absolvenți și elevi ai școlii tutelate de el. Orchestra era atât de numeroasă, încât la sezonul nunților și cumetriilor se împărțea în 5-6 tarafuri mai mici, satisfăcând multiplele solicitări. Evident, o parte din câștigul acestor muzicanți era utilizată la întreținerea școlii. Era un fel de taxă plătită de Orchestra lui A. Poleakov pentru închirierea sălii de concerte a școlii, unde muzicienii lui se convocau la repetiții sau dădeau concerte cu plată.

– Dacă îl primesc la școală pe băiat, să știi că îl iau să cânte în banda mea la petreceri. Va câștiga părăluțe și pentru taxa școlară, și pentru chirie, și pentru hrană, și pentru haine, și pentru încălțăminte, îi liniști Fane Scripcaru pe părinți, atunci când a fost ultima dată la Soroca, promițând la despărțire:–Am să pun pentru băiat un cuvânt bun pe lângă Poleakov.

Amintindu-şi aceste cuvinte ale lui Scripcaru, nea Costache conchise în gând: „Da, băiatul meu în curând se va despărţi de copilărie şi va avea singur grijă de el. Ce-i pasă copilului, continua să gândească nea Costache, când mama şi tata se gândesc la neajunsurile vieţii, la ce poate să le aducă ziua de mâine. Copilul, încălecat pe băţul său, gândeşte că se află călare pe un cal din cei mai năzdrăvani, pe care aleargă, cu voie bună, şi-l bate cu biciul, şi-l struneşte cu tot dinadinsul, şi răcneşte la el din toată inima, de-ţi ia auzul. Şi, de cade jos, crede că l-a trântit calul, şi pe băţ îşi descarcă mânia în toată puterea cuvântului...”

– Următorul! strigă secretara, aceeaşi evreică de acum trei ani, doar că un pic mai şifonată de timp.

– Dacă alţii nu-s, apoi a venit rândul nostru, făcu nea Costache, îndemnându-l c-un gest pe Jenică să intre mai îndrăzneţ în cabinetul directorului.

La masa din birou şedeau doi bărbaţi.

– Eu sunt Alexandru Poleakov, se prezentă româneşte primul bărbat.

– Iar pe mine mă cheamă Iosif Finkel, adăugă cel de-al doilea, în ruseşte.

După ce Poleakov a examinat certificatul de absolvire a Şcolii regionale din Soroca, cei doi i-au cerut băiatului să susţină proba la vioară. Jenică pregătise două melodii populare şi, când a prins a o interpreta pe prima, examinatoarii făcură un schimb de priviri entuziasmte. Apoi Finkel l-a oprit brusc, dându-i indicaţia să interpreteze o melodie dintr-un caiet de note. Băiatul nu s-a pierdut cu firea şi, în cabinetul spaţios al directorului, se revărsă un fragment dintr-un vals de Beethoven. Deprins să cânte mai mult „la auz”, valsul se închea totuşi şovăielnic, fragmentar, cu unele pauze nedorite între octave.

– Cum procedează un tânăr atunci când sufletul îl cheamă să urce cât mai sus pe treptele muzicii? întrebă binevoitor Alexandru Poleakov.

– Învăță.

Răspunsul laconic al lui Jenică îi plăcu lui Poleakov, dar nu-l opri pe Finkel să-i mai adreseze o întrebare cu subtext jignitor:

– Cum crezi, este necesar să cunoști portativul și notele muzicale sau e suficient să cânti la auz?

– Păi, de asta am și adus băiatul la școală: să învețe a cânta bine și pe note, că noi, lăutarii de la țară, deprindem toate cântecele „la ureche”, răspunse tatăl în locul băiatului, care nu prea înțelesese întrebarea formulată în rusește.

– Te înscriem în clasa de vioariști cu studierea suplimentară a pianului, îl anunță Alexandru Poleakov. Studiile încep de la 1 septembrie. Dacă ai nevoie de cazare, să ne pui la curent din timp. Taxa pentru primul an o plătești secretarei care este și contabilă.

Părea că cei doi profesori îl ignoră totalmente pe nea Costache. Se adresau doar băiatului, de parcă Jenică ar fi venit la școală singur, de capul lui. Acest amănunt îi treziră iarăși lui nea Costache meditațiile despre copilărie și despărțirea de ea. „Jenică al meu își ia rămas bun de la copilărie. N-am decât s-o pun în desagă și să mă întorc la Soroca cu ea, copilăria lui.”

Copilăria, gândi mai departe nea Costache, este unicul anotimp al vieții în care trăim totul la maximă intensitate. În care plângem și râdem în aceeași zi, în care ne supărăm și iertăm după câteva momente, în care suntem singurei și, totodată, cu toată lumea. Apoi, pe măsură ce anii zboară, pe măsură ce ne maturizăm, nebunia și nesăbuința copilăriei dispar. Devenim poate mai serioși, zâmbim mai puțin, nu ne mai bucurăm de orice chițibuș. Nu mai iubim cu pasiune, nu mai roșim atunci când greșim, nu mai chiuim de bucurie atunci când cineva ne îndeplinește o dorință mult așteptată... „Așa eram eu la vârsta aceea fericită, așa este Jenică, așa sunt toți copiii, de când îi lumea și pământul, măcar să zică cineva ce-ar zice”, își rotunji gândurile nea

Costache, în acea zi de august a anului 1905, fără a bănuî măcar că, nu zăbavă, se va stinge din viaţă şi băiatul va rămâne să-şi poarte singurel de grijă.

ZIUA A NOUA

Eu, sufletul lui Eugeniu Coca, am evocat şi am retrăit frumoase clipe din copilăria compozitorului. Indiscutabil, copilăria fiecărui om este un tărâm magic. Nu ştim când şi unde începe şi nu ştim când şi unde se termină. Ne trezim doar că nu mai suntem copii, că am ieşit din copilărie, uneori prea timpuriu, fără să o fi trăit pe deplin. Copilăria este o lume fermecată, duioasă, dulce, lină, în care orice se poate întâmpla. Orice! Este vârsta la care suntem cel mai aproape de Dumnezeu şi de toate tainele existenţei. Ne putem întâlni oricând cu balaurul cel cu şapte capete, cu zgriţuroaica cea haină. Putem vizita orice loc din lume cu ochii minţii şi să credem cu tărie că am fost acolo cu adevărat...

Dis-de-dimineată, soţia Liuba şi fiica Margareta au mers la cimitir. Au tămâiat mormântul răposatului soţ şi tată. Eu, sufletul lui Eugeniu Coca, le-am însoţit pretutindeni, făcându-mi loc pe aceeaşi broşă prinsă la reverul paltonului Margaretei. Bine că aici, la cimitirul de pe strada Armenească, există şi o biserică. Doamna Liuba şi fiica Margareta, cu o geantă încărcată, au intrat în lăcaşul sfânt. Soţia i-a spus slujbaşului de la ghişeu că doreşte să ridice parastasul de nouă zile bărbatului său răposat. Au scos din geantă şi au lăsat pe masa de alături o sticlă de vin, una cu untdelemn, câţiva colaci, o farfurie cu mere şofrane, culese astă-toamnă din pomul din curtea casei lor, copac sădit cândva de însuşi Coca, o alta cu sarmale şi una cu colivă... Într-un cuvânt, au adus la biserică tot ce se cere la panahida de nouă zile.

– O parte din colivă şi sarmale, după slujba de ridicare,

le puteți lua acasă, la masa de pomenire, le informă pe cele două femei slujbașul bisericii, un bătrânel destul de energic și jovial la vârsta lui, care mai adăugă cu evlavie: – La nouă zile după înhumare, „ca răposatul să se învrednicească de părtășia cu cele nouă cete îngerești și în amintirea ceasului al nouălea, când Domnul, înainte de a muri pe cruce, a făgăduit tâlharului raiul pe care ne rugăm să-l moștenească și morții noștri”, e bine să ridicăm panahide răposatilor.

Soția Liuba a rămas la biserică să participe la parastas. Margareta, însă, s-a grăbit acasă, unde avea de gătit câteva feluri de bucate. Încă de ieri i-au invitat la praznic pe Emilian Bucov cu soția Mona, pe soții Baca și Liviu Deleanu, pe colegul de catedră Leonid Gurov, pe cântăreța Tamara Ciobanu... I-au trimis alaltăieri telegramă la Bălți și muzicianului Alexandru Ranga, consăteanul și învățăcelul lui Coca. Ranga avea succese evidente în muzică și era conștient de faptul că buna sa pregătire teoretică și practică o datorează profesorului Eugeniu Coca. A frecventat lecțiile compozitorului nu doar la Conservator, ci luase multe ore suplimentare și acasă, la maestrul Coca.

În după amiaza zilei de sâmbătă, 16 ianuarie 1954, în camera cea mare a jumătății de casă ce aparținea familiei Coca, s-au adunat toți cei care au fost poftiți la masa de pomenire. Se întâmplase o zi geroasă și în casă era cam frig.

– Gura sobei de încălzire, zidită într-un perete comun, se află în jumătatea de casă a procurorilor. Anume ei nu pun cărbune de-ajuns pe foc, deși nu demult soțul le-a cumpărat și transmis două tone de brichete, prinse să explice cauza frigului din casă doamna Liuba.

– Vor să ne îmbolnăvim, să ne vină de hac cu frigul ăsta! reluă Margareta vorbele mamei. Mari *procurori*, acești ruși...

– Vorba de lup și lupul la ușă! exclamă, iritată, doamna Liuba, aruncându-și privirea spre ușa deschisă.

În clipa aceea, lumea așezată la masă a văzut în pragul

camerei un bărbat de vreo treizeci și cinci de ani, cu o mutră șireată de om prefăcut, gros de obraz. Era vecinul Iaroslav, Slavic, cum îl dezmierda soția.

– Am înțeles că azi puneți o masă de pomenire și, ca vecin bun, mi-am zis să intru și eu, făcu Slavic în rusă.

Deoarece la masă erau deja ocupate toate locurile, căci veniseră toți invitații, Margareta îl bruscă pe oaspetele nepoftit, tot în limba rusă, pentru că procurorii-vecini nu cunoșteau nicio boabă din limba băștinașilor și nici nu-și dădeau sârguința s-o învețe:

– Unde să te așezăm? În capul nostru? Sau poate în pod?!

– Nu vă supărați, n-am știut că aveți atâția musafiri! Avea dreptate soția Vilena, îndemnându-mă să stau cumincior acasă, – rosti mieros procurorul.

Creștină evlavioasă cum era, soția Liuba îi dădu totuși de pomană un colac și un ștergar, servindu-l și cu un pahar de vin, gest nobil însoțit și de tradiționalul îndemn creștinesc:

– Ia de sufletul lui Eugeniu!

Slavic, stând în picioare lângă ușă, cu colacul și ștergarul într-o mână, cu cealaltă luă paharul și doar gustă vinul, oțărându-se:

– Doamne, ce acritură! Cum o beau indivizii aceștia?! se strâmbă el în rusește.

Când au scăpat de oaspetele nedorit, toți cei prezenți au răsuflat ușurați și au aprins lumânările înfipite în colaci, ridicând primul pahar de pomenire. Cel dintâi a luat cuvântul poetul Emilian Bucov:

– Suntem minusculi prin fizicul, faptele, bucuriile și nevoile noastre, încep să cuvânteze poetul. Mari suntem doar prin inima și rațiunea noastră, prin capacitatea de a reflecta infinitul. Acestea sunt două lucruri care ne ridică deasupra existenței noastre, unica speranță care ne promite dănuirea în timp și spațiu. Nu schimb acest adevăr pe promisiuni mincinoase, pe iluzia unei veșnice existențe într-un rai lipsit de vlagă și conținut. O fi minciuna dulce, Coca însă prefera

amarul Adevărului. Prefera să lupte pentru a schimba ceva spre bine aici, în unica noastră existență reală și incontestabilă, în măsura marelui talent și a modestelor sale posibilități. Veșnică lui pomenire!

Acest cuvânt cu tentă ateistă (cum Emilian Bucov era comunist!) a răsunat în disonanță vădită cu sensul parasutului creștin. Tânăr și timid, Alexandru Ranga, care a reușit să sosească de la Bălți, a încercat să schimbe un pic subiectul, dar, după ce au gustat cu toții din pahare, Margareta a reluat tema, ținând în mâini un caiet gros pentru note muzicale:

– Printre notițele tatei, într-adevăr, am găsit și un asemenea pasaj: „Deplâng această tragedie a vieții și morții, a nașterii și a dispariției fără speranță de reîntoarcere, dar nu doresc să-mi înșel rațiunea cu iluzii deșarte. Fie că am apărut pe Pământ pentru o clipă efemeră, fie că voi dispărea fără urmă, dizolvându-mă în materia mută a Universului, vreau să-mi trăiesc viața în deplină cunoștință a destinului omenesc. Până a mă naște, am fost NIMIC o veșnicie întreagă. De ce m-aș teme de aceeași inexistență cu care am avut o veșnicie întreagă prilejul de-a mă obișnui și în care deja am fost?”

– Cât de frumos, profund și exact e spus! exclamă Liviu Deleanu, încercând și el să dea o altă turnură pomenirii compozitorului, însă Margareta își continuă vorba.

– Cer iertare. Nu am încheiat încă spusa tatei, continuă ea, nerăbdătoare, cu caietul deschis la o anumită pagină. Ascultați mai departe: „O iluzie poate fi minunată, pentru că o croim după dorința și bunul nostru plac, dar Adevărul este independent de voința noastră. Eu îl respect mai presus de toate. Realitatea poate fi influențată și modelată doar prin muncă, nicidecum prin rugă și dorință, oricât de fierbinți, violente și nemărginite s-ar dovedi ele. Adevărul este că noi înșine ne transformăm viața într-un iad, fiind egoiști, nesățioși, invidioși, indiferenți și neîndurători unii față de

alţii. Din păcate, aceste vicii omeneşti sunt provenite chiar din acele instincte naturale, care ne-au ajutat să evoluăm şi să supravieţuim ca specie...”

– Se vede clar că Eugeniu, chinuit câteva zile în şir de otrava care lucra încet în organismul lui, îşi presimţea sfârşitul vieţii, încercă şi doamna Liuba să-şi susţină fiica.

Apoi, neglijând într-un fel încercarea lui Deleanu de a spune un cuvânt despre răposat, Alexandru Ranga a insistat să aducă pomenirea răposatului mai aproape de muzică:

– Am avut norocul să fiu nu doar consăteanul, ci şi învăţăcelul compozitorului. Îmi aduc aminte cum Eugeniu Coca se confesa uneori: „O piesă, afirma el, poate fi mai mult decât muzică. De aceea, fiecare om din viaţa mea, care e lângă mine acum sau care deja face parte din viaţa altora, se asociază cu o anumită piesă. Aşa rămâne etern în sufletul meu. De fiecare dată când aud un cântec mai vechi, surprind imagini ale trecutului pe care demult le dădusem uitării. Muzica este cea baghetă magică care poate da timpul înapoi şi prin ea poţi simţi aceleaşi arome. Eu, băiatule, când vreau să mă întorc în copilărie, iau vioara şi îi zic o doină de-a noastră, de pe malul Nistrului”. Să-i fie ţărâna uşoară şi, cât vom avea zile, să-l pomenim doar de bine!

– Şi eu doream să-l evocăm pe Coca-muzicianul, interveni, în sfârşit, şi poetul Liviu Deleanu, după ce lumea de la masă închinase câte un pahar şi servise din bucate.

Baca Deleanu îşi privi încurajatoare soţul, şi acesta continuă:

– Platon spunea că muzica este o lege morală şi ea dă suflet universului, aripi minţii, zbor imaginaţiei, farmec tineretii şi viaţă oricui. Mai aproape de timpurile noastre, Ioan de Kronstadt ne sfătuieşte să nu ne lăsăm vrăjiţi de armonia sunetelor scoase de instrumente şi de voci omeneşti, ci să căutăm să descoperim efectul acestora asupra sufletului şi care este spiritul lor. Şi dacă acea muzică ne aduce în suflet o stare de linişte, de înţelepciune, de sfinţenie, să o ascultăm,

iar dacă prin ea ne pătrund în suflet patimi, să nu o mai ascultăm și să ne ținem deoparte de trupul și de spiritul acelei muzici...

– Muzica lui Coca– nu-i așa?– face parte din cea benefică, înălțătoare, aducătoare de liniște și înțelepciune, a intervenit prompt Emilian Bucov, privind pe furiș spre Margareta, ca să vadă reacția ei.

Margareta însă nu-și luase ochii de pe Liviu Deleanu, așteptând să-și rotunjească cuvântul, iar poetul reluă:

– Eu altceva nici n-am sugerat măcar! parcă s-ar fi îndreptățit Deleanu, precizând:– În ceea ce mă privește pe mine personal, muzica regretatului nostru compozitor îmi dă aripi minții și zbor inspirației. Să prețuim peste ani muzica lui, să-i fie veșnică amintirea în memoria urmașilor!

După ce lumea de la masă, vreo nouă persoane împreună cu soția și fiica răposatului meu stăpân, mai servise din bucate, îndemnată mereu ba de Margareta: „Ia vedeți ce sărmăluțe gustoase am făcut!”, ba de doamna Liuba: „Luați din cartofi, gustați coliva!...”, Alexandru Ranga considerase de cuviință să revină:

– Am fost deunăzi la Cureșnița. Cei de-o vârstă cu Eugeniu Coca îl țin bine minte. Ei povestesc că, fiind copil, Jenică era mai mereu cu bunica, împreună colindau dealurile, ca să strângă buruieni pentru a vopsi lâna, împreună stăteau serile în fața războiului de țesut, de la bunica auzise minunate cântece populare. De mic copil, el a început să învețe serios toate cântecele pe care le auzea de prin sate, de pe la hore și pe care le însemna întotdeauna într-un caiet de note. Și așa se face că, la numai 9 anișori, devine... compozitor. Prima sa compoziție a fost un marș, pe care l-a apreciat și l-a interpretat cu căldură orchestra lui Poleakov, în care a cântat mai târziu, din 1905 până în 1908...

– Multe dintre realizările sale muzicale se datorează anume copilăriei, interveni Emilian Bucov. Nu putea să nu devină compozitor un copil care auzea muzica în susurul

apei Nistrului, în foşnetul frunzelor pădurii din preajmă, în şoapta lină a firului de iarbă...

Liviu Deleanu, întrerupându-l pe Bucov, dori să continue şi el acest gând frumos despre copilărie:

- Din minunatul regat al copilăriei ne tragem cu toţii! Ajunşi adulţi, însă, adesea uităm să ne mai copilărim. Devenim reci şi distanţi, dar şi neputincioşi de-a ne bucura de minunile care ne înconjoară. Copii fiind, le vedeam. Adulţi, nu ştiu cum trecem cu vederea peste ele. Dar, când reuşim pentru o clipă să ne bucurăm de graţia unei flori, de gingăşia picăturilor de ploaie sau de strălucirea jucăuşă a razelor de soare, reflectate într-o privire sau într-un surâs, redevinem copii, căci descoperim iarăşi miracolul vieţii. Coca înţelegea perfect: copilăria este nu numai o vârstă biologică, ci şi o stare de spirit. A fi copil înseamnă nu neapărat a fi infantil, ci mai degrabă a privi lumea cu ochi plini de bucurie şi de curiozitate.

Eu, sufletul lui Coca, sunt extrem de împăcat de modul cum lumea îl pomeneşte sincer şi cu recunoştinţă pe dispărutul meu stăpân. M-a înduioşat nespus de mult cântecul de jale pe care l-a interpretat la masă Tamara Ciobanu. M-a surprins plăcut şi cuvântul lui Gurov, rostit în ruseşte în numele profesorilor de la Conservator. Dar misiunea mea nu se încheie aici. Urmează să vizitez, până la parastasul de 40 de zile de la moartea compozitorului, toate locurile pe unde s-au perindat zilele existenţei stăpânului meu.

CAPITOLUL IV

„Câte carboave poate câștiga un vioarist la nunți?” „Originea etnică poate servi drept piedică pentru un muzician?” „Cine este mai tare: un țigan sau un evreu?” „Ce lacăte poți să deschizi cu... cheia sol?”

ZIUA A ZECEA

E o seară frumoasă. Noaptea a ieșit să vâneze pe armăsarul ei negru, iar lungă coamă de nori a acestuia flutură în vânt și scutură cu zgârcenie pulbere de fulgi. Eu, sufletul lui Coca, stau la fereastră și mă gândesc la ce-o fi făcând luna dincolo de perdeaua de nori. Ce-o fi visând chipul acela de om pe care îl întrezărim cu toții, când privim luna plină? Există oare cu adevărat un cap de om pe lună?... Când Eugeniu Coca era copil, bunica îi spunea că luna este un măr de argint și că, atunci când se coace, este cules și dus departe, într-o grămadă de alte mere-vechi de luni pline, și pus la păstrare într-un mare depozit selenar, aflat la capătul lumii. A visat și compozitorul să ajungă acolo, la acel depozit. Dar, în sfârșit, am ajuns acolo doar eu, sufletul lui. Pe când depozitul se află în chiar centrul... amintirilor mele.

Noapte, iubită noapte... Îmi amintesc că, nu rareori, exersând la vioară sau la pian în plină noapte, Eugeniu Coca medita: „Mă gândesc adeseori că noaptea este mult mai vie și mai bogat colorată decât ziua. Noaptea este cea mai bună vreme pentru a crea. Toate ideile sunt numai ale tale, pentru că toata lumea ... doarme.” Încerca și el, atunci când nu avea somn, să-și deslușească visele și, cu lumina lunii, să risipeas-

că întunericul din viaţa sa. Aşa s-a născut poemul simfonic „Nopti în Crimeea”, sonata camerală „Nocturnă pentru violoncel şi pian”, „Nocturna pentru violoncel”, sonată cu un preludiu în do minor pentru pian, „Privighetoarea”, piesă pentru violă şi pian. Aidoma stăpânului meu, şi eu, sufletul lui, ador noaptea, când cuvintele se vestejesc, iar liniştea şi tăcerea capătă viaţă. Atunci când analiza migăloasă şi distructivă a zilei e sfârşită, şi tot ceea ce este cu adevărat important redevine iarăşi întreg şi logic pe dată. Atunci când omul îşi readună sinele fragmentat şi creşte cu seninătatea unui arbore îndreptat spre cer. Spre stelele miraculoase şi Luna cea visătoare.

Dar iată că răsare soarele şi... se naşte cea de-a zecea zi de la trecerea la cele veşnice a iubitului meu stăpân. În dimineaţa acestei zile, am revenit la Poşta Veche, la casa lui Fane Scripcaru, unde au tras nea Costache şi fiul său Jenică, în acel îndepărtat an 1905. E o zi geroasă de ianuarie, deşi pe cer luminează un soare „cu dinţi”. Pentru că sunt suflet de Țigan, înţeleg profund psihologia oamenilor de etnie romă când afirmă într-un glas: „Dau zece ierni pe-o vară!”

Din hodgeagul casei, aidoma ca în toată mahalaua, iese un fum albastru şi se urcă spre cerul senin, parcă dorind să-l înnoreze neapărat. În curte dau de Fane Scripcaru, bătrân şi gârbovit, care râneşte zăpada din ogradă cu o lopată mare de lemn, împrosfătând pârta ce duce din pragul casei până la intrarea în şoproan, apoi şi pe cea care leagă uşa casei de poartă.

– Mai lasă, bulibaşă, lopata şi vino în casă să serveşti ceaiul, că-i gata dejunul! îl strigă soţia din uşa întredeschisă a casei.

– Acuşica vin, Trandafiro! zice bătrânul lăutar.

Spre deosebire de soţ, femeia pare să se fi schimbat mai puţin. Adevărat, este mai tână decât el cu vreo zece ani, dar acum ai putea zice că diferenţa de vârstă între ei e de... trei decenii!

– Știi că ieri i-au făcut praznic de nouă zile lui Coca? Întrebă nevasta, când Fane intră în casă.

– Cum să nu știu, dacă m-au poftit și pe mine. Păcat că-s răcit și mă chinuie reumatismul! M-aș fi dus. Coca îmi era ca un frate mai mic. Am avut grijă de el, când a venit la școală. Oare nu la noi a locuit el un an întreg?

Auzind cuvintele acestea, eu, sufletul lui Coca, m-am reîntors imediat cu amintirile în acel august al anului 1905.

– Jenică poate să trăiască la noi, zise Fane Scripcaru, când se întoarse acasă de la acea nuntă din Ialoveni, la care cântase cu echipa sa de lăutari. Avem spațiu locativ de-ajuns. E cam depărțitor de școală, dar am o bicicletă nemțească aproape nouă, pe care i-o pot împrumuta băiatului zilnic. Nici eu, nici soția nu ne folosim de ea. Eu, cum vezi, am calul și caleașca...

Fane avea o caleașcă cu două roți, la care înhăma un armăsar alb, însemnat în frunte cu o pată neagră în formă de stea, de la care i s-a tras numele calului– Țintatul. Cu acea caretă pleca la nunți, cumetrii și la alte petreceri în toate colțurile Basarabiei, ca să câștige un ban. Cu acea caretă venise de la nunta din Ialoveni, în seara zilei de luni, 21 august, după ce cântase toată ziua la masa mare, găsindu-i în casă pe Costache Coca și Jenică. Nea Costache i-a comunicat vestea că fiul său a fost înscris la Școala de muzică, rugându-l să aibă grijă de băiat.

– Nu vă faceți griji, romano! Îl iau sub aripa mea și, chiar de la nunta următoare, va merge să cânte cu mine.

Nea Costache s-a bucurat că are un om de nădejde la Chișinău. Apoi, dorind să mai zică ceva, parcă se înecă cu aerul cuvintelor și prinse a tuși convulsiv. Fața lui palidă se înroși un pic, năvălindu-i sângele-n obraji.

– Aoleu, ce pățiși? Nu cumva ai răcit, neică, în plină vară? Întrebă Trandafira.

– Asta-i urma lăsată în organismul meu de toamnele umede și de iernile geroase, făcu nea Costache, precizând:–

Toţi lăutarii, mai devreme sau mai târziu, dau semne de boală. Pentru că noi, fie ploaie, fie ninsoare, cântăm pe la petreceri zile în şir...

Bietul părinte al lui Eugeniu Coca era de câţiva ani grav bolnav, dar nu se da bătut. Totuşi, în luna decembrie a anului 1905, el va muri bolnav de plămâni, lăsându-l pe Jenică orfan de tată la vârsta de numai 12 ani.

Acum, însă, nea Costache ţinu să-l roage pe Fane încă o dată:

– Băiatul e încă un copil! Te rog să ai grijă de el...

– Se spune că unii dintre noi ne naştem bătrâni, în vreme ce alţii rămânem copii toată viaţa, – rosti Fane, promiţând: – Am să mă strădui ca băiatul să se mai simtă copil măcar un an-doi. De fapt, neică, eu şi acum mă simt copil în inimă...

– Parcă eu nu am senzaţia că port în mine, toată viaţa, copilul cel de demult? întrebă retoric nea Costache.

La auzul acestor cuvinte, eu, sufletul lui Jenică, mă gândeam, împreună cu băiatul, că „a fi copil în inima ta” înseamnă a păstra bucuria, ingenuitatea şi puritatea privirii cu care încerci să cuprinzi lumea, iar această cuprindere este specifică tuturor vârstelor. Pentru copil, însă, lumea este un loc magic, care se construieşte în jurul propriei persoane. Cum ar putea fi altfel, când cea mai mică suferinţă – sau moft – adună în jurul tău întreaga casă, când tu eşti micul prinţ al unui regat care se construieşte după dorinţa şi personalitatea ta? Lumea pare o extensiune a propriei persoane. Nu e greu, prin urmare, să ajungi la concluzia că toate în jur îţi aparţin şi-ţi sunt asemănătoare ție, dar mai ales să te bucuri de ele ca de nişte minuni.

– Aşa-i, romano. Cei care îşi scaldă zilnic sufletul în roua muzicii nu au cum să-şi piardă copilul din ei, conchise neaşteptat Trandafira, privind cu încântare ba la Fane, ba la nea Costache, ba la Jenică.

Atunci, în acea zi de vară, măgulit de expresia „îşi scaldă zilnic sufletul în roua muzicii”, mi se cristalizase pentru

totdeauna convingerea că anume nevinovata copilărie este unica etapă a vieții ce se desprinde din profan, din cotidian și tinde spre necuprins, spre sacru. Puritatea, universul amplu și cunoașterea limitată a mediului înconjurător permit copilului să exploreze și să descopere universul prin propriii ochi. Lumea nu mai este condiționată de societate, ci este liberă, expansivă, schimbătoare și aproape de Dumnezeu. Adevărul este absolut și iubirea este inocentă. Acum inimile oamenilor se deschid și sunt inundate de sentimente și trăiri ce le vor dicta întreaga viață. Copilăria este cea mai influentă etapă a dezvoltării personale, ea fiind sufletul și originea fiecărui individ.

Copilăria lui Coca va rămâne mereu proaspătă în memoria mea și va fi în permanență un reper despre ce înseamnă fericirea. Atâta timp cât voi avea în amintiri o fărâmă din copilăria lui fericită, cred că îmi voi putea păstra un zâmbet, indiferent de încercările la care viața a pus trupul lui – sălașul meu, oferit de clipa divină a nașterii.

ZIUA A UNSPREZECEA

Copilăria este lumea mirifică din care lipsește tristețea. Aici, în această lume de basm, copiilor li se citește mereu pe fețe veselie, iar grijile îi ocolesc cu încăpățănare. În acest tărâm al fanteziei, buzele lor știu doar să râdă, iar sufletele lor zboară precum fluturii suavi în lumina caldă a soarelui de primăvară. Inocența cu care copiii își trăiesc copilăria este asemenea gingășiei prin care florile gustă din splendoarea vieții.

Lui Jenică, totuși, nu i-a fost dat să-și trăiască fără griji anii copilăriei până la capăt. Și asta v-o spun eu, sufletul lui. Dar v-o mărturisesc acum, în iarna lui 1954, când Eugeniu Coca nu mai este. Pe când atunci, în vara lui 1905, în zilele de 26–28 august, lui Jenică i se părea o distracție nemaipo-

menită faptul de a cânta la o nuntă cu trupa de lăutari a lui Fane Scripcaru.

– Pregăteşte-ţi vioara. Mâine mergem la Durlleşti, să cântăm la o nuntă, îi zise Fane Scripcaru.

Jenică îşi scoase vioara din trusă, verifică sunetul fiecărei strune, rotind pe rând cheiţele de acordaj. Apoi, sprijinind vioara de umărul stâng, o strânse uşor cu bărbia şi începu să cânte. Degetele îi alergau harnic pe tastele grifului, iar arcuşul părea ba că dansează pe coarde, ba că ciupeşte din ele. Din cutia de rezonanţă ieşi la iveală un marş vioi.

– N-am mai auzit acest marş. De unde l-ai învăţat? întrebă Fane.

– L-am zămislit eu, inspirându-mă din mai multe ritmuri de marşuri auzite la petrecerile de prin părţile Sorociei, răspunse băiatul.

– Ai şi notele lui?

– Da. Le-am scris în caiet.

– Înseamnă că ai compus un nou marş! rosti Fane, luând caietul de note de la Jenică şi interpretând melodia la vioara sa. E un marş mişto, foarte original, puradelule! Îl vom interpreta azi cu toată echipa.

Apoi, întreaga seară, au repetat împreună repertoriul nupţial al orchestrei, ca Jenică să nu şovăiască mâine la nuntă, interpretând pe dibuite. Fane a rămas uimit de memoria muzicală a băiatului şi de agerimea cu care el prindea fiecare melodie. Au descoperit că viorile lor formează un duet armonios, fiind acordate pe tonalităţi diferite. În câteva cântece mai hazlii au improvizat şi câte un dialog între cele două viori, fapt care imprima muzicii un farmec deosebit.

A doua zi, sâmbătă, cu noaptea în cap, Jenică fu sculat de stăpânul casei. Au luat din mers micul dejun şi, aranjându-şi instrumentele în lada de bagaje a caretei, au urcat iute în trăsură. Întârzierea la nuntă era penalizată de părinţii mirilor prin micşorarea sumei plătite muzicanţilor. Toţi, şi tinerii, şi naşii, şi părinţii lor, doreau ca muzica să răsun

de dimineață până seara târziu, ca satul întreg să audă că are loc o nuntă de gospodari. Sâmbăta, se cântă în curtea miresei. Duminica, muzicanții se mută la casa mirelui. Tot aici, în ziua de luni, se face masa cea mare, când nașii și toți cei invitați la petrecere le aduc tinerilor căsătoriți cadouri și daruri bănești.

Echipa de lăutari a lui Fane Scripcaru era alcătuită din cinci muzicanți: Fane, la scripcă, Săndel Obadă, la tobă, Chiru Pitaru, la trompetă, Mihăilă Bală, la cimpoi și fluier, Toderică Zamfir, la țambal și contrabas. Taxa echipei era de trei ruble, din care lui Fane îi revenea o rublă, iar celorlalți patru muzicanți – câte 50 de copeici. Toți lăutarii aveau trăsurile lor, cu care își cărau instrumentele și veneau la nunți.

– Din rubla mea depun de fiecare dată câte 50 de copeici în contabilitatea Școlii muzicale, Fane îi explică lui Jenică, adăugând: –Poleakov este „bulibașa” noastră și nu ne iartă dacă uităm de școală. Dar, de data asta, ai să te alegi și tu cu niscaiva copeici.

Marșul compus de Jenică a plăcut nu doar lăutarilor, ci și tuturor nuntașilor. Nașul tinerilor, pentru acest marș frumos, a aruncat în farfuria orchestrei tocmai 5 copeici! Și ceilalți nuntași, entuziasmați și de marșul nemaiauzit pe aici, dar și de tânărul lăutar, care făcea minuni cu vioara lui, au pus bacșiș mai multe monete în farfuria muzicanților. Astfel, luni seara, când s-a încheiat petrecerea, în farfuria bacșișului s-au adunat 65 de copeici!

– Iată, acesta este câștigul tău, Jenică, 65 de copeici! Primul tău câștig la Chișinău, l-a informat Fane, după ce conveni și cu ceilalți membri ai tarafului, ca să-l încurajeze pe novice.

Erau o avere întreagă acele 65 de copeici! Putea să-și cumpere pe ele un costum de lână, un palton cu guler de blană și o pereche de cizme din piele, mai rămânându-i și pentru de-ale gurii pe-o lună întreagă.

– La Chișinău nunțile sunt plătite bine, făcu Fane Scrip-

caru, când i-a înmănat cele 65 de copeici. Toți lăutarii din orchestră au fost de acord să-ți dăm ție întregul bacșiș, ca să te sprijinim la început de cale.

– La câte nunți cântați într-un an? s-a interesat Jenică, luând, bucuros, banii.

Fane îl privi țintă pe băiat, dar nu observase decât o elementară curiozitate copilărească, de aceea răspunse:

– Toamna, când e sezonul lor, avem câte-o nuntă pe săptămână. Și în alte luni, printre posturi, se întâmplă să fie jucate nunți și cumetrii. Adică, în total, cântăm cam la douăzeci de nunți și petreceri pe an.

După o mică pauză, Fane ținu să adauge:

– Echipa noastră face parte din marea Orchestră de Muzică Populară a lui Poleakov, care prezintă concerte cu plată, dar și fără plată, pe scenele Chișinăului. Mai ales, atunci când, la sărbători mari sau cu vreo ocazie specială, ne solicită domnul Pantelimon Sinandino, primarul orașului, noi cântăm pe gratis.

– Pe domnul Poleakov l-am cunoscut în ziua când am depus cererea de admitere la școală. Mi-a părut un om tare cumsecade! făcu Jenică.

– Era și Iosif Finkel la audiere?

– Era și el.

– Și?...

– Vorbea rusește, încât n-am prea înțeles nimic din cele spuse de el.

– Norocul tău că nu cunoști rusa! Precis că te-a jignit cu vreo observație.

– Din spusele tatei, am înțeles că m-a cam luat peste picior, deoarece nu am interpretat impecabil un vals de Beethoven, scris pe note. M-am fâstâcit nițel, pentru că notele erau transcrise neglijent pe portativ...

– Ți-a dat caietul său de note?

– Da.

– Jidan parșiv! Pe mulți elevi îi necăjește cu caietul acela

jerpelit! Dacă vrea să le micșoreze nota, le dă să interpreteze la examen vreo lucrare din caietul lui. Să fii atent cu el.

– Am priceput și eu că Finkel nu-i prea are la rânză pe romi.

– Jidanii nu-i au la inimă nu numai pe țigani, ci și pe ruși, și pe moldoveni, și pe ucraineni... Doamne ferește să se evidentieze careva dintre ei ca fiind mai talentat decât un jidan! Folosesc orice motiv ca să-l mănânce, să-l distrugă.

Apoi Fane Scripcaru îi povesti lui Jenică cum chiar el, Fane, fiind elev la Școala de muzică și avându-l de profesor la vioară pe Iosif Finkel, era cât pe ce să fie exmatriculat din cauza aceluiași caiet de note, devenit de poveste în mediul școlar, deoarece piesele din el au fost notate cu mulți-mulți ani în urmă. În ajunul unui examen, profitând de neatenția profesorului, Fane a luat caietul cu pricina de pe masă și l-a ascuns în... sobă. Era primăvară și nu se mai făcea focul în clasă, ca să dea fochistul de el.

Finkel a cotrobăit prin toate ascunzișurile sălii, i-a percheziționat pe toți cei șase elevi-vioriști ai săi prin trăistuțe, prin cutiile viorilor, chiar și prin sân... Dar caietul nu-i și basta! Firește, a doua zi, la examen, Finkel n-a mai putut folosi acel caiet cu note caligrafiate premeditat strâmb, ca să-i umilească pe elevi, mai ales pe cei doi de etnie romă, care aveau armonia înscrisă în ADN-eul lor muzical și interpretau „la auz” fragmente mari din simfonii și opere clasice. Era vorba de Fane Scripcaru și Toderică Zamfir. Mulți elevi examinați în acele zile de Finkel au scăpat de „teroarea caietului”. Totuși, în curând, dorind să curețe toată cenușa din sobă, femeia de serviciu a găsit blestematul cela de caiet. Finkel nu încăpea în pepeni de bucurie. Apoi, trăgându-i de limbă pe mai mulți elevi, a aflat totuși cine i-a ascuns „opera” în sobă. I-a schimbat post-factum nota lui Fane la solfegiu din una mare în una negativă, propunând ca obrăznicătura de țigan să fie dat afară. Băiatul a avut noroc de Poleakov, care i-a luat imediat apărarea: „Dacă te mai atingi

de Fane Scripcaru, zbori din şcoală tu! El este prima mea vioară! Prima vioară în orchestra mea de cincizeci de lăutari!”

Eu, sufletul lui Coca, parcă îl văd şi acum pe Jenică, privind cu admiraţie la Fane Scripcaru, lăutarul ţigan care, încă elev fiind, a reuşit să-l învingă pe evreul Iosif Finkel, profesorul îngâmfat. Dar nu bănuia Jenică, atunci, în acea clipă de admiraţie, că şi el va avea de luptat cu Finkel şi nu se ştie încă cine va ieşi învingător.

ZIUA A DOUĂSPREZECEA

Fane îi servise lui Jenică o lecţie de curaj. Şi el, şi eu, sufletul lui entuziasmat, am înţeles: curajul este una din marile virtuţi fără de care o viaţă nu poate fi decât anostă, searbădă, ca o apă stătută, urât mirositoare. Curajul nu poate fi despărţit de attributele esenţiale ale fiinţei umane în demnitatea întru care a fost zidită de Dumnezeu: Adevărul, Iubirea, Credinţa, Binele şi Libertatea. Pentru a le înfăptui pe toate acestea, îţi trebuie curaj. A fi curajos implică făptura cu tot dispozitivul ei uman, spiritual şi material, cu punerea în valoare a întregului ei potenţial. Curajul îţi trebuie pentru a învinge ispitele neantului şi aici efortul este într-adevăr deosebit, deoarece implică lupta cu răul dinăuntru. Numai după o astfel de luptă poţi atinge Iubirea, ajungi la Adevăr, îţi câştigi Credinţa, ajungi să poţi săvârşi Binele şi îţi înţelegi cu adevărat Libertatea.

– Curajul este mersul prin frică înspre faptul de a fi liber, – îşi amintea adeseori Jenică spusa aforistică a prietenului său mai mare Fane Scripcaru, spusă pe care Coca o completase cu partea sa de esenţă: „Curajul este mai degrabă înţelegerea că altceva e mai important decât frica, nu absenţa ei. Curajul este preţul pe care viaţa îl pretinde de la tine pentru a-ţi îngădui să mergi mai departe. Curajul este începutul biruinţei.”

Într-adevăr, curajul este nu altceva decât un mijloc pus la îndemâna ființei, pentru ca aceasta să ajungă la plenitudine, pentru ca omul să tindă permanent spre perfecțiune și să atingă desăvârșirea. Împlinirea persoanei și întregirea personalității presupun căutarea și aflarea Adevărului.

Căutarea ține de destinul fiecăruia. Dar, până să atingi acea țintă, trebuie să mergi pe un drum plin de obstacole, de ispite și amăgiri de tot felul. Curajul de a le depăși, de a le înfrânge necesită un efort spiritual și fizic. Traseul existențial trece prin rătăcire și crize. Gândul luminos este înconjurat pe tot parcursul vieții de monștrii neființei, de entitățile neantului.

Curajul l-a pornit în lume pe Eugeniu Coca la 12 ani. După părerea mea, a sufletului ieșit din găoacea trupului lui Coca, slobozit în brațele țărânei acum douăsprezece zile, anume curajul, indiferent dacă este spontan, fără ezitări sau deliberat și lucid, a reprezentat o calitate extrem de admirabilă a stăpânului meu răposat. Curajul spontan presupune o anumită doză de inconștiență, el fiind declanșat prin intermediul instinctelor. În primul rând, acest tip de curaj poate fi deseori primejdios. Iar, în al doilea rând, toate ființele sunt înzestrate cu acest tip de curaj bazat pe instincte. În schimb, curajul lucid nu se bizuie pe instincte, ci pe rațiune, care ne diferențiază de animale. De cele mai multe ori, oamenii sunt felicitați pentru curajul de care au dat dovadă, chiar dacă în majoritatea cazurilor acesta este spontan, fiind declanșat de niște automatisme naturale. În concluzie, curajul este demn de admirat, indiferent de tip și de părerea unora precum că adevăratul curaj este prudența.

În septembrie, în chiar primele săptămâni de școală, pe Jenică au prins a-l porecli pe la spate. I se spunea „cioroi”, făcându-se aluzie că s-ar trage din țigani. Doi colegi de clasă, un evreu și un rus, îi stârnise această poreclă și îl desconsiderau în mod deosebit din cauza originii.

– Bă colegilor, cioroiul ista o să ne eclipseze pe toți cu

măiestria sa. Nu vedeţi, ȕiganul naibii, cum îi zice la lecţii cu vioara lui?!

Evreul Ihil Şvarţman, profitând de lipsa lui Coca, îi privi de sus pe toţi ceilalţi patru elevi din clasa de studiere a viorii şi violoncelului, clasă pe care o conducea Iosif Finkel, cu care Fane Scripcaru avuse o vorbă între patru ochi privitor la elevul Coca, din care motiv profesorul era nevoit să-l aprecieze obiectiv pe Eugeniu. În schimb, l-a aţâţat pe Şvarţman contra lui Coca.

– Dacă e mai talentat decât noi, n-are decât să se manifeste şi să ia note cât mai mari! De ce să-l invidiem pe băiat? făcu, nedumerit, un tânăr pe nume Toma Alistar, dorind să curme invidia evreului, care era destul de evidentă.

– E necesar să-l punem la respect pe „cioroi” de la bun început! îl susţinu pe evreu şi Nicolai Sibireakov, unul din cei doi elevi ruşi, băştinaşi din Chişinău. La sfârşit de studii, veţi vedea că nu voi veţi fi angajaţi în orchestre de prestigiu, ci tot ȕiganul se va bucura de privilegiu.

Jenică, deoarece locuia la Fane Scripcaru, i se plânse acestuia.

– Trebuie să apucăm taurul de coarne cât nu-i târziu, zise Fane. Altfel ei au să te tachineze psihologic toţi cei trei ani de studii, încât ai să te simţi mereu marginalizat şi izolat.

Fane Scripcaru îşi dăduse seama că agresarea verbală a lui Coca a fost pusă la cale de şiretul Finkel. Pentru profesor nu era greu să-i asmută pe cei doi elevi naivi asupra nevinovatului ȕigan. Fane, de data aceasta, hotărî să apeleze la Alexandru Poleakov, cu care se avea de bine încă de pe când era şi el elev.

– Ce nu poţi împărţi tu cu etnia romă? îl luă acesta din scurt. Nu-ţi place că sunt mai talentaţi decât tine?

– N-am nimic de împărţit cu romii. După cum n-am nimic vină că elevii se porelesc înde ei, se ceartă, se invidiază... De, sunt încă nişte copii...

– Tu să-mi termini cu vicleniile tale! răcni Poleakov,

de răsună cancelaria. Înainte de a te invita în cabinet, eu am vorbit *tét-à-tét* cu toromacul de Șvarțman, care a recunoscut că anume tu l-ai pus la cale să-i facă zile fripte lui Coca. Și pe Sibireakov tot tu l-ai zădărit împotriva tânărului viorist, care este, de la 1 septembrie, lăutar în orchestra mea.

Iosif Finkel se făcu vânăt la față. Nu se așteptase ca intriga lui mărunță să fie dată în vileag de patronul școlii. Totuși, avea un atu: să-l amenințe că-și dă demisia. Anul școlar începuse deja de vreo lună. Studiile erau în toi la toate școlile de muzică și Conservator. Deci, la acea oră, profesori de vioară disponibili nu prea găseai în Chișinău.

– Demisionez... Altceva nu mi-a rămas... Asta mă impuneți să fac..., se bâlbâi Finkel.

– Pentru discriminare etnică meriți să fii concediat cu tam-tam, de să afle toată Basarabia ce hram porți tu!

Alexandru Poleakov dădu semne că nu este câtuși de puțin deranjat de amenințarea cu demisia, deși, la drept vorbind, Iosif Finkel era un profesor cărturar, cu studii terminate la Conservatorul din Petersburg. „N-ar fi de dorit ca evreul să ne părăsească acum”, gândi Poleakov, dar cu voce, ca printre altele, aruncă o informație:

– Ieri m-am întâlnit cu profesorul Gheorghe Iațentkovski. Căuta de lucru. La Conservator i s-au oferit, anul acesta, ore puține. Dacă v-ați decis definitiv să plecați...

– Rog să-mi dați o săptămână de gândire, făcu repede Finkel, speriat de informația oferită de Poleakov.

– Ai la dispoziție trei zile, doar trei! Ori pleci învârtindute, ori termini politica ta de discreditare și subminare a elevului Coca, conchise Poleakov, dând de înțeles că discuția lor a luat sfârșit.

Peste trei zile, Iosif Finkel i-a comunicat patronului că s-a răzgândit.

– Accept răzgândirea ta doar cu o condiție: să-ți ceri public iertare de la băiat.

Zicând acestea, Poleakov a ieșit împreună cu Finkel din cabinet și au mers în clasa de vioriști.

– Domnul profesor vrea să vă comunice ceva important, rosti Poleakov, făcând semn cu mâna ca elevii să se liniștească. Este Coca? Să se ridice în picioare.

Jenică, contrariat, a lăsat vioara pe pupitru și s-a sculat în picioare. Elevii Șvarțman și Sibereakov priviră cu ochi speriați ba la Poleakov, ba la Finkel, ba la Coca.

– Îmi cer iertare de la elevul Coca, pentru că am permis să fie poreclit și înjosit de colegii săi Șvarțman și Sibereakov, făcu șmecherește Finkel. Promit, de azi înainte, să nu mai admit asemenea discriminări rasiale.

Atunci, în acea zi de septembrie, eu, sufletul lui Eugeniu Coca, am înțeles că poți să descui multe uși cu... cheia Sol. Mai ales, dacă acea ușă duce în lumea unui om care nu poate trăi nicio zi fără muzică lăutărească, așa cum era Alexandru Poleakov.

CAPITOLUL V

„Un profesor de muzică se poate răzbuna pe... degetele unui viorist?” „Poate un primar să-l admire și să-l prețuiască pe un țigan?” „Oare e adevărat că acest primar se trage din gustori greci?” „De ce Leonid Ilici Brejnev îl numește pe primar dușman al poporului?” „Cum ajungi la Opera din Odesa, ca să-ți cunoști un unchi?”

ZIUA A TREISPREZECEA

Îngerul păzitor veghează, ne însoțește și ne propune permanent alternativa mântuitoare a luminii. Alegerea pe care trebuie să o facem necesită un nemăsurat curaj. Capcanele și pericolele se ivesc la tot pasul. Ele îmbracă tot felul de aparențe care mai de care mai strălucitoare, fascinante, mai pline de fast, dar, până la urmă, după ce vraja se rupe, nu se dovedesc decât jalnice și amare deziluzii. Locul în care s-au ivit și porțiunea de suflet care le-a fost casă sunt dureroase. Pe acel fundal întunecat, trebuie să apară curajul de a scăpa de durere, de a te elibera, de a te ridica din neputință.

Mare nătărău, Finkel acesta! În pofida faptului că și-a prezentat public scuzele, el a decis în sine să se răzbune pe Jenică într-un fel foarte voalat și demonic. Îi făcea zilnic observație că nu ține corect degetele pe strunele viorii. Prinse a-l dezvăța de poziția „greșită” a degetelor, sfātuindu-l să le țină cu totul altfel – chipurile corect, în realitate însă cu adevărat greșit. De fapt, Finkel urmărirea să-i dăuneze lui Coca, să-i îngreuneze interpretarea muzicii la vioară. Așa

proceda el cu toți vioristii care erau mult mai talentați decât protejații săi elevi.

Și tot același Fane Scripcaru observă schimbarea survenită în maniera interpretativă a lui Jenică. Vioara băiatului, până mai ieri cristalină la sunet, acum părea răgușită și neexpresivă, scoțând accidental și câte un scârțuit strident. Jenică nu mai locuia la Fane, fiindcă bicicleta îl salva doar pe timp bun, adică când era cald și nu ploua. Toamna târziu și iarna, însă, pe ploaie, ger și ninsoare, Coca era nevoit să apeleze la serviciile caretei publice, cheltuind zilnic câte o copeică dus și întors. Astfel, câștigul pe care îl avea, cântând la petreceri cu echipa, se ducea aproape în întregime pe transport. Iată de ce, de la 1 septembrie 1906, Jenică ceru și primi de la Poleakov un pat în căminul școlii, cămin care, de altfel, fusese organizat într-o anexă la același edificiu unde se afla școala.

– Îmi pare mie sau ai schimbat vioara? se interesă Fane.

– Vioara e aceeași. Am schimbat modul de a apăsa strunele pe grif cu degetele.

– De ce?

– Mă obișnuisem să le țin greșit, iar profesorul Finkel a observat, corectându-mă cu multă bunăvoință și răbdare. De când și-a cerut iertare în fața clasei, se poartă foarte frumos cu mine.

Fane luă vioara să se convingă că este acordată corect. O puse la umăr și prinse a cânta. Instrumentul nu avea niciun cusur, iar melodia se revărsa firesc și limpede.

– Arată-mi cum te-a învățat să ții degetele evreul acela roșcat. Tu doar cânti de mic copil și nu aveai probleme cu poziția degetelor pe strune.

Fane s-a crucit, când a înțeles că bietul Jenică se străduia din răspuțeri să țină degetele cu vârfurile îndreptate cât mai mult spre capul grifului. Pe când logica interpretativă, maniera firească de executare a muzicii îi cere vioristului ca vârful degetelor să fie înclinate mai mult spre cutia de rezonanță.

– „Bunăvoința” și „răbdarea” lui Finkel îți gătuie sunetele viorii, romano! Evreul tot evreu rămâne! El urmărește, într-un mod ascuns și aparent nobil, să-ți știrbească măiestria interpretativă și să facă din tine un viorist de duzină. Nu-i mai da ascultare!

Fane Scripcaru observase, în timpul unui concert public, schimbarea intervenită în tehnica interpretativă a lui Jenică. Era într-o sâmbătă, 14 octombrie 1906, de Pocroave, când toți locuitorii Chișinăului sărbătoreau hramul orașului. De fapt, era sărbătoarea Catedralei „Acoperământul Maicii Domnului”. Însă, deoarece această unică și somptuoasă catedrală aduna în jurul său întreaga comunitate creștină ortodoxă din capitala guberniei, sărbătoarea cu denumirea de „hram” s-a extins asupra întregului oraș, așa cum se proceda în toate localitățile din Basarabia.

– Orchestra noastră a fost invitată de către însuși primarul Pantelimon V. Sinadino să susțină un mare concert în parcul Catedralei, îi anunțase Alexandru Poleakov, cu o lună înainte de eveniment, pe toți lăutarii săi.

Orchestra de Muzică Populară a lui Poleakov era una interetnică și întrunea în rândurile sale lăutari moldoveni, țigani, ruși, evrei, ucraineni, găgăuzi, bulgari... Cei peste cincizeci de muzicieni activi se divizau în cinci-șase echipe mai mici, fiecare având specificul său etnic. O echipă-două, formate din țigani și moldoveni, cântau la nunțile și cume-triile moldovenilor, a treia – la nunțile rușilor și ucrainenilor, a patra – la petrecerile evreilor, a cincea – la nunțile găgăuzilor și bulgarilor. Și, cum toamna este sezonul principal al nunților la toate etniile din Basarabia, Poleakov s-a asigurat din timp, ca echipele să fie prezente la concertul festiv de hramul orașului.

De cele mai multe ori, Orchestra de Muzică Populară a lui Poleakov prezenta pe gratis concertele publice. Însă cel de Hramul Chișinăului era, prin tradiție, bine plătit din bugetul primăriei, deoarece era vorba nu doar de un sim-

plu concert de o oră, ci de asigurarea cu muzică a unui bal oraşenesc de-o zi întreagă. Or, toţi doritorii puteau să vină în parc să asculte muzică şi... să danseze. Primăria plătea 25 de ruble orchestrei, din care câte trei ruble reveneau celor cinci echipe de lăutari, recompensaţi astfel pentru „nunţile pierdute”, cinci ruble primea însuşi Poleakov, iar alte cinci ruble erau donate în bugetul Şcolii de muzică.

– Cine-i acest Sinadino? se interesă Jenică, în timp ce Fane Scripcaru îl povăţuia să nu-i mai dea ascultare răufăcătorului său profesor Finkel.

– E „bulibaşa” întregului oraş, e ditamai primarul Chişinăului! explică Fane.

Îmi amintesc bine acel moment anume azi, când eu, sufletul lui Eugeniu Coca, am hotărât să hoinăresc pe o stradă care, în 1906, se numea Victor Sinadino (*actuala stradă Vlaicu Pârcălab – n. a.*). Mi-am pus în gând să vizitez azi, 21 ianuarie 1954, clădirea Sovietului oraşenesc de deputaţi Chişinău, care găzduise pe timpuri primăria oraşului, să revăd încă o dată fosta Şcoală de muzică, pe care Jenică a frecventat-o cu mari întreruperi, reuşind s-o absolvească abia în 1911. Sunt curios să revăd şi Teatrul dramatic de pe atunci, unde Coca cânta în orchestră ca viorist.

Fac un popas la Biserica „Sfântul Pantelimon”. Ea a fost ctitorită de Victor Sinadino, tatăl primarului Pantelimon V. Sinadino. Unii îl confundau pe primarul din anii 1903–1910 cu bunicul său Pantelimon I. Sinadino, care la fel a fost primarul Chişinăului, atât doar că în anii 1837–1842.

Victor Sinadino, căruia i se conferise titlul de Cetăţean de Onoare al Chişinăului, a mai ctitorit, împreună cu fratele său Ioan, şi edificiul Băncii oraşeneşti (*actualmente, Sala cu Orgă – n. a.*). Fireşte, fiind primar, Pantelimon V. Sinadino a obţinut ca strada, pe care se află edificiile ctitorite, să fie numită în cinstea tatălui său.

– Cred că este tare bogat acest „bulibaşa” al Chişinăului, dacă ne plăteşte pentru o zi de muncă tot atât cât noi

câștigăm la o nuntă, în trei zile! făcu Jenică atunci, în 1906, la concertul din ziua Hramului orașului.

Fane, după ce zise apăsător că primarul nu dă bani din buzunarul său, îi explică lui Jenică exact așa cum aflase și el, de la Alexandru Poleakov, unele amănunte din biografia primarului:

– El se trage dintr-o vișă veche de negustori greci, care au știut să facă avere din negoț, dar să și profite de mărinimia autorităților țariste din Basarabia, mărinimie exprimată darnic față de minoritatea greacă, dar și față de etnia evreiască...

– Numai minoritatea noastră țigănească veșnic nu este băgată în seamă de către autorități, – conchise Jenică.

Abia termină fraza, că de orchestra lor s-a apropiat însuși primarul Pantelimon V. Sinadino. S-a salutat mai întâi cu Alexandru Poleakov. Apoi, pe rând, a dat mâna cu fiecare lăutar. Pe cea a lui Jenică a strâns-o cu delicatețe, reținând-o mai mult timp în mână și adresându-i-se părintește:

– Câți ani ai, flăcăule?

– Treisprezece și jumate, făcu, fâstâcit, Jenică.

– Lucrezi în orchestră de multă vreme?

– Al doilea an, de când am devenit elev la Școala de muzică.

– Bravo, băiete, că te tragi la carte! Învățătura te scoate în lume și tot ea îți oferă respect și onoare, indiferent dacă ești moldovean, rus, evreu, țigan sau grec!

Coca nu va uita toată viața această încurajare a primarului, convingându-se că anume așa și este: pe țigan îl scoate în lume talentul, dar numai cărturăria și cumsecădenia îi poate întreține respectul și onoarea din partea societății...

Atunci, în acea zi, nu atât Coca, ci eu, sufletul lui, m-am simțit înaripat de cuvintele părintești ale primarului, străduindu-mă să-i insuflu stăpânului meu dorința de a studia muzica, de a deveni un muzician cărturar și cult.

ZIUA A PAISPREZECEA

Şi în această zi, a paisprezecea de când soarele nu mai răsare pentru Eugeniu Coca, tot la curajul lui mă gândesc. Curajul, pentru adolescentul Coca, era puterea de a trece peste obstacole, frică, nedreptate şi de a continua totuşi să-şi afirme sieşi că viaţa, cu toate necazurile şi tristeţile sale, are un sens şi că întotdeauna există pentru acesta un mâine.

...Într-o bună zi, după încheierea războiului, amintindu-şi de acel grec Sinadino, Coca îl întrebă pe acelaşi Fane Scripcaru, pe care-l regăsise tot la Chişinău, în aceeaşi casă de la Poşta Veche:

- Ştii cumva pe unde-o fi acum Pantelimon Sinadino?
- Doar unul Dumnezeu ştie, i-a răspuns scurt Fane.

Abia în 1951, cu ajutorul lui Leonid Ilici Brejnev, care, la rândul său, a apelat la serviciile Ministerului Securităţii, Eugeniu Coca a aflat următoarele amănunte despre fostul primar:

„Pantelimon V. Sinadino (n. 17 iulie 1875, Chişinău; – d. după 1940, GULAG) a fost medic, scriitor şi om politic. A absolvit Universitatea Naţională „Taras Şevcenko” din Kiev, făcând studii în economie, literatură şi medicină. Primar al Chişinăului în 1903–1904, 1905–1907 şi 1909–1910. P.V. Sinadino, în anii 1907–1917, a fost ales membru al Dumei de Stat a Rusiei Ţariste. Apoi, în 1917, devine membru al Sfatului Ţării din partea minorităţii greceşti. Din motive de sănătate, activează puţin în cadrul acestui for. La începutul anului 1918, în fruntea unei delegaţii de latifundiarilor basarabeni, se întâlneşte la Iaşi cu regele Ferdinand. În cadrul acestei întâlniri, latifundiarilor, aflaţi în pericolul de a-şi vedea averile confiscate de bolşevici, se declară susţinători ai unirii Basarabiei cu România, cu condiţia ca Guvernul Român să le garanteze integritatea proprietăţilor deţinute de ei. În anii 1924–40,

ocupă funcții importante în Banca Populară din Basarabia. În 1933, la invitația lui Ion Duca, devine membru al Partidului Național Liberal și este ales în Parlamentul României. A fost arestat la 9 iulie 1940 de NKVD. A fost deportat în GULAG și de atunci despre soarta lui nu se știe nimic. Soția Xenia și cei doi copii, Alexandru și Victor, au reușit să se refugieze la București.”

– La ce-ți trebuie să cunoști ce s-a întâmplat cu acest dușman al poporului? se interesă Leonid Ilici Brejnev, fără a-și ascunde suspiciunea față de muzician.

– Pur și simplu, acest grec, pe când era primar de Chișinău, m-a încurajat să învăț, să devin cărturar; mi-a deschis ochii ca să văd și să înțeleg de ce noi, țiganii, uneori nu suntem respectați de celelalte etnii, mai ales de băștinași.

– Și cum ai înțeles tu, adolescent fiind, acest lucru? nu se lăsă Brejnev.

– M-am mirat că, uite, el, reprezentant al seminiției grecești, etnie mult mai mică numeric decât noi, țiganii, a ajuns să fie primarul capitalei guberniei Basarabia! Și asta datorită faptului că avea studii, era cărturar...

– Dar fii liniștit, omule! Însuși Pușkin, aflându-se în Basarabia, n-a scris poeme despre greci, ci tot despre voi, țiganii, se străduia Brejnev, în fel și chip, să diminueze rolul aceluia primar grec, idealizat de Coca.

– Păi, Pușkin se trăgea din arabi, adică era și el tot un fel de țigan, de aia ne-a simpatizat pe noi, neobservându-i nici pe moldoveni, nici pe greci, o întoarse Coca în favoarea primarului grec de cândva.

Brejnev, care, înainte de a veni să lucreze ca secretar al CC al PC al Moldovei, a studiat un pic istoria relațiilor moldo-ruse, cu buna intenție să cunoască, cât de cât, specificul republicii pe care urma s-o conducă, amuți pe loc. Nu se așteptase să-l audă pe Coca vorbind astfel despre marele poet rus. În loc să se lase flatat, Coca îl pocnise drept în

frunte pe Leonid Ilici cu o caracterizare a lui Puşkin ce nu era pe placul ruşilor.

Eu, sufletul răposatului compozitor, nu-mi amintesc acum, dacă Eugeniu Coca a făcut acea declaraţie dintr-o sinceritate naivă sau dintr-o sclipire de curaj. Bănuiesc, totuşi, că la mijloc a fost curajul, calitate ce l-a însoţit toată viaţa, oriunde s-ar fi aflat.

Pentru că ieri, străbătând de la un capăt la altul fosta stradă Victor Sinadino, am zăbovit în mod deosebit la edificiul în care pe timpuri activase primarul de Chişinău Pantelimon V. Sinadino, abia azi am de gând să ajung la şcoala de muzică, unde adolescentul Coca a studiat cândva vioara.

Găsesc clădirea şcolii în acelaşi loc, numai că acum, la 22 ianuarie 1954, aici este găzduită redacţia gazetei „Moldova Socialistă”. Din curtea înzăpezită mă strecor, pe neobservate, în incinta fostei şcoli. Pătrund în camera spaţioasă care era cândva cabinetul directorului, iar acum este cabinetul redactorului-şef. Şi, involuntar, din amintirile mele se desprinde ziua de marţi, 22 ianuarie 1907...

– Şi chiar nu se poate de făcut nimic, domnule profesor? întrebă, alarmat, Alexandru Poleakov.

Iosif Finkel, căci lui îi fusese adresată întrebarea, o ţinea una şi bună:

– Coca trebuie exmatriculat! A lipsit toată toamna de la ore, umblând cu cântatul pe la nunţi şi cumetrii...

– Dar el a adus venit şi şcolii, asigurând astfel şi salariul dumneavoastră! parase, revoltat, Poleakov.

– Dar ce să fac cu notele lui Coca la „Solfegiu” şi „Teoria muzicii”? Are „doi” la aceste obiecte obligatorii. Şi la pian, zice colegul meu, este restanţier şi a luat tot notă negativă.

– Practica bate gramatica! izbucni, vădit enervat, Poleakov. De-ar cânta la vioară toţi elevii tăi aşa cum cântă Coca, am avea o şcoală de eminenţi.

Finkel, însă, a rămas de neînduplecat. Situaţia cu frecvenţa lui Coca la lecţii, într-adevăr, era alarmantă. Fi-

ind nevoit să-și asigure existența și să-și plătească taxele școlare, el avea zeci de absențe, mai ales, în zilele de sâmbătă și luni. Dar, tocmai în aceste zile, Finkel organiza pentru elevii-vioriști totalizări în materie muzicală, sâmbăta, și repartiza fiecărui elev sarcini individuale, luna. Firește, prin adoptarea acestui orar, Eugeniu Coca fusese exclus în mod premeditat din procesul de învățământ.

Poleakov, spre marele și sincerul său regret, nu mai putuse să-l ajute cu nimic pe Coca, deoarece subversivul orar de lucru al șiretului Iosif Finkel fusese aprobat în mod oficial de direcția școlii. Unicul privilegiu pe care i-l putea oferi era înlocuirea exmatriculării cu acordarea unui concediu academic, care îi permitea lui Coca să-și reia studiile în anul următor.

– Îți propun să depui o cerere de solicitare a unui concediu academic, îl sfătui Alexandru Poleakov pe elevul Coca.
– Poți invoca situația familială grea, doar ești orfan de tată. Va trebui, însă, să anexezi la cerere o copie a adeverinței de deces a tatălui tău.

Pentru a obține de la primăria orașului copia aceluia document, Eugeniu Coca a trebuit să plece, în toiu iernii, la Soroca. Îmi amintesc că viscolea și pe atunci, în 1907, exact ca acum, în 1954. Coca a schimbat trei sănii trase de cai de poștă, până a ajuns acasă. Iarna, călătoriile costau scump. Un drum Chișinău-Soroca, dus-întors, scotea din chimirul drumețului în jur de-o rublă!

– Dumnezeuule, cât de mult te-ai schimbat! observă mama Matroana, când Eugeniu a intrat în curtea casei.

– Ai flăcău în toată regula, lelițo, aruncă fraza și o vecină care avea o fetișcană numai bună de logodit, întrebând cu subtext: – Nu-l oprești acasă?

– Cum să-l opresc din drumul lui, gagico? făcu mama Matroana, continuând cu o mândrie evidentă: – El e lăutar cu școală, învață la Chișinău toate tainele viorii.

Știu ce simțea atunci sufletul mamei și ce rugă se ridica

din inima ei la cer. Exact ceea ce simţeam şi mă rugam şi eu: să-i dea Bunul Dumnezeu putere şi curaj lui Jenică, să răzbată prin toate greutăţile vieţii. Tot mama Matroana l-a sfătuit atunci pe băiat să nu uite de fratele ei, Timotei Grama, care îi este unchi şi care cică e mare muzicant la Odesa. Oricând doreşte, poate să meargă şi să apeleze la ajutorul lui. Doar la Odesa circulă trenul. Şi-apoi el nu mai este deja un copil. Să lase copilăria aici, la Soroca...

Atunci când eu, sufletul lui Coca, vorbesc despre copilărie, primul meu gând este legat de cel mai frumos lucru pe care îl are orice om pe-această lume: mama. Zâmbetul ei cald l-a întâmpinat de la primele secunde de viaţă. Glasu-i liniştit i-a şoptit poveşti, seară de seară, şi i-a deschis drumul spre calea viselor frumoase. Chipul ei luminos i-a călăuzit paşii pe tot parcursul copilăriei. Pentru copilăria lui Jenică mama a fost exact ce înseamnă razele soarelui pentru petalele plâpânde ale unei flori: viaţă şi speranţă. Şi acum, când mama îl consideră flăcău în toată legea, în sufletul ei tot copil rămâne şi tot cu speranţă de bine îl petrece în lumea cea mare.

Dacă alipesc cuvântului copilărie termenul bunătate, în faţa ochilor minţii îmi apare precum o icoană figura blândă a bunicii Zenobia. Zilele însorite de vară, pe care Jenică le petrecea cu ea, bunica pe linia mamei, la strânsul buruienilor pentru vopsirea lânii; mirosul teiului din faţa casei ei ce inunda parcă întreg satul cu aroma lui, sunt imagini vii care îmi bucură memoria şi mă fac să zâmbesc. Grija cu care l-a crescut atunci când stătea la dânsa, mi s-a întipărit mie, sufletului său, adânc în memorie. La fel şi mirosul prăjiturilor delicioase, pe care le făcea cu dragoste pentru nepoţel, îl simt şi acum. Păcat că ea, bunica Zenobia Grama, a plecat de mult în lumea celor dreپti. Dacă ar fi în viaţă, în pofida drumului înzăpezit, Jenică ar merge pe jos la Cureşniţa, s-o vadă, s-o îmbrăţişeze...

...Eugeniu a ieşit din casă şi s-a îndreptat spre dâmbul

din mahala, unde copiii își făcuseră un derdeluș și se dădeau care cu sania, care cu schiurile, care cu patinele, care cu... covata. Trei ierni la rând s-a dat și el cu săniuța aici. A căzut de nenumărate ori pe jos, dar de fiecare dată s-a ridicat în picioare, s-a scuturat de zăpadă și a mers curajos spre muchia dâmbului, trăgându-și săniuța de funie, ca să-și ia iarăși avânt la vale.

– Îmi împrumuți sania ta, să mă dau și eu o dată? Eugeniu se adresă unui băiat îmbrăcat și încălțat sumar pentru timpul iernatic, dar vesel și îmbujorat la față.

– Ia-o, bade, numai să te țină, să nu mi-o strici! făcu acela, suflându-și în pumni, să se mai încălzească.

– Dacă îmi plătești o copeică, te poți da cu sania mea cât poțești! E trainică, mi-a meșterit-o tata din fier, se băgă obraznic în vorbă o zgâtie de fetiță.

Ea, evident, era din mahalaua fierarilor, căci mai toți copiii de acolo aveau săniuțe de metal. Jenică, în toate cele trei ierni trăite aici, în Dealul Sorocii, îi invidiase pe copiii cu sănii de fier, regretând că nu are și el una la fel. Cânta la nunți în rând cu tata, câștiga și el niscaiva parale, dar, când era vorba să-i cumpere o sanie de fier, nea Costache o făcea pe surdul...

– Bine, ia copeica! căzu de acord Jenică, zornăind demonstrativ copeicile din chimirul său de piele, din care scoase o monetă și i-o înmână fetei, mândru că-și poate împlini, în sfârșit, visul copilăriei.

Sania o luă la vale ca gândul! Ceilalți copii, urcând dâmbul, abia reușiră să se ferească din cale, ca să nu fie doborâți la pământ. Unul, însă, n-a izbutit să părăsească pârția la timp și, ca să nu-l lovească, Jenică a cârnit brusc sania spre coasta ponorului, o porțiune abruptă a dâmbului pe care toți copiii o evitau. A urmat un zbor de vreo zece metri prin aer, apoi Jenică ateriză într-un sul adânc de omăt. S-a mocoșit cât s-a mocoșit prin valul acela de zăpadă, apoi, trăgând cu greu sania de fier după dânsul, de unul singur, sprijinindu-se cu

o mână de înzăpeziții arbuști de măcieș și soc ce creșteau pe costișă, Jenică s-a văzut ieșit, cu chiu-cu vai, la pârție. Apoi a urcat cu ușurință pe buza dâmbului, unde mai mulți copii îl priviră cu admirație.

– Vai, bădie, sunteți plin de omăt și... cornuți! constată cu uimire stăpâna saniei de fier.

– Bine că ați ales sania asta, cucoane. A mea s-ar fi făcut praf, interveni băiatul cu săniuța de lemn.

Și fetița, și băiețelul prinseră a-i ajuta să scuture paltonul din postav, cu guler brumăriu de miel, pe care Eugeniu și-l cumpăraseră încă iarna trecută, odată cu cizmele călduroase de piele, în care acum îi intrase mult omăt. Așezându-se pe sanie, el s-a descălțat pe rând de cizme și scoase zăpada din ele. Cei de față l-au invidiat pentru ciorapii groși de lână cu care era încălțat, zicându-și în sinea lor că, așa înfofolit cum este el, te poți da și o zi întreagă cu sania și chiar de pe costișa ponorului poți să zbori de două-trei ori, că nu te răzbate frigul.

Firele de zăpadă se desprindeau cu greu de palton și cădeau în pulberea argintie frământată de picioarele copiilor. Lui Eugeniu, la un moment dat, i se păru că orice firicel de omăt desprins de pe paltonul său și orice cornuț smuls din pânza groasă a hainei erau nu altceva decât ultimele clipe ale copilăriei sale, rămasă pentru totdeauna aici, pe derdelușul din Dealul Sorocii, unde el nu se va mai da nici-când cu sania.

ZIUA A CINCISPREZECEA

Copilăria este etapa fundamentală a existenței umane, de care și pe noi, sufletele oamenilor, ne leagă cele mai senine, mai pure și mai fericite amintiri. Azi, în ziua a cincisprezecea de la dispariția în neant a stăpânului meu, colindând locurile adolescenței lui, nu pot să nu meditez despre copilărie. Ea,

Măria Sa Copilăria, este primul capitol din propriul roman al omului. Anume ea îl formează, îl modelează și-i însuflă pasiuni, scopuri, idealuri și modele de viață. Stând la baza dezvoltării omului, această perioadă este valoroasă și definitivă, fiind precum rădăcina și trunchiul unui copac, de care mai târziu se vor sprijinii coroana și ramurile. Copilăria este inocență și sacralitate, joc și pasiune, frumusețe și iubire. Perioada ei este o lume de miracole și de uimire a creației scăldate în lumină, ieșind din întuneric, nespus de nouă, proaspătă și uluitoare. Ea devine temelie pe care omul își clădește viața, ea este centrul tuturor emoțiilor, inima tuturor vârstelor.

Iată de ce, atunci când Eugeniu avu strania senzație că, odată cu zăpada și cornuții de pe palton, își scutura copilăria pe derdelușul din Dealul Sorocii, eu, sufletul lui, dimpotrivă: am înțeles, în acele clipe emotive, că bunul meu stăpân Coca va purta mereu copilăria cu sine. Pentru că, în primul rând, copilăria este o stare fără vârstă, ea ține de infinit, este singura care contopește întregul univers înconjurător. Copilăria e seismograful sensibil ce anunță cutremurele intime de mai târziu. În funcție de ea, omul se comportă într-un anumit fel când este matur. După cum spunea un înțelept, copilăria este un foc ce se poate aprinde oricând în oameni, iar în Coca, de fapt, el nu se va stinge nicicând. Anume copilăria este perioada în care noi, sufletele oamenilor, suntem cu adevărat libere să cercetăm, să experimentăm, să clădim în stăpânii noștri întregul sistem de valori, să le conturăm personalitatea și să-i ajutăm să se aleagă cu cele mai frumoase amintiri ce-i vor însoți pe tot parcursul vieții...

– Cum ai călătorit pe vifornița asta? îl întrebă, grijuliu, Alexandru Poleakov, când Eugeniu Coca, întorcându-se de la Soroca, a venit la școala de muzică să prezinte certificatul despre decesul tatălui său.

– De ninge, de plouă, drumul nu stă! făcu filozofic Eu-

geniu, înmânându-i directorului certificatul solicitat, apoi ținu să adauge: – Mi-am revăzut mama și rudele, ba și de copilărie mi-am mai adus aminte, dându-mă cu sania de-a valma cu puradeii din mahala.

– Certificatul e în regulă, constată domnul director, reluând: – Chiar azi emit ordinul cu privire la acordarea concediului academic elevului Coca. Dacă ai nevoie de-o copie, îi spui secretarei să ți-o elibereze.

Tot atunci, Alexandru Poleakov l-a îndemnat părintește să nu părăsească Orchestra de Muzică Populară, ci să continue să cânte în echipa de lăutari a lui Fane Scripcaru, parte componentă a orchestrei lui Poleakov. Mai mult ca atât, tot el l-a sfătuit să se angajeze ca violonist și în orchestra Teatrului dramatic din Chișinău, al cărei dirijor îi ceruse, zilele trecute, o candidatură, și Poleakov l-a recomandat pe Coca, fără-a sta măcar o clipă la cumpene.

– Ca viorist, ești foarte bun. Străduiește-te să înveți bine limba rusă, ca să poți explica lesne la alde Finkel subtilitățile teoriei și practicii muzicii. N-ar strica să exersezi mai multe ore și la pian, îl sfătui Poleakov cu-o deosebită bunăvoință și c-un sincer respect pentru talentul băiatului.

Ieșind din școală, Eugeniu Coca dădu nas în nas cu Iosif Finkel, invidiosul și răzbunătorul profesor evreu, care l-a determinat pe adolescent să-și întrerupă forțat studiile, însă i-a oferit și prima lecție amară de viață: printre oamenii de artă există și indivizi foarte invidioși, gata oricând să pună piedici în calea talentelor autentice. Ba, mai mult decât atât, acest roșcovan de Finkel ar fi dorit să-l elimine în general pe tânărul Coca din muzica cea cultă și să-l trimită înapoi acolo de unde venise să facă studii– la lăutarii soroceni necărturari, care învață să cânte „la auz”. Iată de ce, cu ajutorul lui Poleakov, adolescentul Coca a înțeles, tot atunci, că talentul are nevoie de carte, de învățatură serioasă, pentru a se dezvolta și a se afirma în lumea cea mare a muzicii.

– Am vorbit cu domnul director să nu te exmatriculeze definitiv, ci să-ți acorde un concediu academic. Nu ești tu cel mai strălucit talent, dar totuși mai meriți o șansă, fățarnicul Finkel insistase să lege capăt de vorbă pe-un ton lingușitor, după ce Coca i-a dat drept binețe un „Zdraste!” sec și formal.

...Eugeniu l-a sfredelit cu ochii săi negri ca boabele coapte de soc și, ghicind că evreul ar dori să mai scoată din el vreo informație, zise șmecherește:

– Să vă dea Dumnezeu atâta sănătate câtă vorbă bună ați pus pentru mine. *Da svidania!*

Evreul Finkel vruse să-l mai tragă de limbă pe Coca, poate ar fi aflat cumva planurile de viitor ale băiatului, dar acesta i-a întors spatele și a pășit ferm, ca un om matur, pe aleea înzăpezită din fața școlii. „A prins la curaj, cioroiul! Lasă că te întorci tu la anul și-ți retezăm noi aripile definitiv!”, bolmoji pe sub nas Finkel, intrând indispus în școală.

De fapt, când Coca va relua studiile la această școală de muzică, Iosif Finkel nu va mai fi profesor aici, căci, datorită străduinței lui Alexandru Poleakov, orgoliosul evreu se va transfera la catedra de violoniști a Conservatorului. Și elevii școlii, și profesorii, și directorul Poleakov – toți erau bucuroși că au scăpat, în sfârșit, de-un profesor care îi teroriza pe elevi cu proverbialul său caiet de solfegiu, pe unii copii învățându-i intenționat să mânuiască greșit vioara, ca astfel să le știrbească din măiestria interpretativă. Triști erau doar cei doi elevi evrei, pe care Finkel nu-i scotea din nota „10” și îi da mereu drept exemplu demn de urmat, deși toți observau că bieții elevi evrei erau în realitate destul de mediocri. Deci, în vara anului 1911, Eugeniu Coca va absolvi totuși această școală de muzică, în pofida faptului că profesorul Iosif Finkel, în iarna anului 1908, pusese la cale să-i rezeze definitiv aripile.

...Și azi, 23 ianuarie, 1954, zi de sâmbătă, curtea fostei școli de muzică este la fel de înzăpezită, ca și în acel îndepăr-

tat ianuarie al anului 1908, când Eugeniu Coca l-a întâlnit în faţa şcolii pe răufăcătorul său Finkel. Dacă ar fi fost slab de înger, intimidat şi dispreţuit sfidător de fiorosul profesor, Jenică nu s-ar mai fi întors în această şcoală de muzică. Totuşi, el a dat dovadă de principala sa calitate moştenită pe linia etniei rome- curajul, reluând învăţătura şi absolvind şcoala cu brio.

Nu întâmplător, când trebuia să apeleze la curaj, îşi amintea mereu sfaturile părinţilor şi bunicilor săi, sfaturi ce izvorau spontan din înţelepciunea populară, acumulată, dram cu dram, de zeci şi sute de generaţii în şir. „Curajul, Jenică, înseamnă să fii speriat de moarte şi totuşi să încalci pe cal”, îl îndruma bunicul Nicuţă. „Curajul este frica legată la ochi. Ba chiar este mersul prin frică înspre clipa de-a fi liber”, îl povăţuia adeseori tatăl Costache. „Curajul înseamnă să ai puterea de-a te ridica şi de-a vorbi, dar tot curajul înseamnă de asemenea să ai puterea de-a te aşeza şi să ascuţi”, îl învăţase, nu o singură dată, şi bunica Zenobia. „Curajul este nu absenţa fricii, ci înţelepciunea de a acţiona în ciuda ei. A fi curajos înseamnă să faci ceea ce-ţi este frică să faci. Căci nu poţi da dovadă de curaj, dacă nu eşti speriat. Totuşi, curajul este o nesăbuiţă care se termină cu bine”, îl încuraja întruna mama Matroana, tot despre curaj vorbindu-i şi atunci, în ianuarie 1908, când a aflat că Eugeniu, evitând să doboare la pământ un copil, a avut curajul să îndrepte sania spre povârnişul prăpăstios, de pe care a zburat în hău, dar, până la urmă, a ieşit cu bine din toată păţania.

Aceiaşi curaj nemărginit, acompaniat de o bonomie ţărănească, îl ajutase pe Coca să suporte uşor şi cu demnitate discriminarea, pe unde făţişă, pe unde voalată cu şiretenie, fără a se supăra barem câtu-i negru sub unghie pe şmecherul profesor Finchel. Dimpotrivă, compătimitindu-l sincer pe evreu, el avea o explicaţie convingătoare pentru comportamentul profesorului său de vioară, explicaţie pe

care o memorizase bine de la prietenul său Fane Scripcaru: „Rupți cu de-a sila de vatra lor istorică și risipiți prin toate colțurile lumii, evreii sunt nevoiți să lupte cu viclenie pentru existența lor, să reziste și să supraviețuiască cu orice preț, în orice împrejurare. Iată de ce ei se susțin mutual unii pe alții, își laudă și promovează progeniturile, ca fiind „cei mai deștepți, cei mai buni”. N-ar strica să luăm și noi, țigani, exemplul de la evrei...”

Eu, sufletul lui Coca, am înțeles de la bun început că stăpânul meu nu avea și nici nu putea să aibă pică pe evrei. Căci cum ar fi fost posibilă una ca asta, dacă o parte genetică din el se trăgea din minoritatea romă, ruptă și ea de la pieptul Indiei și risipită prin toată lumea?! Oare nu rareori țigani erau și mai sunt înjosiți și discriminați de-a valma pe motiv de etnie? Oricum, fiind talentat, harnic și iubitor de carte, cu rădăcini crescute adânc în solul neoaș moldav, Coca avea să cunoască o ascensiune profesională uimitoare, fiind înalt prețuit anume de majoritatea românească băștinașă și, mai ales, de genialul compozitor George Enescu.

...Ninge și azi ca în acel îndepărtat ianuarie al lui 1908. Periodic, văd cum doi-trei bărbați ies cu lopeți în mână din clădirea fostei școli de muzică și rânesc de zor zăpada, pe care vântul îndărătnic o aduce iarăși și o depune, parcă special, pe alee. Oricum, se lasă deja seara și slujbașii redacției „Moldova socialistă” vor pleca în curând acasă, înainte ca vântul să troienească iarăși aleea.

Clopotul Catedralei din imediata vecinătate anunță începutul vecerniei. Merg într-acolo, amintindu-mi că și stăpânul meu Eugeniu Coca, împreună cu soția Liuba și fiica Margareta, frecventa periodic acest locaș sfânt, participând la slujbele oficiate la marile sărbători creștine. Intru în biserică prin gaura cheii.

Aici îi găsesc doar pe cei trei preoți prinși în serviciul divin și... niciun mirean. De, e sâmbătă seara și poate că

lumea are de gând să vină la biserică mâine, în zi de duminică. Unde mai pui că afară viscoleşte întruna şi, odată cu întunericul, se lasă un ger de tocmai crapă ouăle de corb în cuib. Pe mine, sufletul lui Coca, nu mă împiedică nici vifoniţa, nici gerul. În schimb, în Catedrală, ascultând rugăciunile preoţilor şi cântecele corului bisericesc, zburând de la o icoană la alta, de la o candelă la o lumânare şi viceversa, am prins înzecit la puteri, gata să-mi continui pelerinajul pe locurile principale ale vieţii zbuciumatului meu stăpân Coca.

Acasă, le găsesc pe doamna Liuba şi fică-sa Margareta bătând cu pumnii în perete şi implorându-i pe vecinii-procurori să pună mai mulţi cărbuni în sobă, că le strânge frigul din spate. Dar, deoarece jumătatea de casă a vecinilor se încălzeşte mult mai bine, rugăminţile lor sunt zadarnice. Bietele femei se văd nevoite să se culce îmbrăcate în haine călduroase şi să se învelească fiecare cu câte două pături de lână.

CAPITOLUL VI

„Oare se înrudesesc țiganii cu armenii?” „Cum să ajungi, din prima zi, să cânti în orchestra Operei din Odesa?” „Ce-ar putea să învețe tânărul Eugeniu Coca de la unchiul Timotei Grama?”

ZIUA A ȘAISPREZECEA

Eu, sufletul lui Eugeniu Coca, azi, în ziua a șaisprezecea de la trecerea în eternitate a sălașului meu pământesc, am de gând să ajung la... Odesa. Căci, ambițios și hotărât să nu se limiteze la studiile făcute la școala de muzică, nutrind întruna să atingă perfecțiunea și să pășească în lumea muzicii clasice, Coca va face naveta cu trenul, aproape un an întreg, de la Chișinău la Odesa, pentru a lua lecții de vioară de la unchiul său Timotei Grama, violonist și compozitor, maestru de concert la vestitul Teatru de Operă din Odesa.

Pleca sporadic la unchiul său, doar pentru două-trei zile în lună, folosindu-se de prea puținul timp liber ce-i mai rămânea după cântatul pe la petreceri cu echipa lui Fane Scripcaru, după activitatea în Orchestra de Muzică Populară a lui Poleakov și în orchestra Teatrului dramatic... Ba, într-un timp, a acompaniat la vioară și o trupă ambulată de circ. Eugeniu muncea din greu, deoarece era nevoit să-și asigure existența și să plătească la timp pentru odaia închiriată într-o casă din cartierul armenesc. Stăpânii erau într-adevăr doi armeni în vârstă, care își căsătorise mai demult unica lor fiică și trăiau singuri-singurei, pentru că odrasla

lor, odată măritată, s-a mutat la casa familiei soţului, care locuia tocmai în suburbia Râşcani.

– Te luăm cu drag la gazdă, frate, dar cu condiţia să ne cânti zilnic la vioară cântecele noastre armenesti, bătrânul Levon, stăpânul casei, îl întâmpinase destul de amical, ca pe unul de-al lor, vorbindu-i în limba armeană.

Coca n-a înţeles fraza armeanului, în schimb a priceput că stăpânul casei îl considera şi pe el consăngean, din care pricină se grăbi să rostească ruseşte:

– Eu sunt moldovean. Nu vorbesc armeneste.

– Păi, eşti smead la faţă ca şi noi! trecu şi stăpânul casei la limba rusă, precizând:– Vei plăti chirie 25 de copeici pe lună, dar şi de cântat oricum ai să ne cânti la vioară. Vei învăţa de la noi cântece populare armenesti.

Poate n-aş fi pomenit de acest bătrân armean care prefera categoric să fie numit Levon, ci nu Lev, cum încercau unii să-i zică ruseşte, dacă eu, sufletul lui Coca, n-aş fi avut memorie genetică şi n-aş fi manifestat compasiune faţă de tragedia prin care au trecut aceşti oameni. Ei, anticipând genocidul organizat de turci, au fost nevoiţi să-şi părăsească pământurile natale, încă cu mult înainte de tragicul an 1915, ca să se salveze de teroarea turcească ce se înăsprea zi de zi. Pe teritoriul Turciei existau sute de localităţi armenesti, locuitorii cărora erau forţaţi să renunţe la credinţa creştină şi să treacă la religia musulmană.

– Turcii, lăţindu-şi imperiul peste teritoriul nostru strămoşesc, la început, ne tolerau credinţa, dar mai apoi, simţindu-se stăpâni, ne obligau să primim islamul tocmai pe noi, armenii, neamul care am avut primul stat creştin din lume! exclama cu mândrie Levon Manuchian. Ei au uitat că regele nostru Tiriades al III-lea a adoptat creştinismul ca religie de stat încă în anul 301 după Christos, adică cu mult înaintea Imperiilor Roman şi Bizantin.

– Şi când aţi emigrat voi, armenii, în Basarabia? se interesă Coca.

– Armenii, dragul meu, au început a-și părăsi locurile străbune și a colinda lumea în lung și-n lat, încă acum o mie de ani, când valurile de turci nomazi s-au oprit pe Podișul Anatoliei și au prins a ne extermina ca neam creștin, întră, discret, în vorbă și tușa Anouș, soția bătrânului Levon.

– Eu, soția și fiica Nutzi ne-am luat lumea în cap și am emigrat aici, la Chișinău, în anul 1896, când fiul nostru Kirkan, cu un grup de revoluționari armeni, a atacat Banca Otomană din Istanbul...

– Au avut intenția să prade banca?! se miră Eugeniu.

– Nu, ei au urmărit să atragă atenția asupra stării deplorabile a armenilor. Fiul nostru a fost prins și ucis pe loc, fără a fi judecat, bătrânul Levon, printre adânci suspine și lacrimi mășcate, bărbătești, răspunse concret la întrebarea lui Eugeniu, continuând: –Soarta lui am fi avut-o și noi, tustrei. Am lăsat casă, masă și pământ, părăsind urgent zona Van din Turcia, unde armenii locuiesc de milenii, încă de pe timpurile când arca lui Noe a acostat pe Sfântul Munte Ararat.

– De ce?

– Aflasem că sultanul Abdul Hamid al II-lea dăduse poruncă să fie exterminate toate rudele revoluționarilor armeni...

Apoi Eugeniu a înțeles că „tâca” Levon, cum se va obișnui mai târziu să-i zică familiar el, n-a ales întâmplător Basarabia. Avea deja aici, la Chișinău, niște rude, care l-au și ajutat să-și reia viața de la capăt. Levon era mare meșter la încălțăminte, iar soția sa Anouș și fiica Nutzi aveau talent la croitorie. Și-au deschis un atelier mixt de haine și încălțăminte direct în anexa la casa lor, pe care, cu ajutorul armenilor din Chișinău, au construit-o într-o singură lună.

Eugeniu Coca, mișcat până la lacrimi de mine, sufletul lui, dar și de acea pătrime de sânge țigănesc din venele sale, s-a simțit înrudit cu acești oameni, deoarece și seminția romă la fel a fost nevoită să părăsească, încă în anul 1192, regiunea Rajput din India și să umple lumea. O perioadă îndelungată

de timp, țiganii au locuit în... Armenia. Iată de ce Coca a descoperit că limba romilor, înrudită cu hindi, are importante împrumuturi din lexicul persan și... armean. Anume din Armenia, datorită invaziei turce, țiganii s-au despărțit în trei grupuri: unul mergând înspre nordul Mării Negre, altul– spre sud, până în Egipt, și al treilea– spre vest, în Imperiul Bizantin. Țiganii care au mers spre Bizanț sunt cei care urmau să se răspândească în toata Europa. Abundența de cuvinte din limba greacă, cât și religia creștină ortodoxă împărtășită de țigani, sugerează o prezență relativ îndelungată a lor în Imperiul Bizantin. Probabil, la fel din cauza invaziei turce, țiganii au emigrat în Balcani, în secolul al XIV-lea, și, după cucerirea Balcanilor de către forțele otomane, unii au pătruns în vestul Europei, astfel ajungând în Moldova și Țara Românească, în Austria și Ungaria, în Polonia, Cehia, Germania, Spania, Anglia, Finlanda...

Eu, sufletul lui Coca, nu pot să nu revăd casa în care stăpânul meu, după absolvirea școlii de muzică, a locuit un an întreg. Cobor pe strada Armenească, care se numea tot astfel și în anul 1911, numai că azi, în 24 ianuarie, 1954, ea este și mai lungă, și mai largă, și mai bine amenajată. Pe această stradă, datorită meșteșugarilor armeni, a fost organizată o mare piață agricolă, împânzită de magazine și mici ateliere meșteșugărești.

Iată și casa lui Levon Manuchian! Pe frontispiciul anexeii atârână un panou metalic cu inscripția în rusă „Ремонт, пошив одежды и обуви”, adică panoul ne anunță că aici se repară și se coase haine și încălțăminte, exact ca și acum jumătate de secol, când atelierul îi aparținea „tâcăi” Levon. Firește, nici stăpânul de cândva al atelierului, nici soția lui nu mai sunt în viață. Găsesc în acest atelier, proprietate a statului, doi evrei trebăluind de zor. Arunc o privire și descopăr că s-au mai păstrat unele unelte de cândva – o mașină germană de cusut haine și una franceză de cusut încălțăminte. Parcă îl văd aieva pe stăpânul meu Eugeniu

Coca măsurându-și costumul nou în fața oglinzii, costum cusut de tușa Anouș, sau potrivindu-și pantofii meșteriți la comandă de „tâca” Levon.

De aici, din această casă, într-o bună zi din iarna lui 1912, luându-și „Leana Cosânzeana”, adică vioara sa, Eugeniu Coca a ieșit dis-de-dimineață, apucând spre gara feroviară pe de-a dreptul, pe urmele făcute prin zăpadă de picioarele oamenilor treziți cu noaptea în cap. În zilele următoare nu era prins să cânte nici la concerte, nici la petreceri. Iată de ce a decis să plece la Odesa, la unchiul Timotei Grama. Nu-l văzuse niciodată, căci unchiul plecase din Soroca încă înainte de nașterea lui Eugeniu. Știa de la maică-sa că fratele ei mai mare Timotei, fiind pasionat de muzică și mânuind vioara cu multă virtuozitate, a plecat de tânăr la studii în Chișinău, apoi la Kiev și Sankt-Petersburg.

În anul 1892, când s-a căsătorit Costache Coca cu Matroana Grama, unchiul Timotei a sosit la Cureșnița din orașul Odesa, ca să participe la nunta surorii sale. Pe atunci, el era simplu viorist în orchestra Teatrului de Operă din Odesa. Azi, însă, el este violonist și compozitor, maestru de concert la același vestit Teatru de Operă. Faima orchestrei simfonice de aici ajunse în multe centre muzicale ale Imperiului Rus, grație faptului că maestrul de concert Timotei Grama includea în programul concertistic lucrări muzicale ale celebriilor compozitori clasici europeni și ruși: Mozart, Beethoven, Bach, Haydn, Ceaikovski, Musorgski, Rimski-Korsakov, Balakirev... La concertele pe care orchestra Teatrului de Operă din Odesa le prezenta cu regularitate la Kiev, Moscova sau Sankt-Petersburg biletele erau vândute cu o lună-două înainte. Ce mai vorbă, unchiul Timotei Grama era un mare maestru al muzicii clasice, dar și al muzicii populare moldovenești, ruse și ucrainene. Adică Eugeniu ar fi putut învăța multe de la această rudă de sânge, ajunsă atât de sus în ierarhia muzicii culte.

ZIUA A ȘAPTESPREZECEA

Ajuns la Odesa, eu, sufletul lui Coca, mă strecor cu ușurință în sala de spectacole a Teatrului de Operă. Găsesc orchestra la locul ei obișnuit– în „groapa” din fața scenei. Repetiție. Muzica, prin modulația și sonoritatea ei, îmi pare cunoscută. Nu zăbăvă, îmi dau seama că este vorba de opera „Oedip”, tragedie lirică în patru acte de... George Enescu. Premiera acestei lucrări a marelui compozitor român a avut loc la Opera Garnier din Paris la 13 martie 1936. Iată că, la 25 ianuarie 1954, lucrarea lui Enescu, unul dintre prietenii cei mai buni ai lui Eugeniu Coca, va răsuna în premieră și la Odesa, pe același libret în limba franceză scris de Edmond Fleg. Evident, la pupitrul dirijoral nu se află Timotei Grama, cel care, o perioadă, a fost și dirijorul acestei orchestre... S-au strămutat pe o stea și Timotei Grama, și soția sa Sabina.

Îmi amintesc bine că atunci, în iarna anului 1912, tânărul Eugeniu Coca l-a găsit pe unchiul său tot aici, la pupitrul viorii întâi a orchestrei. Grama l-a recunoscut imediat pe Coca, deoarece semăna leit cu tatăl său, nea Costache. Nu prea înalt de statură și slăbănog, chiar uscățiv la trup, cu fața alungită și smeadă, cu un păr negru ca pana corbului pe cap, Timotei Grama avu senzația că îl vede în realitate pe Costache Coca, soțul surorii sale Matroana.

Pentru că lipsea un viorist, unchiul Grama l-a întrebat imediat:

- Știi să cânti pe note?
- Știu.
- Unde ai învățat?
- La școala de muzică din Chișinău.
- Cine ți-a fost profesor?
- Oficial, Iosif Finkel, dar de fapt am învățat mai multe lucruri bune de la lăutarii Alexandru Poleakov și Fane Scripcaru.

– De Poleakov am auzit. Ia să vedem dacă poți să cânti pe note această partitură.

Eugeniu Coca a îmbrăcat fracul, pe care i l-au adus de la garderoba teatrului, și a luat loc cu vioara sa la pupitrul vioristului care lipsea. A exersat, mai întâi, de unul singur. Treptat, s-a inclus armonios în echipa de violoniști ai orchestrei, încât unchiul Grama își zise, mulțumit și mândru, în sinea sa: „De, dacă-i rudă de-a mea!”. În acea seară, pe neașteptate, Coca a evoluat pentru întâia oară într-o orchestră simfonică profesionistă. Și încă ce orchestră! A Teatrului de Operă din Odesa!

– Te-ai ținut bine întregul spectacol, deși, pe alocuri, ieșeau puțin din ritm și măsură, l-a apreciat unchiul. Trebuie să fii mai atent la bagheta dirijorului, iar fila caietului cu note s-o întorci iute în timpul pauzei.

Unchiul Grama locuia în cartierul Moldovanca al Odesei. Soția lui, Sabina, provenea dintr-o viță veche de boieri moldoveni, aciuaiți la Odesa pe la începutul secolului al XIX-lea. Cânta și ea ca soprană în același Teatru de Operă din Odesa.

După spectacol, Eugeniu a fost invitat acasă la ei. În timp ce Sabina gătea la bucătărie cina tardivă, căci era mult după ora 21, unchiul Timotei îi vorbea, entuziasmat, lui Coca despre muzică:

– Sunt două feluri de a asculta și de-a înțelege muzica. Primul ar fi cel în care ne recunoaștem pe noi înșine, în care ne transferăm sentimentele noastre, valorile și gusturile noastre și în care ne regăsim setea de viață. Ascultăm, de fapt, trăirile noastre interpretate de alții.

– Adică..., încercă să intervină Coca, dar Grama îi făcu semn cu mâna să tacă, să nu-l întrerupă, și a continuat cu același sincer entuziasm:

– Ne auzim pe noi înșine, punând în muzică felul nostru de a vedea lucrurile. Ascultăm ritmul nostru interior, fie că-i tangou, vals, muzică populară, lăutărească, simfonie,

operă... Ne confundăm cu ele, le înţelegem şi fac parte din viaţa şi din personalitatea noastră. Admirăm o voce, un ritm dansant, o sonoritate specială, o temă generoasă, o pulsaţie ritmică.

– Şi care-ar fi cel de-al doilea fel de-a asculta şi înţelege muzica? interveni totuşi Eugeniu, profitând de pauza ce survenise în „lecţia” unchiului.

– Există, însă, dragul meu nepot, şi-un alt fel de-a asculta muzica. Cel în care avem de-a face cu ceva mult mai superior nouă, care ne copleşeşte, ne modifică, ne trimite departe, ne sapă adânc şi ne „loveşte” în ceea ce avem mai tainic, mai pur şi mai spiritual, adică în acel miez unde zace esenţa noastră constitutivă, divinitatea, şi unde au loc doar Iubirea şi Adevărul în sensul filosofic al cuvintelor. Privilegiul de care noi, muzicienii profesionişti, ne-am bucurat aproape toată viaţa e că-am fost în contact cu Marea Muzică. Puţini se pot însă lăuda că au înţeles-o de la început şi până la capăt...

– Eu, unchiule, anume că vreau s-o înţeleg „de la-nceput până la capăt”. Şi nu doar s-o înţeleg, ci să şi exteriorizez acea muzică pe care o simt că pulsează în adâncul inimii mele. S-o scot la lumină şi s-o dăruiesc tuturor.

– Vrei să spui că doreşti să devii nu doar un bun violonist, dar şi un talentat compozitor? întrebă retoric Grama. Zămisirea muzicii originale, dragul meu, cere de la compozitor nu doar talent, ci şi cunoştinţe teoretice profunde în componistică. Adică, ai încă multe de învăţat şi nu ţi-ar strica să studiezi şi la Conservator. Şcoala e şcoală, pe când la Conservator faci studii superioare!

– Acum dorinţa mea e să muncesc, unchiule, să-mi asigur existenţa. Poate, ceva mai târziu, când voi acumula mai mulţi bani, voi merge şi la Conservator.

Doamna Sabina le întrerupse discuţia despre muzică şi-i pofti în sufragerie. S-au aşezat cu toţii la o mare masă rotundă, masivă, din lemn de stejar, o relicvă rămasă încă

de la bunicii Margaretei, a căror casă impunătoare, cu două niveluri, ea a moștenit-o drept zestre. Și scaunele tapițate pe care ședeau erau deosebite, de asemenea masive, din lemn de stejar, frumos ornamentat. Cum se vede, mobilierul din sufragerie era încă din secolul trecut, când bunicii Sabinei au venit din Cahul la Odesa, unde bunicul fusese invitat de ducele francez Richelieu, guvernatorul orașului, să exercite o funcție publică importantă.

Deși era oră târzie, cina s-a dovedit destul de copioasă: piure de cartofi cu pește proaspăt prăjit; scrob cu jumări și brânză de oi; mămăliguță cu mujdei... Eugeniu avu senzația că se află la Soroca, pe malul Nistrului, unde un astfel de meniu era ceva obișnuit.

– Ia să servim și câte-o cinzeacă! propuse unchiul Grama, turnând în pahărelele mici de pe masă o băutură, căreia i-a zis „lichior”.

Eugeniu încă nu gustase niciodată asemenea băuturi fine, care ajungeau ușor în portul din Odesa cu vapoarele sosite aici de prin țările îndepărtate ale lumii, în special din America, Italia, Anglia, Spania și Franța. Gustându-l, a simțit o aromă plăcută de căpșună, dar și o dulceață persistentă.

– Dă-l peste cap, că nu-i votcă! îl îndemnă doamna Sabina, care luase deja pahărelul său și prinse la curaj.

– Când te poștește o femeie, e păcat să nu-i dai ascultare, se alătură și unchiul Grama.

Eugeniu servi lichiorul, apoi unchiul îi umplu imediat pahărelul la loc. Ciocniră și băură tustrei.

– Dumnezeu preferă troița! făcu unchiul Grama, turnând a treia oară în pahărelele care nu erau mai mari de 25–30 de grame.

Coca, însă, deprins pe la nunți și cumetrii cu vin moldovenesc și cu țuică, nu era amator de asemenea băuturi dulcegi. Totuși, nu a încălcat legea găzduirii, dând peste cap și cel de-al treilea pahărel.

Ori lichiorul, ori oboseala, ori ambele împreună și-au fă-

cut efectul, încât Eugeniu aţipi la masă, așa cum şedea pe scaun.

– Mergem la culcare! îl zgâlţâi de umăr doamna Margareta. Ți-am făcut patul în dormitorul oaspeţilor.

Odaia era una micuţă, dar în schimb călduroasă, căci doamna Sabina făcuse focul în sobă, imediat cum intrase în casă. Când s-a văzut ajuns în pat, Eugeniu adormi buştean, încât unchiul Timotei așa și n-a mai izbutit să afle de la el cum se simt rudele lui din Basarabia.

ZIUA A OPTSPREZECEA

Odesa l-a captivat pe tânărul Coca. Îmi amintesc cum el, sosind în oraş pentru două-trei zile, prefera să coboare scările Potiomkin ce duc spre port. Venea aici să admire marea, dar, mai ales, să vadă corăbiile mari ce soseau, cu mărfuri și turiști, din toate cele patru părți ale lumii. Se oprea de fiecare dată în fața bustului contelui Richelieu, care, salvându-se de Revoluția Franceză, a trecut în slujba țarului rus, fiind numit guvernator al Odesei tocmai în anii de dezvoltare furtunoasă a acestei urbe maritime. Nu întâmplător anume acest Richelieu este considerat părintele-fondator al Odesei. Coca făcea un gest de plecăciune și lângă bustul lui Alexandr Pușkin, care în anii 1823-24 a fost exilat în Odesa.

...Marea Neagră pare tristă azi, când doar eu, sufletul lui Coca, zbor deasupra scărilor lui Potiomkin, înzăpezite și lunecoase pentru oameni. Mă opresc pe malul mării, aici, la portul maritim, care s-a schimbat mult. Acum, în 1954, golful portuar este, firește, mai mare decât în anul 1912, când Coca l-a văzut pentru întâia oară.

De fapt, acest golf este împărțit în două jumătăți, căci sunt două gări maritime: una pentru motonavele de marfă și alta pentru vapoarele de pasageri. Chiar de aici, din port,

pornește calea ferată care leagă Odesa cu multe orașe din Europa, Ucraina și Rusia. Îmi amintesc cum Coca se mirase, când a aflat că drumul feroviar Odesa-Chișinău-Iași a fost dat în exploatare în anul 1866, odată cu drumul spre Kiev și Harkov. Deci Odesa, ca mare oraș portuar, miza pe grâul ce venea pe calea ferată din România și Basarabia, ca să fie exportat mai departe în lumea întreagă.

Intru în biserica Sfântului Pantelimon de lângă gară. Aici, la icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului, prefera să se reculeagă tânărul Eugeniu. Se ruga, mai întâi, pentru sănătatea mamei sale Matroana. Aprindea neapărat câte o lumânare pentru pomenirea răposatului tată Costache și a bunicilor săi. Abia la urmă, se ruga pentru sănătatea sa, implorând-o pe Maica Domnului să-l ajute să atingă culmile visate ale muzicii culte...

Iată și clubul marinarilor, o somptuoasă casă de cultură, pe scena căreia, duminica, evoluau trupe de actori, formații muzicale și orchestre simfonice...

– Bine-ai venit! Poimăine avem concert public la clubul marinarilor și ai putea să cânti și tu cu vioara, îl întâmpină, vesel, unchiul Grama.

Eugeniu lua deja de jumătate de an lecții bune de la acest minunat violonist și compozitor, mândrindu-se că-i este rudă de sânge. Drept că, uneori, unchiul Grama îl purta prea mult și prea adânc prin hățiturile teoriei muzicale:

– Muzica, dragul meu nepot, este o formă de exprimare specifică omului, un limbaj prin care acesta își comunică ideile, sentimentele, experiența de viață într-o manieră distinctă.

Coca își lua imediat caietul și conspecta. S-a convins că lecțiile unchiului Grama sunt mult mai bune decât cele predate de Finkel la școala de muzică.

– În practica muzicală, continuă Grama, omul folosește vocea, dar folosește și instrumente muzicale, create de el, pentru a îmbogăți paleta coloristică sonoră, adică timbrală...

– Vocea omului este obiect al teoriei muzicale?! se mira Eugeniu.

– Sigur că da! Ai fost nu o singură dată la Teatrul de Operă și ai văzut câtă armonie este între muzicalitatea vocală și cea instrumentală, se aprindea Grama. În studiul vocal trebuie urmăriți toți parametrii melodiei, identificați cu însușirile sunetului muzical...

– Și care-s acești parametri? nu avea răbdare să afle Coca.

– Înălțimea. Ea se referă la calitatea sunetului de a fi mai jos sau mai înalt, cât și mediu, după numărul de vibrații pe secundă, adică e vorba de frecvența produsă de coardele vocale.

– Apoi...

– Apoi urmează *durata*. Ea se referă la calitatea sunetelor de a fi produse neîntrerupt, pe o perioadă mai scurtă sau mai lungă de timp, realizată prin emiterea cu suflu continuu. După ea vine *intensitatea* sunetelor muzicale, ce depinde de forța cu care coloana de aer este dirijată spre corzile vocale. Și, în sfârșit, urmează *timbrul* vocal, care presupune proprietatea sunetelor muzicale de a se deosebi după sursa care le produce. Timbrul poate fi deosebit între vocile soliste sau poate constitui timbrul unei formații corale. Distingem următoarele voci solo la femei: *soprano, mezzosoprana, alto*. Iar la bărbați: *tenor, bariton, bas*.

La drept vorbind, pe Eugeniu Coca, la acel moment, nu-l interesa această teorie despre muzica vocală. Pricepea dânsul că unchiul său nu putea să neglijeze și acest aspect, odată ce la „lecții” asista și doamna Sabina, solistă a Operei din Odesa. Dar, după cum se va convinge Coca mai târziu, când va compune și dânsul muzică de operă, melodii pentru formații corale sau cântece, explicațiile didactice ale unchiului îi vor prinde foarte bine.

– Cu muzica vocală am clarificat multe amănunte. Dar cum rămâne cu cea instrumentală? Coca voia, nerăbdător,

să treacă „lecția” pe făgașul unei teme mai apropiate de vi-oara sa.

– Tot ce ți-am spus, nepoate, despre muzica vocală se referă și la cea instrumentală. Însă timbrele instrumentale diferă în funcție de materialul, forma și modul în care sunt produse. Toate instrumentele au o culoare sonoră specifică, continua unchiul Grama cu și mai mare entuziasm. Instrumente de suflat, bunăoară, se produc din lemn... Știi care sunt ele?

– Flaut, oboi, clarinet, fagot! Coca le numea dintr-o răsuflare, căci le ținea bine minte din lecțiile audiate la școala de muzică din Chișinău.

– Corect! îl aprecia unchiul. Dar asemenea instrumente se produc și din alamă: corn, trompetă, trombon, tubă...

Eugeniu, când nu-l interesa informația furnizată de unchi, înceta să conspcteze. Atunci Timotei Grama trecea direct la tema preferată a nepotului: instrumentele cu coarde.

– Aceste instrumente transformă notele în muzică prin frecare cu arcușul, cum ar fi viorile, violele, violoncelele și contrabașii; prin ciupire, aici amintim chitara, mandolina, harpele; prin lovire ne delectează auzul pianul și țambalul. Apoi urmează instrumentele de percuție acordabile și neacordabile...

– Acordabile sunt timpanul, xilofonul, celesta. Neacordabile – toba mică, toba mare, gongul și tamburina! intervenea Eugeniu, bucuros că și-a amintit și acest moment din teoria muzicală, cert că anii de școală i-au prins bine.

Apoi unchiul Grama îi vorbește despre tipurile de orchestre, subliniind că ele se împart în două categorii: de cameră și simfonice. La sfârșit, trecu la caracterizarea elementelor de structură a melodiei: *linia* melodică, adică înălțimea sunetelor, alterațiile; *ritmul*, *măsura*, *tempo-ul*, *nuanțele*, *tonalitățile*, *scările*...

– Vorbiți, vă rog, cu directorul teatrului. Poate mă ia și

pe mine în orchestră, îi zise Coca, după ce unchiul îl laudă pentru evoluția bună în cadrul concertului prezentat pe scena clubului marinarilor din portul maritim, unde Eugeniu a interpretat solo la vioară o melodie moldovenească săltăreață.

– Crezi că eu n-am vorbit cu domnul director pe această temă? Încă astă-iarnă i-am propus să te angajeze ca viorist, deși știam că nu exista niciun loc vacant în orchestră. N-a zis nici „da”, nici „nu”. Așteptăm...

– Eu nu mai pot aștepta. Vreau un lucru stabil, așa ca dumneata. Să știu că am un salariu lunar garantat, nu să aștept ce-mi va aduce norocul. Doar așa mi-aș putea aduna bani ca să fac studii la Conservator.

– Dacă zici că ți-a crăpat răbdarea, îți propun să mergi chiar mâine la Eupatoria și să te angajezi în Orchestra simfonică a Filarmonicii. A venit deunăzi la mine dirijorul de acolo, cu care am fost colegi la Conservatorul din Sankt-Petersburg, și mi-a spus că are nevoie de un viorist în orchestra sa.

– Da pe unde mai este și Eupatoria asta?! întrebă Coca, vădit intrigat de propunere.

– E un oraș balnear din Crimeea. De la Odesa până acolo circulă motonava, ținu să-l informeze unchiul Grama.

Eugeniu Coca se întoarce grăbit la Chișinău, pentru a-și pune treburile la cale, dar, mai cu seamă, pentru a plăti chiria și a-și lua rămas bun de la „tâca” Levon și tușa Anouș.

CAPITOLUL VII

„Cum un viorist, în jumătate de zi, a câștigat cincizeci de ruble pe un vapor de pasageri?” „Poate Rusia țaristă să ofere ospitalitate unui lăutar?” „E în stare o tânără fermecător de frumoasă să se îndrăgostească de un viorist tuciuriu și slab ca un țâr?”

ZIUA A NOUĂSPREZECEA

Eu, sufletul lui Coca, continuu să fac itinerarul vieții fostei mele gazde trupești. Azi, în ziua a nouăsprezecea, voi poposi la Eupatoria. Deși e timp de iarnă, din portul Odesa, de trei ori pe săptămână, circulă un vapor de pasageri spre acel oraș din Crimeea. Azi, miercuri, 27 ianuarie 1954, tocmai este zi de plecare a aceluia vas. Ași putea lesne, ca fluturaș de lumină ce sunt, să ajung într-o clipită în acel oraș. Totuși voi străbate distanța maritimă cu această corabie, evocând clipele trăite de Coca, în 1912, când se îndrepta spre Eupatoria.

Era pe la sfârșitul lunii mai, când Coca s-a întors înaripat de la Odesa la Chișinău.

– Te văd fericit, „nepoțele”! Ne împărtășești și nouă bucuria? Îl întâmpinase „tâca” Levon.

– Mi-am găsit de lucru.

– La Odesa?

– Nu.

– Dar unde?

– La Eupatoria, în Crimeea.

– Și ce lucru urmează să faci?

– Să cânt! Voi fi viorist în Orchestra de Muzică Simfonică a Filarmonicii din Eupatoria.

Când rostise această frază, „tâca” Levon a observat cum o bucurie deosebită, abia perceptibilă, îi luminase chipul „nepoțelului” Coca.

– Ai să poți să faci această muncă? Levon se îndoii un pic de responsabilitatea pe care urma să și-o asume Eugeniu, lăutar bun, dar o orchestră simfonică e cu totul altceva decât un taraf.

– Păi, eu de ce am trecut jumătate de an la Odesa? Am reușit nu doar să iau lecții de teorie de la unchiul Grama, dar să și evoluez practic, de câteva ori, în orchestra Teatrului de Operă.

Tușa Anouș le-a întrerupt dialogul, invitându-i să cineze. Așezase pe masă o farfurie cu caș proaspăt, cumpărat de la piață, și o legăturică de ceapă verde. A prăjit și câte două ouă pentru fiecare bărbat, ea mulțumindu-se doar cu unul. La desert îi aștepta o surpriză: primele cireșe!

– S-au copt cireșele?! se miră sincer Eugeniu.

– Tu, ocupat cu drumețiile tale, nici n-ai observat că vine vara! i-a răspuns tușa Anouș, îndemnându-l să guste din trufandale.

Coca, devenind în scurt timp „băiat al casei”, era tratat ca membru egal al familiei Manuchian. Unde mai pui că băiatul învățase anumite fraze din armeană, dar se deprinse să și cânte la vioară toate cântecele armenesti, preferate de acești doi bătrâni. La început, îi venea greu să ia la vioară notele prea lungi ale cântecelor de jale, când cei doi bătrâni le îngâneau târăgănat și cu durere în voce. Apoi, luând ca exemplu interpretativ unele doine și balade românești, Eugeniu s-a obișnuit să cânte la vioară și melodii armenesti.

– Când pleci?

Întrebarea tușei Anouș îi aminti lui Eugeniu că are de plătit chiria pentru două luni. Scoase o rublă din chimir și, întinzându-o, zise:

– Măine dimineată, cu trenul.
– Da rubla pentru ce mi-o dai?
– Pentru că m-ați găzduit.
– Ultimele două luni, tu ai stat, de fapt, mai mult pe la Odesa, făcu „tâca” Levon, aruncând o privire cu subînțelesuri spre soția sa.

– Da, păstrează-ți banii, că vei avea mare nevoie de ei până vei primi primul salariu, tușa Anouș refuză categoric să ia rubla.

Eugeniu prinse a-și aduna zestrea într-o desagă. Deși avea nu prea multe lucruri personale, se pomeni totuși că nu-i încap toate hainele și încălțările de iarnă și de vară, cât și cărțile și caietele pe care voia să le ia neapărat cu dânsul.

În momentul acesta, îi veni în ajutor bătrânul Levon:

– Am un geamantan încăpător de lemn, pe care aș putea să ți-l dăruiesc. Mi-a prins bine, când am emigrat din Turcia. Acum nu-mi mai trebuie...

În acea ladă-geamantan, într-adevăr, i-au încăput toate lucrurile. Cu excepția „Lenei Cosânzene”, vioara, pe care o purta cu multă precauție într-o trusă specială.

...Parcă îl văd aieva pe Eugeniu aburcând cu greu pe vapor lada sa cu bagaje. După ce și-a lăsat lucrurile în compartimentul de clasa a treia, Coca a ieșit pe punte cu vioara. Nu zăbavă, a ajuns pe vapor și unchiul Grama, care-i aduse o scrisoare de recomandare pentru dirijorul Orchestrei Simfonice din Eupatoria.

– Zi-i una de-a noastră! îl îndemnă unchiul Grama, când Eugeniu scoase vioara din trusă.

Melodia a adunat imediat în jurul lor zeci de pasageri. Unchiul Grama scoase pălăria de pe capul lui Eugeniu și, parcă în glumă, o puse la picioarele vioristului. Lumea, entuziasmată, prinse a arunca monete în pălărie. Unii călători mai înstăriți lăsau în pălărie chiar și câte o rublă. Iar, înainte de a ieși vaporul în mare, o doamnă între două vârste s-a apropiat de Coca și l-a rugat să-i cânte o anumită melodie.

Băiatul nu cunoştea acel cântec şi a rugat să i-l fredoneze doamna. L-a prins uşor, dintr-o respiraţie, căci era un vals vienez, numit şi „dansul mirilor”, al cărui autor nu era cunoscut. Doamna, printr-un surâs nostalgic, a strecurat pe faţă câteva lacrimi. Cine ştie, poate şi-o fi amintit dansul mirilor de la nunta sa. Oricum, când melodia a luat sfârşit, ea a scos o bancnotă de zece şi a pus-o în pălăria lui Coca.

– Vezi, nepoate, cât de uşor se câştigă banul pe mare?! observă, la despărţire, unchiul Timotei Grama. Vei avea mare nevoie de ei. Să-i cheltuieşti cu scuteală, mai reuşi să zică el, înainte ca vaporul să dea ultimul semnal de pornire în largul mării.

S-au îmbrăţişat la despărţire, fără măcar a bănuşi că nu se vor mai vedea niciodată. Abia atunci, urmărindu-l cum coboară greoi de pe punte pe debarcader, Eugeniu îşi dădu seama că unchiul său Grama este un bărbat cu capul înflorit de cărunteţe şi cu spatele împovărat de ani.

Intru în compartimentul în care atunci, la sfârşitul lui mai 1912, a călătorit Coca. Pentru că-i un vapor mai nou, şi compartimentul e cu totul altfel. Pasagerii de aici, patru la număr, se găsesc de culcare. Afară e frig, uneori vântul aruncă în faţa oamenilor cu rafale de zăpadă. Cine are curajul, pe aşa vreme, să stea pe punte şi să privească valurile mării? Iată, în colţul din dreapta, e patul pe care dormise Eugeniu. Fiindcă cei aproape cinci sute de kilometri dintre portul Odesa şi portul Eupatoria se parcurgeau pe atunci, în 1912, în douăsprezece-paisprezece ore, pentru pasageri erau prevăzute neapărat şi paturi de dormit. Anume pe pat a răsturnat Eugeniu conţinutul pălăriei sale. A numărat, copeică cu copeică, rublă cu rublă, banii câştigaţi. Mare minune: câştigase cincizeci de ruble doar într-o oră de concert public pe puntea navei!

...Scrisoarea de recomandare a unchiului Grama a produs un efect magic asupra dirijorului. Coca a fost angajat fără nicio rezervă, cu un salariu lunar de cinci ruble şi cu

primă săptămânală, calculată din surplusul de venituri ale orchestrei.

– Tocmai începe marele sezon estival, iar, odată cu el, încep și concertele noastre la stațiunile balneoclimaterice din Eupatoria, îl informă dirijorul, bucuros că Timotei Grama îi trimisese nu un viorist oarecare, ci chiar pe nepotul lui.

Toate stațiunile turistice din Eupatoria obișnuiau să organizeze concerte dansante de două ori pe sejur: „de împrietenire”, la începutul sejurului, și „de despărțire”, la sfârșit. Pentru că sejururile erau de 15–20 de zile, în timpul verii se perindau 6–8 ture la majoritatea stațiunilor. Solicitări veneau cu duiumul la adresa orchestrei, numai de-ai reuși să le onorezi!

Dar Eugeniu, timp de un an și jumătate, adică din vara lui 1912 și până în toamna lui 1913, n-a înregistrat nicio evoluție în măiestria sa interpretativă. Dimpotrivă, concertele în aer liber la stațiunile balneoclimaterice erau prezentate pe același calapod, încât pentru violonistul Eugeniu Coca ele deveniseră monotone și plictisitoare. Adevărat, dirijorul selectase pentru program multe valsuri și tangouri celebre, ceardașuri, cadrile, sârbe și muzică populară de dans rusă, poloneză, bielorusă și ucraineană. Însă, de multe ori, interpretarea lor era de mântuială, fapt care-i dispăcea enorm lui Coca.

Într-o zi din toamna lui 1913, Eugeniu i-a propus dirijorului să reînnoiască programul orchestrei. Acela, însă, îl repezi imediat:

– Nu și iar nu!

– De ce? nu se da bătut Coca.

– Pentru că auditoriul nostru nu este unul constant, ci se schimbă la fiecare jumătate de lună.

– În schimb noi, membrii orchestrei, rămânem aceiași și monotonia ne strangulează talentul.

– N-ai dreptate. Ași zice că măiestria interpretativă a muzicanților se șlefuește până la automatism.

– Eu nu vreau să mă transform în automat! izbucni Coca.

Eugeniu a demisionat din Orchestra Simfonică a Filarmonicii din Eupatoria, în pofida faptului că dirijorul s-a străduit din răspuţeri să-l măgulească şi să-l convingă să nu plece. „Trebuie să fii mare prost sau un curajos nesăbuit, ca să părăseşti un loc de lucru atât de bine plătit”, conchise în sinea sa dirijorul.

ZIUA A DOUĂZECEA

Eu, sufletul lui Coca, cunoşteam bine calităţile stăpânului meu. Prost nu era, în plus putea să împrumute şi altora curaj. „Curajul este o înţelepciune deosebită, afirma el. Este înţelepciunea de a te teme de ce ar trebui să te temi şi de a nu te teme de ce nu ai nevoie să te temi.” Coca nu se temea de schimbări, chiar dacă uneori ele îl făceau să rămână singur-singurel în faţa viitorului. El se mângâia mereu cu meditaţii de genul: „Adevăratul curaj constă în a avea tăria de a rămâne singur şi aceasta înseamnă că înţelegi într-un mod perfect conştient faptul că eşti singur şi că nu poate fi altfel. Ori te amăgeşti, ori trăieşti acest fapt. Curajul este rezistenţa duhului faţă de ispita fricii. Curajul înseamnă puterea de a merge mai departe, deşi nu ai putere.”

Azi, în ziua a douăzecea de la încetarea din viaţă a lui Coca, îmi amintesc cum el declara nepăsător: „Curajul este departe de a fi un zgomot asurzitor. Câteodată, curajul este aceea voce liniştită care, la sfârşitul zilei, spune: „Voi încerca pe nou mâine!”

...Eugeniu Coca ştia unde urma să plece mâine, ca să-şi încerce norocul în continuare. Şi la Odesa, şi la Eupatoria ajunse până la el vestea despre succesele strălucite ale Teatrului de Operă „Sibiriakov” din Kostroma. Muzicienii vorbeau între ei cu admiraţie despre instrumentişti orchestrei aceluia teatru care au avut fericita ocazie să-i acompanieze,

nu o dată, pe asemenea cântăreți vestiți, cum ar fi Fiodor Șaliapin și Lev Sibiriakov.

Centrul cultural al Imperiului Rus se mutase în acel an la Kostroma, deoarece aici, în 1913, a fost sărbătorit pe larg un important eveniment istoric: 300 de ani ai dinastiei Romanov. În Mănăstirea Ipatiev din Kostroma, în anul 1613, cneazul Mihail Fiodorovici Romanov a fost chemat și blagoslovit să preia tronul Rusiei. Astfel orașul Kostroma a devenit „leagănul” dinastiei țarilor și împăraților Romanov. În 1913, orașul a fost vizitat de împăratul Nicolai al II-lea cu familia sa.

Coca va avea ocazia să fie martor ocular al construcției unui grandios monument consacrat celor 300 de ani ai dinastiei Romanov. Dar, principalul, în acel an va fi dată în exploatare stația electrică și apeductul orașenesc, va fi renovat centrul orașului. Locuitorii se vor alege cu un somptuos Muzeu al familiei Romanov, dar și cu un spital construit pe banii țarului. Astfel centrul administrativ al guberniei Kostroma devenise atât de atractiv, în acel an 1913, încât eu, suflet de pelerin, n-am rezistat ispitei de a-l aduce anume aici pe stăpânul meu Eugeniu Coca.

– Ai picat la țanc! îl întâmpină binevoitor directorul Teatrului de Operă din Kostroma. Orchestra noastră are nevoie de violoniști tineri, talentați și energici ca dumneata.

Apoi Coca a fost examinat minuțios de dirijorul orchestrei. Deși fusese și acesta coleg cu Timotei Grama la Conservatorul din Sankt-Petersburg, iar Eugeniu cunoștea acest detaliu și îl informase că a luat lecții de la unchiul său la Odesa, capul orchestrei recurse la un proverb rusesc arhicunoscut: „Доверяй, но проверяй”. Adică, manifestă încredere, dar verifică persoana.

După vreo două ore de verificări, fiind purtat prin cele mai subtile tehnici interpretative la vioară, dirijorul nu-și putuse reține admirația:

– Bravo, tinere! Să nu mai arăți nimănui adevărul de

absolvire a Şcolii de muzică din Chişinău. Cunoştinţele tale şi măiestria ta sunt de nivelul Conservatorului! Chiar n-ai făcut studii superioare?

– Nu, domnule dirijor, n-am avut condiţii materiale să-mi continuu studiile la Conservator. În schimb, am luat preţioase lecţii practice în orchestrele Operei din Odesa şi Operei din Eupatoria.

– La Odesa, da, te cred, puteai să înveţi multe lucruri bune de la Grama. Pe când de la „cizmarii” ceia din Eupatoria mă îndoiesc să fi luat ceva de folos. M-am odihnit acolo, anţăţ vara, şi am văzut de se sunt capabili dâşşii...

Eugeniu Coca s-a integrat armonios în echipa de violonişti ai orchestrei. Deoarece valoarea rublei scăzuse simţitor în ultimii doi ani, salariul lui lunar de viorist era de... 25 de ruble! Cu aceşti bani, la Soroca, şi-ar fi putut zidi un castel. Aici, însă, el va face cu greu unele economii ca, totuşi, să-şi poată plăti taxa la Conservator. Nu-l interesa doar studierea viorii şi a pianului, ci năzuia să pătrundă cât mai adânc în miracolele compoziţiei, ca să-şi poată realiza dorinţa de a compune el însuşi lucrări muzicale. De fapt, pe ascuns, Eugeniu compunea bucăţi muzicale, încă de pe timpul când era elevul Şcolii de muzică din Chişinău. A umplut cu note deja vreo patru caiete groase, dar nu se încumetă să-şi scoată lucrările în lume. Le consideră stângace, imperfecte. Uite, dacă ar face studii la Conservator, le-ar cizela frumuşel şi, mai ştii, poate le-ar lansa pe vreo scenă.

Pe scena Teatrului de Operă din Kostroma, însă, se produc doar spectacole cu muzica unor somităţi incontestabile: „Aida” de Verdi, „Bărbierul din Sevilla” de Rossini, „Faust” de Gounod, „Valkiria” de Wagner, „Cneazul Igor” de Borodin, „Evgheni Oneghin” de Ceaikovski, „Boris Godunov” şi „Hovanşcina” de Musorgski, „Sadko” de Rimski-Korsakov, „Rusalka” de Dargomişki... Eugeniu Coca s-a obişnuit de minune să acompanieze la vioară, împreună cu toţi instrumentiştii orchestrei, zeci de soprane, tenori şi başi,

dându-și seama cât de prețioase au fost totuși „lecțiile” predate de unchiul său la Odesa, lecții pe care el le considera pe nedrept plictisitoare și inutile unui vioarist.

Orchestra Operei din Kostroma prezenta și concerte în aer liber. La începutul lui iunie 1914, un asemenea concert a avut loc în piața centrală „Ivan Susanin”. Venise multă lume să asiste la concert. După o evoluție solo la vioară cu o incendiară melodie populară rusă, de Eugeniu Coca s-a apropiat o tânără și i-a înmănat un buchet de liliac. Când s-a atins de flori, avu senzația că mireasma lor îi săruta pătimaș fața, apoi i se strecură prin nări și pătrunse adânc-adânc, direct în inimă. A urmărit cu ochii fata care, cu pași grațioși, s-a întors în mulțime și aștepta următoarea melodie. La un moment dat, privirile lor s-au intersectat și Eugeniu văzu aieveau cum, în punctul intersecției, scăpărase o luminiță puternică.

Fata venea la toate concertele orchestrei, dar și la spectacolele Operei din Kostroma. Și, de fiecare dată, îl răsplătea doar pe Eugen cu buchete de flori. Era o tânără de vreo 18-19 ani. Bălană la chip, cu ochi albaștri ca cerul senin de vară, cu un bogat păr blond împletit în două cosițe, ea părea coborâtă pe pământ dintr-o frumoasă poveste rusă cu zâne și crăițe. De fiecare dată când o vedea, Eugeniu simțea că-l străpunge un fior plăcut prin tot corpul: din vârful capului și până la tălpi. Un asemenea fior simțise pentru întâia oară în clasa a treia, când se strămutase de la Cureșnița la Soroca. Nu știe dacă era dragoste acea simplă strângere de mână a colegei de clasă din mahala sau era, pur și simplu, o joacă. Cert este că sentimentul era unul sublim. Fiorul care pune stăpânire pe el la vederea acelei fetițe, care intrase și ea în jocul primei iubiri nevinovate, a reînviat. Oricum, sentimentul acela a trecut repede, așa cum a venit, și Eugeniu tinde să creadă că era doar ceva nebulos între doi copii de 9 ani. Pe când fiorul pe care îl simte acum...

– Ești orb sau te prefaci? Nu vezi ce dulceață de fată s-a

îndrăgostit de tine?! îl cicălea dirijorul orchestrei, îndemnându-l fără ocolişuri: – Răspunde-i fetei, n-o chinui! Mai ştii, poate cântăm, în toamnă, şi la nunta ta!

– La toamnă, eu doresc să devin student la Conservatorul din Moscova, Coca se văzuse nevoit să-şi dea în vileag planurile sale.

– La Moscova ai putea să te simţi mult mai bine ca bărbat însurat, o ţinea una şi bună dirijorul, care n-ar fi dorit nici în ruptul capului ca orchestra lui să rămână fără un viorist atât de virtuos ca Eugeniu şi, de fapt, spera că însurătoarea l-ar lega pe Coca pentru totdeauna de Opera din Kostroma.

La următoarea lor întâlnire, Eugeniu îi dezvălui Liubei, căci așa aflate că o chema pe fată, planurile lui de viitor, în care căsătoria nu intra în niciun fel.

– Da de unde ai luat-o tu că eu vreau să mă mărit? se prefăcu ea că subiectul căsătoriei n-o interesa, argumentând: – Abia am terminat primul an de studii la Institutul de învăţători. Mi-au mai rămas încă trei ani bătuţi pe muchie...

...Când a urcat în trenul Kostroma-Moscova, Eugeniu îşi aruncă întâmplător privirea prin geamul vagonului şi – incredibil, doar e abia ora şapte! – o văzu pe peronul gării pe... Liuba! Ea îi făcu semn cu mâna, însă, straniu lucru, acel semn nu era unul de adio, ci parcă-i zicea cu dojană: „La revedere!” Simţi că-l săgeată prin corp acelaşi fior plăcut ce-l încercase în luna iunie, atunci când o văzu pentru întâia oară, când ea, crăiţa blondă, îi înmânase acel superb şi îmbătător buchet de liliac.

ZIUA A DOUĂZECI ŞI UNA

Prima dragoste adevărată a venit şi în inima lui Coca. Cine altul, dacă nu eu, sufletul lui, a simţit perfect cum, pe neaşteptate, dădu în floare acest sentiment? Coca, însă, pre-

dominat de rațiune și planuri mărețe, se încapățâna să alunge prima lui iubire adevărată, s-o lase pentru totdeauna acolo, la Kostroma. Totuși, el descoperi subit că are inimă și suflet, adică mă are pe mine. A realizat că există pe lume cineva care îi acordă o atenție deosebită și față de care nici el nu era indiferent. De fapt, indiferent nu eram eu, sufletul lui.

Moscova se află la 340 de kilometri de Kostroma. Ca să parcurgă acest drum, un tren tras de o locomotivă cu aburi are nevoie cam de șapte ore. Astfel Eugeniu Coca, urcând în tren la șapte dimineața, ajunsese în gara Iaroslavli din Moscova pe la ora paisprezece. Ducea cu greu lada-geamantan după sine, încât imediat l-au acostat câțiva birjari, propunându-i servicii de transport. Noțiunea de taxi încă nu exista pe atunci, în 1914, și, firește, nu erau nici automobile-taxi, ca acum, în 1954.

Coca s-a interesat de costul unei călătorii, cost care varia esențial de la o diligență la alta. A ales cea mai accesibilă caretă ca preț și a rugat să fie dus la un hotel ieftin de pe strada Bolișaiia Nikitskaia, unde se afla Conservatorul „P. I. Ceaikovski”.

– Ești student la Conservator? îl întrebă birjarul, văzând că Eugeniu poartă după sine nu doar lada voluminoasă cu lucruri personale, ci și o trusă de forma unei viori.

– Sper să devin în curând, răspunse Coca.

– Conservatorul oferă studenților și cămin, îl informă binevoitor birjarul, precizând: – Hotelurile sunt scumpe la Moscova.

A coborât din caretă, aburcând cu greu lada-geamantan, primită cândva în dar de la armeanul Levon Manukian din Chișinău. Birjarul, bucuros că a primit întocmai prețul cerut, s-a oferit să-l ajute să ducă vioara.

– Pe „Leana Cosânzeana” n-o încredințez nimănui! refuză el cu o deosebită precauție.

Birjarul n-a prea înțeles spusa lui Eugeniu, totuși, văzân-

du-l slab ca un ţâr, l-a ajutat pe tânăr să-şi care voluminoasa ladă până la recepţia hotelului, care, de fapt, era un modest tractir dintr-o stradă lăturalnică din vecinătatea Conservatorului. Coca găsi o odaie liberă, închiriind-o cu o rublă pe zi, însă cu condiţia să stea la tractir nu mai puţin de o săptămână. Plăti, deci, şapte ruble şi ocupă acea odăiţă de vreo şase metri pătraţi. Încăpuse în ea doar patul şi un mic dulăpior. Mai-mai să nu găsească loc pentru lada sa. A potrivit-o, cu greu, sub patul înalt de fier forjat, pat pe care s-a culcat, îmbrăcat cum era, şi nu s-a trezit decât a doua zi dimineaţa.

Hotelul avea o baie şi un veceu comun pentru chiriaşii de la ultimul, cel de-al treilea etaj. Eugeniu îşi luă prosopul, cutia cu praf de dinţi şi o felie de săpun aromat şi ieşi din odaie, încuind uşa după sine. Vioara lui, una dintre cele vechi, era cotate scump de specialiştii şi Coca o păstra ca pe ochii din cap.

După ce-şi făcu toaleta de dimineaţă, Eugeniu îmbrăcă cel mai bun costum al său, îşi trase în picioare pantofii de piele meşteriţi de acelaşi „tâca” Levon şi, luându-şi vioara, coborî la parter. Recepţionera nu-l recunoscuse dintr-o dată, cert că, în pofida zicalei arhicunoscute, totuşi şi haina îl face pe om! Apoi ea, un pic fâstăcită, l-a îndrumat să o ia la stânga pe coridor şi să meargă în ceainăria din anexă, unde ar putea să servească micul dejun. Or, în mod obişnuit, tractirul dispunea şi de ospătărie, situată la parter, într-o încăpere alipită de clădirea centrală.

La Conservator, a găsit fără dificultăţi Comisia de admitere şi s-a adresat cu cererea de a fi înscris student la secţia superioară de violonchi. Membrii comisiei, după ce i-au studiat certificatul eliberat de Şcoala de muzică din Chişinău, s-au interesat de ce a fost nevoie să treacă tocmai patru ani de la absolvirea şcolii până la luarea deciziei de a face studii superioare. Coca a motivat prin starea materială precară şi situaţia familială grea.

Șeful comisiei de admitere hotări ca Eugeniu Coca să fie supus examenelor de concurs. Au fost invitați profesorii Vasilii Ilici Safonov, care era ditamai directorul Conservatorului, Constantin Nicolaevici Igumnov, profesor de pian, Karl Augustovici Kipp și Ivan Grjimali, profesori de vioară. Eugeniu Coca încă nu-i cunoștea pe acești profesori celebri, de aceea a ținut piept cu brio examenului la care a fost supus cu minuțiozitate. Mai mult chiar, domnul Safonov i-a promis să-i facă loc printre vioriștii Orchestrei Simfonice a Conservatorului, al cărei dirijor era chiar el, directorul. Coca nu s-a pierdut cu firea și a precizat:

– Numai să dispun de timp și voi cânta cu plăcere.

Vasilii Ilici Safonov, pricepând subtextul frazei lui Coca, i-a promis tânărului un loc în cămin și o reducere de cincizeci la sută din taxa de studii. Directorul s-a ținut de cuvânt. Și Eugeniu s-a avântat la studii cu mult sârg. La o lecție de componistică despre Bach, el a aflat cum se împarte melodia în structuri armonice, cum ar fi Coralul, Cantata, Oratoriul, Liedul... La altă oră li s-a vorbit despre genurile instrumentale de muzică. Eugeniu și-a înscris în conspect și în memorie următoarea informație: „*Sonata* este o lucrare muzicală pentru unul sau două instrumente soliste, alcătuită din trei părți, în succesiune: repede – lent – repede. *Concertul* este o lucrare muzicală scrisă pentru un instrument solist și orchestră, în care solistul își demonstrează calitatea interpretativă. Structura concertului clasic este tripartită: allegro – adagio – allegro. *Simfonia* este o lucrare orchestrală formată din patru părți ample în mișcări diferite: allegro – andante – allegretto – presto.”

Dar, pentru că rubla continua să se devalorizeze în legătură cu izbucnirea Primului Război Mondial, lui Eugeniu Coca i s-au subțiat economiile. Pentru a-și asigura existența, s-a angajat în cadrul Trupeii de Operă Italiană, condusă de Samuel Zimin, muncind în calitate de maestru de concert al

vioarei întâi. Această trupă, foarte populară pe atunci, beneficia de turnee concertistice nu doar în regiunea Moscova, ci în multe gubernii ale Imperiului Rus.

Mare i-a fost mirarea lui Coca, când, la unul din multiplele lor concerte, primi un buchet de trandafiri de la... blonda Liuba. Fata îl găsi şi la Moscova!

– Te superi pentru faptul că am venit să te văd? îl întrebă, roşind, fata.

Eugeniu luă trandafirii, mulţumindu-i, şi răspunse cu altă întrebare:

– Ai găsit timp să călătoreşti la Moscova?

– Păi, mă aflu în vacanţă. Tu mai ai lecţii?

Eugeniu a evitat răspunsul. Îi era incomod să recunoască faptul că, fiind suprasolicitat ca maestru de concert în trupa lui Zimin, el nu s-a prezentat la sesiunea de primăvară. Altfel zis, era restanţier. Adevărat, acum, în vara lui 1915, periodic, el lua lecţii de vioară în mod privat sub îndrumarea profesorului moscovit Tall, considerat un as al instrumentelor cu coarde.

– Ai rude la Moscova? se interesă Eugeniu.

Liuba, pricepând că întrebarea lui avea şi un subtext,– adică, unde va dormi în noaptea aceasta?– îi răspunse:

– Nu, n-am rude. M-am cazat la hotel.

Era noapte târzie şi, după ce au servit o cină modestă într-o cafenea, Eugeniu s-a oferit s-o conducă. Concertul pe care îl prezentase trupa lui Zimin a avut loc în incinta Cerculului de pe bulevardul Ţvetnoi. Au mers cu o caretă de acolo şi până la hotelul unde se oprise Liuba. Moscova nocturnă, cu felinare electrice pe marginea străzilor, cu frontispiciile multor edificii luminate de ghirlande multicolore de becuri, le păru încântătoare.

Spre uimirea lui Eugeniu, fata se cazase în micul tractir ce îl găzduise şi pe el, anul trecut, până a căpăta un pat în căminul Conservatorului.

– Aici ți-i gazda?

– Aici, făcu fata. E modest acest tractir, dar este și cel mai ieftin din centrul orașului.

S-au așezat pe o bancă de lemn din fața hotelului. Lumina emanată de becul de la intrare ocolea scaunul acela, din care motiv locul era învăluit într-un semiîntuneric dorit de tineri. Eugeniu și-a așezat grijuliu trusa cu vioara pe scaun, lângă el. Apoi, luând mâna Liubei, o duse pe neașteptate la gură și o sărută, exclamând:

– Vai, încă miroase a trandafiri!

– Unde ai lăsat buchetul? se interesă, cu o supărare mi-mată, Liuba.

– Nu te supăra, însă eu i l-am dăruit unei soprane care interpretase în premieră, în limba italiană, o fascinantă cantată de Verdi. E soția profesorului meu Tall...

– Dar din dar se face rai! rosti cu voce blajină fata, dorind să mai zică ceva, dar fraza ei s-a rupt subit, strânsă cu foc în cleștele unui sărut surprinzător.

CAPITOLUL VIII

„Va capitula inima unui lăutar în fața inimii unei admiratoare?” „Frontul de est al Primului Război Mondial va trece și prin... portmoneele rușilor?” „Pacea de la Brest-Litovsk îl va aduce acasă pe Eugeniu Coca?” „Cum îl va întâmpina Chișinăul pe tânărul muzician?”

ZIUA A DOUĂZECI ȘI DOUA

Am aterizat și eu, fluturașul de lumină, sufletul lui Coca, pe banca înzăpezită din fața tractirului. Incinta cu trei etaje a hotelului aproape că nu s-a schimbat deloc. Banca, desigur, e alta. E una turnată din fontă, dar este fixată exact pe locul unde se afla pe atunci, în vara lui 1915, scaunul acela de lemn, unde Eugeniu a sărutat-o întâia oară pe Liuba. Când îmi amintesc clipa aceea, eu, sufletul lui Coca, sunt mândru să constat că și Liuba era o fire curajoasă. Or, în cazul ei, curajul era o virtute sau o valoare personală echivalentă cu iubirea sau fidelitatea. Curajul tinerei îndrăgostite era fundația pe care urmau să fie clădite toate celelalte virtuți și valori personale, căci doar curajul poate face ca acestea să fie reale. Fără curaj, iubirea pălește și devine mai mult dependentă. Fără curaj, fidelitatea degenerază în conformism.

- ...– Pleci la cămin?
– Sper ca omul de serviciu să-mi deschidă ușa. Cei de la recepție sunt obișnuiți deja cu întârzierile mele nocturne.
– Ai și mâine concert?
– Da, și e unul foarte important. Vom evolua pe scena de

vară a Parcului Central, în fața a câteva sute de ofițeri care pleacă mâine spre Polonia și România, pe Frontul de est al războiului, în fruntea a două sute de mii de soldați. Va asista la el și guvernatorul Moscovei cneazul Felix Iusupov.

A doua zi, spre sfârșitul concertului, Eugeniu se trezi iarăși cu un frumos buchet de garoafe, înmânat de... Liuba. Interpretase solo la vioară partitura dintr-o Fugă de Bach. Impresionase atât de puternic publicul, încât a cules aplauzele puternice ale ofițerilor. Observă că însuși cneazul Iusupov l-a aplaudat energic, șoptind ceva la urechea însoțitorului său. Acela, aplaudând și el, a dat afirmativ din cap.

Apoi, dintr-o parte lateralnică a parcului, năvăli un grup gălăgios de tineri și tinere cu drapele și placate roșii, pe care scria: „Долой империалистическую войну!”, „Позор буржуазному правительству!”, „Долой самодержавие!”, „Да здравствует Советы рабочих, крестьян и солдат!”... Protestatarii, vreo cincizeci la număr, s-au postat în fața scenei, trezind huiduielile unei părți de spectatori, dar și aclamațiile de susținere ale altei părți. Nu trebuia să ai mare spirit de observație pentru a-ți da seama că societatea rusă, la mijlocul lui 1915, era bulversată de propaganda revoluționară social-democrată, fiind divizată în două părți adverse. Una care beneficia din urma războiului, înzecindu-și averile, și alta care sărăcea tot mai mult și mai mult, trezindu-se că linia Frontului de Est trecea devastator prin... portmoneele lor. În ultimii doi ani, rubla se devalorizase aproape triplu față de anul 1913. Salariile erau aceleași, în timp ce inflația galopa vertiginos. Și, inițial, toată vina era dată pe germani și austro-ungari. Nu-i de mirare că, în luna mai 1915, în Moscova a avut loc o revoltă populară contra nemților și austriecilor, revoltă ce a degenerat într-o răfuială rasială.

Trupa lui Zimin încă nu-și încheiase concertul, dar nici să-l continue nu mai avea condiții. Scena a fost acaparată de protestatari, din rândul cărora câțiva oratori au rostit

cuvântări. Una, rostită de un bărbat bine informat, viza și România, de aceea s-a întipărit adânc în memoria lui Coca, încât și eu, sufletul lui, o pot reconstitui fragmentar, azi, 30 ianuarie 1954:

»...Mă adresez, în primul rând, vouă, domnilor ofițeri. Nu e secret faptul că războiul în răsărit a început pentru noi odată cu încercarea armatei ruse de a cuceri provincia germană Prusia Răsăriteană și provincia austro-ungară Galiția. Deci, pentru soldații ruși acest război este unul imperialist, de acaparare a noi teritorii, de reîmpărțire a unor pământuri deja împărțite. Ia să vedem, stimații mei ofițeri, cum s-au desfășurat evenimentele. Nu e secret pentru nimeni că primele acțiuni din Prusia s-au terminat cu un dezastru, survenit în bătălia de la Tannenberg din august 1914. Și ofensiva rusă din Galiția a fost oprită de armata austro-ungară. În bătălia de la Krasnik din august 1914, armata rusă a fost stopată. Îmi veți reproșa că am obținut și victorii. Adevărat, un al doilea atac rus s-a încununat de succes, forțele noastre reușind să cucerească aproape întreaga Galiție până la sfârșitul anului 1914. Armatele ruse de sub comanda generalilor Nicolai Ivanov și Alexei Brusilov au înfrânt armata austro-ungară în bătălia de la Lemberg și au început asediul Przemyślului, următoarea fortăreață pe drumul spre Cracovia.

Dar trebuie să recunoaștem că acest succes al nostru la granița austro-ungară a dus la transferarea unor importante forțe spre Frontul de Est. Astfel a fost creată Armata a 9-a germană, destinată sprijinirii apărării austriecilor. La sfârșitul anului 1914, centrul de greutate al luptelor s-a mutat în Polonia centrală, la vest de râul Vistula. În octombrie, bătălia de pe Vistula, iar în noiembrie bătălia de la Łódź, au asigurat câștiguri teritoriale neînsemnate pentru germani, dar au ținut soldații ruși la o distanță liniștitoare de granițele austro-ungare.

Armatele ruse și austro-ungare au continuat să se lupte în zona Carpaților de-a lungul întregii ierni 1914–1915. Noroc de România care a trecut cu fermitate de partea Antantei, după ce Rusia, cu mare întârziere, a recunoscut dreptul românilor de a revendica Transilvania...”

În acest moment, îmi amintesc cum cineva din mulțime a strigat:

– Rusia nu trebuia să cadă de acord cu Ferdinand! Să nu uităm că el este neamț, nu român, și ne poate trage oricând pe sfoară. Oare nu vă temeți că România va pretinde și Basarabia?

„N-ar fi rău să fie bine”, gândi Coca în acea clipă, ceea ce însemna că el ar fi de acord ca regele românilor Ferdinand într-adevăr să le ceară rușilor să le înapoieze Basarabia. Pentru că Eugeniu Coca știa, încă din povestirile bunicii sale de la Cureșnița, că Basarabia este o bucată ruptă din trupul Moldovei voievodale și dăruită rușilor de către turci în mai 1812, în rezultatul primului război balcanic.

Oratorul de pe scenă, după o mică pauză creată de intervenția din public, a continuat:

„... Da, anume cu sprijinul armatei române, care a atras asupra sa importante forțe inamice, ostașii ruși au reușit să traverseze Carpații, în februarie și martie 1915. Dar înaintarea noastră a fost oprită de trupele germane venite în ajutorul austriecilor.

Totuși, în ciuda unor mici succese, eficiența armatei ruse a scăzut mereu din vina industriei militare insuficient dezvoltate, care nu reușește să țină pasul cu nevoile frontului. În plus, frontul de vest s-a stabilizat, iar comandamentul german a luat hotărârea să schimbe, în 1915, centrul de greutate al războiului din apus pe frontul de răsărit și, ca urmare a acestei decizii, a transferat efective importante din vest în est.

Azi, din câte știu eu, soldații ruși sunt alungați din Polonia

rusească, adică sunt siliți să se retragă la sute de kilometri depărtare de granițele Puterilor Centrale. Mâine armata rusă ar putea fi alungată și din România. Oare face să mergeți la luptă acolo unde nu sunteți așteptați? Gândiți-vă, domnilor ofițeri, încotro vă mână Comandamentul militar. În timp ce aliații noștri Franța și Anglia se odihnesc pe frontul de vest, Rusia își asumă obligația să moară pe frontul de est... Pentru cine și în numele cărui ideal să murim, fraților? Jos războiul imperialist! Jos țarismul și guvernul burghez! Trăiască Sovietele muncitorilor, țăranilor și soldaților!”

...Când protestatarii social-democrați s-au potolit, Liuba întreabă:

– Pe tine nu te iau la război?

– Studenții de la Conservator sunt scutiți de obligațiile militare, răspunse Eugeniu, precizând: – Chiar și voluntarii de la noi pot fi înrolați doar în orchestrele militare.

Liuba știa că mulți băieți de la Institutul de învățători din Kostroma au fost mobilizați în armată și, după trecerea unor instrucțiuni militare, i-au dus să lupte pe front. Social-democrații din Kostroma la fel au organizat proteste contra recrutării tinerilor în armată și, în general, contra participării Rusiei țariste la războiul de reîmpărțire a teritoriilor deja împărțite.

Alta era situația la Conservatorul din Moscova. Studenții de aici reprezentau talentele cele mai promițătoare ale Imperiului Rus, mulți dintre ei urmând să constituie pe viitor **mândria poporului rus** în arta muzicală.

– Mergi la tractor?

– Da.

– Nu ai nimic împotriva dacă te-ași conduce și azi?

– Nu. Oricum, ambii mergem în aceeași direcție, rosti Liuba cu o doză de sarcasm rău camuflată.

ZIUA A DOUĂZECI ȘI TREIA

În dragoste contează ca sentimentele să fie reciproce, nu să fie canalizate dintr-o singură direcție, pentru că în eventualitatea unei despărțiri iminente, șocul poate fi catastrofal pentru cel devenit peste noapte un îndrăgostit lulea. Ca în orice iubire, nu întotdeauna ne îndrăgostim de persoana potrivită. Noi vedem acea persoană ca fiind perfectă, dar există posibilitatea ca reciprocitatea din partea cealaltă să nu fie pe măsura așteptărilor noastre, și atunci intervine dezamăgirea. Eu, sufletul lui Coca, afirm că numai dragostea adevărată durează în timp, și numai sentimentul iubirii pure îi dă omului putere să treacă peste orice obstacol al vieții alături de cel iubit. Indiferent de câte probleme va avea în viață pe viitor, iubirea îl va face pe om capabil să rezolve toate aceste probleme, inerente vieții umane pământești.

Spre deosebire de ziua de ieri, seara abia îmbrățișa străzile Moscovei. Felinarele încă nu luminau, în schimb razele arămii ale soarelui scăpătat spre apus se frângeau de sticla lor, încât felinarele creau iluzia că ar lumina. Și geamurile clădirilor reflectau razele solare, încât păreau niște oglinzi puse să orbească lumea. Careta închiriată de cei doi tineri, însă, era acoperită cu o pânză de cort și razele reflectate de geamuri îl orbeau doar pe birjar. Dacă acesta ar fi întors privirea în spate, i-ar fi observat pe cei doi tineri îmbrățișați strâns-strâns și dându-și săruturi dulci și îndelungate.

– Câte zile mai stai la tractor?

– Încă cinci. Am plătit paisprezece ruble pentru șapte zile de găzduire, inclusiv pentru micul dejun și o cină simbolică.

– Paisprezece?! se mirase Eugeniu, care plătise anul trecut, pentru aceleași servicii, doar șapte ruble.

– Nu-i scump deloc. În alte tractire din centru găsisem să închiriez o odaie pentru șapte zile cu douăzeci și una de ruble. Noroc de surugiu, care mi-a șoptit la ureche adresa tractirului respectiv.

La rostirea acestor cuvinte, careta tocmai se opri în

faţa modestului hotel. Eugeniu a coborât iute din trăsură şi, ținând vioara în mâna stângă, dreapta i-o întinse domnişoarei Liuba. Frumoasa blondă se sprijini de braţul lui Coca şi atinse pământul într-un uşor salt de căprioară. În timp ce Eugeniu îi plăti birjarului, acesta observă totuşi că buzele pline ale fetei erau prea roşii. „Poate că în bătaia soarelui par așa,– gândi la început birjarul, apoi conchise:– S-au sărutat hulubaşii tot drumul!”

– Ne aşezăm pe aceeaşi bancă? se interesă Liuba.

– Poate azi mă inviţi să-ţi văd odaia? făcu Eugeniu, fără a da vreun semn de obrăznicie.

– Dar se permite oare?

– Dacă eşti singură în cameră, de ce nu s-ar permite?

Femeia de la recepţie, foarte binevoitoare şi făcându-i semnificativ din ochi pe ascuns, i-a înmănat domnişoarei Liuba cheia de la odaie. Când au urcat la etajul trei, Eugeniu rămase perplex: frumoasa blondă era cazată în odaia în care şi el a locuit anul trecut! Această coincidenţă îi păru un semn Dumnezeiesc lui Eugeniu şi el hotărî pe loc: „Dacă Liuba acceptă, o cer chiar azi de nevastă! Degrabă voi împlini douăzeci şi trei de ani şi încă sunt burlac...”

Când a aflat că Eugeniu a locuit, anul trecut, în aceeaşi modestă odaie, Liuba, superstiţioasă din fire, deveni toată un ghem de emoţii pozitive. „Ca să vezi, norocul îmi surâde în continuare”, gândi fata în sinea sa, iar cu vocea rosti:

– Mergi să luăm cina?

În loc de răspuns, Eugeniu o îmbrăţişă pătimaş şi prinse a o săruta dulce-dulce, jucăuş-jucăuş, strecurându-şi limba, fierbinte şi lunecoasă ca un şarpe, între buzele aprinse ale fetei. Liuba, în timp ce încerca cu limba sa să dea limba băiatului afară din gura-i învăpăiată, simţi că i s-au muiat picioarele şi, ca să nu cadă, se lungi de-a curmezişul patului. Eugeniu, ameţit de fierbinţeala ce-l cuprinse, se lăsă şi el peste fată, simţind cum din bluziţa ei subţire îl împung cu indulgenţă doi sâni tari şi elastici.

Sânii îl înnebuniră definitiv. Mașinal, i-a ridicat în sus fusta lungă a fetei, descoperindu-i picioarele puhave și albe ca zăpada. Liuba nu se împotriva deloc, dimpotrivă: îi ușura intenția de a o dezgoli, ridicându-și ba fesele, ba picioarele... Iar atunci când rămase goală detot, nici Eugeniu nu-și dădu bine seama cum s-a dezbrăcat și el gol-pușcă. Este cazul să vă mărturisesc chiar eu, sufletul lui Eugeniu, că stăpânul meu, care, la ce bun să neg, avea deja o anumită experiență acumulată la Kostroma, a dezvirginat-o pe Liuba, rămânând în acea noapte să doarmă la ea.

– Cum ați dormit? Nici la cină n-ați coborât, hulubașilor! prinse a-i cetăra recepționera.

– Mulțumim, bine. El este o rudă de-a mea, student... Am venit să-l văd și..., se bâlbâi, rușinată, Liuba.

– Ba, ea este mireasa mea! Am venit s-o cer de nevastă! izbucni, fără complexe, Eugeniu. Azi ne logodim.

După ce au luat împreună micul dejun, Coca fiind servit în contul cinei ratate ieri seara de către Liuba, au hotărât să meargă împreună la Conservator. Eugeniu urma să susțină un test-restanță, iar Liuba l-ar fi inspirat cu prezența sa.

– Mai întâi trebuie să achitați la contabilitate taxa de examinare, îi spuse profesorul, explicându-i că orice examen suplimentar este cu plată.

După ce plăti cinci ruble, Coca veni în auditoriu și-i arătă profesorului chitanța. Acela, luându-i chitanța, l-a îndemnat să scoată vioara din trusă. Apoi i-a pus pe portativ un caiet cu note, îndemnându-l să cânte. Era o lucrare a compozitorului Rubinștein, fost director al Conservatorului. Nu știu care ar fi fost motivul, dar Coca nu iubea muzica acestuia, poate din cauza că-i amintea de acel Finkel de la Chișinău. De aceea interpretarea lui era neinspirată, trasă de... strune.

– Nu prea sună bine lucrarea, tinere, observă profesorul. Doar ești student la cursurile superioare ale Conservatorului și ar trebui să dai dovadă de o înaltă măiestrie interpretativă. Cred că ai să mai repeți examenul o dată...

– Cum așa, domnule profesor? Coca e un maestru neîntrecut al viorii! Ia încercați-l cu Bach, Bethoven, Chopin, Shuman, List! Sau doriți să-l mai jupuiți o dată de cinci rubele? se răsti, alarmată, Liuba.

– Ea cine este, de cunoaște atât de bine compozitorii? se interesă, precaut, profesorul.

– Soția mea, răspuse, cu siguranță în glas, Eugeniu. E periculos să te pui în poară cu ea.

– Bine, considerăm că ai susținut testul, zise profesorul. Dă carnetul de note.

Când a văzut nota, lui Coca i se făcu rușine: „trei”. Tocmai la instrumentul pe care el îl cunoștea la perfecție și pe care l-a studiat minuțios! Totuși, în sistemul de notare cu cinci puncte, era notă pozitivă, care îi permitea să promoveze în anul doi, căci restanțele la „Armonie” și „Compoziție” le corectase deja, luând la ambele nota „patru”, notă dată de asemenea profesori iluștri ca Serghei Taneev și Mihail Ippolitov-Ivanov, directorul Conservatorului!

Recunoscător din fire, îi mulțumi Liubei pentru intervenție. Dacă nu era dânsa în sală, ar fi eșuat. Drept că și Liuba l-a întrebat sarcastic:

– Îți sunt deja soție?

– Ieri noapte și astă-noapte mi-ai fost! i-o reteză cam direct și obraznic Eugeniu, strângând-o cu gingășie la piept.

Liuba simți cum sângele îi năvăli în obraji. Oricum o dai, Eugeniu avea dreptate. Ea, într-un fel, contrar normelor morale creștine, a acceptat să-i fie... soție. Fie măcar și pentru o noapte! Fiindcă ea se îndrăgostise nebunește de acest flăcău brunet, cum numai îl văzuse evoluând la un concert din Kostroma. Și Liuba cânta la vioară. Ea, însă, nu prea da dovadă de mare măiestrie interpretativă, mărgininu-se la cunoașterea viorii în limitele competenței necesare unei viitoare învățătoare de clasele primare. „Păi, scârțâi și eu un pic la vioară, suficient pentru a fi apreciată de elevii din clasa întâi”, zicea Liuba în glumă. Atunci, anul trecut, când l-a

ascultat pe Coca interpretând solo o melodie populară moldovenească, așa și nu s-a dumerit: îi plăcuse vioristul sau interpretarea lui? Cert era că se îndrăgostise...

ZIUA A DOUĂZECI ȘI PATRA

Ia aminte, dragă cititorule, de la mine, sufletul lui Coca: este perfect adevărat că prima iubire va evolua în timp. Și efectul dragostei asupra ta nu va mai avea un impact atât de puternic, odată cu trecerea anilor. De iubit se spune că iubim toată viața, dar prima dragoste și sentimentul acela de libertate este unic pentru fiecare persoană în parte. Nu întotdeauna prima dragoste este și cea veșnică, dar ceea ce simțim la prima dragoste este cu adevărat frumos și dătător de bine. La prima dragoste nu ne mai uităm mercantil la ce ne oferă partenerul, nu suntem interesați de situația materială, familia și cercul de prieteni ai iubitului sau iubitei. În tinerețe tot ce este pe primul loc e dragostea adevărată, iar celelalte aspecte sunt mai puțin importante pentru evoluția relației pe viitor.

Cele patru zile și nopți, plătite de Liuba la tractor, s-au consumat preponderent în odăița închiriată de fată. Deși Eugeniu avuse programat un concert cu Trupa italiană a lui Zimin, el hotărî să lipsească, deoarece îl prevenise pe dirijor că are de susținut un test-restanță la Conservator.

- Vrei să fii soția mea?
- Oare nu ți-am oferit deja răspunsul?
- Am descifrat vorbirea afirmativă a sufletului și corpului tău, dar ași dori să-ți aud și vocea.

Liuba, în timp ce-și pregătea valiza de drum, a strigat:

- Da!!!

Apoi ea l-a îndemnat insistent pe Eugeniu să vină la Kostroma, la părinți, s-o ceară creștinește, oficial, de nevastă. Însă tot Liuba a fost cea care, periodic, îl vizita la Moscova, asistând

la concertele Trupeii lui Zimin şi alintându-l cu tradiţionalele buchete de flori, dar şi împărţind cu el unicul pat din odăiţa tractorului şi unicul mic dejun pentru o zi întreagă..

Astfel s-au scurs pe neobservate anii 1916–1917, timp de revolte şi izbelişte pentru Imperiul Rus, perioadă în care ţarul Nicolai al II-lea a fost impus să abdice, după Revoluţia democratică din Februarie 1917, cedând puterea Dumei de Stat şi Guvernului Kerenski. După asta, în noiembrie, bolşevicii lui Lenin au răsturnat Guvernul şi au acaparat puterea în Dumă, redenumind-o Sovietul de deputaţi ai muncitorilor, țăranilor şi soldaţilor. Această lovitură de stat bolşevică, în interiorul Imperiului Rus, şi Primul Război Mondial, pe plan extern, au tensionat şi agravat la maximum situaţia din societatea rusă, divizată pe două baricade opuse. Războiul civil era gata-gata să izbucnească...

– Am vrut să adun bani pentru un inel de logodnă, dar mereu n-am reuşit, încercă să explice Eugeniu tergiversarea sosirii sale la Kostroma.

– Şi eu ți-aş fi cumpărat unul, dar nu cunosc măsura. Bani am, doar lucrez învățătoare la un gimnaziu din oraş.

Au convenit să plece, sâmbătă, împreună la Kostroma. Trenul pornea din Moscova pe la ora 10 şi la ora 17 ajungea la destinaţie.

Părinţii Liubei erau acasă. Faptul că fiica veni cu un cavalier nu i-a surprins deloc.

– Am deosebita plăcere, domnilor, să cer mâna fiicei dumneavoastră Liuba, rosti ferm Eugeniu.

Părinţii fetei, şi ei învăţători de profesie, ştiau de relaţia fiicei şi a vioristului Eugeniu, relaţie care dura deja de trei ani. Liuba, de fiecare dată, cerea permisiunea părinţilor, ca să plece la Moscova pentru a se vedea cu alesul inimii sale. Ei nu s-au pus piedică în calea tinerilor, deşi, în adâncul sufletului, ar fi dorit un alt mire pentru Liuba. Profesia de muzicant le părea oarecum neserioasă. Unde mai pui, că Eugeniu nici nu absolvise Conservatorul din Moscova, fiind

nevoit să-l abandoneze spre sfârșitul anului doi, căci trebuia să-și asigure existența, muncind ca viorist în aceeași Trupă de Operetă italiană a lui Zimin.

Aici, la Kostroma, după postul Crăciunului, în luna ianuarie a anului 1918, Eugeniu a îmbrăcat un inel de aur pe mâna iubitei Liuba, care, la rândul său, a înfipt o verighetă, la fel de aur, pe arătătorul lui Coca. Părinții au insistat să organizeze o mică petrecere în ospătăria Institutului de Învățători. Desigur, n-a fost o nuntă somptuoasă, dar tinerii au memorizat acea zi pentru toată viața. Mica orchestră invitată să cânte la nuntă se înviora în mod deosebit, când mirele lua vioara și prindea să interpreteze cântece populare ruse. Lumea, colegi de-ai părinților și de-ai Liubei, se încingea cu poftă la dansuri. Păcat de tăgăduit, a fost o petrecere pe cinste. Chiar au câștigat multe cadouri și o sumă frumușică de bani.

După nuntă, Eugeniu a hotărât să nu se mai întoarcă la Moscova, ci să plece împreună cu Liuba la Odesa. Mai știi, poate reușește să fie angajat în orchestra Teatrului de Operă. Aici, însă, a aflat că unchiul său Timotei Grama nu mai era în viață. Iar Opera odesită abia își ducea subzistența, din același motiv: războiul, bată-l vina. Directorul teatrului l-a îndrumat să se adreseze muzicianului Malîșevski, care avea o mică orchestră ce cânta pe la petreceri. Vestit profesor de vioară, Malîșevski l-a primit în echipa sa, mai ales după ce a aflat că este nepotul regretatului Grama. Dar, firește, Primul Război Mondial a micșorat simțitor nu doar sumele din portmoneele rușilor, ci și numărul petrecerilor. Lumea fierbea. Lumea se revolta. Divizați în două tabere ostile, oamenii erau gata să se sfâșie unii pe alții, cei mai agresivi fiind părtașii lui Lenin. Regiunea Odesa era condusă de către Comitetul Executiv Central al Sovietelor Frontului Român, Flotei Mării Negre și regiunii Odesa, ales la primul congres al Sovietelor din regiune, în luna mai 1917, și denumit prescurtat prin acronimul rusesc RumCerOd sau RUMCE-

ROD. În ianuarie 1918, odată cu invazia bolşevică în Ucraina, RUMCEROD-ul a proclamat Republica Sovietică Odesa, care includea unele teritorii ale aşă-zisei Novorossia, dar şi părţi din fostele gubernii Herson şi Basarabia.

Şi Eugeniu, şi Liuba simţeau că bat puternic vânturile unor mari perturbări sociale. Pacea de la Brest-Litovsk, semnată separat de Rusia şi Germania, în martie 1918, îl aduce pe Coca la Chişinău, unde Sfatul Ţării votase deja Unirea. Capul familiei luase o decizie înţeleaptă: să părăsească cât mai repede teritoriul în dezmembrare al Imperiului Rus, cuprins de flăcările nemiloase ale Războiului civil, şi să se întoarcă în... România Mare.

La Chişinău trebuiau să închirieze o locuinţă. Liuba, soţia lui, era gravidă în luna a patra. În virtutea vechii amintiri, se duse pe aceeaşi stradă Armenească, cu gândul să-l găsească pe „tâca” Levon. Bătrânul armean şi soţia sa nu mai erau în viaţă. În schimb, în casa lor locuiau, înghesuiţi, vreo trei familii de armeni. Coca nu-i cunoştea.

– Nici n-ai de unde să ne cunoşti, făcu unul dintre locatari, apoi explică:– În 1915, în Turcia, a avut loc un mare măcel în rândul armenilor. Deoarece soldaţii armeni, recrutaţi la război în armata Imperiului Otoman, au refuzat să tragă cu arma în soldaţii ruşi creştini, turcii au început un masacru în masă printre armeni. Zeci şi sute de mii de confrăţi, ca să scape cu viaţă, s-au refugiat care şi încotro. Sute şi mii au venit la Chişinău...

Coca a înţeles că nu mai avea rost să caute odăi de închiriat în mahalaua armenilor. Au mers la hotelul „Petersburg”, pe care l-au ales după puterea pungii, dar şi din motivul că hotelul avea şi o cafenea la dispoziţia chiriaşilor.

– Vom sta aici câteva zile, până voi găsi o odaie mai ieftină de închiriat, zise Eugeniu, în timp ce el şi portarul de serviciu cărau bagajele în camera repartizată.

În zilele următoare, Coca prinse a căuta nu numai vreo odaie de închiriat, ci şi un loc de lucru. A mers pe la toţi cunoscuţii săi, pe la toate instituţiile muzicale, descoperind

că o Trupă de Operetă italiană era condusă la Chișinău de către un fost coleg de la școala muzicală. Era unul dintre cei doi foști colegi evrei.

– Pe unde te-ai pierdut, maestre Coca? îl întrebă, lingușitor, acela.

– Am colindat Rusia în lung și-n lat. Am făcut chiar și studii la Conservatorul din Moscova.

– În ce an l-ai absolvit?

– Din cauza celor două revoluții ruse și a războiului mondial, n-am reușit să-mi închei studiile.

Pe fața evreului apăru un surâs de satisfacție. Invidia veche, reînnoită subtil, îl făcu să-i refuze angajarea în trupă:

– Jenică, dragul meu coleg, ași vrea mult să te ajut, dar nu pot, căci n-am nevoie de vioariști în orchestră. Ți dai seama că eu personal fac cât doi vioariști...

Deși Eugeniu Coca reveni la Chișinău ca muzician format, cu un orizont larg și cu o practică bogată de orchesterant, care și-a încercat capacitățile pe tărâmul de dirijor și compozitor, aici a fost nevoit să rămână o vreme îndelungată fără lucru, să-și risipească talentul pe la restaurante, nunți etc. Acestea, însă, au avut o însemnătate pentru creația sa de mai târziu, contactul direct cu oamenii de pe la nunți îmbogățind imaginația compozitorului.

Uneori, când avea puțină să dea un concert, Eugeniu Coca propaga cu străduință muzica populară română.

Cunoștința cu genialii artiști și muzicieni ruși, precum Rahmaninov, Șaleapin, Nejdanova, i-au ajutat tânărului compozitor să-și determine individualitatea sa creatoare. În anii petrecuți în Rusia, imediat cum avea un pian la dispoziție, Eugen Coca începea să compună muzică proprie. A scris un șir de creații originale: poemul simfonic „Noaptea în Crimeea”, tabloul simfonic „Balalaica”, un concert pentru vioară și orchestră, un șir de romanețe etc., unele dintre aceste lucrări fiind temele lui practice la „Armonie”, „Compoziție și contrapunct” la Conservatorul din Moscova.

CAPITOLUL IX

„De ce Coca a hotărât să plece la Iași?” „Va reuși Eugeniu Coca să se împrietenească cu George Enescu?” „Oare ce va naște Liuba: fată sau băiat?”

ZIUA A DOUĂZECI ȘI CINCEA

Numai eu, sufletul lui Coca, știu prin ce stare de spirit trecea stăpânul meu, în acele zile din mai 1918. Banii se împuținau vertiginos în pungă, cu atât mai mult cu cât rubla rusă a lui Kerenski, deși se mai afla în circulație, nu prea avea succes la Chișinău, unde, după declararea unirii cu Regatul Român, leul românesc cucerea tot mai mult și mai mult teren comercial. Respins să fie angajat în orchestre cât de cât prestigioase, Coca, la început, s-a văzut nevoit să cânte chiar în orchestra restaurantului din hotelul „Petersburg”. Aici l-a reîntâlnit pe...

– Fane Scripcaru! Prietene drag, ce mai faci? întrebă, mirat, Eugeniu, când a intrat în restaurant să cineze împreună cu soția.

– Cânt, ce mai pot face, Jenică! exclamă și Fane, surprins de întâlnirea neașteptată cu Eugeniu. Când am vreo nuntă, îmi iau liber de la restaurant și plec cu tariful meu să cânt la petrecere.

Firește, cu sprijinul amicului din fragedă tinerețe Fane Scripcaru, Coca a fost angajat în orchestra restaurantului. Cunoștea de minune muzica rusească, și cea populară, și cea cultă. Și, deoarece clienții hotelului și ai restaurantului erau, în special, oaspeți din Rusia sau etnici ruși, Eugeniu Coca a

fost angajat cu mare drag. Dar i s-a spus că va cânta mai mult la... pian. Nu era nicio dificultate pentru Eugeniu, deoarece el posedea cu succes și pianul. O perioadă, când era student, chiar a fost obligat să cânte ca pianist în Orchestra Simfonică a Conservatorului. Încă pe atunci, când a schimbat instrumentul monodic vioara pe unul polifonic, pianul, a și compus primele lui lucrări, acordurile muzicale punând stăpânire definitivă pe el. Tot Fane Scripcaru îl lua să cânte pe la nunți, cumetrii și alte petreceri, devenite și la Chișinău, din cauza războiului, tot mai puține și mai puține. Eugeniu putea să cânte la toate instrumentele tarafului, de aceea el era invitat doar atunci când lipsea cineva din echipa lăutarilor.

În locul salariului, administrația hotelului îi oferea lui Coca gratis odaia închiriată. Mesele, însă, trebuiau plătite în numerar. Pentru că venea vara, când numărul petrecerilor scădea brusc, Eugeniu Coca încercase să-și găsească un loc de muncă bine plătit. Zadarnic efort.

– Am auzit că George Enescu a organizat o Orchestră Simfonică la Iași, îl informă același lăutar Fane. Tu ești un muzician de prima clasă, ai făcut și studii serioase la Conservatorul din Moscova. Poate pleci la Iași să-ți încerci norocul?

– Eu, frate, mi-am cam stricat limba română prin străinătatea rusă, Eugeniu puse la îndoială raționalitatea propunerii. Și studiile tot în rusește le-am făcut, însă nici nu le-am dus măcar la bun sfârșit.

– Muzica, Jenică, nu se limitează la limba rusă sau română. Limbajul muzicii e universal, așa că ia-ți inima în dinți și încearcă!

„Mare bunătate de om, acest Fane!”, gândi Coca, în timp ce trenul Chișinău-Iași traversa deja podul peste Prut. Soția a rămas la Chișinău. Nu avea rost nici să cheltuiască banii pe un bilet în plus, nici să fie supusă, gravidă, greutăților drumetiei. Căci, iată-iată, soția trebuia să nască în curând.

– Vrei, tinere, să te înrolezi în orchestra mea? întrebă George Enescu, pe care Coca îl găsi la sediul din Iași.

- Da.
- Şi ce ştii să faci?
- Pot cânta la vioară, la pian, la ȝambal, la contrabas, la clarinet, la fluier, la balalaică...
- Ai făcut studii speciale?
- Am absolvit o şcoală de muzică din Chişinău, apoi am exersat o perioadă în Orchestra Operei din Odesa, în orchestre din Eupatoria, Kostroma, Moscova... La Moscova am studiat doi ani la Conservator.
- De ce nu l-ai absolvit?
- Condiţiile mele de viaţă erau dramatice. A trebuit să împart un pat cu soţia, să mănânc doar o dată pe zi, să suport sărăcia şi să nu mă bazez decât pe mine însumi. Apoi, după ani întregi de suferinţă şi de studiu asiduu, mereu m-am aflat în căutarea unui loc de muncă, mereu plătit prost, mereu la dispoziţia unor persoane care nu mă înţelegeau, ci doar mă foloseau ca pe o unealtă a orgoliilor.

George Enescu zise scurt:

- Să cântăm!

Coca a luat, mai întâi, vioara şi i-a zis un fragment dintr-o sonată pentru vioară de Bach. Apoi a trecut la pian şi a interpretat Sonata lunii de Beethoven. George Enescu l-a ascultat atent, apoi i-a aşezat pe stativ un caiet cu note, din care Eugeniu a interpretat o partitură la vioară şi una la pian.

- Fe-no-me-nal! a exclamat Enescu.

Coca nici nu bănuise că George Enescu i-a dat să interpreteze o Sonată pentru pian şi vioară, compusă în spirit popular românesc chiar de către... Enescu. Autorului i-a plăcut, mai ales, stilul interpretativ şi nuanţele folclorice basarabene, pe care Eugeniu le-a presărat cu măiestrie, ca pe nişte perle, pe parcursul întregii interpretări. Apoi Enescu i-a propus lui Coca să interpreteze în doi aceeaşi lucrare: Coca – la vioară, iar Enescu – la pian. Acordurile au inundat sala teatrului, ba dezmierdând-o uşor, ba îmbrăţişând-o puternic, ba sărutând-o cu foc...

– Fe-no-me-nal! repetă aceeași apreciere maestrul Enescu. Ești un muzician format. Tu simți și înțelegi muzica la superlativ. Iar a înțelegi în sens superior muzica e un proces de durată, pe care tu l-ai parcurs cu perseverență. Se vede că ai muncit mult, ai exersat, ai studiat...

– Nu cred că există vreun compozitor dintre cei autentici, pe care eu personal să nu-l fi cântat sau ascultat, prinse a se destăinui, flatat, Coca. E destul de simplu să vă descriu în cuvinte măreția lui Beethoven sau majestatea lui Haendel. Mi-ar fi ușor să vă comentez frumusețea simplă a lui Mozart sau ușurința genială a lui Haydn. Pot să povestesc despre patima lui Verdi sau despre patetismul lui Ceaikovski, despre inspirația spontană a lui Vivaldi sau despre inteligența lui Mendelssohn...

– Adevărat, interveni Enescu, muzica poate fi comentată, discutată și criticată. Dar ea, ca artă sonoră, trebuie să lucreze în felul ei specific, să te convingă prin ea însăși. Relația dintre om și muzică e de natură intimă. Cuvintele sunt doar o anexă explicativă.

– Fiecare om are afinități cu arta muzicală, într-o măsură mai mare sau mai mică, a continuat, entuziasmat, Eugeniu Coca. Pentru că fiecare om găsește în muzică ceva care îl relaxează, îl inspiră, îl liniștește, îi înfrumusețează viața, îl definește.

– Indiscutabil, dragul meu basarabean, muzica reprezintă un mod de relaxare pentru oricine vrea să scape de cotidianul năucitor și stresant în care ne învârtim cu toții zi de zi. Nu de puține ori, muzica te ajută să ieși dintr-o stare mai puțin plăcută în care te afli într-un moment al zilei sau chiar al vieții. Ba, mai mult, știința a demonstrat că notele muzicale pot vindeca nu doar sufletul, ci și mintea, și trupul.

Eugeniu Coca a remarcat cu ușurință maniera plină de-o simpatică simplitate și amabilitatea naturală cu care l-a primit și l-a examinat marele muzician George Enescu, fapt ce da în vileag nu numai delicatetea personală a compozito-

rului, dar și adevărata educație a sa. Ilustrul compozitor a acționat atât de benefic asupra lui Coca, încât el n-a simțit vreun complex de inferioritate, cum era nevoit uneori să-l suporte la Moscova sau Chișinău. Enescu emana cu toată făptura-i o energie pozitivă, tratându-l pe Coca de la egal la egal, dezlegându-i limba și descătușându-i sufletul. Drept că și eu, sufletul lui, m-am străduit să-i resuscitez curajul la maximum. Pentru că, orice ați zice, mare lucru e să dai dovadă de curaj și să-ți învingi sfiala, să n-o lași să te cuprindă și să evolueze într-un complex de inferioritate.

ZIUA A DOUĂZECI ȘI ȘASEA

Exact, iarăși curajul nativ al lui Coca a ieșit la iveală și l-a ajutat. În primul rând, prezentându-se în fața marelui Enescu, el își amintise spusele mamei sale, cea care zicea: curajul poate fi forța de-a sta în picioare și-a vorbi, dar și puterea de-a sta jos și de-a asculta. Curajul, deci, apare în nenumărate forme, însă majoritatea oamenilor tind să asocieze curajul cu un om sigur pe el, cu un comportament dur, calculat, cel ce știe răspunsul la orice întrebare, cel ce riscă și câștigă totul, acest concept fiind adesea unul greșit. În al doilea rând, Eugeniu considera că cel mai curajos om este acela ce are încredere în sine, în oamenii din jurul său, în clipă, în viitor, în propriile forțe ce îl ajută să depășească situațiile dificile ce păreau de neînvins, în forța de a se scutura de praf după ce viața îl „alintase” părintește nu doar cu o palmă. Coca a avut curajul și de-a vorbi, dar și de-a asculta.

...Eugeniu Coca ieși fericit din incinta Teatrului Dramatic din Iași: fusese angajat în Orchestra Simfonică și decizia a fost luată de însuși fondatorul și dirijorul ei – George Enescu! Pășea înaripat pe străzile Iașului și nici nu-i păsa că ele erau pline de gropi și denivelări, lăsate de tehnica de război care a trecut prin urbe în ultimii doi ani, de când

România intrase de partea Antantei în prima conflagrație mondială. Or, orașul mai găzduia încă în toate palatele și castelele boierești din Copou și din Centru, pe post de capitală temporară a României, curtea regală a lui Ferdinand, parlamentul și guvernul, trei puteri statale aflate în exil, deoarece oastea română, în noiembrie 1916, suferise o grea înfrângere pe frontul Primului Război Mondial, germanii ajungând să ocupe Bucureștiul. Chiar Teatrul Dramatic din Iași era folosit, ziua, pentru ședințele parlamentarilor, iar seara – pentru repetițiile și spectacolele actorilor sau pentru concertele Orchestrei filarmonice a lui Enescu.

Coca avu mare noroc. În ziua aceea Teatrul Dramatic aparținuse doar lui Enescu și echipei sale de muzicanți, care urmau să prezinte un concert în fața soldaților, dislocați cu zecile de mii în Iași și împrejurimile lui. În general, populația orașului crescuse în doi ani de la 80 de mii la circa... 400 de mii! Totuși, orașul Iași, deși era cu străzi devastate, arhipopulat, cu hoteluri și popote arhipline, cu magazine golite de mărfuri, cu tractire, cafenele și restaurante suprasolicitate, unde se făceau cozi pentru o porție de fasole, îi păru lui Coca nemaipomenit de frumos...

Trenul Iași-Chișinău înainta cu greu, uneori fiind nevoit să aștepte pe linia de acostament, ca să facă loc garniturilor cu fructe, legume, cereale, porumb, făină, carne, lapte, alte alimente, dar și haine, încălțăminte, cuverturi, etcetera, ce trebuiau să ajungă urgent din Chișinău la Iași. În timp ce staționa sau pornea iarăși la drum, Eugeniu Coca își recapitulă amintirile din ziua când s-a îndrăgostit și el de Liuba. Dispoziția bună pe care o avea îl predispunea anume la acele amintiri.

Nu voi uita nicicând muzica ce inundase, în acea zi, întreaga ființă a stăpânului meu. Se îndrăgostise lulea! Cine ca cine, însă eu, sufletul lui Coca, știam că iubirea vine, de obicei, pe neașteptate și pleacă, de obicei, la fel. Prima iubire, însă, este cu atât mai importantă cu cât e plină de bu-

curie, de speranță, de iluzie și o simțim mult mai profund, mai frumos. Toate aceste senzații sunt mai intense și umplu viața omului de soare și fericire, tocmai pentru că se întâmplă prima oară. Prima iubire întrece orice vis, este o realitate atât de frumoasă! Când o întâlnești, te schimbă radical, te face mai bun, mai frumos, mai optimist, te face să vezi totul în culori mai vii și să realizezi că viața este frumoasă tocmai pentru că simți acest minunat sentiment, ce ne înobilează și ne aduce multă pasiune și căldură...

Deși s-ar părea că ea, Liuba, „l-a îndrăgostit de sine” cam de nevoie, în realitate nu era așa. Eugeniu, lipsit de atenția sinceră a fetelor, când a descoperit că Liuba ține la el până la jertfirea de sine, că este gata să împartă cu dânsul patul de la tractir, fără a-l impune să-i jure că o va lua de soție, că servesc împreună unicul mic dejun oferit de cafeneaua tractirului, că da și ultima copeică pentru un buchet de flori ce i-l înmâna după concerte, a simțit că în interiorul lui a prins a se înfripa o rapsodie – Rapsodia Iubirii.

Eugeniu se simțea cu adevărat fericit că prima lor dragoste nu s-a destrămat, așa cum se întâmplă de cele mai multe ori, ci s-a încununat cu o căsătorie onorabilă. Adevărat, au avut trei ani de conviețuire haotică și plină de lipsuri, cum nu poate trece cu vederea nici faptul că Liuba, când au cerut binecuvântarea părinților, care se împotriveau căsătoriei lor, a folosit ultimul argument convingător: „Sunt gravidă!”. Și nu a mințit, ci a spus adevărul gol-goluț, oricât de jenant era el pentru o tânără învățătoare.

Și iată că, acuși-acuși, ea urmează să nască. O va bucura mult vestea că soțul ei a fost angajat în cea mai prestigioasă Orchestră Simfonică din România, fondată și condusă de însuși George Enescu. Acest moment va aduce în inima Liubei mult optimism și încredere în ziua de mâine.

– Vezi, mă țigane, că a luat foc propunerea mea! Fane Scripcaru s-a bucurat din tot sufletul, când a aflat că Eugeniu Coca a fost acceptat în orchestra lui Enescu.

– Ai avut dreptate, pentru un compozitor veritabil contează mult nu atât vorbirea literară, cât limbajul muzical. Deși Enescu a apreciat pozitiv și modul meu de a vorbi românește cu accent basarabean!

– Îți spusei și eu că ai o limbă română bunicică. Doar la școala regională din Sorooca și la școala de muzică din Chișinău, cu excepția „rusului” Finkel, toți profesorii vorbeau românește cu elevii lor. Și-apoi frații de dincolo de Prut înțeleg situația dramatică prin care am trecut noi, basarabeni, de aceea sunt dispuși să ne ierte vorbirea pătată, împănată cu rusisme. Era și orchestra sau numai cu Enescu te-ai văzut?

– Au apărut și orchestrantii mai târziu, la repetiție, căci aveau zi de concert...

– Și ce impresie ți-au produs?

– Sunt extraordinari, toți ca unul au fost aleși ca pe sprânceană! Îi ascultam și îmi părea că mă aflu într-o lume care mă absoarbe, mă confiscă. Și asta pentru că, dacă ești muzician, nu poți doar să „guști” acea lume, să intri în ea doar puțin sau în vârful degetelor de la picioare...

Fane Scripcaru a simțit că toată lumea lui Coca se reducea, în acel moment, doar la Orchestra Simfonică de la Iași. El îl invidia frumos pe tânărul său prieten sorocean, simțind cum inima i se umple de o bucurie firească pentru un reprezentant al seminției romilor, care a reușit să se desprindă de simpla lume lăutărească și să se ridice la un nivel nebănuit de înalt pe scara muzicii culte.

Conform înțelegerii cu George Enescu, Coca urma să facă naveta la Iași doar în zilele când Orchestra Simfonică avea programate concerte la sediul Teatrului Dramatic sau în alt local potrivit, adică o dată sau de două ori pe săptămână. Acest orar de lucru era temporar, până la plecarea de la Iași în București a celor trei puteri de stat, refugiate aici. Conform informațiilor de care dispunea Enescu, curtea regală, parlamentul și guvernul urmau să revină la București

prin noiembrie-decembrie, 1918. Astfel, începând cu luna ianuarie 1919, Orchestra Simfonică urma să treacă în localul Filarmonicii, ocupat temporar de statul major militar. Din acel moment, Eugeniu Coca va avea, probabil, alt orar. Şi, tot mai mult ca probabil, o va lua cu sine la Iaşi şi pe Liuba.

ZIUA A DOUĂZECI ŞI ŞAPTEA

Apropo, Liuba, cu câteva zile înainte de a naşte, evadase din romantism şi se gândea în mod pragmatic la viaţa cea de toate zilele. Căci nu numai eu, sufletul lui Coca, ci oricine dintre femeile căsătorite ştie că, pe măsură ce înaintezi în vârstă, şi aspiraţiile tale sunt altele. Când ai 18 ani şi eşti îndrăgostită pentru întâia oară, îţi doreşti ca el să arate bine. Dar când ai 23 de ani, vrei ca el să-şi poată asuma răspunderea unei familii, nu doar să fie frumos. Ce-ţi doreai la 18 ani nu mai corespunde cu ce-ţi doreşti acum, chiar dacă eşti cu cel care a fost prima ta dragoste.

Când s-a îndrăgostit pentru prima oară, nu a fost de la început o iubire reciprocă. Dar a simţit că anume Eugeniu era cel care va reuşi s-o completeze şi s-o înveţe să iubească cu adevărat. Totul parcă s-ar fi întâmplat acum câteva zile şi nu cu câţiva ani în urmă. Viaţa ei era învăluită de o magie care o făcea să se simtă o persoană unică. Mai ales din momentul când el i-a răspuns la sentimentele sale romantice. Nu-i mai trebuia nimic, avea totul, îl avea pe el, pe Coca. Acum îşi dădea seama cât de copilăroasă era şi, într-un fel, o cuprindea invidia pe unele sentimente de atunci, pe unele trăiri care îi făceau inima să-i tresalte de fericire. Era destul doar Eugeniu să-i zâmbească, şi-i lumina întreaga zi, şi nicio ostilitate n-ar fi făcut-o să se simtă rău. Sunt sentimente din tinereţea cea fragedă, din fericire, sentimente pe care nu le va uita niciodată, nici nu-şi doreşte să le uite. Fac parte din

viața ei. Fie ele bune sau rele, au ajutat-o să se maturizeze și să înțeleagă iubirea din mai multe puncte de vedere.

A înțeles că și-a ales partenerul ideal și a făcut tot ce era posibil ca prima dragoste să fie și ultima. Este un sentiment puternic și victorios acela de a avea un singur partener toată viața, căruia să i te dedici cu trup și suflet. Deci, ea și Eugeniu au format un cuplu fericit, care și-a transformat prima dragoste într-o căsnicie durabilă. Acest fapt a adus cu sine un plus de romantism și satisfacția unei împliniri: Liuba a avut înțelepciunea să nu piardă bărbatul vieții sale și să nu lase sentimentele să se irosească, ci să crească în timp.

Cum stătea culcată în pat și medita, auzi ușa deschizându-se și îl văzu pe Eugeniu intrând în cameră.

– Ce bine că-ai venit! Îmi pare că am să nasc în noaptea asta...

– Îți pare sau ai și alte semne?

– Am niște tăieturi dureroase prin burtă și...

Liuba nu a terminat vorba, ci s-a sculat repejor din pat și a mers la baie. Se reținea prea mult acolo, de aceea Eugeniu hotărî să întrebe:

– Ți-i rău?

– S-au rupt apele...

– Eu plec repejor după moașă.

Eugeniu, sfătuit de o chelneriță de la restaurantul hotelului, luase, încă acum două luni, legătura cu o moașă, care i-a făcut câteva vizite doamnei Liuba, oferindu-i unele sfaturi și căzând de acord să-i asiste pe viitor nașterea. Eu, sufletul lui Coca, vă mărturisesc: pe atunci, în 1918, la Chișinău, nu existau maternități ca acum, în 1954. Femeile nășteau acasă, asistate de moașe particulare, de cele mai multe ori autodidacte sau cu studii medicale inferioare.

Noroc că moașa Margareta, cum se numea dânsa, locuia nu departe de hotelul „Petersburg”. În caz contrar, Liuba ar fi născut fără orice asistență. Moașa, însă, a venit repejor, într-un suflet, împreună cu Eugeniu, și imediat a poruncit

să fie pregătite scutecele cumpărate din timp și un vas cu apă caldă.

Eugeniu luă ligheanul de aluminiu și coborî iute la restaurant, unde găsea întotdeauna apă caldă. Glafira, șefa turei, tocmai înclua ușa centrală, căci era pe la miez de noapte și localul fusese părăsit de clienți, majoritatea chiriași ai hotelului, iar personalul de serviciu plecase deja acasă.

– Vă rog, pentru Dumnezeu, îngăduiți un pic! Am nevoie de apă caldă.

– Vrei să te speli pe picioare la ora asta? încercă să glu-mească Glafira.

– Îmi naște soția... E în chinurile facerii...

– O ajută cineva?

– Da, am chemat o moașă.

Glafira, fără nicio supărare, s-a întors înapoi. Au mers repejor în bucătărie și au luat apă caldă dintr-un cazan, turnând-o cu o cratiță direct în ligheanul cu care venise Coca. La despărțire, îi spuse lui Eugeniu, pe care îl cunoștea bine ca muzicant al orchestrei restaurantului:

– Îi doresc Liubei să aibă o naștere ușoară, iar ție, proaspăt tătic, să te alegi cu un fiu, continuator al viței tale de lăutari...

Când a ajuns în camera lor de la etaj, liniștea nopții fusese spartă de țipătul ascuțit al unui prunc. Moașa Margareta a retezat cordonul ombilical și, după ce a muiat în apa caldă din lighean un scutec, șterse ușurel corpul pruncului, potrivind copilul nou-născut pe un alt scutec așternut direct pe masa din odaie.

– Aveți o fetiță! Ia uitați-vă ce frumușică și cârlionțată este! rosti moașa, învelind grijuliu pruncața în scutece, apoi punându-i o capelă pe căpșorul încă umed, într-adevăr acoperit cu creți mici de păr brunet. Ce nume vreți să-i puneți? întrebă ea, în timp ce, cu multă precauție, puse pruncața la pieptul mamei.

Fetița prinse să sugă lacom. Liuba îi potrivea sânul astfel,

încât pruncuței să-i fie cât mai comod să-și potolească prima foame din viața ei, răspunzându-i moașei:

– Încă nu ne-am gândit la nume. În Rusia se obișnuiește să dai copilului numele rudelor apropiate. Eu vreau să fac excepție de la tradiția aceasta și s-o numesc pe fetiță cu un nume mai romantic și mai aproape de patria tatălui ei.

Eugeniu, pregătit s-o conducă pe moașă acasă, intră și el în vorbă:

– Mie îmi place numele Margareta. Hai să numim fetița cu numele moașei.

– Sunt de acord, susțin Liuba propunerea soțului. E un nume modern și foarte drăguț!

– Ar mai fi și un semn de recunoștință pentru cea care a înlesnit apariția pruncuței pe lume, conchise Eugeniu, ieșind cu moașa din cameră și înmânându-i discret suma de bani convenită pentru asistarea nașterii.

Nașterea copilului veni cu bucurie, dar și cu noi griji. Liuba nu se putea descurca de una singură, fără ajutorul soțului. De aceea Coca, la următoarea sa plecare la Iași, îl preveni pe George Enescu că are nevoie de un mic concediu.

– Consideră că-l ai, însă rămâi în continuare angajatul orchestrei. Am să te invit doar la concertele mari și responsabile, căzu de acord Enescu.

Doi ani în șir, 1918–1920, cât timp dirijorul Orchestrei filarmonice din Iași a fost personal George Enescu, Coca s-a bucurat de avantaje și înlesniri inimaginabile. Marele compozitor vedea în persoana lui Coca un ilustru muzician și un bun compozitor. La îndemnul lui Enescu, Eugeniu s-a înscris la Conservatorul „Unirea” din Chișinău.

– Ți lipsește, maestre, confirmarea teoretică a vastelor cunoștințe practice de care dispui, începu Enescu să motiveze necesitatea studiilor muzicale superioare. Fără diploma Conservatorului, nu te bagă nimeni în seamă, nu-ți apreciază lucrările originale compuse. Dacă vrei să mă crezi, nici eu n-ași fi avut dreptul să te angajez în orchestră ca viorist

şi pianist. Deprinderile tale practice, însă, m-au convins că meriţi...

După ce Enescu, în 1920, a plecat la Bucureşti, din 1921 până în 1926, Coca a fost prim-violonist în Orchestra Simfonică „George Enescu” din Iaşi, lui încredinţându-i-se cele mai grele partituri la vioară. Enescu, înainte de plecare, i-a făcut cadou lui Coca o vioară Bernardel, vioară pe care marele compozitor român o câştigase drept premiu la un concurs de muzică desfăşurat la Paris. I-a înmănat acel instrument de mare valoare materială în faţa întregii orchestre.

– Această vioară am dobândit-o ca premiu. Pentru că am şi un Stradivarius, m-am decis să dăruiesc acest Bernardel celui mai bun violonist din orchestra noastră, care este..., zicând acestea, Enescu prinse a-l căuta cu privirea pe Coca. Găsindu-l, continuă: – ...basarabeanul Eugeniu Coca!

Eugeniu, la drept vorbind, nu se aştepta la o asemenea surpriză din partea lui Enescu. Mai mult decât atât, marele compozitor îl numi tot atunci şi vioara întâi a orchestrei. Evident, s-a transferat cu toată familia la Iaşi, unde Coca primise din fondurile municipalităţii o locuinţă în cartierul Tătăraşi. Soţia, între timp, a fost angajată ca profesoară şi predă limba rusă la un liceu. Pentru fiica Margareta au ales o grădiniţă particulară cu profil de dans. Toate mergeau strună. Unica inconvenientă a lui Coca era necesitatea de a se deplasa periodic de la Iaşi la Conservatorul din Chişinău, unde frecventa unele cursuri sau susţinea testele şi examenele de program.

– În altă ordine de idei, pe atunci, în anii de tardivă studenţie, va recunoaşte Eugeniu Coca, cum numai aveam un pian la dispoziţie, nu prea mă gândeam la vioară. Eram beat de muzică şi nu de performanţe la instrument. Nu vi-sam decât să compun, să compun şi iar să compun...

Evocând timpurile acelea fericite, zâmbesc şi eu, sufletul compozitorului. Cert, pentru a-şi deprinde pana şi a-şi exersa spiritul, compunea mult – este adevărat – dar pot să afirm că totul venea, totuşi, din inimă!

CAPITOLUL X

ZIUA A DOUĂZECI ȘI OPTA

Spre deosebire de toamna lui 1918, când Eugeniu Coca era proaspăt angajat al Orchestrei Simfonice George Enescu și putea trece liber hotarul desființat de pe Prut, acum el n-ar mai avea posibilitatea să treacă atât de ușor frontiera restabilită de ruși și reinstalată aidoma unei cortine de fier. Avantajul meu, al sufletului lui Coca, e că sunt un fluturaș imaterial de lumină și nu am nevoie nici de pașaport, nici de viză, pe care o poți obține doar la Moscova. Azi, 5 februarie 1954, am trecut hotarul într-o clipită și am poposit iarăși la Iași. Aici, după un viscol nocturn, s-a arătat, de dimineață, soarele. Cu dinți, desigur, dar soare totuși...

Eugeniu Coca a efectuat prima plimbare cu familia prin Iași în primăvara anului 1920. Pentru că nu aveau un cărucior, o duceau pe rând în brațe pe micuța Margareta, care să fi avut cam doi anișori de la naștere. Fetița făcuse deja primii pași de sine stătător, dar nu putea, firește, să țină pasul la drum. Prinse și a vorbi „păsărește”, numind unele obiecte și acțiuni. De, frecventa o grădiniță particulară de vreo șase luni, de când doamna Liuba începuse activitatea de profesoară la Liceul „Gheorghe Asachi”.

– Iată aici, în acest Palat al lui Cuza-Vodă, s-a aflat timp de doi ani reședința oficială a regelui Ferdinand I, prinse să povestească Eugeniu, când au ajuns pe strada Lăpușneanu, în dreptul Palatului Culturii, cum se numește el acum, în 1954.

– L-ai văzut pe rege?

– Da, o singură dată. Anțărț, la sfârșitul lui noiembrie, când regele se reîntorcea la București cu toată familia și suita sa, cu Guvernul și Parlamentul României. Orchestra noastră i-a petrecut la gară cu marșuri patriotice, răspunse Coca la întrebarea soției, apoi reluă cu mândrie: – Pe data de 10 mai ne-a invitat regina Maria să cântăm la Palatul Peleş din Sinaia...

Apoi tânăra familie Coca a apucat-o prin cartierul Copou.

– Uite, aici, în casa fostului logofăt Dumitrache Cantacuzino, s-a aflat reședința reginei Maria, lumea botezând casa pe dată „Palatul reginei“.

Activă, regina mergea prin spitale și sate, se ducea pe front, asculta propunerile ofițerilor din tranșee și le ducea regelui pentru a lua măsurile convenite. Miniștrii și politicienii constatau – unii cu consternare – că urmașa principelui Alfred, duce de Edinburg, al doilea fiu al reginei Victoria a Angliei, dar și fiica mării ducese Maria Alexandrovna, fata țarului Alexandru al II-lea al Rusiei, nu avea odihnă.

Sușinea autoritatea regelui, dar îl ajuta și în atribuții, atunci când era ocupat cu problemele frontului, devenind „comandir“, cum o porecleau ofițerii ruși, știind-o vară a țarului Nicolae al II-lea și a regelui George al V-lea. Era și mai tânără cu 10 ani decât regele, la vremea când soseau la Iași, ea având 41 de ani, iar regele 51. Mergând pe front, prin sate și târguri, discutând de aproape cu oamenii: medici, infirmiere, ostași, săteni, dânsa știa mai bine ca toți lipsurile de echipamente, de hrană, îmbrăcăminte, muniție, medicamente și căuta prin toate mijloacele să le înlăture.

– Vreme de doi ani, până în noiembrie 1918, când Guvernul și regele s-au întors la București după victoria aliaților, Palatul Reginei a fost punctul central al Iașilor, Coca ținu să sublinieze informația pe care o știa de la Enescu.

– Înțeleg că și reginei Maria i se datorează reîntregirea României, unirea Basarabiei cu Țara, făcu Liuba cu mândrie femeiască, continuând: – Mare noroc aveți voi, bărbații, de noi, femeile!

Liuba ținea înadins să vorbească, fie și cu accent rusesc, românește, căci îi plăcea mult să comunice cu elevii săi în limba lor maternă, ca să le poată preda mai accesibil rusa. Totuși, ea va însuși cel mai bine limba română împreună cu fiica Margareta, care va îndemna-o pe mamă-sa să repete zilnic toate cuvintele noi, învățate la grădiniță, apoi la școală. Așa se face că cei opt ani de viață la Iași au făcut din doamna Liuba o vorbitoare excelentă de română, iar Margareta vorbea atât de fluent, încât nu se deosebea cu nimic de colegii săi din Iași. În cei doi ani de liceu, Margareta studiasse și limba germană. Astfel, în 1926, când vor reveni la Chișinău, toți vor admira limba română vorbită de familia Coca.

– După susținerea examenelor de absolvire a Conservatorului „Unirea”, va trebui să plec la muncă în periferie, își informă familia Eugeniu Coca. Așa este legea: absolvenții instituțiilor de învățământ superior sunt obligați să activeze doi ani în regiunile defavorizate ale regatului Român.

Fiica Margareta suferea cel mai greu apropiata despărțire de Iași, pe care îl considera oraș natal, căci fusese adusă aici când nu împlinise nici șase luni de la naștere. În 1926, ea avea opt ani și termina clasa a doua la Liceul „Gheorghe Asachi”, unde își făcuse mulți prieteni și în care mamă-sa predase, timp de șase ani academici, limba rusă. Tot la Iași, Margareta frecventa, de la vârsta de cinci ani, cercul coregrafic de la Centrul municipal de Creație a Copiilor. Oricum, toți membrii familiei erau afectați de transferarea lui Coca la Chișinău, muzicianul fiind nevoit să facă, ani în șir, naveta Iași-Chișinău-Iași.

– Ești un practician erudit, îl aprecia Enescu. Dar dacă vrei ca lumea muzicală să te bage în seamă, e absolut nece-

sar să absolveşti conservatorul. Îţi dau şi o recomandare în scris.

Recomandarea lui Enescu către conducerea Conservatorului „Unirea” a avut un efect mare şi i-a înlesnit lui Coca toţi anii de studii. Profesorii ştiau că Eugeniu Coca este vioara întâi în Orchestra Simfonică George Enescu din Iaşi, de aceea îi acordaseră toţi frecvenţă liberă. Culmea la toate era că Eugeniu Coca s-a reîntâlnit la Conservator cu... Iosif Finkel. Dar, de data aceasta, bătrânul profesor de vioară a dat dovadă de un comportament atent şi corect. Evreul, precaut şi linguşitor, îşi dădea bine seama că Eugeniu Coca nu mai era băieţandru naiv de cândva, sosit la carte din Dealul Sorociei. Faima de primă vioară în orchestra lui Enescu spunea totul de la sine.

– Teribil de bine mânuieşti vioara, bre Coca! a exclamat de nenumărate ori Finkel, notându-l cu cel mai mare punctaj posibil, fapt care îl scuti pe Coca de examenul de absolvire.

– Nimic de mirare, dacă ţinem cont că anume dumneavoastră mi-aţi fost cândva profesor de vioară la şcoala de muzică! rostea ironic Coca, în timp ce Finkel nu sesiza ironia şi se simţea flatat, luând această glumă drept laudă curată la adresa sa.

Şi profesorul de pian şi compoziţie Gheorghe Iaţentkovski îl aprecia înalt pe Eugeniu Coca, menţionând de fiecare dată abilităţile lui practice. Îi plăcea, însă, să-i ţină lui Coca lungi prelegeri teoretice, mai ales despre melodie, ritmică, metrică şi dinamica muzicală.

– Melodia este elementul de baza al muzicii. Ea poate fi simplă sau complexă, dar întotdeauna expresivă, începea Gheorghe Iaţentkovski prelegerea sa de componistică. Încă din marile epoci ale antichităţii, ni se vorbeşte despre concepţiile omului asupra muzicii. Date despre formele şi manifestările muzicale, se pot afla din Epopeea lui Ghilgameş, creaţie asiro-babiloniană, Imnurile egiptene, Psalmii lui David etc.

– Evul Mediu, însă, înscrie în evoluția melodiei două stiluri religioase creștine: melodică bizantină și melodică gregoriană, precum și stilul laic, identificat în parte cu folclorul, tezaurul popular al fiecărui popor, dar și cu muzica orășenească, cavalierească, continua Coca lecția teoretică învățată pe dinafară. – Muzica religioasă are la bază Psalmii lui David.

– Corect. În Bizanț, în secolele al IV-lea–al VIII-lea, muzica religioasă și-a conturat caracterele, fiind cunoscută azi drept muzică bizantină, care este vocală, omofonă, re-lua Iațentkovski. Știi care era cel mai ilustru reprezentant al muzicii religioase ortodoxe?

– E vorba de Sfântul Ioan Damaschin. Contribuția sa esențială o reprezintă Octoihul, sistem muzical aranjat după cele opt glasuri.

– Dar de ce zicem „muzică gregoriană”? nu se lăsa Iațentkovski.

– Pentru că organizatorul cântărilor creștine în biserica apuseană a fost Grigorie cel Mare, anume de la numele său provine termenul de „muzică gregoriană”, răspundea cu precizie Eugeniu Coca, apoi adăuga: –Muzica laică era reprezentată prin arta trubadurilor în Franța, Germania, Spania și Anglia. Stilul muzical al trubadurilor este simplu. Genurile practicate de ei erau caccia, pesca, frottola și villanelle, chansonul.

Gheorghe Iațentkovski avea mare plăcere să-l asculte pe Coca, deoarece acesta vorbea o română molipsitoare. Iată de ce îl mai întrebă:

– Dar când melodia a început să izvorască nu din voce umană, ci din instrumente?

– Secolul al XVII-lea este recunoscut pentru saltul calitativ al instrumentelor. Acest lucru a dus la crearea unor genuri și forme noi specifice interpretării instrumentale. Pentru început, compozitorii au apelat la genurile polifoniei vocale și la tehnicile de tratare contrapunctică.

Apoi Eugeniu Coca explica detaliat esenţa contrapunctului ca tehnică muzicală de suprapunere a două sau a mai multor melodii, având fiecare un caracter independent, dar care împreună pot forma un tot organic. Adică Măria Sa Contrapunctul se află la baza compunerii unei melodii sau a unei piese muzicale de proporţii şi este, concomitent, o ştiinţă care studiază regulile combinării melodiilor în cadrul unei compoziţii.

Posibil ca această teorie muzicală să provoace cuiva plictisul, însă ea, teoria, i-a prins foarte bine lui Coca în activitatea sa de viitor profesor la Cetatea Albă şi eu, sufletul lui, n-am putut să n-o amintesc măcar sumar. Cu atât mai mult cu cât bunul meu stăpân a susţinut examenul la „Compoziţie”, teorie, pe nota „nouă”, prezentând ca lucrare practică compoziţia „Preludiu pentru orchestră simfonică”, pentru care a luat nota „10” şi a cărei primă audiţie va avea loc la Bucureşti, tocmai peste zece ani, pe 6 decembrie 1936. Însuşi Enescu va asista la audiţia acestei lucrări la Ateneu, apreciind-o drept „intrare deschisă larg în faţa unei opere ce aşteaptă cu nerăbdare să fie creată”.

ZIUA A DOUĂZECI ŞI NOUA

După terminarea studiilor la Conservator, deoarece Coca era unul dintre cei mai buni absolvenţi, s-a propus ca el să rămână profesor la Catedra de Armonie şi Compoziţie. Decizia fusese luată prin vot unanim la consiliul administrativ. Bine şi mai bine, până în ajunul anului nou 1927, când un anonim „binevoitor” a scris un denunţ la Bucureşti, în care dădea în vileag abaterile Conservatorului „Unirea” privind încălcarea obligativităţii repartizării absolvenţilor în regiunile periferice ale ţării, făcându-se trimitere la cazul lui Eugeniu Coca. Astfel, în urma unei verificări, bunul meu stăpân şi sălaş corporal a fost nevoit să părăsească catedra şi să plece profesor la... Cetatea Albă sau Akkerman, cum s-a mai numit pe timpuri oraşul.

Deja în luna ianuarie, prin dispoziția directorului Instrucțiunii publice din județul Cetatea Albă, bunul meu stăpân a fost numit profesor de Armonie, teorie și compoziție la Școala de muzică din Cetatea Albă.

– Ași fi preferat să merg învățător de muzică în județul Soroca, a declarat Coca la ședința rectoratului Conservatorului „Unirea”.

– Avem patru solicitări transmise de Ministerul de la București: județele Craiova, Timiș, Constanța și Cetatea Albă, îl informă directorul conservatorului doamna Anastasia Dicescu.

– Dacă-i așa, atunci merg la Cetatea Albă, căzu de acord Coca.

Făcând această alegere, tânărul muzician și compozitor și-a amintit mai multe legende istorice despre Cetatea Albă. Amplasată la gura de vărsare a râului Nistru în Marea Neagră, într-un loc frumos și de importanță strategică evidentă, Cetatea Albă a fost atestată arheologic încă din antichitate. Menționată mai întâi ca așezare construită de grecii din Milet, sub denumirea Tyras, după numele antic al fluviului Nistru. În timpul lui Burebista, cetatea se numea Tyras și ținea de regatul dacic. În secolele I-i–al IV-lea d. Chr., cetatea se află sub stăpânire romană. Sursele medievale o menționau, aproape fără excepție, cu denumiri precum: Albi Castri, Citta Alba, Belgorod, Alba Iulia, Akkerman etc., toate însemnând în traducere „Cetatea Albă”.

La sfârșitul secolului al XIV-lea, Cetatea Albă a intrat sub stăpânirea moldovenilor, dobândind o mare importanță în timpul domniei lui Alexandru cel Bun și, mai ales, a lui Ștefan cel Mare, ca fortăreață de apărare împotriva turcilor. Cetatea Albă era considerată, alături de Cetatea Chilia, situată la gurile Dunării, „poarta creștinătății” și „cheia a toată Țara Moldovei, a Ungariei și Țării de pe Dunăre” sau „plămâni Moldovei”. Rolul strategic al cetății în stoparea expansiunii otomane era recunoscut de sultanul Mehmed al II-lea încă

din 1462: „Atâta timp cât Chilia și Cetatea Albă sunt ale valahilor și Belgradul sârbesc e al ungarilor, noi nu vom putea învinge cu totul pe ghiauri”.

După numeroase încercări nereușite, la 30 iulie 1484, o puternică oaste turco-tătară, condusă de sultanul turc Bayazid al II-lea, a asediat Cetatea Albă pe timpul domnitorului Ștefan cel Mare, cetatea căzând sub ocupație otomană la 5 august a aceluiași an. Numele localității a fost tradus în turcește: Akkerman.

Apoi a fost recucerită de oștenii moldoveni, ca mai târziu să treacă, rând pe rând, în mâinile cazacilor, rușilor, iarăși ale moldovenilor, turcilor etc., fiind martoră a unor cumplite vremi, care au măcinat sub picioarele veneticilor de tot soiul acest pământ și această mult pătimită, dar neîngenunchiată Țară a Moldovei.

Luată în ansamblu, Cetatea Albă constituia cea mai mare și mai bine întărită fortificație defensivă din Moldova medievală, un vechi și simbolic monument de arhitectură, ce impresionează atât prin dimensiune și expresivitate, cât și în virtutea locului ales pentru zidire.

Eu, sufletul lui Coca, mărturisesc cu sinceritate că anume elanul patriotic l-a făcut pe stăpânul meu să aleagă Școala de muzică din Cetatea Albă. Revenit la pieptul Țării în 1918, acest centru județean, oraș-fortăreață cu trecut istoric glorios, se întorcea la izvoarele sale spirituale românești. Arta, literatura, cultura și educația erau sursele reînvierii românismului pe acest străvechi pământ daco-roman. Și Eugeniu Coca se simțea mândru să participe la promovarea artei muzicale în acest oraș românesc, perlă a viteazului domnitor Ștefan cel Mare.

– Ași dori să organizez o orchestră simfonică, fie în cadrul Școlii de muzică, fie la Căminul Fundației culturale „Principele Carol”, fie în cadrul Asociației pentru literatura și cultura poporului român „Astra”, a propus Eugeniu Coca la o conferință județeană convocată de Casa Școalelor și a

Culturii Poporului, moderată de directorul Instrucțiunii publice din județul Cetatea Albă.

– Este o idee minunată și o susțin din toată inima, directorul îi aprobă propunerea fără nicio rezervă.

Și ceilalți participanți la întrunire l-au sprijinit unanim pe Coca, accentuând faptul că activitatea muzicală nu trebuie limitată doar la centrul județean, ci să fie extinsă și în cele opt plase ale județului: Volintiri, Arciz, Cazaci, Ivăneștii Noi, Liman, Sărata, Tarutino, Tuzla. Astfel, la inițiativa lui Coca, în județ au fost înființate trei societăți muzicale. Una activa la Cetatea Albă, iar celelalte două – în plasele Volintiri și Tuzla. Firește, fiecare societate antrena în viața culturală a județului zeci de orchestre și tarafuri rurale. În fine, Eugeniu Coca a reușit să organizeze orchestra simfonică județeană și a fost dirijorul ei timp de doi ani, introducând în repertoriul ei creații semnate de Ceaikovski și Glinka, Mozart și Beethoven, Brams și Bach...

– Pe Margareta am înscris-o la Liceul de fete, o informă Coca pe soție-sa Liuba, precizând: – Va frecventa și Cercul de dansuri de la Căminul cultural județean.

– Iar pe mine unde... m-ai înscris?

– Tu vei preda limba rusă la Școala normală mixtă. Ordinul de angajare a fost deja semnat.

Deci, familia Coca nu s-a pierdut cu firea, ci și-a continuat în mod firesc și armonios viața aici, în orașul Cetatea Albă, fiecare membru afirmându-se în mod individual. Eugeniu preda „Armonia, teoria-solfegiu și compoziția” viitoarelor cadre muzicale din acest județ al Bugeacului, ținând cont de specificul demografic și apreciind nu doar cântecele populare românești din partea locului, ci și folclorul muzical găgăuz și bulgar. De aici, din Bugeac, își vor trage sorgintea mai multe cântece și melodii compuse de Coca. El a fost compozitorul care a pus un accent deosebit pe creația populară, căutând să păstreze originalitatea și caracterul fiecărei melodii, fiecărui text. Chiar și în acele lucrări în care nu

se citează o melodie populară, se simţea legătura organică a creaţiei originale a lui Eugen Coca cu folclorul muzical din partea locului. Printre notiţele lui Eugen Coca, din acea perioadă, găsim mărturisirea: „Mă cufundam cu extaz în lumea sunetelor misterioase şi anume atunci simţeam acea dragoste neasemuită faţă de muzică, fără de care nu-mi puteam închipui viaţa”.

Doamna Liuba preda cu o deosebită plăcere limba rusă etnicilor bulgari şi găgăuzi, care alegeau rusa ca limbă opţională de studiere, în plus la limbile germană şi franceză.

Margareta, ajunsă deja elevă într-a patra, învăţa foarte bine, dar făcea şi adevărate minuni pe scena Căminului cultural, unde erau organizate cu regularitate concerte ale cercului coregrafic. Având un simţ înnăscut al ritmului şi mişcării, ea evolua cu numere de balet solo, trezind admiraţia publicului spectator.

...Azi, 6 februarie 1954, când am revăzut Cetatea Albă, eu, sufletul lui Eugeniu Coca, m-am simţit cuprins de o nemărginită tristeţe. Măhnită mi s-a părut întreaga urbe înzăpezită, cu cetatea sa istorică, cu edificiile şi străzile de odinioară, cu cele trei suburbii – Păpuşoi, Şaba şi Turlachi, în care Coca venea deseori pentru a culege folclor muzical. Triste par toate localităţile ce intrau cândva în componenţa judeţului Cetatea Albă, iar acum sunt cuprinse în raionul Belgorod-Dnestrovsk al regiunii Odesa, pământuri rupte din trupul Moldovei şi trecute arbitrar în stăpânirea Ucrainei, printr-o simplă hotărâre a conducerii URSS de la Moscova.

Eu, sufletul lui Coca, constat că, după secole de izbânzii şi înfrângeri, Cetatea Albă şi-a pierdut strălucirea şi importanţa de pe vremuri şi a ajuns, mai întâi, punct vamal şi adăpost pentru serviciul de carantină, ca mai apoi, contrar voinţei băştinaşilor, să devină în general străină românilor, părăsită şi dată uitării, uitare care a cotropit şi sortit pierzaniei regate şi împărăţii întregi. Destinul vitreg al fortăreţei

va fi deplâns, mult mai târziu, într-un rondel emoționant cu titlul CETATEA ALBĂ, poezie pe cuvintele căreia, dacă ar fi avut-o la dispoziție în timpul vieții, Eugeniu Coca ar fi compus neapărat o doină de jale. Lipsește muzica, dar iată cuvintele:

*„Of, de-ar învia acum Ștefan-Vodă să te vadă
Cum duci doru-nstrăinării de pământul Țării sfânt,
Cum din gloriile tale vin uitările să roadă,
De suspină pârcălabii și se vaietă-n mormânt.*

*Cum din numele tău falnic a rămas o umbră smeadă,
Iar din scutul tău de piatră s-a ales doar un cuvânt...
Of, de-ar învia acuma Ștefan-Vodă să te vadă
Cum duci doru-nstrăinării de pământul Țării sfânt!*

*Însăși marea pare-aicea o necuntenă dovadă
Cum că domnitorul Iuga i-a bătut pe genezezi
Și-a salvat pământul dacic de rușine și de pradă.
L-a salvat? A fost odată... Nici nu-ți vine, zău, să crezi...
Of, de-ar învia acuma Ștefan-Vodă să te vadă!”*

Zidurile cetății neînvinse de trecerea vremii mai amintesc și astăzi de niște strămoși vrednici și un trecut glorios, îndemnându-i pe băștinași să nu uite cine au fost, ce-au ajuns să fie și încotro țin calea prin cenușa cotropitoare de suflete a unei istorii încă necunoscute până în miezul adevărului curat.

ZIUA A TREIZECEA

Noi, spiritele umane, știm: mulți oameni împărtășesc convingerea că muzica reprezintă un remediu, acesta fiind și unul dintre considerentele pentru care și-au format, în timp, gusturi bine conturate, fiind siguri că un anumit gen de muzică îi aju-

tă în diferite cazuri. Muzica, zic ei, te scoate de sub presiunea acumulată peste zi și-ți imprimă un tonus optimist. Familia și educația primită în sânul familiei au un rol important în sistematizarea unor concepții despre ceea ce poate însemna muzica. Tânărul Eugeniu Coca mărturisea de multe ori: „În muzică, încă din copilărie, am găsit un refugiu. La început, îmi dădea curaj, alteori – speranță sau doar mă ajuta să mă descarc. Însă, ceva mai târziu, în adolescență, să cânt la vioară pentru mine era tot ce mi-aș putea dori, dacă nu singurul lucru care mă făcea pe deplin fericit”. Alta era pasiunea Margaretei.

Nu neg, și Margareta, fiica lui Coca, iubea muzica, mai ales, muzica de dans. Ea și-a găsit refugiul sufletesc în coregrafie și numai dansul cobora asupra ei deplina fericire. Revenind de la Cetatea Albă la Chișinău cu familia, Eugeniu Coca s-a străduit ca fiica să fie admisă la Liceul de fete „Regina Maria”, dar a înscris-o neapărat și la un cerc privat de balet. Eugeniu observase că fetița, încă pe când avea doar un anișor, numai cum îl auzea cântând la vioară, imediat prindea să execute figuri ritmice de dans. Se apropia de un scaun și, sprijinindu-se de el cu mâinile, făcea mișcări mlădioase din piciorușele ei moi, abia deprinse să o țină copăcel, dar deja cerându-se la dans.

– Ia te uită cum își scutură, sfârleaza, poponeața! se bucura doamna Liuba, când o vedea pe micuța Margareta captivată de ritmurile de dans.

– E-un fel de gimnastică ritmică! Titirezul tatei, titirez! izbucnea în râs Eugeniu, admirând mișcările sacadate ale ficei.

Adevărat se zice: copilăria este o etapă de inițiere. Omul trebuie să parcurgă anumiți pași, să descopere și să înțeleagă ceea ce se petrece în jurul său, pentru ca mai apoi să evolueze. În copilărie lumea este dictată de joc și de joacă, copilul învață jucându-se și astfel spiritul tuturor vârstelor este captat de acesta. Cum spune un proverb, „jucăriile se schimbă, dar

jocul rămâne la fel”. Principiile pe care le aplicăm în copilărie nu se schimbă, dorințele noastre spirituale se păstrează și se amplifică, iar modul în care se percepe lumea exterioară este doar accentuat de relațiile cu ceilalți. Din relația micuței Margareta cu muzica s-a născut pasiunea sa pentru... dans.

Copilăria reprezintă un amalgam de trăiri pure ce stau la baza dezvoltării omului. Ea este punctul de la care omul pornește în călătoria vieții și etapa care îi va decide destinul. Din păcate sau din fericire, există întotdeauna în copilăria omului un moment când ușa se deschide și lasă să intre viitorul. Pe ușa lui Eugeniu Coca a intrat muzica. Pe ușa soției sale Liuba a intrat harul pedagogic. Pe ușa ficei Margareta a intrat dansul...

– În sfârșit, și eu mi-am găsit un loc de lucru! Eugeniu Coca își împărtășește bucuria soției sale Liuba, care era de-acum angajată ca profesoară de limba rusă la Liceul de fete „Principesa Dadiani”.

– Te-au luat, totuși, la Conservator?

– Nu. N-au locuri vacante.

– Atunci unde vei munci?

– De mâine, voi fi profesor de muzică la Liceul de băieți nr. 3 „Alexandru Donici”.

– Doar atât?! se miră soția, care nu se așteptase ca un specialist atât de bun, prețuit de marele compozitor George Enescu, să fie respins de conducerea Conservatorului și să fie angajat ca simplu învățător de muzică la liceu.

– Rectorul Conservatorului „Unirea” mi-a promis că mă ia la lucru peste un an, – a încercat Coca să spulbere nedumirea soției. Profesorul Finkel, cică, se va pensiona, în sfârșit.

Deși bătrân și ramolit, profesorul de vioară Iosif Finkel nu dorea să părăsească, nici în ruptul capului, catedra. Iar administrația Conservatorului nu încerca să exercite vreo presiune asupra lui, pentru a nu stârni discordia în rândurile intelectualității muzicale evreiești, destul de numeroasă și solidară la Chișinău. Or, neamul românesc din Basarabia

întotdeauna s-a străduit să nu supere cumva minoritățile naționale conviețuitoare, deseori luând decizii în favoarea lor și în detrimentul băștinașilor. Prin asta i-a fost dat și lui Eugeniu Coca să treacă de multe ori. Deși putea fi considerat și el reprezentant al minorității rome, Coca s-a recomandat mereu ca fiind român. În pofida faptului că ducea o luptă aprigă pentru existență, în acești primi ani de după absolvirea Conservatorului, el creează opere originale, se impune în calitate de solist-violonist într-un șir de concerte simfonice și în concerte de autor. O lucrare simfonică importantă a compozitorului a fost „Pasărea Măiastră”, operă-basm în 3 acte și 6 tablouri, premiera căreia s-a produs la Chișinău, pe 5 iunie 1930, la Teatrul Express.

Grație ecourilor favorabile pe care le-a avut această operă în lumea muzicală chișinăuiană, dar și datorită faptului că proverbialul profesor octogenar Finkel și-a depus totuși demisia, Eugeniu Coca va deveni, în 1931, profesor de vioară și dirijare la Conservatorul „Unirea”. Muzicianul nu se va limita doar la obligațiunile sale profesionale, ci va căuta să înlesnească copiilor săraci calea spre carte, cerând și obținând de la administrația conservatorului să fie redusă taxa pentru studii, în cazul studenților cu talent muzical excepțional. Timp de trei ani, cât a durat activitatea sa de profesor la conservator, Eugeniu Coca a reușit să se remarce prin creații muzicale originale de dimensiuni mari, printre care Simfonia 1-ia și a 2-a, opera „Prințul Ionel și lupul năzdrăvan”, baletul „Florile micuței Ida”, comediile muzicale „Semnalele de pe planeta Marte” și „În țara canibalilor”. De obicei, în acei ani, compozitorii chișinăuieni se limitau să compună piese scurte, în special cântece de dans și petrecere. Numai unul Eugen Coca s-a aventurat să creeze simfonii, opere, muzică de scenă, de cameră, de salon, muzică ușoară...

Astfel Coca a compus în toate genurile muzicale existente. Din creațiile sale amintim: lucrări pentru vioară, pian, violă, saxofon, chitară, orchestră... Arta compozițiilor sim-

fonice s-a manifestat la el prin sintetizarea formei complexe a muzicii instrumentale polifonice. Profesorul Coca aplica o clasificare personală a muzicii pe genuri și dimensiuni, clasificare agreeată și împărțită de studenți.

– Știți câte policioare ocupă muzica în interiorul omului? Eugeniu Coca îi provoca pe studenți la discuție.

–Câte? se arăta interesat de discuție careva dintre învățăcei.

– Trei.

– Și care sunt ele? se alătura, curios, un alt student.

– Prima poliță este cea „de jos”. Ea conține muzică pentru trup, adică pentru dansuri și petrecere. A doua poliță este cea „de mijloc”, pe care se află muzica pentru inimă, cea de dor și dragoste...

– Și a treia poliță ce cuprinde? intervenea vreun student nerăbdător.

– A treia poliță este cea „de sus” și pe ea se află muzica pentru minte și înțelepciune: simfonie, operă, balet...

Eugeniu Coca zămislea muzică pentru toate cele trei polițe, însă preferând-o pe cea „de sus”. S-a decis să expedieze la București, amicului său George Enescu, cele două Simfonii ale sale, rugându-l să se pronunțe pe marginea lor. Nu zăbavă, marele compozitor român i-a scris un bilețel, expediindu-l prin poștă:

„Dragă Eugeniu, am studiat lucrările tale. Mă bucur că în ele predomină filonul muzicii populare românești. Pentru astfel de lucrări, meriți să devii membru al Societății Compozitorilor Români. Te aștept, cu prima ocazie, la București. Dacă hotărăști să vii, să mă previi telegrafic, ca să mă găsești acasă... Apropo, Orchestra Simfonică Radio București a anunțat un concurs pentru ocuparea locului vacant de violonist. Poate te înscrii și tu?

Al tău amic George Enescu; București, 25 mai 1934”.

CAPITOLUL AL XI-lea

„Oare prietenia cu George Enescu va fi mai puternică decât prejudecățile cu privire la originea lui Coca?” „Va reuși Eugeniu Coca să fie angajat în Orchestra Radio București?” „Pentru care lucrări Eugeniu Coca va câștiga Premiul Național de Compoziție „George Enescu”?” „Cum se va prezenta Margareta la Concursul regal de dansuri?” „Consulul Angliei la București: o dragoste sinceră sau un proiect mercantil de spionaj?”

ZIUA A TREIZECI ȘI UNA

Numai eu, sufletul lui Eugeniu Coca, știu cât de mult a suferit talentatul meu stăpân de pe urma originii sale! Aceeași pleiadă muzicală evreiască de la Chișinău, dorind să se răzbune pe Eugeniu Coca, învinuit pe nedrept de demisia profesorului Iosif Finchel, dar, cu deosebire, invidioși pentru succesele remarcabile ale compozitorului în domeniul componisticii, au organizat discreditarea muzicianului pe toate căile. Într-un ziar chișinăuian de mâna a doua, Coca era învinuit de doi studenți precum că, chipurile, profesorul lor lipsește cu lunile de la catedră, deoarece „profesorul-țigan merge să cânte la nunți și petreceri”. Astfel, subliniau ei, studenții rămân în urmă cu studierea viorii și dirijarea orchestrală. Rectoratul Conservatorului „Unirea” a efectuat verificarea faptelor descrise și, într-adevăr, lui Coca i-au fost imputate două absențe, ambele în zile de luni, când profesorul de fapt nici nu avea ore fixate în program. Totuși Coca s-a ales cu o pedeapsă rușinoasă sub formă de muștrare.

În aceeași zi, Eugeniu Coca a depus o cerere de demisie. Firește, doamna Anastasia Dicescu, directorul, nu s-a așteptat la un asemenea gest categoric din partea profesorului. Conducerea Conservatorului a încercat în fel și chip să aplaneze acest conflict iscat din senin, recurgând chiar la anularea dispoziției de pedeapsă.

– Dacă te-a jignit pedeapsa, printre altele, formală, o anulez imediat, a declarat doamna director.

– Nu face să abrogați propriul ordin, o ținea una și bună Eugeniu Coca. Eu cunosc bine de ce-s în stare organizatorii defăimării mele. Măine-poimâine veți emite altă dispoziție de pedeapsă mai severă. Căci eu, adevărat, merg să cânt la nunți, cumetrii și alte petreceri. Și nu doar ca să câștig un ban în plus pentru familie, ci să mă pătrund de frumusețea folclorului muzical.

– Atunci, te rog, să duci anul academic până la capăt, a propus directorul, doamna Anastasia Dicescu, cu o dezamăgire pe chip prost voalată. Au mai rămas două săptămâni.

– Rămân doar cu o condiție: să-mi permiteți să plec la București pentru trei zile, căzu de acord Coca. Am o invitație pe care n-o pot neglija.

Desigur, directorul nu i-a ignorat rugămintea. Mai mult decât atât, i-a promis că nu-l va lipsi de salariu pentru zilele lipsite. „Mai știi, își zise doamna Anastasia Dicescu în sine sa, poate se răzgândește totuși și rămâne la catedră...”. Căci, în realitate, profesorul Coca era iubit și apreciat de studenți pentru lecțiile sale originale, predate cu multă ingeniozitate într-o română perfectă.

În ajunul plecării, Coca merse la stația de telefon-telegraf și-l anunță pe Enescu despre venirea sa la București. Îl găsi la telefonul de la Societatea Compozitorilor Români.

– Când sosești?

– Măine dimineată!

– Cu ce vei călători?

– Zbor cu aeroplanul. Avem linie aeriană Chişinău–Galaţi–Bucureşti.

– La ce bun atâta grabă?

– Vreau să reuşesc să depun dosarul la concursul de la Radio.

– Am înţeles şi susţin decizia ta.

A doua zi, pe la ora unsprezece, Eugeniu Coca a intrat deja în cabinetul preşedintelui Societăţii Compozitorilor Români. Enescu îl aştepta cu o recomandare scrisă citeţ de mână pe numele preşedintelui comisiei de concurs de la Radio Bucureşti.

– Aşi fi dorit, maestre, să trec măcar acest concurs fără recomandarea Dumneavoastră, se sfii Coca să ia acel bileţel făcător de minuni.

– Păi nu tu îmi spuseşi că eşti discreditat şi marginalizat la Chişinău pe motiv de etnie? Cum crezi, la Bucureşti sunt mai breji cei din juriu?

În aceeaşi zi, după prânzul servit în doi cu Enescu la Restaurantul Capşa, Eugeniu Coca şi-a depus dosarul la concursul anunţat de Radio.

– Aveţi recomandarea cuiva? îl întrebă secretara comisiei de concurs.

– Da, mă recomandă George Enescu! zise Coca şi se gândi că Enescu ştia ce ştia.

– Nici mai mult, nici mai puţin: însuşi George Enescu?! s-a mirat secretara. Ceilalţi nouăsprezece pretendenţi vor cădea la sigur. Aveţi vreo solicitare personală?

– Aşi dori, dacă e posibil, să mi se ofere o locuinţă pentru mine, soţie şi fiică.

– Radio Bucureşti dispune de odăi în cămin. Avem câteva camere alăturate care alcătuiesc fondul locativ pentru căsătoriţi. Eu vă rezerv o atare locuinţă de trei camere cu comodităţi.

– Spuneţi, vă rog, la Bucureşti există vreun studio de balet? se gândi Coca şi la fiica sa Margareta.

– Avem Carde-baletul Regal, zise secretara. Numai că în el sunt angajate doar tinere dansatoare.

Totalurile concursului urmau să fie anunțate pe la sfârșitul lui iunie, încât noul angajat să-și poată exercita funcția de viorist de la începutul lunii iulie, adică din a doua jumătate a anului 1934. Eugeniu Coca, deci, prezentase documentele la concurs în ultimele zile ale termenului anunțat de administrația Radio. Și a învins. L-a favorizat nu doar recomandarea lui Enescu, ci și faptul că a fost, ani în șir, vioara întâi în cadrul Orchestrei Simfonice George Enescu din Iași. S-a bucurat de aprecierea obiectivă a juriului și anexa la dosar a câtorva caiete cu note, în care erau transcrise zeci de lucrări originale compuse de Coca.

Telegrama pe numele lui Eugeniu Coca fusese trimisă la adresa Conservatorului „Unirea”, unde muzicianul reușise să încheie cu bine anul academic. Și studenții sinceri, și profesorii corecți, și directorul regretau demisia lui Coca. Culmea, le părea rău de această demisie până și celor doi evrei care l-au calomniat. Glumă e, Eugeniu Coca pleacă la București, unde a fost admis să activeze ca viorist în Orchestra Simfonică Radio! Era o performanță nesperată de nimeni, cu atât mai mult– de defăimătorii săi. E adevărat când poporul zice că nu-i rău fără de bine. Dorind să-i pună piedici în cariera sa muzicală, neprietenii, fără să vrea, l-au propulsat pe Coca și mai sus, acolo, unde ei nu aveau șanse să ajungă niciodată.

ZIUA A TREIZECI ȘI DOUA

Eu, sufletul lui Coca, vă mărturisesc: iarăși curajul a fost, pentru a câta oară, acea trăsătură de caracter care i-a schimbat stăpânului meu cursul vieții. Izvorât dintr-o adâncă psihologie modelată de instinctul de autoconservare a seminției rome, curajul reprezenta pentru Eugeniu Coca îndrăzneala de a călca pe

cărarea evitată de alţii. El înţelegea cu mintea sa ageră, iar eu, sufletul, îi inspiram încrederea că nu există experienţă căreia nu-i poţi supravieţui, dacă ai curajul să înfrunţi viaţa. Nu poţi depăşi o primejdie, fiindu-ţi teamă să faci un pas mare, cum nu poţi trece niciodată o prăpastie din două sărituri mici.

Societatea Radio Bucureşti, cu studiourile şi întreg echipamentul tehnic, îşi avea sediul pe strada Fântâniei 60. Lăsând bagajele la camera de păstrare a Gării de Nord, Eugeniu Coca a urcat, împreună cu soţia şi fiica Margareta, în tramvai şi s-a îndreptat spre acea adresă. Deşi era dis-de-dimineaţă, compozitorul Constantin C. Nottara, dirijorul Orchestrei Radio, fiul celebrului actor de teatru Constantin I. Nottara, a fost uşor de găsit în studioul de concerte, unde avea un mic cabinet.

– Bine ai venit! îl întâmpină, bucuros, Nottara, apoi, arătând cu un gest uşor al capului spre cele două femei, reluate:
– Ce însoţitoare simpatice ai, maestre!

– Soţia Liuba, fiica Margareta, le-a prezentat scurt Coca.
– Mergem la domnul subdirector general, i-a propus dirijorul.

Cabinetul domnului Vasile Ionescu, subdirectorul şi juristul Societăţii Radio Bucureşti, se afla la etaj. Spre el ducea o frumoasă scară din lemn de stejar, cu elemente sculptate măiestrit. Au urcat doar Nottara şi Coca, cele două femei rămânând în studioul de concerte.

– Contractul este perfectat. Citeşte-l şi, dacă ai obiecţii, mi le declari pe loc fără nicio jenă, zicând acestea, domnul Vasile Ionescu i-a întins lui Eugeniu Coca o foaie dactilografiată.

Coca începu să citească cu atenţie textul. Când a ajuns în dreptul salariului ce urma să-l primească, nu-i venea a crede ochilor: şase mii de lei! Aproape de trei ori mai mult decât primea ca profesor la conservatorul din Chişinău! Şi încă ceva îmbucurător: lui Eugeniu Coca îi era repartizată o

locuință alcătuită din trei camere în căminul Societății Radio București.

– N-am nicio obiecție, rosti Coca, emoționat și mișcat profund sufletește atât de conținutul avantajos al contractului, pe care l-a semnat fără vreo ezitare, cât și de ospitalitatea cu care a fost tratat de șefi.

Domnul Vasile Ionescu a dispus imediat ca autobuzul care aducea, dimineața, personalul la serviciu, apoi, seara, îi transporta pe funcționari acasă, să plece cu Eugeniu Coca și însoțitoarele sale la Gara de Nord, să ia bagajele, apoi să-i ducă la cămin.

– Pentru ce perioadă ai iscălit contractul? se interesă doamna Liuba, după ce și-au așezat bagajele în apartamentul mobilat din cămin, cu două dormitoare, bucătărie și sufragerie, cu baie și balcon ce da spre un parc.

– Nici n-am atras atenție asupra acestui moment, răspunse Coca, scoțând exemplarul său de contract dintr-un caiet de note și citind: „Contractul este valabil timp de... cinci ani!”

– Vezi ce înseamnă să ai prieteni buni! se băgă în vorbă și fiica Margareta, făcând aluzie la autoritatea compozitorului George Enescu.

– Taică-tău, draga mea, se ține bine pe picioare și fără proptelele prietenilor! izbucni doamna Liuba în apărarea soțului. Ce folos să te recomande un om influent, dacă tu ești un nimeni și un nimic? Jenică al nostru este deja un cineva, un viorist talentat și un compozitor bun...

Fiica Margareta nu se așteptase să trezească o asemenea reacție bolnăvicioasă din partea mamei. De aceea s-a apropiat, mai întâi, de taică-său, cuprinzându-l și sărutându-l pe obraz, chipurile: „Scuzați-mă, vă rog!”. Apoi a îmbrățișat-o strâns-strâns pe maică-sa, dorind să-i potolească starea de nervozitate. Abia atunci, ambii părinți constatară unanim: aveau deja fată mare!

...De fapt, contractul semnat de Coca cu Societatea Radio

Bucureşti mai stipula încă un amănunt: termenul de acţiune al contractului poate fi prelungit în mod mutual încă pentru cinci ani, dacă niciuna dintre părţi nu va denunţa stipulările lui. Eugeniu Coca va beneficia de această prelungire automată, însă din cel de-al doilea termen de cinci ani va folosi doar un singur an. Adică, în total, muzicianul Eugeniu Coca va activa în Orchestra Radio Bucureşti timp de şase ani, până în iulie 1940.

În această perioadă, credeţi-mă pe mine, sufletul lui Coca, stăpânul meu a avut partea stelară a destinului său creator. Anume în aceşti ani el a compus cele mai importante lucrări: muzică simfonică, de operă, de balet, instrumentale de cameră, corale, vocale, a prelucrat melodii folclorice. A evoluat fulgerător în cariera sa profesionistă, alegându-se cu premii importante.

– Azi am fost primit în Societatea Compozitorilor Români, bucuria lui Coca răzbătea din fiecă cuvânt şi cine ca cine, dar soţia Liuba, acum profesoară de slavistică la Liceul „Sfântul Sava”, ştia bine când soţul ei este fericit cu adevărat.

Era pe la mijlocul lui 1935, când Eugeniu nu împlinise încă niciun an de activitate la Orchestra Radio Bucureşti. Dirijorul orchestrei Constantin C. Nottara se puse serios pe capul lui Coca, îndemnându-l zilnic:

– Hai, depune odată cererea şi dosarul de intrare în Societatea Compozitorilor Români!

– Dar merit eu oare?

– Cum să nu meriţi?! Uite câte lucrări de-ale tale au răsunat la Radio Bucureşti în interpretarea orchestrei noastre! Alţii, cu o zestre mai modestă, de mult au devenit membri ai societăţii.

Cedând îndemnurilor lui Nottara, în acelaşi an 1935, Eugeniu Coca a avut curajul să depună dosarul şi să devină membru al Societăţii Compozitorilor Români, care întrunea în rândurile sale muzicieni profesionişti cu opere esenţiale compuse de ei.

– Felicitări cordiale! Vezi, dacă mi-ai dat ascultare, ai devenit compozitor român cu toate actele în regulă! Ținu să-l felicitе dirijorul Nottara.

– Am avut noroc de ilustrul compozitor George Enescu, președintele societății, care mă cunoaște încă din perioada de activitate în Orchestra Simfonică din Iași, o făcu Coca pe modestul.

– George Enescu cunoaște foarte multă lume muzicală, dar promovează și susține numai talentele veritabile, care merită cu adevărat. Tu ești unul dintre ele, îi spulberă Nottara excesul de modestie.

Apoi, în următorii doi ani, Coca, îndreptățindu-și calitatea de compozitor profesionist, va intra în posesia unor premii la care năzuiau mulți compozitori români. E vorba de prestigiosul Premiu Național de Compoziție „George Enescu”, instituit de compozitor în anul 1913, pentru a susține material compozitorii talentați ai României. Participând la concursul pentru acest mare premiu, în 1936, Coca va cuceri Mențiunea a II-a pentru „Tablou simfonic”, iar în 1937 i se va decerna Mențiunea I-i pentru „Capriciu român”.

Acest concurs de compoziție oferea câștigătorilor, alături de sume de bani generoase, șansa interpretării lucrărilor în concerte. Astfel, ambele lucrări premiate ale lui Eugeniu Coca au fost interpretate de către Orchestra Simfonică a Filarmonicii de la Ateneul Român, dirijată de către însuși George Enescu. Apoi aceste lucrări au fost preluate în repertoriul mai multor orchestre simfonice din țară. Numele lui Eugeniu Coca a devenit astfel cunoscut nu numai în întreaga Românie, ci și dincolo de hotarele ei.

– Vă rugăm să ne propuneți vreo lucrare de-a dumneavoastră, maestre, – îl apela la telefon vreun dirijor de orchestră.

– Da, cu plăcere. Vă propun „Scherzo simfonic”. Veniți la București să luați notele.

– Vrem și noi să vă avem în repertoriu, intra la Radio București careva dintre conducătorii orchestrelor județene.

– Poftim. Vă ofer „Menuet pentru orchestră” și „Concerto grosso”.

– Aveți și vreo piesă cu tematică rusească? îl solicita vreun cap de orchestră de restaurant.

– Luați poemul simfonic „Noaptea în Crimeea”, „Fantezie din melodii rusești” și tabloul simfonic „Balalaica”.

Astfel, în scurt timp, cea mai reprezentativă muzică de scenă și de salon a lui Eugeniu Coca a intrat în programele de concert ale multor orchestre din țară.

ZIUA A TREIZECI ȘI TREIA

Hoinărind pe străzile înzăpezite ale Bucureștiului, eu, suflul lui Coca, m-am oprit în fața Ateneului Român și, cu gândul la Margareta, fiica bunului meu stăpân, am prins a medita: „Indiferent de vârsta la care apare, prima dragoste rămâne unică. Niciuna dintre relațiile care vin apoi, pe parcurs, nu va mai fi la fel. Asta nu înseamnă că nu vei mai iubi la fel de intens, ci doar că lipsa de experiență care însoțește prima dragoste are un farmec aparte. Când apar primele experiențe sentimentale, afli ceva nou despre tine și înveți să te vezi în ochii celuilalt. Cum este când iubești? Cum este să fii iubită?” Acum, în februarie 1954, George Enescu nu mai este dirijorul Orchestrei Simfonice a Filarmonicii din București. Și nici directorul Operei Române. Încă în 1946, Enescu a părăsit România pentru un turneu în Statele Unite. La întoarcerea în Europa, a decis să se stabilească la Paris. Cu toate că nu se va pronunța niciodată împotriva țării sale de baștină, plecarea sa era în general privită ca un semn de protest împotriva noului regim comunist instalat la București.

Margareta absolvise de-acum Liceul „Regina Maria” din Chișinău, avea și două certificate de absolvire a cursurilor de coregrafie clasică și populară. Visul ei era să-și înceapă

o carieră de dansatoare. Spera să ajungă în echipa de balet a teatrului „Moulin Rouge” din Paris și, dacă soarta-i s-ar fi condus de această speranță, la sigur că și-ar fi văzut visul împlinit. Pentru început, însă, ea va fi angajată prin concurs în Trupa Regală de Balet, fondată încă de regina Elisabeta, cea care avea și pseudonimul literar Carmen Silva, căci scria versuri și proză.

În anul 1934, trupa activa în cadrul Operei Române și era finanțată de către regele Carol al II-lea, un monarh controversat, dar și un împătimit susținător al artelor, printre care figura și dansul. Directorul Operei Române de pe Calea Victoriei era același... George Enescu.

– Rogu-vă, maestre, la tot binele ce mi l-ați făcut să mai adăugați unul, foarte important pentru fiica mea Margareta, începuse vorba Eugeniu Coca.

George Enescu, bărbat înalt și bine făcut la trup, cu o față blajină și prietenoasă, cu un păr negru ca smoala nopților fără lună, pieptănat grijuliu peste cap, își rupse ochii de la suportul cu note al dirijorului, căci se afla în repetiție cu orchestra, îl privi încurajator pe Coca și rosti:

– Nu te lăsa dus de sfilă. Spune deschis ce dorești.

– Nu eu, ci fiica mea Margareta dorește să devină dansatoare în Trupa Regală de Balet.

– Dansează de mulți ani?

– De șaisprezece ani, maestre!

– Și câți ani are ea?

– Șaptesprezece.

Enescu surâse ironic, închipuindu-și o fetiță care dansează toată viața ei, de la un anișor încoace. „Au ce au romiiăștia cu simțul umorului!” gândi el și zise cu glas tare:

– Am să vorbesc chiar mâine cu maestrul de balet al Teatrului de Operă. Avem o recepție la Cotroceni, la Măria Sa regele Carol al II-lea.

Margaretei i s-a fixat un fel de examen, o probă dansantă. Spre uimirea echipei de examinatori, care nu erau alții decât

balerinele și balerinii Trupeii Regale de Balet, în frunte cu maestrul lor, tânăra dansatoare a strălucit la toate probele. Ea venea din baletul rusesc, dezvoltat la Chişinău, și toți admirau cu uimire mişcările de balet clasic *Pas de ruban* și *Pas de deux*. Apoi, deoarece Trupa regală de balet cuprindea în repertoriu toate genurile coregrafice, inclusiv cele de varietate și cabaret, Margaretei i s-a propus să prezinte și câteva dansuri de salon ale vremii: un vals, un foxtrot, un tango sau un French cancan. Înnobilate cu elemente din dansul popular românesc, probele la dansurile de salon au fost susținute cu succes, Margareta alegându-și cu multă îndrăzneală și un partener din mijlocul balerinilor prezenți la examen.

– Păi, tu ești dansatoare în toată legea, profesionistă! a exclamat maestrul de balet. De fapt, un mare muzician, cum este George Enescu, nu putea să-mi recomande o amatoare.

Într-adevăr, Margareta Coca era un fenomen. Ea înțelesese perfect că baletul este o artă a rigorii și a tehnicii de dans, dublate de grație. Nu e vorba numai de precizia execuțiilor, ci de naturalețea cu care trebuie interpretat un rol, în care grația și zâmbetul au menirea să ascundă orice efort. Figurile cele mai complicate păreau la îndemâna tinerii dansatoare, iar inocența privirii ei zâmbitoare era atașantă până la seducție. Avea acel „ceva” în plus care face diferența dintre un profesionist și un artist amator...

În seara acelei zile, toată familia Coca a sărbătorit. Împreună cu soția și fiica, Eugeniu a mers „La Capșa”, restaurantul oamenilor de artă și cultură, situat în centrul Bucureștiului, la intersecția străzilor Calea Victoriei și Regina Elisabeta.

– Am ridicat astăzi primul salariu și vreau să fac cinste, motivă Coca decizia sa, apoi adăugă cu o mândrie evidentă:
– Și Margareta e de aldămaș.

Petrecerea era în toi, când de Margareta s-a apropiat un tânăr chipeș și, cu îngăduința părinților, a invitat-o la dans. Avea un accent straniu în vorbire, cert că nu era român. Abia după al treilea dans, Margareta le spuse părinților:

– Este englez. E noul consul al Marii Britanii la București. Îi zice Norman.

În acea seară, și consulul Norman Mayer a aflat nu doar numele frumoasei și excelentei dansatoare, dar și numele părinților ei, cât și domeniul lor de activitate. Căci limba unei fete de șaptesprezece ani nu știe să se țină după dinți, nici să fie discretă cu un necunoscut. „Un compozitor?! E tocmai ceea ce-mi trebuie!”, gândi Norman, care avea instrucțiuni de la *Intelligence Service* să se împrietenească cu un muzician. Scopul era de a transmite la Londra, prin intermediul muzicii ce răsună la Radio București, informații secrete cifrate cu ajutorul unui cod special de notație muzicală, în care urmau să fie folosite ca surse informative *durata*, *înălțimea*, *intensitatea*, *lungimea* și *timbrul* sunetelor. Anglia ajutase eficient România să instaleze emițătoare radio puternice, încât „spionajul” cu ajutorul muzicii putea fi ușor înfăptuit. Numai să fie găsită persoana necesară.

Un om mai potrivit decât Eugeniu Coca nici nu putea visa să întâlnească consulul Norman! De ce? Pentru că el era nu doar muzician și compozitor, ci și membru al Orchestrei Radio București. Adică, oricând dorea el, avea posibilități să programeze transmisiunea urgentă a piesei muzicale cu informația secretă cifrată. Apoi el are și o fiică, prin intermediul căreia va fi ușor de convins să ofere serviciile sale în scopuri de spionaj.

Margareta și Norman au convenit în acea seară să se întâlnească mai des. În sufletul ambilor tineri scăpărase scântea divină, de la care putea să izbucnească marele foc al iubirii. Și el, nu zăbavă, a izbucnit! Azi o întâlnire, mâine o întrevedere, poimăine o petrecere în doi... Ce mai vorbă, Margareta s-a îndrăgostit de Norman.

Ea vedea în el perfecțiunea întruchipată și, indiferent ce spuneau părinții și gașca de amici de la teatru, considera acel om pe care îl iubea cu adevărat ca fiind cel mai bun, cel mai iubitor și cel mai perfect cu putință. Mulți zic că prima

dragoste nu se uită niciodată, mai ales dacă ține toată viața. Sunt cazuri izolate de a eterniza dragostea pentru un singur om, dar, de obicei, prima dragoste se termină diferit și foarte rar printr-o căsătorie. Nemaifiind atenți la ce se întâmplă în jur, îndrăgostiții uită de cei apropiați și toată viața lor de zi cu zi se desfășoară cu cel drag și nu-i interesează ce spun cei din jur, deoarece sunt fericiți și nu le mai pasă de nimeni și nimic.

Deoarece prima dragoste, de regulă, o întâlnim la o vârstă fragedă, atunci când suntem doar niște adolescenți, ea este pură, sinceră, puerilă, platonice de multe ori și, tocmai de aceea este așa de frumoasă. La această vârstă a adolescenței, nu prea știm să mințim, să trădăm. Nu știm că uneori nu e bine să-ți expui sentimentele. Facem ce simțim, doar iubim. Fără a gândi prea mult, și tocmai acesta este farmecul și de aceea se spune că prima iubire nu se uită niciodată. Nu va uita-o nici Margareta, chiar dacă prima ei iubire nu va fi dat să fie și ultima.

Oricât l-am judeca pe Norman pentru intențiile sale de „spionaj muzical”, Margareta a înțeles cu inima ei de fecioară: și consulul Marii Britanii s-a îndrăgostit de ea sincer și cu adevărat!

CAPITOLUL AL XII-lea

„Va reuși Margareta să-și convingă tatăl să „compună” muzică cu caracter informativ secret?” „Când și cum va fi transmisă de Radio București la Londra prima „informație muzicală” cifrată?” „Cum familia Coca va deveni proprietara unui iaht?” „Cine va fi căpitanul acestui frumos vas maritim?”

ZIUA A TREIZECI ȘI PATRA

Unii oameni intră în viața ta ca binecuvântări, alții pătrund în lumea ta ca lecții. Norman a intrat în viața Margaretei și ca binecuvântare, și ca lecție. Ocupată mereu cu antrenamentele în cercurile de dans, Margareta nici n-a avut timp să se îndrăgostească de vreun băiat. Nu neagă, într-o vreme, pe când locuiau la Cetatea Albă, îi plăcea de un băiat. Timp de doi ani, i-a fost partener de dans la cercul coregrafic pe care îl frecventau. Ea, având vreo unsprezece-doisprezece ani, purta în inimă un muguraș gingaș de sentimente deosebite față de acel băiat. Îi părea o veșnicie pauza dintre lecțiile de dans, atât de mult dorea să-l revadă! El, însă, nu simțea defel dragostea fetei și orice repetiție era privită ca o întâlnire oarecare dintre partenerii de dans. Nu-i de mirare că acel muguraș gingaș așa și nu ș-a mai desfăcut într-o floare numită iubire, ci s-a uscat și a căzut, steril, de pe ramura inimii ei. Altceva este povestea cu Norman.

Tânărul Norman nu se grăbea să-și pună în aplicare planurile sale de spionaj cu ajutorul muzicii. Pe de o parte, o iubea pe Margareta și nu dorea s-o expună pericolului pe ea și pe tatăl ei. Pe de altă parte, voia să aibă și consimțământul

superiorilor de la *Intelligence Service*. Astfel, abia în anul următor, când a plecat la Londra pentru un concediu de două săptămâni, consulul Norman a raportat superiorului său despre legătura pe care o are cu familia Coca și eventualitatea folosirii compozitorului și fiicei ca surse de informație prețioasă, dar, principalul, ca mijlocitori în transmiterea la Londra a informației secrete, cifrată în lucrări muzicale, transmise în mod public de Radio București și translate de lanțul de antene-emițătoare din România, Ungaria, Austria, Germania și Franța.

– Ești de ispravă, tinere! l-a lăudat pe Norman superiorul său de la Londra. – Această familie de artiști e tocmai potrivită pentru rolul prevăzut de scenariul nostru. Ei nu riscă să fie dați în vileag ca agenți secreți, să fie arestați sau expulzați din România.

– În ce moment anume să-i includem în rețeaua noastră de informații? se interesă Norman.

– Nu te grăbi. Leagă cât mai strâns firele prieteniei cu toți membrii familiei. Când va sosi timpul, îți va da de știre Gibson, fusese răspunsul superiorului.

Consulul Norman, diplomat în cadrul Legației Marii Britanii la București, făcea parte, ca agent sub acoperire, din secția militară a *Intelligence Service*, secție condusă de Archibald Gibson. Dar nici superiorul său de la Londra, nici Gibson, care își avea reședința la Istanbul, nu știau că inima lui Norman se supunea ordinelor doar unei singure persoane – Margareta. În ceea ce privește mintea lui, ea se împărțea duplicitar, se dedubla, fiind când de partea serviciilor secrete britanice, când de partea inimii sale, adică de partea iubirii lui pentru Margareta.

– Am tot temeiu să-ți spun că, peste doi-trei ani, în Europa va izbucni un mare flagel, un război mult mai groaznic și sângeros decât cel din 1914–1918, Norman avu îndrăzneala să-i mărturisească Margaretei despre un eventual război crâncen între națiuni, presupunere ce căpăta,

tot mai mult și mai mult, contur real în cadrul serviciilor secrete britanice.

S-au întâlnit în parcul Cișmigiu. Era o seară frumoasă de la răscrucea primăverii și verii, cu lună plină, ce se oglindea în apa lacului, cu mireasmă amețitoare de liliac pătrunzând până în adâncul sufletului. Norman se întorsese la București din vacanța de Paști, pe care obișnuia s-o petreacă în fiecare an la Londra, împreună cu mamă-sa, rămasă văduvă în 1916, când soțul său și tatăl lui Norman, pe atunci în vârstă de numai cinci ani, și-a pierdut viața pe câmpul de luptă al Primului Război Mondial. Și iată că omenirea ar putea să treacă printr-un alt măcel, mult mai sângeros.

– Tu de partea cui ai fi, dacă s-ar lua la bătaie nemții cu... francezii, bunăoară? Norman prinse a o sonda delicat pe Margareta.

– De partea francezilor, desigur! Doar mă visez dansatoare la „Moulin Rouge”.

– Dar dacă nemții și românii ar sări la bătaie la... englezi?

Aici Margareta luă o pauză de gândire. Știa că în România exista multă lume filoengleză, dar și o mulțime considerabilă de filogermani. Ea, însă, nu aderase încă la nicio tabără. Era fire artistică, o tânără indiferentă față de jocurile și conjunctura politică din România, disputată de marile puteri. Totuși, mai în glumă, mai în seros, răspunse într-un târziu:

– Dacă ași fi soția ta, desigur că ași ține cu englezii. Dar...

– Dar tu abia ai atins majoratul! o întrerupse brusc Norman, care înțeluse dintr-odată aluzia fetei. Să nu ne grăbim. Crede-mă, vin timpuri tulburi. Să le lăsăm să treacă și, îți jur în fața lui Dumnezeu, după furtună, imediat cum va apărea soarele, am să te iau de soție.

Răspunsul a mângâiat inima și orgoliul Margaretei, cu atât mai mult cu cât cuvintele lui Norman au fost confirmate cu un îndelung și dulce sărut. După asta, considerând că a pregătit suficient de bine terenul, Norman i-a dezvăluit planul său de a transmite periodic la Londra informații secrete

cifrate în lucrări muzicale. Cifrul muzical este elaborat și îl are la îndemână. Îi rămâne doar să găsească un compozitor bun și o cale de a strecura muzica în programele radio.

– Păi, de ce trebuie să cauți alt compozitor, când el poate fi chiar tatăl meu? se prinse imediat în capcana psihologică Margareta, care mai oferise în plus încă un argument convingător: – El poate rezolva și problema transmisiunii, doar e prima vioară în Orchestra Radio București!

– Într-adevăr, ar fi cea mai reușită variantă, căzu de acord Norman, de parcă nici prin gând nu i-ar fi trecut să-l recruteze pe Coca printre agenții săi. Dar există și anumite riscuri pe care domnul Eugeniu Coca ar trebui să și le asume discret și benevol. Nu știu, zău, dacă taică-tău ar putea să cadă de acord.

– Dacă am să-l rog eu, va accepta neapărat. El ține la mine foarte mult și îmi satisface toate rugămințile și capriciile.

Margareta, în virtutea tinereții și naivității sale, se strădui să risipească orice îndoială manifestată de Norman față de compozitorul Eugeniu Coca. Totuși, când a ajuns acasă, condusă de consulul Norman Mayer, Margareta a ezitat să-l informeze pe taică-său privitor la propunerea lui Norman. Abia a doua zi s-a apropiat de părinte și, cu o voce lingușitoare, rosti:

– Tati, scumpul meu, vreau să te rog ceva foarte-foarte important pentru mine...

– Spune, fiiculițo, nu te rușina.

După ce a aflat de la Margareta toată povestea despre eventualele informații secrete cifrate în muzică și transmise pe undele radio, Eugeniu Coca își trecu, nervos, degetele mâinii drepte prin părul său negru, lung și des, parcă dorind să și-l așeze, apoi o cuprinse pe Margareta cu privirea ochilor săi scăpărători și izbucni:

– Tu, fata tatei, îți dai seama în ce daravelă vrei să mă bagi?! A încercat ohrana țaristă, pe când eram student la Conservatorul din Moscova, să mă folosească drept agent

secret și nu i-a mers. Dacă ași accepta propunerea amicului tău englez și ar afla siguranța de activitatea mea ilegală, înfund pușcăria pentru toată viața. Asta vrei tu?

Margareta nu dorea în niciun caz ca tatăl său să ajungă la închisoare. De aceea, înțelegând și ea, în sfârșit, pericolul ce se ascundea în spatele „spionajului muzical”, îl lăsă în pace pe compozitor. În schimb, chiar la următoarea întâlnire, îl luă la rost pe Norman: în ce activitate ilegală îi bagă el?

Consulul izbucni în râs și exclamă zeflemitor:

– Iată că nu mai ești „fata tatei”! Ziceai că ai să-l convingi neapărat...

– Să-l conving să riște benevol pușcăria? Nu pot să fac așa ceva.

– Nu-i dracul atât de negru pe cât îl face omul. De ce exagerați pericolul? Dacă ne ținem limba după dinți, nu află nimeni în vecii vecilor, Norman a încercat să spulbere temerile Margaretei, adăugând pe un ton apăsător: – Și-apoi nu va fi doar un risc „benevol”. Serviciile secrete britanice remunerează generos agenții săi.

Sintagma „remunerează generos” a avut un efect magic asupra Margaretei. Tânăra a înțeles pe dată de unde primea Norman atât de mulți bani, ca să-i facă dânzei cadouri scumpe în fiecare lună și s-o poarte, de două ori pe săptămână, prin cele mai scumpe restaurante bucureștene. I-a promis s-o ducă, în toamnă, la Paris, la un concert de „Moulin Rouge”. Și are toată convingerea că Norman își va respecta întocmai cuvântul dat. Aține-te, Eugeniu Coca! De data aceasta vei ceda neapărat presiunilor ficei.

ZIUA A TREIZECI ȘI CINCEA

Acum, în 12 februarie 1954, eu, sufletul lui Coca, vă mărturisesc de aici, de pe scările Radio București: anticipând evenimentele, serviciile secrete britanice și-au creat în România rețele de

susţinere a operaţiunilor secrete pe timp de război. Consulul Norman Mayer avea misiunea de a organiza transmiterea, în caz de război, a informaţiei secrete cu caracter militar, utilizând emiţătoarele radio de pe teritoriul inamicului şi un „cifru muzical” – un „alfabet” extraordinar de simplu şi accesibil oricărui compozitor, însă indescifrabil pentru duşmani. Dacă ai găsit compozitorul potrivit, care se bucură de încredere şi are trecere la radio, gata, eşti asigurat cu un agent de informaţii! Or, cui să-i treacă prin cap că într-un marş militar poate fi cifrată o informaţie secretă cu privire la numărul de tancuri inamice trimise pe frontul de sud, bunăoară, din Bucureşti? Sau cine să bănuiască faptul că o baladă populară „prelucrată” de un compozitor conţine informaţia cu privire la numărul exact de soldaţi inamici transportaţi cu trenul, timp de o săptămână, prin gara feroviară Chişinău, să zicem?

Margareta, obţinând de la bunul său tată promisiunea de a încerca să cifreze informaţii secrete în lucrări muzicale compuse de el, a hotărât să transmită vestea iubitului său Norman. Acesta tocmai veni la un spectacol prezentat de Trupa Regală de Balet.

– E o plăcere să te privesc dansând, începu vorba Norman, la sfârşitul spectacolului, după ce Margareta şi-a schimbat hainele şi a ieşit din vestiarul său.

– Mersi mult!

Apoi Norman i-a înmănat un frumos buchet de trandafiri, continuând să-şi dea cu părerea:

– Mi-a fost greu să-mi desprind privirea de tine, chiar şi în scenele în care doar asistai la mişcările celorlalţi. Până şi partenerul tău, un excelent balerin, mi-a dat senzaţia deseori că este înaripat de emulaţia pe care o crea partenera sa, adică tu. V-aţi susţinut unul pe altul într-un mod admirabil. Am aşteptat momentele voastre solistice cu o curiozitate de copil.

– În spectacol au fost incluse şi câteva momente comice,

rosti Margareta, surprinsă de aprecierea pe care i-o făcuse prietenul său.

– Anume tu ai împins expresivitatea comică dincolo de mima dansată, până în punctul în care părea că vorbești sau cânti, deși nu se auzea nicio voce. Virtuozitatea ta tehnică a fost încântătoare! Bravo!

Măgulită de părerea foarte bună despre măiestria sa de dansatoare, exprimată nu o singură dată de prietenul său, Margareta îl informă pe Norman că Eugeniu Coca a căzut de acord să colaboreze în proiectul lui, dar dorește neapărat să se întâlnească personal cu el, ca să vadă gradul de complexitate al cifrului.

– Abia după asta, vom conveni și cu remunerarea, Margareta dădu clar de înțeles că serviciile lor vor fi oferite contra plată, precizând: – Tatei să nu-i spui nimic despre bani. Plata voi primi-o doar eu personal.

Norman a propus să se întâlnească „întâmplător” cu Eugeniu Coca în magazinul universal „Unirea”, fixând ziua și ora. Firește, siguranța română îi avea în vizor pe toți diplomații străini. De aceea consulul britanic era precaut și nu-i expunea pericolului pe agenții săi. Serviciul secret român știa de relația lui Norman cu Margareta, de aceea o întâlnire întâmplătoare a viitorului ginere cu viitorul său tată-socru și un schimb politicos de cuvinte nu ar fi dat de bănuțit agenților siguranței.

Spre mirarea lui Coca, „cifrul” transmis de Norman într-un caiet obișnuit de note muzicale nu conținea nimic deosebit. Era un „alfabet grafic” cu semne, simboluri și note de redare în scris, pe portativ, a muzicii, alfabet sistematizat după un principiu cunoscut doar de elaborator, care la sigur era muzician. De astfel de semne se folosește orice compozitor sau copiator de note. Până și cele trei chei principale din notarea muzicală: cheia Sol, cheia Do și cheia Fa erau redade exact așa cum le cunoștea Coca încă de pe când fusese elev la școala de muzică, atât doar că erau dublate de

simbolurile G4, C4 și F3, utilizate în unele țări. Adevărat, Coca nu cunoștea sensul informativ lexical al notelor, semnelor și simbolurilor muzicale, dar cert era că fiecare dintre ele, dincolo de semnificația muzicală, purtau și careva sensuri comunicative verbale. Deocamdată, numai Margareta, care semnase deja un angajament de confidențialitate, era inițiată treptat și pe îndelete de către logodnicul său Norman în semnificația informativă a aceluia cifru muzical.

– Informațiile secrete cifrate în lucrări muzicale ar fi bine să fie difuzate la radio o dată pe lună, dar în aceeași zi și la aceeași oră, propuse Norman la următoarea întâlnire cu Margareta, transmițându-i lui Coca, prin fiică, și prima informație pentru cifrare.

– Să nu ai nicio grijă, taică-meu va face totul exact cum zici tu, iubitele. El se bucură de stima și sprijinul șefilor de la radio, l-a asigurat Margareta.

Când a analizat grupajul de semne trimis de Norman, Coca a văzut că primul simbol era cheia de violină, adică arhicunoscuta cheie Sol. Iată de ce, a decis să compună un *Cvartet de coarde în sol minor*, o piesă muzicală de cameră. Notele, semnele și simbolurile le-a repartizat proporțional în octave, respectând strict ordinea propusă de Norman. În caz contrar, informația secretă cifrată în muzică și-ar fi pierdut sensul și ar fi făcut imposibilă decodificarea mesajului. Timp de o săptămână, piesa muzicală a fost compusă. Apoi cei patru violoniști ai orchestrei au transpus semnele grafice în muzică vie. Rămânea doar ca piesa muzicală să fie programată pentru difuzare. Radio București transmitea muzică de cameră de trei ori pe săptămână, luni, miercuri și vineri, după ultimul buletin de știri al zilei, care era citit la ora nouă seara. După concertul cu muzică de cameră, era rostit *Tatăl Nostru* și intonat *Imnul Regelui*, așa cum de obicei începea și se încheia zilnic transmisiunea radio.

– În zilele de luni, responsabilă de programul muzical e Puia Rebreanu, miercurea – Magda Crețoiu, iar vinerea–

Eliza Anton, – îl informase Alice Persoiu, șefa Serviciului Programe.

Eugeniu Coca le cunoștea bine pe toate aceste patru femei. Nu o singură dată, participând la petrecerile corporative și reuniunile colegiale organizate cu regularitate de conducerea Radio București, el a dansat cu fiecare dintre ele, în timp ce soția sa Liuba valsa cu dirijorul Nottara sau chiar cu ditamai directorul general Gheorghe Munteanu.

Coca luase decizia să se împrietenească mai strâns cu Eliza Anton. Ziua de vineri era foarte potrivită pentru difuzarea muzicii cu informații cifrate. Mai întâi, dacă lucrarea ar ajunge luni pe masa dirijorului, apoi în două-trei zile ea ar putea fi lesne orchestrată. Apoi piesa muzicală cu pricina ar putea fi imprimată la timp pe discul de vineri, căci la Radio București fusese amenajat un laborator de producere a discurilor. Magnetofonele pe atunci erau o raritate fantastică!

Astfel Coca a compus la București, în anii 1937–1940, mai multe sonate, preludii, menuete, madrigaluri, nocturne și mise care au fost interpretate de Orchestra radioului și transmise în eter în a treia zi de vineri a lunii, la ultima oră de emisie, pentru a fi recepționate și descifrate de *Intelligence Service* și serviciul militar de contraspionaj *MI-6*. Informația difuzată printr-un lanț de antene și emițătoare instalate nu doar în România, ci și în țările vecine, era cu privire la influența masivă a Germaniei asupra României, la adaptarea evidentă a economiei române la necesitățile germane de război și planurile lui Carol al II-lea de a participa de partea puterilor Axei la o eventuală năvălire a Germaniei asupra Uniunii Sovietice. Scopul: redobândirea Basarabiei și a altor regiuni compact populate cu români. În informațiile secrete cifrate muzical de Coca a fost prezentată starea dotării tehnice precare a Armatei a III-a și a IV-a române. În unele „piese muzicale” a fost reflectată și viața politică internă a statului român, făcându-se referiri concrete la li-

derul legionarilor Horia Sima, la filoenglezii Iuliu Maniu, Ion Mihalache şi... Ion Antonescu, viitorul şef de guvern.

Eugeniu Coca însă nu ştia nimic despre conţinutul mesajelor cifrate, străduindu-se să creeze o muzică de cameră superbă, utilizând obligatoriu şi grupajul de semne, simboluri şi note oferite de Norman, care, între timp, se logodise oficial cu Margareta.

ZIUA A TREIZECI ŞI ŞASEA

Eu, sufletul lui Coca, ştiu că, în general, toata lumea caracterizează o persoană ca fiind frumoasă doar datorită calităţilor fizice. Margareta era extraordinar de frumoasă la trup şi chip. Norman, însă, era de părerea că frumuseţea sufletului este mult mai importantă ca frumuseţea fizică. Părerea lui coincidea întru totul cu părerea mea şi nu doar pentru că era una măgulitoare pentru mine. Fiţi de acord, estetica trupului este perisabilă, în timp ce a sufletului este una imuabilă. De exemplu, un trup aspectuos nu are întotdeauna şi un suflet frumos, iar, ca sa fii frumos întru totul, nu trebuie să ai doar calităţi fizice, ci şi morale, acestea din urmă denotând un suflet bun.

Apoi, atunci când ai doar un trup atractiv, nimic nu poate ascunde un caracter şi un suflet urât. În schimb, atunci când ai un caracter şi un suflet frumos, acestea pot estompa orice imperfecţiune fizică.

În concluzie, un om este frumos nu doar pentru că arată bine, un om este frumos şi datorită frumuseţii sufletului sau.

În general, eu, sufletul lui Coca, văd omul ca un tot întreg: Pământ şi Cer deopotrivă, gânduri şi emoţii împreună, fără a fi posibilă vreodată trasarea unei linii de demarcaţie, care să împartă omul în *ceva* şi *altceva*. Cu toate acestea, uneori, este mai bine să cunoaştem omul din perspectiva părţilor care îl compun, imaginându-ne că ar fi posibilă de-

limitarea unui *ceva* de *altceva*. Cei mai mulți împart omul în *trup* și *suflet*. Eu, însă, am ajuns să simt că această împărțire nu ajută prea mult. Trebuie adăugată și *mintea*. Astfel, omul este trup, minte și suflet. Trupul – carnea, oasele și sângele nostru – slujește în primul rând Vieții. Omul spune că este în viață, pentru că are un trup viu. Sufletul slujește Spiritului, esenței luminoase transcendente din fiecare om. Însă mintea, năstrușnica, este mai șmecheră! Ea nu s-a decis de partea cui să fie. Slujește și Trupului și Spiritului. Este și de partea trupului și de cea a sufletului, după cum îi vine mai bine, după cum o poartă interesele, nevoile sau jocurile. De fapt, mintea își slujește doar ei înseși.

Mintea are puterea de a face pace între Trup și Spirit, conducând la stabilitatea și unitatea ființei, dacă alege să treacă de partea sufletului. Numai că de partea sufletului este munca cea mai grea pentru minte: trebuie să se strunească, să vibreze pe frecvențe înalte, să emită gânduri profunde, să opereze cu idei și concepte abstracte, pe când de partea trupului ea este lăsată să facă ce vrea, este recompensată din când în când cu plăceri și nu i se cere mai nimic, doar să nu se preocupe de filosofie, să nu-și propună cumva să se înțelească. În rest, poate să se preocupe de orice: de afaceri, de politică, de artă, de muzică, de dans sau ce i-o mai plăcea ei din lumea aceasta mare.

La urma urmei, o minte suficient de deșteaptă își dă seama repede că în mod normal n-are o existență prea solidă, n-are o fundație a ei însăși, depinzând atât de trup, cât și de suflet. Mintea înțelege destul de repede că, dacă vrea să dețină controlul ființei și să fie considerată cea mai importantă componentă a omului, trebuie să creeze și să întrețină un conflict între trup și suflet. Cât timp omul este în viață, mintea, în care își are sălașul egoul, va face mereu în așa fel, încât trupul și sufletul să fie în conflict, dar va avea grijă să nu se lupte prea tare, pentru că această luptă este păguboasă și pentru ea, chiar dacă într-o anumită măsură îi este necesară.

Mintea a mai învăţat că, dacă este de partea trupului, adeseori poate să obţină chiar şi oarecare măreţie, putere. Însă, dacă se aliază cu sufletul, n-are altă cale decât să apună, pentru că nici o altă stea nu mai rămâne pe cer după ce răsare soarele. Sufletul trebuie să convingă mintea să treacă de partea lui şi pentru aceasta îi promite un loc în Cer. Dar trupul îi spune: „Lasă locul din Cer, ți-l vei lua după ce voi muri. Până atunci, fii de partea mea, pentru că doar eu pot să te fac să devii Cineva, doar eu te slăvesc şi te preţuiesc cu adevărat!”. Săraca mintea omului! Uite-aşa ajunge să fie mereu indecisă, oscilând între trup şi suflet. Poate că a venit timpul să se decidă. Adevărata transformare începe cu o astfel de decizie, care ulterior trebuie reînnoită mereu, pentru că tare schimbătoare mai este mintea şi tare uşor ajunge să se răzgândească. Fiţi fermi, pentru că, dacă vreţi să pătrundeţi ceva mai adânc în realitate, nu o puteţi face, fiind cu fundul în două luntre. Fiţi ori de-o parte, ori de cealaltă. E de preferat să fiţi de la început de partea sufletului, dar chiar şi dacă treceţi de partea trupului, a instinctelor adică, tot e bine, măcar experimentaţi cu intensitate anumite lucruri şi, după un timp, dezamăgiţi de ceea ce vă poate oferi trupul şi lumea, vă veţi întoarce către suflet, dar atunci o veţi face cu foarte multă putere. Ştiu că majoritatea care aţi ajuns să citiţi acestea aţi cam decis să fiţi de partea sufletului, dar adeseori vă lăsaţi înduioşaţi de tânguirile egoului. Rămâneţi fermi în susţinerea sufletului şi, de la un punct încolo, sufletul vă va susţine pe voi!

Eu m-am decis să recurg la această meditaţie filosofică a mea întru susţinerea lui Eugeniu Coca. Şi a frumoasei lui fiice Margareta. Şi a iubitoarei lui soţiei Liuba. Pentru că eu, sufletul lui Coca, încă văd această familie ca un tot întreg, deşi trupul bunului meu stăpân nu mai este viu şi a fost dat ţărânei, iar flacăra minţii lui s-a stins acum treizeci şi şase de zile. În schimb, sunt şi voi rămâne viu eu, sufletul compozitorului, acel fluturaş luminos de spirit care colindă locurile pe unde şi-a perindat viaţa bunul meu stăpân.

...Iată și Constanța! Aici, pe litoralul de la Mamaia, familia Coca se odihnea în concediul de vară. Recunosc, văd pentru prima oară această plajă acoperită de un strat gros de zăpadă. Litoralul e pustiu. Doar ici-colo observ câte un pescar în luntre sau vreun tânăr făcând schi pe... plajă, pe sulul neted de omăt. O iau spre portul Constanța și mă opresc în zona vaselor maritime de dimensiuni mici: iahturi, catamarane, bărci cu pânze sau cu motor... Aici familia Coca își ținea, anul înapoi, iahtul pe care și-l cumpărase în vara lui 1938.

– Tată, am găsit un anunț curios pe panoul din curtea stațiunii noastre: a fost scos de vânzare un iaht! Poate îl cumpărăm noi?

Coca întrebă imediat:

– Și care-i prețul cerut?

Când Margareta numi suma, mama Liuba nu s-a putut reține:

– Cu așa bani poți cumpăra două case în Cișmigiu!

Problema locuinței nu fusese încă rezolvată. Coca locuia cu familia în aceleași trei camere din căminul Radio București. De aceea replica doamnei Liuba era cât se poate de potrivită.

– Lăsați în pace chestia cu locuința! se opuse vehement Margareta. Eu, dacă mă mărit cu Norman, trec la el cu traiul. Are un apartament cu șase odăi!

– Bine-bine, dar de unde să luăm noi atâția bani? nu se lăsa mama Liuba, trecând la un ton mai împăciuitor.

– Păi, tata a luat mențiunea întâi la premiul „George Enescu” pentru anul 1937. E o sumă frumoasă...

– Oricum nu acoperă decât jumătate din prețul cerut pe iaht.

– De cealaltă jumătate răspund eu, a declarat ferm Margareta.

Fiica nu trișa. Ea într-adevăr avea bani puși la păstrare în banca Asociației Americano-Britanice din București. Ei

nu proveneau din câştigul salarial al Margaretei, ci din remunerarea promisă de Norman pentru „spionajul muzical”. Rămânea doar ca Eugeniu Coca să fie convins. El, însă, spre mirarea Margaretei, susţinu pe dată ideea. Acea pătrime de sânge ţigănesc, când era vorba de cai, carete, sănii, maşini, bărci, vapoare, trenuri, ieşea la suprafaţă şi îi trezea lui Coca pasiunea pentru călătorii, pentru drumeţii şi pelerinaj.

– Punem la vot! propuse cu şiretenie, la sfatul familiei, Margareta. Aha! Doi contra unu!

Minoritatea, adică mama Liuba, nu a avut încotro şi s-a supus majorităţii. În aceeaşi vară, familia Coca a devenit proprietara unui iaht de toată frumuseţea şi, cu Norman pe post de căpitan– diplomatul englez avea permis de conducere a vaselor maritime de dimensiuni mici, dar şi acces în orice port al lumii– au efectuat o călătorie pe mare în oraşul Eupatoria din Crimeea, cu popasuri la Cetatea Albă şi Odesa, unde doamna Liuba a făcut cumpărături de provizii pentru bucătăria de pe iaht. Or, vasul era un fel de apartament plutitor cu două niveluri, cu patru camere, cu bucătărie şi sufragerie, cu baie şi o sală de relaxare, fiind dotat cu motor şi generator electric. Pe punte, mai multe persoane puteau să facă concomitent băi de soare. Trei veri la rând familia Coca şi consulul britanic Norman Mayer au avut vacanţe de vis, cutreierând Marea Neagră şi vizitând multe oraşe de pe litoralul ei.

CAPITOLUL AL XIII-lea

„Va reuși Norman să ducă familia Coca în excursie la Londra?” „De ce familia Coca va arde de dorința de a se repatria, în iulie 1940, la Chișinău?” „Cum se va împrieteni familia Coca cu familia Bucov” „Oare va participa la război compozitorul Eugeniu Coca?” „Urcușul de scurtă durată al compozitorului la Chișinău și marginalizarea taciturnă a lui” „Morții nu se pot apăra. Loviți cât mai tare în ei!”

ZIUA A TREIZECI ȘI ȘAPTEA

Credeți-mă pe mine, sufletul artistului Coca: adevăratul anotimp al iubirii vine atunci când omul gândește că numai el poate iubi, că nimeni n-ar fi putut vreodată iubi astfel înaintea lui și nimeni nu va mai iubi la fel după dânsul. Cu toate acestea, dragostea adevărată nu este egoistă. Pentru că ea constă în dorința de a da altuia ceea ce este al tău și de a simți fericirea acestuia ca și cum ar fi a ta.

Margareta îl îndemna uneori pe Norman să-i spună cât de mult o iubește. El, însă, zicea că iubește puțin acel ce poate spune prin cuvinte cât de mult iubește. Totuși, într-o zi, lui Norman îi veni inspirația să-i declare Margaretei că ar vrea să fie aerul sau apa care-i atinge trupul, sugerându-i metafora unei totale îmbrățișări.

– Sunt aici, lângă tine, și mă poți îmbrățișa aievea! replica Margaretei, care tocmai își pieptăna părul la oglindă, era destul de transparentă.

Norman, creștin catolic exemplar, prin logodna binecu-

vântată atât de părinţii Margaretei, cât şi de preotul bisericii catolice la care obişnuia să meargă el la Bucureşti, se simţi liber şi încurajat să acţioneze. O cuprinse strâns de la spate şi prinse a o săruta cu atâta pasiune şi fierbinţeală pe gât, pe obraji, pe buze, încât jumătatea cea de sânge slav, moştenit de la mama Liuba, începuse să fiarbă în venele Margaretei.

– Dezbracă-mă, mă sufoc! şopti ea fără pic de sfială, întorcându-se cu faţa la el.

Lui Norman nu-i rămânea decât să dea jos un halat de mătase, căci asta era unica haină de pe Margareta, care ieşise din baie cu vreun sfert de oră în urmă. Când a văzut total dezgolit superbul ei trup de balerină, parcă sculptat de mişcările efectuate la sutele de ore dansate, Norman o luă cu gingăşie în braţe şi o aşeză grijuliu pe patul din dormitor. E clar şi pentru un adolescent: în acea noapte de primăvară, când împlinise 21 de ani, Margareta a gustat pentru întâia oară din dulceaţa iubirii trupeşti, rămânând să doarmă până dimineată în locuinţa lui Norman.

În aceeaşi noapte, Norman i-a promis Margaretei că o va duce, la vară, împreună cu părinţii ei, la Londra. Să vadă şi mama lui cât de mândră este viitoarea ei noră! Dar această promisiune a rămas doar o bună intenţie. Căci, să ne amintim încă o dată, consulul Norman Mayer nu era doar diplomat, ci şi ofiţer sub acoperire al serviciilor secrete britanice. Tocmai şefii severi ai acestor „servicii secrete” i-au interzis să înfăptuiască excursia promisă, cum tot ei, printre altele, l-au îndemnat categoric să-şi amâne căsătoria. Iată de ce, iahtul lui Eugeniu Coca, condus de acelaşi Norman, devenit ca şi membru al acestei familii, va acosta în alte porturi ale Europei, însă nu şi la Londra, oraşul de pe râul Tamisa.

– Vor veni timpuri şi mai urâte! Norman îndrăzni să dea un pronostic politic, când familia Coca a aflat că Germania

nazistă, la 1 septembrie 1939, invadase Polonia. – Hitler nu se va opri aici.

Iar în anul următor, când toată lumea a aflat că Uniunea Sovietică și Germania au semnat un pact de neagresiune, cunoscut ca pactul Molotov-Ribbentrop, Norman Mayer i-a spus pe șleau Margaretei:

– Războiul este iminent. Va fi unul crâncen și îndelungat.

– De unde știi?

– Marea Britanie și Franța deja au declarat război Germaniei.

– Dar asta încă nu înseamnă un dezastru mondial, cum îl prognozezi tu.

– Americanii sunt în alertă: Japonia și Italia dansează după cum le cântă Hitler. Iar rușii încă se joacă cu focul și nici nu bănuiesc ce-i așteaptă.

– M-ar interesa ce ne așteaptă pe noi?

– Depinde cum vor acționa rușii.

– Adică?

– Lacomi din fire, ne așteptăm că rușii vor smulge Basarabia dintre hotarele României. Vor mușca și din pământurile Poloniei, Finlandei, vor cotropi Țările Baltice...

– Și dacă, să presupunem, se va întâmpla anume așa, cum vom proceda noi, familia Coca?

– În acest caz voi vă veți repatria neapărat la Chișinău. *Intelligence Service* și *MI-5* au nevoie să fiți ochii și urechile noastre anume acolo.

– Dar dacă noi nu vom arde de dorința să revenim la Chișinău?

Norman Mayer, de obicei gentil și politicoș cu Margareta, rosti furios:

– Atunci veți arde, la propriu, în pușcăriile Siguranței române! Șefii mei vor avea grijă să divulge serviciile de spionaj pe care le-ați acordat Marii Britanii.

Nu-i de mirare că, în iulie 1940, familia Coca s-a repatriat, de voie-de nevoie, la Chișinău. Și iarăși votul decisiv a

aparținut tatei și fiicei. Mama Liuba nu dorea nici în ruptul capului să părăsească Bucureștiul, unde devenise o bună și stimată profesoară de slavistică. Rusoaică fiind, ea nu se trăgea defel către rușii sovietizați, veniți pe tancuri în Basarabia. Ea purta în firea sa noblețea rușilor imperiali, ruși și ei, dar totuși alt fel de ruși...

Unica avere agonisită de familia Coca în România era iahtul. Casa cu tot mobilierul necesar le-a fost asigurată de administrația Societății Radio București. Adevărat, familia Coca agonisise și o frumoasă sumă de bani, planificând să-și cumpere o vilă de reședință. Contrar temerilor, iahtul l-au vândut repede și pe un preț de două ori mai mare decât cel scontat. L-a cumpărat nu altcineva decât consulul Norman Mayer. Astfel, cu câteva bocceluțe și valize, același Norman i-a transportat cu automobilul consulatului, condus de șoferul Alex, și el basarabean de origine, pe tustrei alde Coca la Gara de Nord, la trenul București-Chișinău. Rușii stabiliseră un termen în care basarabeni din Regat și românii din Basarabia puteau să se repatrieze liber. Familia Coca, deci, se repatria. Așa prevedea scenariul scris la *Intelligence Service*, scenariu pe care Norman a reușit să-l descifreze detaliat Margaretei, transmițându-i întregul „cod muzical” de cifrare a informațiilor secrete. Margareta era responsabilă de culegerea informațiilor și redarea lor prin semnele și simbolurile cifrului muzical. Eugeniu Coca trebuia să compună doar muzica. Și să asigure difuzarea ei la Radio București.

– Totul va fi OK! îl asigurase Coca pe viitorul său ginebre britanic. Am convenit la nivelul vicedirectorului Vasile Ionescu și a dirijorului Constantin Nottara, ca piesele mele muzicale să fie transmise cu regularitate, în aceeași zi de vineri, la aceeași oră. Numai să ajungă notele la timp...

– Vor ajunge. În trenul Chișinău-București-Chișinău va lucra fochist Alex, șoferul meu. Prin el veți trimite foile cu muzica notată în scris.

– Alex?! s-a mirat Coca.

– Exact, Alex. În curând se va repatria și el, confirmă Norman.

Nu e necesar să fii mare analist, ca să-ți dai seama că și Alex, șoferul consulului Legației Marii Britanii la București, fusese recrutat ca agent sub acoperire al serviciilor secrete britanice. Numai că nimeni, absolut nimeni nu bănuia că același Alex, chiar din momentul angajării sale ca șofer la consulat, era și agentul sub acoperire al Uniunii Sovietice. Agent dublu, deci! Prin acest Alex, Margareta va reuși, în octombrie 1940, cu câteva zile înainte ca personalul diplomatic al Marii Britanii să părăsească România, să se revadă cu iubitul ei Norman.

– Doamne, chiar ești un profet! l-a lăudat Margareta, mirându-se cu câtă exactitate a făcut el prognoza evenimentelor politice pe doi-trei ani înainte.

Margareta însă nu știa că la anticiparea acestei prognoze au lucrat sute, poate chiar mii de „sinopticieni”-agenți ai celui mai perspicace serviciu secret din lume – *Intelligence Service*, din care, fără a-și da seama, făcea parte și ea. Cum nici nu bănuia Margareta că această întrevedere a sa cu iubitul Norman va fi ultima.

ZIUA A TREIZECI ȘI OPTA

Cea mai mare avere spirituală umană, o lumină sacră ce-ți face viața mult mai senină, este înțelepciunea. Precum sănătatea pentru trup este necesarul fără de care omul s-ar stinge, astfel înțelepciunea este totul pentru suflet. Omenirea este destinată înțelepciunii, pentru a fi mereu în căutare, pentru a descoperi noi universuri. A fi înțelept, a fi filosof este o artă... O artă pe care o posedă fiecare om, deși în moduri distincte. Precum toți oamenii îngrijesc trupul de boli, în același mod optează spre dezvoltarea și avansarea chibzuielii lor în viitor,

spre ceva mai nou, mai interesant. Ziceam ceva mai înainte că omul este trup, suflet și minte. Mintea poate fi săracă sau bogată în înțelepciune. Eugeniu Coca o avea doldora de înțelepciune, pentru că el punea mereu mintea să lucreze pentru suflet, adică pentru mine.

Eugeniu Coca, trecut prin universitățile vieții, înțelegea perfect că înțelepciunea constă din acumularea de către om a cunoștințelor, însușirea și folosirea lor corectă, pentru a transforma haosul din suflet într-o armonie, într-o lume calmă, tinzând spre perfecțiune. Oamenilor nu le rămâne decât să tindă a cuceri noi universuri, a-și dezvolta înțelepciunea, a îmbogăți sufletul cu vaste calități moral-spirituale și a-l păzi, pentru că, dacă în suflet e liniște și pace, și-n trup e sănătate. Înțelepciunea este nu altceva decât știința fericirii sufletului...

În drum spre Chișinău, Eugeniu Coca a făcut cunoștință cu poetul Emilian Bucov, care așijderi se repatria cu familia sa în Basarabia. Descendent din părțile Chiliei, Bucov alesese totuși ca loc permanent de trai nu acel orașel de pe pitorescul mal al Dunării, ci Chișinăul.

– Noi, oamenii de creație, trebuie să activăm în capitală. Doar astfel ne putem face văzuți și auziți, îl sfătui Bucov pe Coca.

– Aveți deja o casă la Chișinău? se interesă Coca.

– Încă nu, dar am o adresă a unei case scoasă de vânzare. Dacă stăpânul ei va cere un preț accesibil, am s-o cumpăr. În orice caz, ași putea să-mi construiesc și singur o casă...

Când au coborât din tren la Chișinău, Emilian Bucov, fost membru al Uniunii Tineretului Comunist ce activa în ilegalitate la București, a insistat să fie întreținută legătura între familiile lor. Au convenit să se întâlnească în fiecare zi de duminică aici, la gara feroviară. Și, ca să vezi, în următoarea duminică Eugeniu Coca se întâlnește la gară nu doar cu Emi-

lian Bucov, ci și cu proprietarul acelei case propuse de vânzare. Poetul nu avea suma pe care o ceruse acela, dar presupuse că prețul pretins ar fi putut să-l plătească familia Coca. Presupunerea lui Bucov a fost întemeiată. Într-adevăr, Eugeniu Coca avea bani pentru a-și cumpăra o casă, fiindcă el nu dorea să intre într-o locuință expropriată de autoritățile sovietice. Astfel, familia Coca a devenit proprietara casei de pe strada Livezilor 97, ce aparținuse unui profesor care se repatria în Regatul Român.

– Iată că acum am să știu unde să te găsec, zise Emilian Bucov, după ce l-a ajutat pe Eugeniu Coca să-și care toate lucrurile puse la păstrare într-un depozit al gării feroviare.

– Dar tu ai o adresă de domiciliu? se interesă Coca.

– Încă nu, m-am oprit la hotel. Însă autoritățile orașenești mi-au repartizat un loc de casă chiar în imediata vecinătate a străzii Livezilor. Mi-au pus la dispoziție și o brigadă de constructori, așa că, până dă iarna peste noi, trec și eu în casă nouă.

– Până atunci, veniți să locuiți la noi, l-a îndemnat, ospitalier, Coca. Avem patru dormitoare, bucătărie, sufragerie, baie...

Astfel, în iulie 1940, familiile Coca și Bucov aveau aceeași viză de reședință. Nu zăbavă, Emilian Bucov a pus ochii săi de bărbat fustangiu pe... Margareta. Fata, pentru că se afla în casa ei, umbla deseori semidezbrăcată, arătându-și tuturor frumosul său trup de balerină. Acest corp mlădios și bine proporționat îl scotea din minți pe Emilian Bucov, care, pe ascuns, prinse a-i face curte Margaretei, recurgând la cuvinte poetice atât de dulci și măgulitoare, încât tânăra... a cedat. „Cine știe ce face Norman al meu la Londra, cu cine-și petrece nopțile?” gândi Margareta, liniștindu-și conștiința sa de femeie, în corpul căreia, la cei 23 de ani ai săi, zburda nu o singură herghelie de hormoni. Nimeni nici nu bănuia romanul de dragoste ce se înfiripase între cei doi

şi numai eu, sufletul lui Coca, presupuneam că ceva suspect se întâmplă între cei doi. Suspiciunea mea crescuse şi mai mult, când Emilian Bucov nu se grăbi să se mute la casa lui, deşi aceasta fusese dată în exploatare încă în luna octombrie.

– Mai avem multe de finisat şi, iată– nu-i așa?– frigul a dat buzna peste noi, motiva tergiversarea Emilian Bucov, rugându-l pe Coca să-i mai ţină în gazdă până la primăvară.

– Un dormitor e finisat, dar soba nu prea încălzeşte şi ne temem ca nu cumva să răcească copilul, se alăturase cu încă un argument şi Mona, soţia lui Bucov.

– Priviţi: şi micuţul fecioraş Andrieş se simte foarte bine în compania Margaretei! observase Bucov, când în cameră a intrat Margareta cu băiatul în braţe.

Eugeniu Coca a acceptat cu plăcere, căci în persoana lui Emilian Bucov, deşi mai tânăr cu cincisprezece ani decât el, avea un interlocutor interesant. Bucov, care absolvise universitatea bucureşteană şi editase deja două culegeri de versuri la Bucureşti, se arătase curios să afle cât mai multe amănunte despre activitatea lui Coca la radio.

– Ai cunoscut acolo şi oameni din lumea literară?

– Veneau multe personalităţi de cultură care susţineau în direct prelegeri la Radio Bucureşti. Orchestra noastră era prezentă de fiecare dată, intervenind în discursuri cu un fel de antracte muzicale. Fiecare persoană avea ticurile ei. Îmi aduc aminte, de exemplu, odată a vorbit Iorga. El cuvânta cu foarte multe aluzii neplăcute contra nemţilor şi atunci veni directorul general şi zise: „Lăsaţi-mă pe mine la pupitrul!” Şi stătea cu mâna pe buton, gata să-l închidă, dacă Iorga cumva ar fi deranjat prea tare. Nu i-a închis microfonul, pentru că Iorga nu a depăşit anumite limite, dar făcea aşa, nişte aluzii destul de nostime. Venea şi Arghezi la radio. Pe Arghezi îl auzeam cum gâfâie, că era puţin astmatic. Venea şi Sadoveanu. Sadoveanu era un om care nu se temea de cu-

vinte. Numai la început, înainte de a vorbi, își dregea o dată glasul, după aceea putea să dea acele emițătorului peste cap! Ce se întâmpla atunci?! O modulație prea mare producea la emițătorul de la Băneasa o întrerupere. Noroc de orchestră! Interveneam noi cu o pauză muzicală. Au fost lucruri amuzante de care îmi aduc aminte cu drag...

Același Emilian Bucov se adevărase un om priceput în ale muzicii. Mai ales, îl ajuta pe Eugeniu Coca să dea titluri adecvate lucrărilor sale. Compozitorul a creat, în același an 1940, mai multe piese simfonice, printre care „Hora Basarabiei” și „Simfonia Primăverii”, titluri formulate de Bucov. În aceste lucrări, compozitorul reflectase evenimentul ruperii Basarabiei de la trupul Țării, dar, demagogic și fățarnic vorbind în stilul lui Bucov, chipurile, Coca le dedicase „eliberării Basarabiei de sub jugul burghezo-moșieresc”.

– În „Hora Basarabiei” sunt prezente și unele pasaje triste. Am impresia că multe note sunt adevărate lacrimi pe portativ. De ce? întrebă, încurcat, Bucov.

– Păi, eu deplâng trecutul ocupației și cânt prezentul luminos, a explicat Eugeniu Coca, în muzica căruia ideile reflectate erau tocmai viceversa: se proslăvea trecutul Basarabiei și se deplângea prezentul ei de pământ românesc ocupat.

Coca știa că Emilian Bucov era bulgar din delta Dunării, de aceea a fost foarte prudent cu el. A simțit că trebuie să fie anume așa, din momentul în care Bucov l-a convins insistent ca „Simfonia Primăverii” să nu fie dedicată în niciun caz lui George Enescu.

– Mi-a fost și încă îmi mai este unul dintre cei mai buni prieteni ai mei! se împotriva Coca. M-a susținut la Iași, m-a sprijinit la București, mi-a acordat premii, m-a luat ca partener în turneele sale din Franța și Olanda...

– Nu te lăuda cu Enescu al tău! Altfel – nu-i așa? – ai să rupi cuiul! îl probozea Bucov.

– Atunci cu cine să mă laud? nu se lăsă Coca.

– Măcar și cu... David Oistrach! de pe limba lui Bucov se rupse, întâmplător sau nu, acest nume de muzician sovietic în vogă atunci.

Eugeniu Coca i-a dat ascultare lui Bucov și i-a dedicat „Simfonia Primăverii” anume lui Oistrach. Poate datorită acestui gest formal Coca a devenit, spre sfârșitul anului 1940, membru al Uniunii Compozitorilor din Republica Moldova, filiala Uniunii Compozitorilor din URSS.

ZIUA A TREIZECI ȘI NOUA

Prima frunză a toamnei, aurită de soarele verii, căzu lin pe pământul obosit, scriind în văzduh un psalm de mulțumire. Coca prinse în palme acea frunză ruginie. Cândva trăia clipe frumoase ce păreau fără sfârșit. Era ca o regină, făcându-și tron din ram. Privind la ea, cortegii de cuvinte tresăltau în gândul lui Coca: „A fost un vis feeric viața mea? A fost aievea totul?” Și totuși, răspunsul nu venea de nicăieri. „O, frunză ruginită, ce taine-ai și a spune dacă-ai avea tu glas!” îngânase Coca un vers dintr-un cântec al său, pe care nu-și mai amintea: îl compuse sau abia urma să-l compună?

Își lipi frunza de obraz, dorind s-o aline, dorind să-l aline. Purtau și el și ea același dor. Cine putea s-o înțeleagă mai bine decât el? A trăit și el deseori momentul acelei despărțiri, după care plângi, cauți alinare la prieteni și te trezești singur. Și iar plângi. „Doamne, poartă-mă pe palmele Tale cum port eu această frunză!”, se rugă Coca. O privi cu atenție și văzu că frunza avea forma unei inimioare, a unei inimi arse, a unei inimi stoarse de dor și suferință. Dar așa de tăcută! În tăcerea ei se ascundeau game și sunete dirijate de adierea vântului. Sau poate bucuria puilor de vrăbiuță adăpostiți în cuibul de pe ram?...

Acum era rândul ei să zboare, dar un zbor atât de di-

ferit de-al păsărilor! A apropiat-o de inimă, dorind să-i dea aripi de iubire, apoi o înălță spre cerul dinspre care razele albe păreau să-i spună o taină. Înțelegea șoapte și simțea adieri înfiorate. Era în atingerea de lumină un fel de îmbrățișare la despărțire. Frunza simțea că-a venit vremea ultimei ei jertfiri. După ce vara întreagă a dat seva ei fructului iubit de soare, acum se apropia vremea când ea însăși avea să devină sevă în iarna ce va dansa printre ramurile golașe.

Gândurile lui Coca se transformau în picuri ce alunecau pe locul atins de frunză. Emoționat nespus de mult, trezit ca dintr-un vis, și-a dat seama că existența lui pe acest pământ se aseamănă cu existența acestei frunze. „Și eu voi sfârși asemenea. Așa cum această frunză s-a desprins de pe ramul mult iubit pentru a îmbrățișa pământul din care s-a hrănit, așa și eu, la vremea rânduită, va trebui să mă întorc în țărâna din care am fost făcut”, medita compozitorul.

Eu, sufletul lui Coca, ascultam cu uimire tot ce rostea mintea lui: „Frunza lasă în urma ei adieri aurii, aromă de fruct copt, foșnet de poem. Inima mea tremură ca frunza în bătaia vântului. Și mă întreb: eu ce las în urma mea?! Foșnet de sunete? Adieri de iubire? Mireasmă de sfințire? Oare a vibrat în mine seva sacră, făcând să pulseze în cei din preajma-mi verzele crud al Vieții? Oare am ars în mine până la mistuire nervurile păcatului, ca prin ruginiul sărut al Mântuirii să mă pot contopi cu Cerul în Eterna Primăvară? Ah, Doamne! Câtă culoare ar prinde ființa, dacă ași muri fără de păcat! Cum ași avea culoarea Veșniciei Tale, a Chipului Tău, a ceea ce ești TU!! Ce minunat ai prinde chip în mine și cum Ți-ași așterne covor de osanale Acolo! Din moarte renaște-mă pentru Tine! Fă-mă să cânt doar la adierea Duhului Tău! Fă-mă să tresar doar la ivirea luminii Tale! Fă-mă să plâng doar iubindu-Te! Fă-mi tăcerea mistuire și jertfire sub sfânta talpă a Ta! O adiere caldă și o mireasmă de flori de cais îmi învăluie simțirea. Văd în fața mea două scânteieri

de lumină. Deşi e toamnă târzie, în adâncul inimii simt pulsând Primăvara. Mă uit să văd unde mă aflu. Şi două palme calde îmi pictează chipul cu verde crud şi mă aşează între florile de cais pe care tocmai poposise un fluturaş cu aripi de mătase...”

Absolut divină, această meditaţie a minţii lui Coca! Ştia bunul meu stăpân să-şi oblige înţelepciunea să mă servească pe mine, sufletul lui. Ascultaţi cu atenţie ultimul acord al meditaţiei sale filosofice: „Frunzele noastre dragi, acele ale sufletului, sunt surorile noastre din copacul vieţii. Cădem în galben-ruginiu şi iar înverzim. Naştem şi murim, şi iar naştem. Un ciclu de lumi moarte şi înviate precum cercurile-ani ale copacului Eu...”

...Pronosticul lui Norman se adeverise sută la sută: Germania a atacat Uniunea Sovietică. Mareşalul Ion Antonescu a dat şi el o dispoziţie scurtă, clară şi cuprinzătoare: „Soldaţi români, vă ordon: treceţi Prutul!”. În aceste împrejurări, conform obligaţiilor asumate în scris de către Margareta, intra în război şi... Eugeniu Coca. Scenariul scris la Londra de către *Intelligence Service* prevedea că el şi fiica sa Margareta erau soldaţii alianţei antifasciste, adică aveau să lupte de partea Marii Britanii, a Uniunii Sovietice şi a Statelor Unite ale Americii.

Chiar din primele zile ale războiului, Margareta a plecat la gara feroviară Chişinău pentru a se întâlni cu agentul Alex, fochist de locomotivă. Acesta a reconfirmat că Margareta şi Eugeniu Coca au o singură însărcinare: pe tot parcursul războiului, să înştiinţeze serviciile secrete britanice, prin informaţii cifrate în muzică şi transmise de Radio Bucureşti, despre volumul tehnicii militare şi numărul de soldaţi ai forţelor armate inamice, care vor trece prin gara Chişinău în direcţia Uniunii Sovietice.

– Trenul de pasageri, deservit de mine, va merge la Bucureşti de două ori pe săptămână: luni şi joi, preciză Alex. În aceste zile, îmi puteţi transmite notele lucrărilor

muzicale. Dacă vor interveni careva schimbări, am să vă informez.

– Știi cine va prelua textele muzicale de la tine? se interesează Margareta.

– Nicolae Ranga. L-am văzut de câteva ori în compania lui Eugeniu Coca.

Violonistul basarabean Nicolae Ranga era consăteanul lui Coca și fratele mai mare al compozitorului Alexandru Ranga. Nu altcineva decât același Eugeniu Coca l-a ajutat pe Nicolae să fie angajat în prestigioasa Orchestră Radio București. Om de încredere, deci. Iar, în caz dacă Nicolae Ranga nu ar fi fost disponibil să se prezinte în Gara de Nord, „fochistul” de locomotivă Alex avea suficient timp să meargă personal la radio și să transmită textul notelor direct în mâna dirijorului Nottara.

– Unde o iei cu dimineața în cap? se mira mama Liuba, când o surprindea pe Margareta ieșind din ogradă, dis-de-diminează, cu careta tatei.

– Plec la piața agricolă de lângă gară. Dimineața devreme, prețurile sunt mult mai mici, o liniștea Margareta.

La această piață agricolă, mulți oameni rămâneau peste noapte. Anume de la ei Margareta afla cu precizie câte eșaloane de tancuri, tunuri, blindate sau de soldați au trecut astă-noapte prin gara Chișinău. Lui Coca nu-i rămânea decât să compună muzica, incluzând semnele, notele și simbolurile ce conțineau informația secretă militară cifrată de Margareta, care învățase de la Norman toate subtilitățile codificării muzicale. Apoi, de obicei, în ziua de luni, Alex primea foile cu muzica notată și le ducea la București.

Acest mod de culegere și „cifrare muzicală” a informației secrete, de transmitere a ei prin intermediul Radio București a funcționat perfect până la 23 august 1944, când regele Mihai a provocat o lovitură de guvern, arestându-l pe bravul mareșal Antonescu. România s-a pomenit în situația de a

abandona Axa și de a se alătura forțelor aliate, adică Uniunii Sovietice, Marii Britanii și Statelor Unite. La luarea acestei decizii, pe de o parte salvatoare, iar pe de alta păguboasă, a contribuit și Margareta.

A cunoscut-o „întâmplător” pe Elena Rudenco, soția profesorului universitar odesit Rudenco, sora mareșalului sovietic Tolbuhin. Ea activa ca funcționară a primăriei Odesa, al cărei primar general era basarabeanul Gherman Pântea. Elena sosea periodic de la Odesa la Chișinău pentru a face cumpărături la piața agricolă. Pe la începutul lunii august 1944, Margareta a aflat de la ea că soarta României este deja decisă la Moscova. În pofida tratatelor secrete pe care le purta Antonescu cu Statul Major sovietic, România urma să fie „ștearsă” de pe harta Europei.

– Moscova, în discuțiile cu aliații, insistă ca statul român să fie desființat, porni vorba Elena Rudenco. Dacă nu întoarce de urgență armele contra Germaniei, România va fi hăcuită în trei bucăți mari care vor fi alipite: una– la Uniunea Sovietică, alta– la Ungaria și cealaltă– la Bulgaria...

– De unde cunoști acest lucru? întrebă, agitată, Margareta.

– Nu pot divulga sursa, dar este una de încredere, conchise Elena.

Această informație a fost scrisă de mâna Margaretei, cu text necifrat, pe o filă din caietul cu note muzicale cifrate, caiet pe care fochistul Alex l-a dus la București. Primul care a citit-o a fost dirijorul Nottara, apoi, alarmat, a transmis-o lui Vasile Ionescu, cel care avansase deja în funcția de director general al Radio București. Anume el a avut grijă ca nota informativă să ajungă la regele Mihai. Acesta a dat crezare informației, deoarece ea era confirmată și din alte surse, inclusiv pe filiera britanică.

– Conform unui raport al diplomatului Grigore Gafencu, care, la rândul lui, a dat informații și britanicilor, acest plan

al rușilor îmi este cunoscut, făcu regele Mihai la ședința consiliului de coroană, care a pus în discuție lovitura de guvern.

Membrii consiliului știau că, încă în 1943, Gafencu s-a întâlnit cu reprezentantul neoficial al NKVD-ului în Elveția, Vladimir Sokolin, care i-a zis clar diplomatului român: „Basarabia o pierdeți. Dacă nu faceți un pas concret să fiți primii, pierdeți întreaga Moldovă. Și dacă ungurii fac pasul înaintea voastră, pierdeți și Transilvania. Iar dacă și Bulgaria se va arăta mai isteată, pierdeți și Dobrogea...“.

Consecințele, dragă cititorule, le cunoști deja. Consiliul de coroană a decis arestarea mareșalului Antonescu, care, de altfel, negocia cu rușii ca Basarabia să rămână în componența României. Totuși, dacă România n-a fost aruncată definitiv în brațele Uniunii Sovietice, aceasta limitându-se prin a rupe iarăși Basarabia și nordul Bucovinei din trupul Țării, e și meritul „spionajului dublu” prestat de Margareta și Eugeniu Coca.

Dar groaznicul război a lăsat totuși o rană adâncă în inima Margaretei. Într-o zi din toamna anului 1943, ducând informațiile cifrate la gară, agentul Alex îi spuse sec:

- Norman a murit.
- Cum? Nu poate fi adevărat! Doar n-a fost mobilizat pe front! se încăpățîna Margareta să creadă.
- O rachetă nemțească FAU a lovit clădirea în care era dislocat serviciul de contraspionaj militar MI-6. Norman se afla acolo, la masa sa de lucru, și a murit pe loc.

După acea veste groaznică, frumoasa Margareta părea îmbătrânită cu zece ani.

ZIUA A PATRUZECEA

Eu, sufletul compozitorului, vă declar: a vorbi despre muzica lui Eugeniu Coca e o chestiune anevoioasă, în primul rând pentru că e o muzică ce crește pe măsură ce o ascuți sau reascuți.

Mereu descoperi noi sensuri, îţi aduce noi stări, pune alte întrebări, dă alte răspunsuri. Apoi e una profund folclorică şi filosofică. Muzica lui conţine în esenţă Adevărul, acel Adevăr despre care filosofia susţine că e menit să hrănească şi să fortifice sufletul, esenţa divină a fiecărui om. Doar adevărul te poate conecta la divinitate. Îndepărtându-te de adevăr, te îndepărtezi de Dumnezeu, de iubire şi de bunătatea sufletului. Cu toate acestea, nu cuvântul are monopolul adevărului. Cuvintele te pot mişca sau te pot înălţa, dar tot ele te pot ghida greşit sau te pot minţi, dar muzica nu greşeşte, fiind de fapt alcătuită chiar din esenţa divină, la care Coca, prin mine, sufletul lui, era desigur conectat.

Azi, 17 februarie 1954, este cea de-a patruzecoa zi, ultima în care eu, sufletul lui Coca, mai pot umbla pe pământ înainte de a urca la cer. Deşi e zi de miercuri, doamna Liuba şi fiica Margareta au hotărât să-i ridice parastas răposatului meu stăpân şi să cheme oamenii apropiaţi la praznic.

S-a lăsat seara şi lumea invitată este deja aşezată la masa de pomenire. Se dau de pomană colaci şi ştergere. Invitaţii au aprins lumânările şi ele pâlپاie, înfipite în colaci.

– Dacă mi se permite, aşi dori să spun câteva cuvinte, începe vorba Timotei Gurtovoi, dirijorul orchestrei simfonice a Filarmonicii din Moldova.

– Ziceţi, ziceţi, maestre! îl susţine poetul Emilian BUCOV.

– Eugeniu Coca a fost un compozitor foarte original. De admirat e arta sa de a construi un edificiu sonor, ştiinţa sa de a crea o arhitectură, o structură a frazei muzicale apropiată de limbajul sonor folcloric. El este compozitorul, care a scris muzică pentru prima comedie muzicală moldovenească „Fericirea Mărioarei”, îmbogăţind muzica noastră clasică şi cu asemenea genuri precum opera, muzica simfonică, corală, muzica pentru instrumente cu coarde şi cea pentru pian. În anul 1946 lui Eugeniu Coca i s-a decernat titlul de

Maestru Emerit al Artei din Moldova. Să nu-l dăm uitării nicicând!

După Timotei Gurtovoi, iată că se ridică în picioare tânărul compozitor Alexandru Ranga, unul dintre elevii lui Coca, consăteanul care a considerat de cuviință să onoreze toate praznicele de pomenire a răposatului:

– Eugen Coca a scris aproximativ cinci sute patruzeci de lucrări. Și, poate cel mai important, așa cum a remarcat și Timotei Gurtovoi, el nu a fost compozitorul care să se limiteze la un singur gen de muzică. A scris muzică simfonică, de cameră, de salon, muzică ușoară. Și aici pot exemplifica. Am descoperit în manuscrisele sale un excelent „Menuet pentru orchestră”, un profund „Scherzo simfonic”, un „Concerto grosso”, o „Nocturnă pentru violoncel și pian”, un „Vals trist pentru pian”, o „Nocturnă pentru violoncel”, un „Preludiu în Re bemol major pentru coarde și pian”, o „Suită indiană pentru 5 saxofoane, pian, 4 timpani și tam-tam”, o „Fugă pentru pian”, un „Preludiu pentru pian în La minor”...

– Sper să nu le numiți – nu-i așa? – pe toate lucrările compuse de Coca, intervine Bucov.

– Țin, stimate poet, să le pomenesc doar pe cele mai importante, care alcătuiesc miezul, zestrea de bază a învățătorului și consăteanului meu. Cum să nu menționez asemenea piese de salon, ca „Dans spaniol”, „Seara albă”, „Tangou oriental”, „Samurai, tangou japonez” sau „Fantezie dansantă pe teme armeano-caucaziene” ? Sau asemenea lucrări de muzică ușoară, ca: „Iartă-mă”, romanță pentru voce și pian, pe versuri de Nicolai Nekrasov; „Miss România”, foxtrot pentru pian; „O, rămâi...”, romanță pentru voce și pian, pe versuri de Mihai Eminescu...

– Bunul mei prieten Coca a scris multe cântece și pe versurile mele, intervine iarăși Emilian Bucov.

– Exact, tocmai voiam să amintesc „Doina”, un cântec de jale compus în vara lui 1940, pe versurile Domniei Voas-

tre. Dar, ca să nu vă mai plictisesc cu alte titluri, voi încheia prin a îndemna membrii familiei să păstreze toate manuscrisele compozitorului sau să le transmită spre păstrare arhivei de stat. Ar fi mare păcat ca o asemenea zestre muzicală națională să zacă undeva uitată. Deci, să ne amintim mereu de Eugeniu Coca și de muzica lui!

Cei de la masă servesc câte-o picătură de vin și gustă din bucate. Ca de fiecare dată, mama Liuba și fiica Margareta știu să gătească mâncare de post foarte gustoasă. Eu, însă, sufletul lui Coca, apropo de îndemnul lui Alexandru Ranga de a păstra creația compozitorului, anticipând evenimentele, îți voi mărturisi, dragă cititorule, că arhiva lui Eugeniu Coca se va „pierde”, în mod straniu și suspect, prin nu știu care sertare sau seifuri. Ideologii timpului, animați de aceiași cârcotași invidioși alde *...berg* sau *...feld*, vor considera că Eugeniu Coca nu merită locul ce i se atribuie în istoria muzicii moldovenești, pentru că el a creat muzică sub influența nefastă a educației burgheze obținută în România interbelică. Eugeniu Coca va fi învinuit de „tendințe formaliste” în creația sa, de „prosternare în fața Occidentului” și de „neglijarea patrimoniului cultural rusesc”. Cu alte cuvinte, compozitorul va fi învinuit că s-a inspirat prea mult din muzica românească și cea din Vest, ceea ce era o „crimă” pentru cultura sovietică. Denunțătorul anonim, cel care va scrie un panegiric despre Coca și îl va trimite la Comitetul Central al Partidului Comunist al Moldovei, va condamna compozitorul de „lipsă de patriotism sovietic”, deoarece, vedeți dumneavoastră, el a preferat să rămână la Chișinău în vara lui 1941, refuzând să se evacueze împreună cu Armata Roșie. De locul nemeritat, pe care îl ocupase Eugeniu Coca în istoria muzicii, după părerea cârcotașului anonim, s-ar fi făcut vinovată fiica acestuia, Margareta, funcționari din Ministerul Culturii și poetul Emilian Bucov, fost locțiitor al Președintelui Sovietului Miniștrilor în anii 1947–1951...

Dar iată-l și pe Bucov, nerăbdător să rostească un lo-gos în cinstea răposatului meu stăpân. Toată lumea lasă furculițele pe masă și devine atentă. Sunt curios și eu să-l ascult.

– Eugeniu mi-a fost un bun prieten, începe Bucov cu voce tremurătoare. De obicei, prietenia este văzută ca fiind acea relație caldă și plăcută care ne dă încredere în noi, ne dă curajul să acționăm în unele momente mai dificile. Prietenia este acea oază pe care o căutăm când suntem lipsiți de putere și speranță. Este acea lumină care ne arată calea potrivită atunci când nimeni nu ne înțelege. Prietenia este un sentiment profund ce nu ar trebui tratat cu ușurință superficială. Eugeniu Coca, probabil, nu a avut mulți amici. Dar e suficient să vă amintesc că i-a fost prieten bun și devotat o asemenea celebritate mondială ca George Enescu...

– Enescu a fost prietenul întregii noastre familii, intervine Margareta. Mie personal mi-a sărutat mâna nu o singură dată...

Mama Liuba dă afirmativ din cap, susținând cele spuse de Margareta. Emilian Bucov, deși a fost întrerupt, reia:

– Vă rog– nu-i așa?– să nu mai fiu întrerupt. Reiau: dacă nu ai prieteni și nu oferi tu însuși prietenie, te poți considera un om sărac, indiferent de bogățiile materiale pe care le deții. Gândeți-vă cum ar fi să ți se întâmple un lucru bun și frumos în viață și să nu ai cui să-l împărtășești și cu cine să-l sărbătorești. La fel, în momentele cele mai grele, când poate ești deznădăjduit și trist, cum te simți când nu ai un amic care să te bată cu mâna pe umăr și să-ți spună un cuvânt de încurajare? Anume un astfel de prieten a fost pentru mine Eugeniu Coca. Voi păstra amintirea acestei luminoase prietenii câte zile voi avea, pomenindu-l numai de bine.

Și iarăși cei de la masă iau câte un gât de vin. Gustă din ghiveciurile de legume, din plachia de orez, din peștele fiert cu morcov și ceapă, din sarmalele care încă aburesc. După mica pauză survenită, se ridică de pe scaun... Baca Deleanu.

– Spre deosebire de alţi compozitori, Eugeniu Coca n-a avut niciodată subiecte frivole în muzica sa, Baca Deleanu găseşte de cuviinţă să revină la creaţia compozitorului: – Astfel de teme ca dragostea, natura, naşterea, bunătatea, căinţa, iertarea sunt printre subiectele lui preferate. Asta, însă, nu-l face deloc un compozitor monoton sau inabordabil. Cu alte cuvinte, nu trebuie să fi neapărat muzician ca să te poţi bucura de minunata sa creaţie. Ştiind toate astea, nu poţi să nu te întrebi: totuşi, cum a fost cu putinţă atâta muncă, atâta inspiraţie şi atâta frumuseţe? Ce resorturi a avut, pe ce sentimente s-a bazat, cum era el? Chiar, cum era compozitorul Coca? Ce fel de om poate compune așa? Răspunsul, zic eu, îl găsim în istoria vieţii sale. Vă îndemn pe toţi ca viaţa compozitorului Coca să fie păstrată în memoria noastră şi a urmaşilor noştri!

În timp ce lumea mai ia câte un strop de vin şi gustă din bucate, eu, sufletul lui Coca, nu pot să nu mărturisesc sincer: compozitorul, în plus la temele general-umane nominalizate de Baca Deleanu, a fost nevoit să plătească tribut şi unor teme specifice timpului. Astfel, chiar fiind grav bolnav, Eugeniu Coca a terminat lucrarea „Kotovski”, continua să muncească asupra operei „Boris Glavan”... Totuşi, chiar şi aceste teme „patriotice” erau tratate de el prin prisma melosului folcloric, trezind dispreţul şi invidia multor meseriaşi în ale muzicii.

– Mâhniţi amici ai compozitorului, îndurerate soţie şi fiică, rogu-vă să-mi îngăduiţi şi mie un cuvânt de pomenire, Liviu Deleanu consideră tocmai potrivit momentul să continue cuvântul de pomenire rostit adineauri de soţia sa Baca. Țin să remarc că Eugeniu Coca a fost un violonist virtuos şi un compozitor care s-a impus printr-o manieră deosebită de interpretare a vechilor piese muzicale din repertoriul lăutăresc, prin sobrietatea stilului său individual şi prin tehnica instrumentală excepţională...

Emilian Bucov tuşeşte gălăgios. Nu se ştie dacă e tusea

cea de fumător înrăit, care dă uneori peste el, sau e un fel de semn convențional ca Liviu Deleanu să nu-și lungească vorba.

– Dacă prietenii ne fac conștienți de ceea ce-i bun, frumos și plăcut în structura noastră psihologică, continuă apăsut Deleanu, dacă prietenii sunt oglinzi ale frumuseții sufletului nostru, ale toleranței, blândeții, acceptării, generozității, ale capacității de sacrificiu, de iubire necondiționată și de înțelegere, dușmanii sunt oglinzi ale urâteniei izvorâte din inconștiență. Anume ei sunt cei care invidiază și disprețuiesc. Prostul disprețuiește pe toți, pentru că, oriunde ar fi pus el să activeze, rămâne un incompetent. Și atacă cu dispreț omul competent și tot restul lumii. Luptătorii pentru „dreptate” nu văd pe nimeni valoros, se tem chiar de-a vorbi despre valoare și preferă să laude nulitățile. Pe cei pe care îi simt cu adevărat valoroși îi ignoră. Deci, invidia și disprețul apare între nonvaloare și valoare. Fiți tari, stimatele noastre Liuba și Margareta, căci dușmanii nu dorm! Un talent extraordinar, cum a fost Eugeniu Coca, are nevoie de-o mai mare ocrotire după moarte decât atunci când era în viață. Păziți-l și ocrotiți-l!

Toată lumea, inclusiv Emilian Bucov, apreciază înalt cele spuse de Deleanu, iar Liuba, soția compozitorului, nu se poate reține ca să nu vorbească și ea, printre lacrimi:

– Ceea ce îmi dă puterea de a depăși inevitabila încercare este gândul la ceva mai presus de mine, la o putere cerească pe care o rog fierbinte să-mi întindă salvatoarea mână. Rugăciunea pe care o rostesc eu în astfel de clipe, cu ochii în lacrimi și plini de deznădejde, este cea mai curată. Numai astfel Domnul coboară în mine puterea care însoțește speranța. Acel licăr de lumină îmi dă puterea lăuntrică să trec prin smârcuri și spini. Nici eu, nici fiica Margareta nu-l vom părăsi nicicând pe cel care, de nenumărate ori, ne-a urcat în ceruri pe scara sa de note muzicale ! Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească în pace!

La sfârşitul praznicului de pomenire, când toţi se pregătesc deja să se scoale de la masă, iată că şi Margareta doreşte neapărat să spună un cuvânt.

– Mă gândesc la iertare. Se zice că atunci când ierţi nu schimbi trecutul, ci schimbi viitorul. Aşa credea şi bunul meu tată, în naivitatea sa tomnatică. Acum patruzeci de zile, însă, m-am convins că există indivizi pentru care nicio regulă logică nu funcţionează, deoarece ei îşi creează din mers propriile lor legi comode, toate în favoarea lor, deci toate îndreptăţindu-le orice comportament. Jur în faţa memoriei tale, tată, că voi lupta cu duşmanii tăi, ai mei şi ai mamei, până te voi răzbuna! Jur!!!

Eu, sufletul lui Coca, mă desprind de broşa ce-o poartă Margareta la rochia sa neagră şi, în timp ce-mi iau zborul către vămile cerului, mă săgeată o mare dilemă: oare procurorii ruşi nu cumva au avut misiunea specială să-l extermine pe compozitor?

ÎN LOC DE EPILOG

Vă invit, dragi cititori, să vă opriți ceasurile. Să săvârșiți ieșirea din timp. Să luați o oră de răgaz, să vă puneți spre ascultare oricare lucrare de Eugeniu Coca, găsită la îndemână, și să intrați în acest univers fascinant. Să rămâneți pentru o oră cu gândurile Dumneavoastră cele mai frumoase, să vă rugați împreună cu muzica și să judecați: unde merită să fie trimis Coca – în Rai sau în Iad?

Unul Dumnezeu poate decide aceasta. Și eu, sufletul lui Eugeniu Coca, mă ridic azi, chiar în acest moment, la cer, ca să-mi prezint stăpânul în fața judecății de apoi. Așa cum a fost el, așa cum au fost cei din jurul său – parte din el și continuare a lui, așa cum a fost Timpul – el cauza și tot el efectul celor întâmplare. Oare cheia Sol se va potrivi la lacătul ușii Raiului sau Iadului? Nu știu. Sunt sigur însă că ea, cheia Sol, se potrivește de minune la lacătul ușii de la Ieșirea din Uitare.

POST-SCRIPTUM

– Uluitor, acest Personaj central! ai putea să exclami, dragă cititorule. Oare chiar atât de important să fi fost Eugeniu Coca? Oare viața lui este exemplară pentru contemporani și merită atenția noastră? Oare într-adevăr l-a remarcat și premiat însuși marele George Enescu? Nu cumva autorul exagerează?

Pun mâna pe inimă și recunosc: am respectat întocmai itinerarul biografic al lăutarului și compozitorului Coca. Însă ficțiunea artistică mi-a permis să dăruiesc conținut și viață datelor biografice declarative și seci. Deci adevărul artistic prevalează în roman asupra celui istoric. Și încă ceva esențial: tot ea, imaginația artistică, a conturat portretul Margaretei, permițându-mi să interpretez drept reale atât presupusele aventuri amoroase ale ei, cât și suspiciunile vagi ale Siguranței române referitor la un eventual spionaj al Margaretei în favoarea englezilor, care însă așa și n-a fost dat în vileag. Totuși, cei care au cunoscut-o pe fiica lui Coca pot confirma că ea își ducea viața sub povara unei temeri enigmatice.

În fine, intenția mea a fost să reconstitui în această carte chipul intelectualului de creație basarabean în perioada interbelică și în cea de după încheierea celui de-al Doilea război mondial. Nu întâmplător, în filele acestei cărți, figurează numele unor personalități de epocă din lumea muzicii, literaturii și... politicii.

Semnalez, în încheiere, și o mare problemă: moștenirea muzicală a compozitorului Coca zace ascunsă într-o arhivă particulară, fiind încredințată „pentru păstrare” de aceeași fiică Margareta. Datoria muzicologilor contemporani e s-o descopere și s-o valorifice.

Autorul

CUPRINS

„IEȘIREA DIN UITARE” SAU „CHEIA SOL” ÎNTRE PARABOLĂ ȘI DRAMĂ de Tudor Palladi	3	CAPITOLUL al VII-lea <i>Ziua a nouăsprezecea</i>	114
ÎN LOC DE PROLOG	13	<i>Ziua a douăzecea</i>	119
CAPITOLUL I-i <i>Ziua întâi</i>	14	<i>Ziua a douăzeci și una</i>	123
<i>Ziua a doua</i>	19	CAPITOLUL al VIII-lea <i>Ziua a douăzeci și doua</i> ...	129
<i>Ziua a treia</i>	25	<i>Ziua a douăzeci și treia</i>	134
CAPITOLUL al II-lea <i>Ziua a patra</i>	32	<i>Ziua a douăzeci și patra</i> ...	138
<i>Ziua a cincea</i>	38	CAPITOLUL al IX-lea <i>Ziua a douăzeci și cincea</i> .	143
<i>Ziua a șasea</i>	46	<i>Ziua a douăzeci și șasea</i> ...	147
CAPITOLUL al III-lea <i>Ziua a șaptea</i>	51	<i>Ziua a douăzeci și șaptea</i> .	151
<i>Ziua a opta</i>	55	CAPITOLUL al X-lea <i>Ziua a douăzeci și opta</i>	156
<i>Ziua a noua</i>	61	<i>Ziua a douăzeci și noua</i> ...	161
CAPITOLUL al IV-lea <i>Ziua a zecea</i>	68	<i>Ziua a treizecea</i>	166
<i>Ziua a unsprezecea</i>	72	CAPITOLUL al XI-lea <i>Ziua a treizeci și una</i>	171
<i>Ziua a douăsprezecea</i>	77	<i>Ziua a treizeci și doua</i>	174
CAPITOLUL al V-lea <i>Ziua a treisprezecea</i>	82	<i>Ziua a treizeci și treia</i>	179
<i>Ziua a paisprezecea</i>	87	CAPITOLUL al XII-lea <i>Ziua a treizeci și patra</i>	184
<i>Ziua a cincisprezecea</i>	93	<i>Ziua a treizeci și cincea</i>	188
CAPITOLUL al VI-lea <i>Ziua a șaisprezecea</i>	100	<i>Ziua a treizeci și șasea</i>	193
<i>Ziua a șaptesprezecea</i>	105	CAPITOLUL al XIII-lea <i>Ziua a treizeci și șaptea</i>	198
<i>Ziua a optsprezecea</i>	109	<i>Ziua a treizeci și opta</i>	202
		<i>Ziua a treizeci și noua</i>	207
		<i>Ziua a patruzeccea</i>	212
		ÎN LOC DE EPILOG	220
		POST-SCRIPTUM	221

DE ACELAȘI AUTOR

- *Vamă pentru speranță* (Ed. „Literatura artistică”, Chișinău, 1983)
- *Dincolo de formule* (Ed. „Cartea Moldovenească”, Chișinău, 1984)
- *Bună dimineața, ziuă!* (Ed. „Literatura artistică”, Chișinău, 1985)
- *Viitorul ca moștenire* (Ed. „Hyperion”, Chișinău, 1992) ISBN 5-368-00984-4
- *Garderoba veselă* (Ed. „Literatura artistică”, Chișinău, 1988, ed. PRINCEPS, 2007) ISBN 978-9975-9533-8-2
- *Rondelurile călătorului* (Ed. Uniunii Scriitorilor, Chișinău, 1997) ISBN 9575-68-008-9
- *Alfabetul pe portativ* (Ed. „Litera”, Chișinău, 1998, coautor) ISBN 9975-74-199-1
- *Semaforul* (alcătuitor și coautor, ed. „Serebia”, Chișinău, 2000) ISBN 9975-9596-0-1
- *Zodia Zimbrului* (Ed. „Literatura artistică”, Chișinău, 1991; ISBN 5-368-01095-8; ed. „Augusta”, Timișoara, 2004) ISBN 973-695-100-6
- *Mâine va fi ieri* (Ed. „Augusta”, Timișoara, 2002) ISBN 973-8350-08-5
- *Cuibul soarelui* (Ed. „Augusta”, Timișoara, 2003) ISBN 973-695-038-7
- *Necuprinsul punctului* (Ed. „Pontos”, Chișinău, 2005) ISBN 9975-72-189-3
- *Vesel îndrumar pentru vestiar* (Ed. „Silvius Libris”, Chișinău, 2010) ISBN 978-9975-103-52-7
- *Cădere sentimentală pe gânduri* (Ed. „Lumina”, Chișinău, 2010) ISBN 978-9975-65-153-0

- „DE CE? Enciclopedie pentru fete și băieți curioși (Ed. „Silvius Libris”, Chișinău, 2011) ISBN 978-9975-107-27-3
- „FOKA. Roman-cronică” (Ed. „Silvius Libris”, Chișinău, 2012) ISBN 978-9975-107-76-1
- „VIAȚA CA AMINTIRE” Roman (Ed. IULIAN, Chișinău, 2013) ISBN 978-9975-4392-8-2
- ”VIAȚA CA AMINTIRE” Roman, ediția a II-a, revăzută și adăugită (Ed. eLiteratura, București, 2014) ISBN 978-606-700-306-2
- „ANOTIMPURILE CLIPEI”, Opera Omnia, Poezie contemporană (Ed. TipoMoldova, Iași, 2015) ISBN 978-606-676-677-7
- „SINGURI ÎN DOI”, dilogie, Opera Omnia, Romanul de azi (Ed. TipoMoldova, Iași, 2015) ISBN 978-606-676-717-9
- „SORA MEA, FIICA BUNICULUI”, Opera Omnia, Proză scurtă contemporană (Ed. TopoMoldova, Iași, 2015) ISBN 978-606-676-762-0
- ALINA, roman (Ed. Lumina, Chișinău 2015) ISBN 978-9975-65-386-6
- JUCĂRIA DIN CUVINTE, Opera Omnia, Poezie pentru copii (Ed. TipoMoldova, Iași, 2015), ISBN 978-606-676-782-8
- CERCEI DE CIREȘE, Poezii pentru copii (Ed. „Silvius Libris”, Chișinău, 2017), ISBN 978-9975-126-15-1
- JOCUL DE-A CUVINTELE, Cu ochiul ne fac din rime/ Omografe, omonime..., Poezii pentru copii (Ed. „Silvius Libris”, Chișinău, 2017), ISBN 978-9975-126-14-4